

Proceedings of the International Scientific Conference

"Topical Issues of Science and Education"

(July 17, 2017, Warsaw, Poland)

Vol.5

Copies may be made only from legally acquired originals.
A single copy of one article per issue may be downloaded for personal use (non-commercial research or private study). Downloading or printing multiple copies is not permitted. Electronic Storage or Usage Permission of the Publisher is required to store or use electronically any material contained in this work, including any chapter or part of a chapter. Permission of the Publisher is required for all other derivative works, including compilations and translations. Except as outlined above, no part of this work may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means without prior written permission of the Publisher.

Founder:
RS Global S.z O.O.,

Research and Scientific
Group
Warsaw, Poland

**Publisher Office's
address:**

Poland, Warsaw,
Humanska 8,

E-mail:
rsglobal.poland@gmail.com

The authors are fully responsible for the facts mentioned in the articles. The opinions of the authors may not always coincide with the editorial boards point of view and impose no obligations on it.

CONTENTS

PEDAGOGY

<i>Marina Petrova</i> FOREIGN LANGUAGE INTERACTIVE TEACHING IN THE CROSS FUNCTIONAL TV STUDIO.....	4
<i>Nataliya N. Aleksandrova</i> CULTIVATING PHRONETIC LEADERSHIP SKILLS IN FUTURE ECONOMISTS.....	7
<i>Novak L. L., Kravchenko L.V.</i> THE USE OF INTERACTIVE LEARNING TECHNOLOGIES IN HIGHER SCHOOL.....	11
<i>Semenog O. M., Levenok I. S.</i> IMPROVING CONDITIONS AND QUALITY OF EDUCATION FOR FOREIGN STUDENTS IN UKRAINE.....	15
<i>Адилханова Бегаим Рахымовна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ ЧЕРЕЗ СТРАТЕГИИ КОЛЛАБОРАТИВНОГО РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ В КОНТЕКСТЕ ИКТ.....	18
<i>Аксакова Н. О.</i> СИСТЕМА МЕТОДИЧНОГО ТА НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ В УСРР У 1920-их РОКАХ.....	25
<i>Бейсенова Мира Сембаевна</i> ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ НАЦИОНАЛЬНОГО КОСТЮМА.....	31
<i>Гринцова Н. Б.</i> «СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПРЕПОДАВАНИЮ ГИСТОЛОГИИ В ВЫСШИХ МЕДИЦИНСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ».....	33
<i>Денисова А. В.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ МОНИТОРИНГУ ЯКОСТІ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ У БЛОЦЕРКІВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	39
<i>Джафарова Оксана Сергеевна</i> ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ.....	43
<i>Екатерина Дихныч</i> ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ.....	46
<i>Гишавили Екатерина Николаевна, Чарквиани Лиана Георгиевна</i> РАЗРАБОТКА ПРОГРАММЫ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ И ЕЕ ПОСЛЕДУЮЩЕЕ РАЗВИТИЕ В ГРУЗИИ НА ПРИМЕРЕ ЭСТОНИИ.....	52
<i>Проворова Евгения Михайловна</i> МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ЗАРУБІЖНОМУ ОСВІТНЬОМУ ДОСВІДІ.....	58
<i>Илащук Т. О., Окипняк И. В.</i> ТЕХНОЛОГИИ ОБРАЗОВАНИЯ НА ЭТАПЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБУЧЕНИЯ ВРАЧЕЙ.....	61
<i>Кузиев М. З.</i> МЕДИАЦИЯ КАК МЕТОД УРЕГУЛИРОВАНИЯ КОНФЛИКТОВ.....	63

Ковалева О. В., Дмитриева С. Н., Ковалева А. В., Кошля Е. В. ПРЕПОДАВАНИЕ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ С РАЦИОНАЛЬНЫМ ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПОСРЕДСТВОМ ПРИМЕНЕНИЯ МЕТОДИКИ АССОЦИАТИВНОГО РЯДА, СИСТЕМЫ «ЯКОРЕЙ» НЕЙРОЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ПРОГРАММИРОВАНИЯ.....	66
Колышкина Алла Петровна, Колышкин Александр Владимирович ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОВМЕСТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЫ И СЕМЬИ В ВОСПИТАНИИ УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ.....	72
Лебедь Г. Н. РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛИЗ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПРОГРАММИСТОВ В УКРАИНЕ В КОНЦЕ XX – НАЧ. XXI ВВ.....	76
Литвак Алиса Аркадьевна ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К ПРАКТИЧЕСКОЙ РАБОТЕ С ХОРОМ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ.....	80
Шустова О. А. ВІПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ПІДХОДІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛАХ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	84
Dobrowolska N. OSOBLIWOŚCI ZAWODOWEGO SZKOLENIA PRZYSZŁYCH ZARZĄDZAJĄCY.....	87
Белоус С. Г. АГРАРНАЯ ТЕМАТИКА КАК СЕГМЕНТ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА В ШКОЛЕ.....	91
Золотовська В. С. ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВНЗ УКРАЇНИ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ.....	95
Шарлович З. П. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СПЕЦІАЛІСТА МЕДСЕСТРИНСТВА ЧЕРЕЗ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІ МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ЯК КОМПЕТЕНТНІСНУ СКЛАДОВУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ.....	99
Babichenko Nataliya Olexandrivna FORMING OF VOCAL – CHORAL SKILLS OF TEENAGERS IN EXTRA – CURRICULAR ACTIVITY.....	103
Lapshyna Nataliia Oleksandrivna ADVANCED TRAINING OF PUBLIC OFFICIALS AS SPHERE FOR APPLICATION OF INNOVATIVE EDUCATION TECHNOLOGIES.....	108
Іванчак В. Д. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	113

FOREIGN LANGUAGE INTERACTIVE TEACHING IN THE CROSS FUNCTIONAL TV STUDIO

Ph.D. of Pedagogic Sciences, Assoc. Prof. Marina Petrova

Russia, Sakha Republic (Yakutia), Academy of work and social relations, The Yakutsk Law-Economical Institute (branch)

Abstract. *This paper explores the question of how and why to use telecommunication techniques in a competence-oriented foreign language TV studio for pupils and students. It is a useful approach that can answer questions remaining unanswered when it comes to the use of TV projects in the didactics of foreign languages. The paper gives answers to these questions – among others, it offers a definition telecommunication competence and presents competence levels – and presents a methodical framework for using telecommunication techniques in the competence-oriented teaching of foreign languages.*

Keywords: *supplementary education, cross functional TV studio, telecommunication project, TV contest, creative development, intercultural communication, foreign language education, interactive technique.*

The entry of the Russian Federation on the way of innovative economic development entailed reorientation of system of life-long education to new curricula and programs. Per the Strategy of innovative development of the Russian Federation for the period till 2020 the country feels the need for the educated, well-mannered, socially active persons understanding responsibility for the future of the country, and, therefore, realizing the necessity of seizing new knowledge, adopting experience of the senior generations, and strengthening its own achievements. A great role belongs to the system of supplementary education of children and youth in the solution of these responsible tasks. And despite the financial difficulties our state corroborates the system of supplementary education in Russia and develops the program for multilevel education, introducing the latest information technologies. The system of supplementary education in Russia is situated on the first place on providing cultural and creative life of the children where they have a possibility to develop individually. Some teachers and parents state that supplementary education can help a child to develop the spiritual and cultural personality. The main objective of foreign language education is intercultural communication training. In accordance with the National Education Doctrine of Russia it is impossible to integrate into the world educational space without a stable knowledge of foreign languages.

Indeed, it is found that the need in foreign language studying increases for specialty in the context of the general Europeanization and globalization of the economy. And the basis of the future profession must be laid at school. It is necessary to expand educational service in the field of the foreign language education and to create possibilities for language studying, both at study time and out-of-class learning. The Federal Law about supplementary education was developed on basis of the Federal Law "About Education" whose purpose was personality development improving students' cultural and intellectual level. The Law explains that the educational institutions of supplementary education, other educational institutions implemented supplementary educational programs, and organizations bringing activity into action in supplementary education, concerned citizens have the right to participate in the international programs in the field of supplementary education and their projects. The point is about expanding of supplementary education institutions through the creation of new structures having versatility, providing foreign language communication training and intercultural communication using interactive techniques. It underlines the practical importance of foreign language knowing and communication skills in a foreign language. A cross functional TV studio was considered as one of such structures. There are all the conditions for self-discovery and self-realization of each member of programs and projects who has an opportunity to select a wide range of professions: a journalist, a correspondent, a TV reporter, an editor, an actor, a cameraman, an interpreter, a teacher of supplementary and further education. Foreign language learning is carried out in conditions of creative activities related to writing scripts, editing, translation, rehearsal roles, project working-out, preparation for the regional and international TV contests. In view of this the TV studio can be considered as an innovative structure in the system of supplementary foreign language education.

A qualitative new level of development is gained by system of foreign-language education which opens ample opportunities in foreign languages learning which are not only the means of communication but also way of personality's socialization. The personal focused techniques have an importance, one of which is the technique of telecommunication projects.

There are lots of scientific works connected with studying of organization, content and techniques of foreign-language education in the educational organizations. However, we must solve some burning issues nowadays.

The analysis of the existing techniques which are actively used by the teacher during the lessons of a foreign language has shown that telecommunication techniques could become one of the motivating and stimulating techniques in the system of supplementary foreign-language education. As for a television competition, it represents synthesis of all typology of projects which were presented by the famous Russian scientist E. S. Polat. The television competition can represent:

1). *Research project*. TV headings in a television competition are characterized by the thought-out structure, designation of the purposes, reasonable relevance of an object of research for all participants. They have the structure which is brought closer to originally scientific research or completely coinciding with it. Similar projects correspond to the level of students' language training of a certain grade level.

2). *The creative project* supposing the well-becoming registration of results. Registration of the results demands accurately well advised structure, for example, in the form of the film, the reporting, design of a certain heading, an album, etc.

3). *The role and game project* in which the structure is planned but remains open before the expiration of the project. Participants of the certain TV headings in a TV contest assume certain roles which are caused by character and contents of the project.

4). *The informative project* is directed to collection of information about some event or the phenomenon. Participants of the TV project collect this information with the purpose of acquaintance of a wide audience with it. Such projects are often integrated into researching projects and become their certain part, the module.

5) *Practically-directed project* has an accurately designated result of participants' activities which is surely oriented to social interests of all project participants. For example, on a TV heading participants discuss invention of any bill, make amendments to the convention on the rights of teenagers, publish compiled laws about encouragement and punishments at school or at the university (in live program), do a miniature of a city in the third millennium, etc. Such TV project requires a certain film script with accurately distributed obligations of all members of a group.

Experiment training was organized based on ARTIST TV-studio, a creative workshop for youth and children, which was created in Russia in 2001. It included the socially favorable activity and supplementary education in the field of media in several languages and communication technique. There were effective objectives:

1. To let know to children and youth that they have the public city television telling about everything that is interesting to the audience.

2. Children and students' professional direction to specifics of journalism, socialization by creation of ideal possibilities for the individual and collective embodiment of creative plans through integration of different types of profile activity, proceeding from features of development of mass media and promotion.

The purpose of educational activity is built on the solution of the following tasks:

- comfortable facilities for obtaining necessary knowledge, abilities and practical skills by children, expansion of creative activities connected with professional interests of pupils and students;
- education for the benefit of the personality, society and the state, formation of social activity and literacy, moral qualities and creative activity;
- development and deployment of innovative projects and programs, pedagogical techniques, implementation and promotion culturally and socially orienting educational techniques pointed at perfection of training processes and education of younger generation;
- popularization of national and spiritual culture of the people of Russia, strengthening of international education;
- creation of optimum material and technical basis of studio's technical means of training which is necessary on the courses and educational programs for practical drill of the skills by pupils and students;
- development of an educationally-methodical and artistically-aesthetic media library necessary for implementation of effective goals and tasks.

Experiment training in which more than 600 pupils and students from several secondary schools and higher education institutions of Russia were involved. Also, there were 3 teachers, a film director and an employee group of telecasting (sound technicians, cameramen, film editors, the editor) in experiment training. It was carried out at the secondary school No. 24 named after Sergey Klimakov (Sakha Republic, Russia) and with airplay on the republican channel of the National Broadcasting Company SAKHA. A TV contest was chosen as a technique of the educational telecommunication project.

The educational telecommunication project, TV contest, was considered as a mutual educational and preparatory, creative activity of partner students organized based on computer and television telecommunication, having a common goal, the coordinated kinds of activity and directed to the general result's achievement.

Students' profile orientation has begun based on own initiative work. The pupils and students who have passed a casting to TV contest participate in professional tests. Professional test is the professional probation modeling elements of a concrete type of professional activity (complete process) and helping in conscious, reasonable choice of profession.

The structure of the TV contest intends three steps with different types of activity.

Preparatory step of TV contest: teachers conduct the lessons of acting skills and mindset training with use of different psychological methods: dialogues, drawings, stories, role-playing and outdoor games, group discussions, individual consultations, psycho gymnastics.

Main step: the students get acquainted with fundamentals of television journalism and translation activity, try themselves in various TV headings and game plots in three languages (English, German, Russian).

Finishing step: directly TV contest (assuming maintaining any TV heading without preparation), aimed at the development of interests, tendencies, abilities, professionally important qualities of the identity of the pupil or student, reached due to gradual complication of professional test's carrying out per the level of readiness of students to its performance, entering the elements of creativity and amateur performance into the content of test.

So, the TV contest *Jumanji Land* offers the fascinating video based on a cognitive technique of training in Foreign Languages for children and students. Each level of a video course consists of eight documentary and artistic plots. Documentary plots intersperse with directions. Commentaries are shot more than ordinarily and are perceived with interest by TV audience. Pupils learn to listen to the children's and adult's speech, the speech of native speakers of English and German, and the speech of foreigners with various emphases and on different dialects.

This variety develops not only audio skills, but also focuses attention of the pupil on the international importance of the foreign language as a mean of communication.

Fascinating authentic plots stimulate pupils to performance various written creative tasks. The participants are offered the original themes for projects which can be carried out both in a class, and out of lessons. Time of the project varies from 4 months to 1 year. For this period pupils and students have been improving their communicative language skills, thanks to such types of work as the presentations, own video projects, video reporting, video clips, creative written projects in different languages. Pupils have been working in the TV companies during the TV contest, receiving a rich bundle of cross-cultural knowledge.

As the result, students learn about various styles of films: documentary, theatrical, experimental, academic and animated. TV studio participants examine how digital technology is changing film, television, and media today. They screen and analyze films throughout the course, take part in such educational programs as *4TEEN*, *Science News*, *ДАЙ-news*, create their own short films and items for various author TV programs.

Cross functional TV studio as innovative structure of one of the supplementary education help pupils and students be a leader, develop their talents, interests, passions, gives much inspiration, and teach them practical skills in foreign languages, journalism and acting. It is an activity that demonstrates a talent or contributes value to other people, makes a meaningful impact in participant's own development. TV studio allow students to express themselves artistically on paper, through a lens, on stage, communicating with native foreign speakers without the language barrier.

This we summarize by saying that the future of the youth is international cooperation. It is based on friendly relations. People should be acquainted to make friends, that is why it is necessary to know the language and culture of the contacted country. Educational, developmental and educational space TV studio is just the motivational impetus for the personality formation, which is confirmed by practical results.

In conclusion, it should be stressed that since September of this year the Russian Education Ministry of Science will begin work on the organization of children's television in every Russian

school. One cannot but agree with the saying of Olga Vasileva, head of the Education Ministry of Science in the Russian Federation, that "love to each other, interfaith, interethnic consent begins at a very early age, and the task of the school is to educate."

Without a doubt, each school must receive a new television: educational, intercultural, multilingual, cognitive, entertaining, interactive.

REFERENCES

1. Hallet, Wolfgang & Königs, Frank G. (Hrsg.) (2010). *Handbuch Fremdsprachendidaktik*. Seelze-Velber: Klett-Kallmeyer.
2. Polat E.S., Bukharkina M. Yu., Moiseyeva M. V., Petrov A. E. (2001). *New pedagogical and information technologies in education system: Text edition*. Moscow.
3. Zaretskaya, I. I. (2013) Integration of the basic and additional education as one of conditions of overcoming barriers of socialization of personality (pp. 4-6). *Methodologist* N6
4. Welsh, J.L., Kozdras, D.A., King, J.R., & Schneider, J. (2009). Media literacy summer camp: What works and why. In J.C. Richards & C.A. Lassonde (Eds.), *Literacy tutoring that works: A look at successful in-school, after-school, and summer programs* (pp. 182–195). Newark, DE: International Reading Association.

CULTIVATING PHRONETIC LEADERSHIP SKILLS IN FUTURE ECONOMISTS

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor Nataliya N. Aleksandrova

Ukraine, Kyiv, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Foreign Languages and Cross-Cultural Communication Department

Abstract. *In the article the author analyzes the current business trends and justifies the necessity to cultivate phronetic leadership skills in future economists in the process of their professional education. On the basis of analyses of the contemporary publications the author identifies the essence of the notion "phronetic leadership knowledge", explains different approaches to classifying leadership qualities, points out the core leadership skills and suggests ways of cultivating them in students — future economists and managers. The author also advocates the crucial significance of educating phronetic leadership skills and knowledge, as they will boost future economists' voyage of personal understanding and development and aim them at ongoing learning process and negotiating.*

Keywords: *leadership skills, phronetic knowledge, phronetic skills, professional preparation of economists, management values, communication skills.*

Introduction. Analyzing the current situation in the world and all its aspects (social, economic, political and environmental) we come to understanding that in today's ever-changing business environment companies are facing a situation under which possession of profound knowledge is no longer a key to success and ongoing presence on the global business landscape. In order to survive companies in the face of their leaders have to make new leaps of faith into tomorrow and create the perspective future, rather than extend the past. Thus it requires a new type of a professional being able to make inductive jumps according to their visions, values and principles and, to some extent, dreams. Consequently it raises an issue of grooming and bringing up a new type of leader embracing pragmatic qualities of "a philosopher..., master craftsman..., idealist..., politician..., novelist and teacher" so that he or she could go beyond the cut and thrust of an eye-for-eye business world and sustain in it [Takeuchi, 2011; p. 67].

The question of cultivating leadership skills in the process of professional as well as post graduate preparation (coaching sessions) has always been in the scope of academics, coaches and educators (Abraham Zaleznik [Zaleznik, 2004]; Robert B. Cialdini [Cialdini, 2001]; David Rooke and William R. Torbert [Rooke, 2005], Alison Doyle [Doyle, 2016]; Herminia Ibarra and Otilia Obudaru [Ibarra, 2009]; Jay A. Conger [Conger, 2008] ; Jack Zenger and Joseph Folkman — leadership development consultants). There is much common ground in their views that possession of leadership

skills can definitely bring not only sustainable development to companies but also professional fulfillment and satisfaction.

Business trainers (Martin Pearson, Paul Cummings — practicing leadership trainers and mentors) in conjunction with scholars and researchers (Nirocata Takeuchi, Ikujiro Nonaka) state (and the reality proves) that the existing knowledge did not manage to prevent or at least slow down the collapse and recession of global financial system and financial institutions (Lehman Brothers, Washington Mutual) from drastic failures we have witnessed recently [Takeuchi, 2011; p.59]. We have always thought, preached and taught our students that that in order to be innovative businesses are supposed to capture, store, generate and distribute knowledge because it can trigger their sustainable competitive edge. In our educational programs we have been cultivating the idea that pursuing interests to deal with the environmental, energy and biodiversity issues the globe is facing today businesses in the face of their leaders will definitely rely on new scientific findings, breakthroughs and technological advances to develop smarter systems in order to maintain a foothold in the market. This approach is undeniably proved by the development of knowledge-intensive economies.

Idea development. In finding reasons of the situation scholars, practicing managers, gurus of management are inclined to think that global business leaders have surprisingly become unable to properly rearrange their companies in order to overcome and cope with technological advances, demographic challenges and revolutionized consumption trends. But the cornerstone of these difficulties in Nirocata Takeuchi's and Ikujiro Nonaka's views, a professor at Harvard Business school and a professor at Hitotsu-bashi University in Tokyo respectively, lies in the evidence that modern leaders are unable "to ensure that their people adhere to values and ethics" the companies impose and follow [Takeuchi, 2011; p. 59]. There is an apparent gulf resulting in misinterpreting what top management preaches and what frontline people execute. The authors state that total dependence on explicit epistemological knowledge prevents today's leaders from overcoming these hurdles.

Consequently, as Nirocata Takeuchi and Ikujiro Nonaka, authors of *The Knowledge-Creating Company*, put it "creating the future, however, must extend beyond the company; it must be about pursuing the common good .... Companies should start thinking of themselves as social entities charged with a mission to create lasting benefits for society" [Takeuchi, 2011; p.60]. In other words, they should create social as well economic benefits if leaders want to stay on the business landscape.

Thus, after reading and analyzing their work, we have understood that the highlighted issues and ideas might be of a great interest to those students who study international economics, business and management. That is why clearly understanding these changes in the perception of the challenges and requirements the modern business world has to face and handle, educators and scholars have to deliver this understanding to students — future economists and managers in the process of their professional (economic, management and foreign language) preparation. There is a profound gap between the theory educated at universities and practice future specialists face when are hired to bring benefits to the company. When making judgments future economists and managers as potential leaders, executives and even steady performers will have to know that everything is contextual, taking professional actions significantly depends on "doing so in a time fashion". We are deeply convinced that we, educators, have to persuade our students that in doing business successfully and mutually beneficial for both the society and business itself they will have to pair micromanagement with big-picture aspiration about the future in order to allow companies to live in harmony with society rather than clash with it.

Hence, there is a current necessity to cultivate prudent, practical leadership skills in students — future economists and managers in the process of their professional preparation. These skills are to be based on so called practical wisdom which is viewed as tactic knowledge "acquired from experience enabling people to make prudent judgments and take action on the actual situation, guided by values and morals" [Takeuchi, 2011; p.65]

The aim of this paper is to justify the importance and necessity of cultivating the right understanding of phronetic leadership skills in future international economists. In this writing we shall not only analyze the content and essence of phronetic knowledge and consequent leadership skills, but also suggest techniques of cultivating these skills. We are sincerely convinced that practical skills are mainly based on theoretical background which can be acquired at university and cultivated and advanced in perspective should the necessity arise.

Before listing the main phronetic leadership skills we shall namely focus on the content of the notion "phronetic knowledge". We are not going to dive too deep in detail analyzing its origin and content because this issue has already generated a great deal of debate among academics (Bent Flyvberg, Nirocata Takeuchi, Ikujiro Nonaka, Toyama Royoko). They have eventually identified it

with “practical wisdom”, which helps the “analytical and instrumental rationality of *epistemological* and *technical knowledge* be balanced by value-rationality” [Flyvberg, 2004].

In our writing we merely state that phronetic knowledge mainly relates to one of the three forms of knowledge identified by Aristotel. This issue has been profoundly investigated by the Japanese professors Nirotata Takeuchi and Ikujiro Nonaka in their work “The wise leader”. We share their approach to its understanding that it closely relates to practical wisdom which is viewed as experimental knowledge that helps people make ethically sound and justified judgments [p.64]. Phronetic knowledge implies “practical judgment, prudence and practical wisdom”, it is “the art of judgment” [Flyvberg, 2004].

When educating students — future economists and managers we should clearly and distinctively explain that today’s world of business is aimed at achieving outcomes that are beneficial not only for business itself but mainly for society. In other words, as Peter Drucker once put it, that the modern global society needs knowledge that will “be the center of the wealth-producing process” [Drucker, 1993; p.183]. They should clearly understand that in their future professional activities they would do better to pursue the common good, because this approach will ensure their (professional and business) sustainability. The sine qua non of their professional values is supposed to be the idea of maintaining the common good. To some extent we should cultivate and impose the idea of bringing businesses to live in harmony with society, underlining the importance of having a social purpose in earning profits, pursuing the common good as a pattern of life and having a moral purpose in running a business and practice of distributed phronesis. All our educational attempts should be primarily aimed at teaching integrity in the classroom.

Among different classifications of leadership skills we can identify so called “the right stuff” suggested by Daniel Goleman consisting of intellectual abilities, technical skills and emotional intelligence; the persuasion concept of leadership grounded by Jay A. Conger and the Seven Action Logics leadership concept justified by David Rooke and William R. Torbert [Rooke, 2005]. All these approaches to understanding leadership qualities and skills share much in common and conclude that possessing these skills will significantly contribute to prudent problem--solving, sound decision-making and fruitful strategy-formulating efforts.

Hence, in our paper we shall list phronetic leadership skills based on the classification suggested by the Japanese professors Nirotata Takeuchi, Ikujiro Nonaka, and Toyama Royoko [Nonaka, 2007]. Thus, we share the authors’ point of views that phronetic leadership skills stem mainly from individual values, ethics and moral principles and they constitute as follows.

Firstly, all decisions and practical actions of a phronetic leader are subject to his or her personal moral discernment, in other words, their ability to show prudent judgment in a situation, believing that all their actions imply a moral purpose. The Japanese scholars and practicing managers state that a personality’s ladder of values is a foundation of phronetic leadership skills. Future economists are supposed to clearly comprehend that their as managers’ judgments and decisions are to be made on the basis of bringing the common good, not for profits or competitive edge. In this case we should appeal to the Japanese leaders of fast growing companies such as Uniqlo and Toyota showing that companies that failed to maintain the balance between the social good and financial benefits will undoubtedly result in failure. We do believe that this crucial idea should be brought to students. The authors suggest four ways of cultivating the ability to make prudent judgments: through experience — listing and analyzing your wins and failures, building your own code of principles, prioritizing the tasks and constant personal improvements. Teaching integrity in the classroom as nuts and bolts of the professional education we offer our students to do the suggested assignment: do some kind of personal SWOT – analysis, draw up a code of professional ethics stating values and principles, make a list of things, or personal characteristics to be improved or enhanced. At least these activities will contribute to critical self-understanding skills. In this case we could also suggest an activity offered by David Rooke and William R. Torbert — a sentence-completion survey tool called the Leadership Development profile [Rooke, 2005]. Using this tool students are asked to complete sentences that begin with phrases such as “A phronetic leader is ....”, “.... cracks the whip” (see in detail their article “Seven transformations of leadership”).

Secondly, we should undertake such classroom activities and techniques that are primarily aimed at developing in our future managers big picture thinking skills which mean grasping the essence of the situation: reasons, consequences and apparent solutions. Cultivating this skill we should suggest a problematic situation and target students to get to the root of the problem through asking the right questions. We are deeply convinced and share the idea that innovations can be achieved through asking the right things. The management guru Peter Drucker once described the power of provocative

questions stating that “the important and difficult job is never to find the right answers, it is to find the right question” [Dyer, 2009; p. 63]. To prove this idea in the classroom we should encourage our students to ask question “Why?”, “Why not?”, “What if” and as a vivid example to illustrate the cases of innovative ideas and breakthroughs undertaken by CEOs of eBay, PayPal, Skype, Dell Computer owing to asking “what would happen if we did this?”. We share and hold the viewpoints of Jeffrey H. Dyer, Hal B. Gregersen and Clayton M. Christensen that if we start asking oneself or other people to imagine a completely different alternative it can lead to truly original insights [Dyer, 2009; p. 64].

Thirdly, students as future economists and managers if they want to be prudent should create shared contexts. This skill implies creating opportunities for peers to learn from one another. In this case students could be provided with a separate assignment (presenting some current business issues) and share acquired information welcoming asking questions and encouraging exchange of opinions. We hold the opinion that students are to be significantly involved in research work by encouraging them to work with authentic sources of information, presenting and arranging the accumulated information in a presentation.

Fourthly, students should clearly understand the importance of cultivating communicative skills of delivering the message precisely and distinctively to the audience. To some extent it might relate to eloquence skills. In their future profession they will definitely encounter situations which are difficult to express or explain, so they are supposed to be able to find words, make up stories or use a figurative language to deliver the gist. In this case we should draw our students’ attention to prominent people’s speeches analyzing the vocabulary, picking up metaphors and idioms which could provide a way of understanding one thing by envisioning another. Being an effective communicator will definitely touch people’s hearts and you will linger on their minds. We must persuade our students that wise and prudent leaders engage in conversation with as many people as possible and display a high degree of commitment to communication [Takeuchi, 2011; p. 65].

All the above mentioned skills are undeniably crucial in managing and leading people, but what is more important is the ability to persuade them to follow you. This skill deserves our special attention, so we shall try to thoroughly comment on it. The prominent professor of organizational behavior and director of the Leadership Institute at the University of Southern California’s Marshall School of business Jay A. Cagner published his profound paper dedicated to persuasion “The necessary Art of Persuasion” in which he epistemologically advocated its relevance and crucial importance in educating and cultivating leadership skills. In his opinion “effective persuasion becomes a negotiation and learning process through which we lead colleagues to a problem’s shared solution” [Cagner, 2008]. He views it as the language of business leadership. We hold his opinion and cultivate it in our students’ minds that careful persuasion along with the proper framing of arguments and vivid supporting and justifying evidence would bring the correct emotional match with the audience. The existing in today’s companies’ practice of the command-and-control managerial model significantly loses out to more powerful effective persuasion. Our students as future and potential managers should attain a better understanding of benefits gained through persuasion rather than a mere chain of commands, though its appropriateness and relevance in some situations could hardly be underrated. Effective persuasion through the right use of language, words and expressions could motivate employees, articulate vision and strategy and mobilize the people to adapt to challenging business environments [Cagner, 2008].

Its importance raises a question how to cultivate persuasion skills in our students. In this term the author Jay A. Cagner suggests four crucial steps: establish credibility, frame goals sharing common ground, use vivid language and compelling evidence and connect emotionally with the audience [Cagner, 2008]. This approach takes time and mainly depends on the future position of a leader in the company, so students should bear this information in mind (how to cultivate persuasion through these four steps students look through the article “The necessary Art of Persuasion” by Jay A. Cagner).

This skill totally differentiates true leaders from steady performers. The point lies in combining and synthesizing everybody’s knowledge and efforts in the single-minded pursuit of goals [Takeuchi, 2011]. It can be achieved through understanding the viewpoints and emotions of other people via verbal and nonverbal communication. Phronetic leaders should understand and grasp all contradictions of a personality and act correspondingly.

And finally practical wisdom should be distributed among people you are going to lead, in general fostering distributed leadership is consequently the leader’s main responsibility.

In Conclusion we should state that phronetic leadership skills and knowledge will enhance a voyage of personal understanding and development our students are to be profoundly aimed at. It all relates to ongoing learning process and negotiating, it requires commitment and practice, especially in today’s

business contingencies and ambiguity. The right understanding of the importance of cultivating phronetic leadership skills initially based on prudence and practical wisdom can smoothly transform today's knowledge-creating companies into tomorrow's wisdom-practicing ones. We hold the opinion that a new type of business leader is supposed to possess and exercise watertight thinking skills by acquiring new knowledge because of continuous improvement, efficiency and perfection, but acting on the principles of action logic and practical wisdom. Possessions of these skills will definitely enable students — future managers and economists to create a positive work environment and focus their managerial efforts on deliverables and thinking outside the box. They will have a more complex and integrated perception of the world; they will be open to feedback and realize that nearly all ambiguities and conflicts of our everyday life are caused by differences in understanding and ways of relating. We hope that phronetic leaders will be able to creatively transform and resolve clashes owing to their skills, sensitivity to relationships and ability and willingness to influence others in a positive way.

We would also like to state that the classroom management techniques aimed at attaining phronetic leadership knowledge and consequent cultivating phronetic leadership skills should be organized through the information resources (article mentioned).

REFERENCES

1. Cialdini R. B. 2001. Harnessing the science of Persuasion. HBR, October 2001 // Access: <https://hbr.org/2001/10/harnessing-the-science-of-persuasion>
2. Conger J. A. 2008. The necessary art of Persuasion. // Access : <https://hbr.org/...necessary-art-of-persuasion.../2671E-KND->
3. Doyle A. 2016. Top 10 leadership skills. Access: // <https://www.thebalance.com/top-leadership-skills-2063782>
4. Drucker P. F. (1993) "Post Capitalist Society" p.183
5. Dyer J. H., Gregersen H. B., Christensen C. M. The Innovator's DNA // HBR December 2009. P. 61-67.
6. Ibarra H., Obudaru O. 2009. Woman and the vision thing. HBR, January 2009. // Access: <https://hbr.org/2009/01/women-and-the-vision-thing>
7. Flyvberg B. 2004. What is phronetic Planning research? What is phronetic social science? // Access: flyvbjerg.plan.aau.dk/whatisphronetic.php
8. Nonaka, I., Toyama, R. 2007. Strategic management as distributed practical wisdom (phronesis). *Industrial and corporate change*, 16(3), P. 371-394
9. Rooke D., Torbert W. R. 2005. Seven Transformations of leadership. HBR, April 2005 // access: <https://hbr.org/2005/04/seven-transformations-of-leadership>
10. Takeuchi N., Nonaka I. 2011. The wise leader. HBR, May, 2011, P.58-67
11. Zaleznik A. 2004. Managers and Leaders. Are they different? HBR, January 2004 // Access: <https://hbr.org/2004/01/managers-and-leaders-are-they-different>

THE USE OF INTERACTIVE LEARNING TECHNOLOGIES IN HIGHER SCHOOL

¹*The Candidate of Agricultural Sciences Novak L. L.,*

²*Candidate of Pedagogical Sciences Kravchenko L.V.*

Ukraine, Uman

¹*Uman University of Gardening*

²*Uman State Pedagogical University*

Abstract. *The concept of "interactive technology" has been explored, attention has been focused on the possibilities of interactive technology optimum use in the process of learning in higher school; the algorithm of interactive learning implementation in the educational process of higher school has been considered (interactive technology can be used at different stages of training: during the initial mastering of knowledge, while consolidation and improvement of knowledge, while the formation of skills. It can be used as a fragment of a lesson to achieve a certain goal or to conduct the whole lesson using a specific technology); the basic tasks of interactive training have been*

characterized (development of communicative skills, establishing of emotional contacts; solving information problems, development of common educational and scientific skills, achieving of educational purpose, introducing teamwork ...) and types of interactive technologies, used in the process of learning (programmed learning, problem training, gaming technology, case technology).

Keywords: *interactivity, activization of educational process, learning technology, interactive technologies, interactive learning, higher school.*

Modern higher education is going through the painful process of establishment, avoiding total unification and standardization of the educational process. Problems of educational innovation are brought to the prior level of scientific pedagogy problems. Therefore, solution of pedagogical problems needs a broad innovation search with a quite extensive scope. It involves organizational, functional and conceptual transformations. Technologies of modelling and design of the educational process gain particular importance in modern pedagogy. Reforming the forms and methods of training is manifested in the rise of the dialog forms of communication of educational activities subjects, transformation of methods of control of students' knowledge and skills into self-control and a rating control.

First of all, this refers to the readiness of the modern educator to innovation activity, which includes the ability to mastering the new technology in the professional sphere, significant increase in the level of autonomy and decision making; mobility of education, adaptation to the new requirements of the labour market; enhancing the solidity of education in terms of continued growth of scientific technologies, automation of manufacturing processes; the mastering and use of information and communication technologies in the professional activity. Regarding these facts, the quick change of the content and nature of professional activities on the basis of new pedagogical technologies introduction requires a teacher with a new skill level, the basics of which are formed in higher educational establishment.

It is clear that the reform of education and the introduction of new learning methods require additional efforts and the readiness of all participants of the educational process. The problem of tehnologization of education has found its reflection in the works of A. Disterveh, Y. Pestalozzi, J.-J. Rousseau, A. Makarenko, Y. Comensky, V. Sukhomlynsky, K. Ushynsky, D. Dewey, and further researches of modern teachers and trainers such as V. Bezpal'ko, G. Ilyin, M. Klarin, G. Vashchenko, A. Blons'ky, M. Danilov, O. Piehota, T. Selevko and others, much attention is paid to theoretical explanation of the relevance of innovative technologies, their importance in the educational process. Problems of improving the teaching process in higher school were studied by Y. Bolibash, A. Verbitsky, O.Gura, L. Tkachuk, T. Dmytrynko, V. Popkov, V. Kuzovlev, M. Prykhodko, Y. Prysiazhniuk, A. Suchchenko, G. Cherniy, T. Suchchenko and others.

Interactive technology is an important factor of personality-oriented developing training. The most characteristic indication of cognition method is that the educational process takes place under the condition of constant activity of all students. Online training instructor is the organizer of the process, the consultant. The process of training is co-education, where the teacher and students are equal partners. They define the purpose, object, subject, means and the results of the study teamwise. During this joint search they exchange opinions, knowledge, and ways of activity that leads to reflection and evaluation of the obtained results [1]. This allows students to realize what they have reached at a certain stage of knowledge, what they know and how their personal experience of creative activity has enriched and to take responsibility for the results of training.

Interactive means the ability to interact or to be in a conversation, a dialogue with something (e.g. a computer) or someone (e.g. a person). So, online training is, first of all, the dialog training, when the interaction takes place. Interactive training is a dialog one, when a teacher interacts with a student; a special form of cognitive activity with quite specific and predictable targets.

According to O. Zubenko, the essence of interactive learning lies in co-training - group form of educational process organization with the implementation of active group training techniques in order to solve didactic problems. The teacher in this case acts as an assistant, adviser, organizer, performs the function of information source. However, the student and the teacher act as equal subjects of the educational process. Interaction eliminates the dominance of thoughts, viewpoints of one participant over others, but taking the specific experiences and practical application into account is a must. During such dialog training students learn to think critically, solve complex problems based on analysis of circumstances and relevant information, observe alternative thoughts, take the thoughtful decisions, participate in discussions, communicate with other people [2].

The idea of interactive technologies lies in the fact that the process of cognition takes place under conditions of constant active interaction between all participants in the educational process.

Depending on the purpose and forms of organization of educational activity, interactive technologies can be divided into interactive technologies of cooperative learning, collectively-group training, condition simulation, discussion issues study [2].

The technological concept of design technology (authors K. Bahanov, V. Huzeev, I. Yermakov, O. Piehota) directs to the effective way of gaining new knowledge in the context of the particular situation and their use in practice. Method of projects as technology in modern conditions has been transformed into the project system of training, according to which the acquisition of knowledge and skills takes place in the process of planning and implementation of practical tasks. Technology of person-centered education (authors I. Yakymyska, O. Savchenko, S. Podmazin) requires to create optimal conditions for the development and formation of the personality, as the subject of activities and public relations, who builds own activity and relationships in accordance with a sustainable hierarchical system of humanistic and expressive personal values.

The problems of interactive technology implementation have been discussed by Ukrainian scientists for the last ten-fifteen years. It has been repeatedly stressed at various levels that the result of non-traditional pedagogical technology introduction can significantly change the educational process, get the chance to solve the problems of developmental teaching, person-centred education, differentiation, humanization, formation of individual educational prospects.

But the debates on the use of advanced educational technologies do not stop. The majority of higher education teacher-practitioners understand the need to use new technologies in professional training, but still prefer traditional methods of learning. Still there exist the questions: what difficulties will a teacher meet in the process of advanced technologies using? What factors should be considered when using interactive technologies? Is the use of interactive technology effective or even appropriate?

Thus, there is an obvious need to overcome the mismatch between the demands to modern professional and educational technology of a particular educational institution that operates within the given time, considering changes of the external social environment. Reform of the educational system in Ukraine is an urgent necessity. Improving and enhancing the quality of education is the most important problem, which is largely driven by the processes of globalisation and the needs of positive conditions formation for individual development, socialization and realization of personal potential in contemporary society. Thus the introduction of interactive methods of work is inevitable and essential [3].

The use of innovative technologies will help the teacher to change learning situation, familiar to the student, the nature of the activity and will change the student' nature from passive observer to an active participant in the learning process. Being in the online space, the student is forced to think independently, to doubt, to address specific tasks and problems, changing the rules of interaction with the teacher and classmates.

Educational process has to take place in three stages, student acts as a partner in the educational process. At the first stage the student studies a certain object, collects information about it, constructs the images and as a result gets his own educational product. At the second stage the student has an opportunity to compare the acquired knowledge with knowledge of his fellow students and knowledge of mankind in a certain field. To achieve this aim the teacher demonstrates different forms and methods of interactive learning in the class. The third stage, general one, helps each student to create a comprehensive educational product, taking into account his own comparisons and conclusions.

We must remember that every student is a bright personality, which has a certain level of intellectual development, a certain style of perception, memorization and exploration. Besides, a teacher must take into account that a modern student is a representative of "new" information society – mobile, variable, flexible, many-sided person.

Speaking of interactive learning, we should note that it contributes to the individual approach to each student. More attention should be paid not to the swotting the material, but to the development of students' skills of communication, reflection, creation and expression of their own judgments. Interactive learning simultaneously solves the following tasks: develops communicative skills and abilities, helps establish emotional contacts; – solves the problem of information as it provides students with the necessary information, without which it is impossible to implement joint activity; – develops common training and scientific skills and abilities (analysis, synthesis, setting goals, etc.); – provides educational goal, teaching to work in a team, consider partner's thoughts. Besides, interactive learning includes relaxation, shifting attention, changing forms and etc [4].

Conducted theoretical analysis of higher educational institutions' work in Ukraine has showed that the specificity of teaching disciplines of professional and practical training varies. Teachers systematically use videos, episodes from the feature and documentary films; tape records

conversations, interviews, discussions, reports, speeches, photos, diagrams, forms of unified official documents, letters, reports, memoranda, orders, directives, instructions, guidelines, regulations, plans.

In the meantime they implement a large number of active and interactive learning technologies: topical lecture, paradoxical lecture, heuristic conversation, exploratory laboratory work, situational tasks solving, collective and group training, situated learning, etc. They are used at different stages of training: during the initial mastering knowledge, while reinforcing skills and competence formation. Interactive learning can be used as a lesson fragment to achieve a certain goal or to conduct the whole lesson using special technology.

Most often in the teaching process of higher educational institutions teachers use such interactive technologies as programmed learning, problem study, gaming technology, case technology. Further we briefly describe these types of interactive technologies.

Programmed learning. Programmed learning provides the organization of learning when students cannot make the next step in mastering the knowledge without learning the earlier one. The educational material is divided into small portions, which are located in the exact matching sequence. Everyone works in an acceptable tempo for him, has the possibility to return to the key material, programs, adapted to the conditions of training, give individual explanations of errors, a corresponding instruction and support material is implemented. This type of interactive technology provides operational feedback, introduces self-government, self-control and correction of the educational activity, actually carries out stage by stage control of educational activity and its formation on the bases of optimally designed algorithms, forms constructive thinking.

The problem training. The characteristic feature of problem learning is that knowledge and ways of activity are not proposed handed on a plate, there are no rules or instructions, following which the student can guaranteed perform a task. Material is not given directly, but it is given as an object of search. And the whole point of training is in stimulating students' search activity. This approach is determined by the orientation of education to foster creative personality; problematic nature of modern scientific knowledge; problematic nature of human practice, which is particularly acute manifested in the crisis moments of its development; consistencies of personality development, the human psyche, particularly thinking and interest which are formed in problem situations.

Gaming technology. In the course of the game two aspects of governance are used: instrumental and emotional-role ones. We are going to consider their specifics on each of the stages of game conducting. At the beginning of the lesson the teacher announces theme and goals, introduces students to the rules of the game, takes part in the distribution of roles, gives the necessary information to the participants. Gaming events are highlighted by means of a special organization of space gaming interactions, specific style of communication. The teacher directs his efforts to the granularity of the game situation understanding by the participants.

While manning the teams the teacher should consider interpersonal relationships that have developed in the group. In the course of the game the main types of difficulties faced by students are stood out, and are carefully analysed then. The game creates favourable conditions for criticism and self-criticism, reflection, so the teacher should focus on factors and actions that lead to success or failure. Players must make sure that the result is not random, and is associated with their competence, observation and strong inter-personal skills.

Case technology. The essence of this method is that the problem of teaching knowledge is accompanied by an organization of students' independent work. A special feature of this method is the reproduction of the problem situation on the basis of real life facts, combining them into a single informational complex that contains a key question for the solution of the task [4].

The use of interactive technologies in the educational process should be combined with afterschool activity in order to form and develop professional qualities of future specialists. The quantity of lessons, conducted in interactive form, is determined by the curriculum and the contingent; as a whole in the learning process they should be within 20% of all lessons. The lecture lessons should be within 50% of all class activity.

Organizing the educational process that relies on the use of interactive technologies, you should consider the involvement of all students in the group to the process of cognition. Collaboration means that everyone brings his own personal individual contribution; there exists the process of exchanging knowledge and ideas. The main condition of interactive education is the initiative of students in the learning process.

We can conclude that the use of interactive technologies in the learning process promotes the activization of education, forming a deep inner motivation, provides opportunities for intellectual and creative development and initiative, develops communication skills. So the use of this type of training

is an integral part of the professional training of future specialists. Thus, it is necessary to update the content and methods of teaching disciplines in order to train highly qualified specialists that will be competitive on the labour market.

REFERENCES

1. Muradova, N.S. Communicatively binding role of the culture of communication between students of technical institutions in interactive learning. Retrieved from <http://www.ostu.ru/conf/ruslang2004/trend2/muradova.htm>
2. Zubenko, O.V. and Medvedev, S.O. Interactive technologies of teaching in the study of foreign languages in a technical university. Retrieved from www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/PPMB/texts/2009_7/09zovffs.pdf
3. Pometun, O. and Pyrozhenko, L. (2002) Interactive Learning Technologies: Theory, Practice, Experience: A Methodological Manual.
4. Pometun, O.I., Pobirchenko, N.S., Kobernyk, G.I., Komar, O.A. and Torchynska T.A. (2008). Interactive learning technologies, their essence and classification. Uman-Kiev. Retrieved from http://ito.vspu.net/ENK/2015-2016/ikt_magistri/lections/Lek-4.pdf

IMPROVING CONDITIONS AND QUALITY OF EDUCATION FOR FOREIGN STUDENTS IN UKRAINE

*Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor Semenog O. M.,
Post-graduate student Levenok I. S.*

Ukraine, Sumy, A.S. Makarenko Sumy State Pedagogical University

Abstract. *The article reveals conditions of improving educational process for foreigners in Ukraine. On the basis of analysis of scientific sources, normative documents and experience of Ukrainian and European universities the main aspects of education quality for foreign students have been generalized. Quality of education is many-sided notion. It consists of the parameters of personal, world view and social development. Quality of educational process is examined from positions of universal human and social values of education. These points are discussed as on the international so on the state levels. It is necessary to satisfy the requirements of foreigners that arrive into Ukraine for study, in education and skilled professional preparation, taking into account cross-cultural tolerance, adequate perception of cultural differences. The Ministry of Education and Science of Ukraine collaborating with major Ukrainian universities work out new licensing conditions and programs that correspond to demands of education quality. Professional development and enhancing the transferability of learning, quality of teaching will improve conditions and quality of higher education in Ukraine.*

Keywords: *higher education, quality of education, quality of teaching, foreign students, universities of Ukraine.*

INTRODUCTION

In XXI century, that is confessed by international organizations as a "century of quality", educational communities in Ukraine and abroad pay attention to the problem of the quality of higher education. In recommendations of "World declaration on higher education for the XXI century: vision and action" (Paris, 1998) [4], determines the quality of higher education as multidimensional conception that must embrace all its functions and types of activity (on-line and academic tutorials, scientific researches, staffing, material and technical sources).

For necessity of ensuring high level of education, in particular higher education, accented attention in the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021 [3], the Strategy for the Reform on Higher Education in Ukraine until 2020 (project), the Concept for the Development of Education in Ukraine for the period 2015-2025 (project) [5]. Issues of quality of education and higher education according to the requirements of the European Register of Quality Assurance were considered in the Decrees of the President of Ukraine "On Urgent Measures to Ensure the Functioning and Development of Education in Ukraine" [8], "On Ensuring Further Development of Higher Education in Ukraine" [7]. Educational communities point out the mismatch of the quality

of training specialists to the needs and expectations of citizens, employers, society and confirm that one of the strategic directions of education development is the introduction of system monitoring of higher education.

It is generally recognized, that studying abroad is always prestigious and honorable. Knowledge, practice and scientific achievements of other countries are implemented by specialist in professional field of his own country. Therefore the level of knowledge, which is received at Ukrainian higher education institutions should correspond to the level of knowledge obtained at the universities of other countries.

The main priority for Ministry of Education and Science of Ukraine is improving conditions and quality of education for foreign students. These important questions were raised up on the International conference devoted to actual questions of study foreigners in Ukraine in 2017-2018 studying year. The Ministry has already prepared new licensing conditions for the implementation of educational activities. It will contain clear requirements for the education institutions that plan to train foreigners. It is necessary to satisfy the requirements of foreigners that arrive into Ukraine for study, in education and skilled professional preparation, taking into account cross-cultural tolerance, adequate perception of cultural differences.

The next step to education quality is a competitive selection among the best entrants. The entrance exam is the starting point in educational level assessment. It is necessary to take into consideration practice of other European countries. For example, TOEFL or IELTS scores are required for admission to universities in various countries all over the world. But the creation of Standard of Ukrainian language for foreigners has been just started.

According to the Concept of language education of foreigners in higher education institutions of Ukraine, the free choice of language of study is an important characteristic of a democratic society. But some foreign graduates do not have enough level of language of study even after qualifying. Therefore, a universal compulsory exam for foreign students in the language of study will be introduced. "This will be an external independent exam, which is currently being developed jointly with the Ukrainian Center for Quality Assessment in Education and national universities. An examination is planned for three languages, which foreign students most often choose - Ukrainian, English and Russian" Lilia Hrynevych (Ukraine's Minister of Education and Science) [1].

It is planned that all foreign students will have to take the exam before the end of the first year of study, and the transferring to the 2nd year will be possible only for those, who successfully pass such an examination. Testing should be introduced for those foreigners who will be enrolled in Ukrainian universities after November 1, 2018.

RESULTS OF THE STUDY

Quality of education is many-sided notion. It consists of the parameters of personal, world view and social development. According to the praxeological approach, the quality of educational process is examined from positions of universal human and social values of education. Education, in this case, is a social institute. Quality of education is an integrative characteristic of the study process, which reflects social concepts about the kind of a process and what aim it must serve [10].

At Ukrainian higher education institutions the work of improving conditions and quality of study foreigners is carried out too. In particular, at Sumy State University operates Council of providing education process quality and high school education quality. The quality of Sumy State University education is confirmed by the international ratings. According to the QS World University Rankings, Sumy State University makes it to the Top-group (3%) of the world leading universities, and according to the QS EECA University Rankings, Sumy State University is included to the Top-100 universities in the EECA region (Emerging Europe and Central Asia). The results of the QS external audit show that Sumy State University has received the highest points (5 stars) for quantitative and qualitative number of staff, student satisfaction with the quality of teaching, availability of studying and its terms, socially-orientated activities and E-learning. It is necessary to admit, that Sumy State University cooperates with about 200 international partners. The university also takes part in international grant programs, EU projects and international academic mobility programs [2].

Sumy State University provides study programs in English. For example, the compound program "Language policy and its realization through increasing the level of foreign languages proficiency by students and staff members". It is oriented to comply with the request of Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment [6]. Due to the English-speaking environment about 1,300 foreign students from more than 50 countries study at Sumy State University. 74,6 per cent of foreign students learn programs in English. 64 per cent of lecturers and professors studied English according this program.

This program gave an opportunity for opening new specialities in Sumy State University, where the language of study is English. It can be proposed for foreign students. For instance,

- Bachelor degree:
  - Computer sciences and information technologies
  - International economic relations
  - Management
  - Economy of enterprise
- Educational level "specialist":
  - Medicine
- Master's degree
  - Economy of environment and natural resources
  - Finances, banking and insurance
  - Management
  - Economy

For better intercultural co-operation, it is necessary to continue providing practice of formation mixed groups, where Ukrainian and foreign students study together. This can help foreigners to avoid many problems concerning adaptation, socio-cultural interaction. According to the research, which was held among the foreign students of the first year of study at Sumy State University, it is revealed that knowledge of cultural values, norms, traditions from respondents are fragmentary, they have high emotional and communicative tensions and contacts with the new socio-cultural environment are often limited. Bilingual environment that dominates in communication and the language of mass-media make some difficulties for foreigners in Ukraine. Therefore, such disciplines as "Ukrainian / Russian language for foreigners" have been included in academic curriculum. It also provides socio-cultural component in study foreign students. High quality language training of foreign students is grounded on communicative, professionally-oriented, praxeological, personal-oriented and socio-cultural approaches. For the implementation of the socio-cultural component in the training of foreign students for lecturers and tutors it is important to take into account the general level of students' culture, national peculiarities of education, historical traditions, world outlook. Having analyzed study programs in the Ukrainian language as a foreign language, the task of the discipline is professional orientation, providing foreign students with the linguistic knowledge necessary for the mastery of other professional subjects, the formation of communicative skills for social and public needs, the processing of original and adapted texts in Ukrainian.

Multicultural groups from different level of communicative skills require from lector diversity of tasks and organization of successful pedagogical interaction. Professional development and enhancing the transferability of learning, quality of teaching will improve conditions and quality of higher education in Ukraine.

CONCLUSIONS

Consequently, quality of education is one of the most important philosophical category, which is primarily associated with the academic success of students, the achievement of certain successes in learning. It is examined from position of universal human and social values of education.

European and Ukrainian communities pay high attention to the problem of the quality of higher education, which provides professional competetiveness in today's job market. Therefore the level of knowledge, which is received at Ukrainian higher education institutions should correspond to the level of knowledge obtained at the universities of other countries.

State programs have been developed for improving conditions and quality of higher education for foreign students. The Ministry of Education and Science of Ukraine has already prepared new licensing conditions for the implementation of educational activities. It will contain clear requirements for the education institutions that plan to train foreigners. At Ukrainian higher education institutions the work of improving quality of study foreigners is carried out. For example, the compound program "Language policy and its realization through increasing the level of foreign languages proficiency by students and fttaff members" is realized by the Council of providing education process quality and high school education quality at Sumy State University. It is oriented to comply with the request of Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. This program gave an opportunity for opening new specialities for foreign students where the language of study is English.

For better intercultural co-operation, it is necessary to continue providing practice of formation mixed groups, where Ukrainian and foreign students study together. This can help foreigners to avoid many problems concerning adaptation, socio-cultural interaction. Having analyzed

study programs in the Ukrainian language as a foreign language, the task of the discipline is professional orientation, providing foreign students with the linguistic knowledge necessary for the mastery of other professional subjects. High quality language training of foreign students is grounded on communicative, professionally-oriented, personal-oriented and socio-cultural approaches. Professional development and enhancing the transferability of learning, quality of teaching will improve conditions and quality of higher education in Ukraine.

REFERENCES

1. International conference "Current issues educating international students in Ukraine in the 2017-2018 university year". (2017). Retrieved from : <http://studyinukraine.gov.ua/mizhnarodna-konferenciya-aktualni-pitannya-navchannya-inozemciv-v-ukraini-u-2017-2018-navchalnomu-roci-kiiv-24-25-kvitnya/>
2. Sumy State University. QS World University Rankings. (2017). Retrieved from : <http://sumdu.edu.ua/int/en/news/277-qs-world-university-rankings-2015-16-ssu-in-top-4-ukrainian-universities.html>
3. The National Strategy of Education Development in Ukraine until 2021. Retrieved from : http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=245571537&cat_id=244314975
4. World declaration on higher education for the XXI century: vision and action. Paris (2008). Retrieved from : http://www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration_eng.htm
5. Міністерство освіти і науки України [The Ministry of Education and Science of Ukraine]. (2014). Проект Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015–2025 років [The Project of Concept for the Development of Education in Ukraine for the period 2015-2025]. Retrieved from : <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/> (in Ukrainian).
6. Ніколаєва, С. Ю. (2003). Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment]. К. : Ленвіт, 273 p. (in Ukrainian).
7. Указ президента України "Про забезпечення дальшого розвитку вищої освіти в Україні". (2008) [The Decree of the President of Ukraine "On Ensuring Further Development of Higher Education in Ukraine"]. Retrieved from : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/857/2008> (in Ukrainian).
8. Указ президента України "Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні". (2005) [The Decree of the President of Ukraine "On Urgent Measures to Ensure the Functioning and Development of Education in Ukraine"]. Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005> (in Ukrainian).
9. Андрущенко В. (2012). Філософсько-методологічні засади підвищення якості вищої освіти України: європейський вимір [Philosophical and Methodological Principles for Improving the Quality of Higher Education in Ukraine: European Dimension]. In : Бойченко, М., Горбунова, Л., Надольний, І. К. : Педагогічна думка, 220 p. (in Ukrainian).

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ ЧЕРЕЗ СТРАТЕГИИ КОЛЛАБОРАТИВНОГО РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ В КОНТЕКСТЕ ИКТ

Адилханова Бегаим Рахымовна

Казахстан, г. Шымкент, Назарбаев Интеллектуальной школы химико-биологического направления, учитель-эксперт английского языка

Как показывает опыт, на сегодняшний день разрабатываемые электронные ресурсы, основанные на методе совместной учебной деятельности, предусматривают создание среды, где учащиеся работают вместе, решая общие учебные задачи для достижения единой образовательной цели. Однако, не всегда удается создать эффективную информационно-коммуникационную образовательную среду для многих учащихся старших классов, так как при организации парной или групповой работы в группе наблюдается отсутствие взаимодействия между учащимися и их

личностного вклада в процесс обучения. Поэтому для проведения Исследования в действии я выбрала учащихся разнообразными психофизическими особенностями, а также тех, которые принимали активное участие в международном проекте «aGAP-2016», фокусом которого было использование электронных образовательных платформ для проведения исследования и обсуждения решений глобальных вопросов на английском языке.

Интегрированная образовательная программа в Назарбаев Интеллектуальных школах подчеркивает важность межпредметных связей, которые выступают как условие единства обучения и воспитания, средство комплексного подхода к предметной системе обучения. Следовательно, для отслеживания межпредметной связи с *математикой, глобальными перспективами и проектной деятельностью и историей Казахстана в современном мире*, в планировании одного этапа исследования, были отмечены три важных момента: в первую очередь, сама тема урока раздела «Язык через содержание (контент): Убеждение и ложь (**Language with content: Persuasion and lies**) очень тесно переплетается с решением глобальной проблемы («Усыновление казахстанских детей гражданами США»); во-вторых, обсуждение проблемы и поиск аргументов проходят через призму разных сторон (усыновленные дети, граждане США, органы власти РК) и, в третьих, интерпретация статистических данных для более релевантного выбора и выбора совместного решения проводится на целевом языке.

Следует отметить, что для создания «подмоствок» для независимой постановки целей самими учащимися, в начале урока было предложено упражнение в формате Visual thinking strategies (стратегии визуального мышления), где наводящие вопросы способствовали имплицитному обучению. Для достижения цели обучения «Развитие когнитивных и социальных навыков при написании позитивного отзыва» (Рис. 1), был запланирован показ фрагмента из документального фильма «Bala», который имеет переходный характер к главной части урока - умение критически анализировать комментарий и написание положительного отзыва, используя «Dialogue Tool Kit» (онлайн инструмент, помогающий написать полный, всесторонний отзыв или комментарий).

За основу организации групповой и парной работы я планировала взять ответы учащихся на наводящие вопросы, иными словами, руководствуясь теорией исходной мотивации (Патрик Гриффин, 2014) для усиления эффективности последующей коллаборативной работы в группах. Далее деятельность учащихся была нацелена на обсуждение видеоматериала с применением нижеперечисленных видов коллаборативного решения проблем: 1) **активное участие**, 2) **видение ситуации с точки зрения других людей**, 3) **регулирование задания**, и 4) **создание системы обучения и получения знаний**. Придерживаясь вышеуказанной цели, учащиеся выполняли задания в двух видах раздаточного материала в формате «Гугл документ». В первом было представлено описание шести дескрипторов для само- и взаимооценивания по 6-балльной шкале, предложенных группой ученых из центра исследования оценивания университета Мельбурн. Второе является руководством по применению «Dialogue Tool Kit» для написания отзыва и совместного обсуждения проблем, затрагиваемых в документальном фильме и статье одного из героев этого фильма (Рис. 2) Ожидалось, что ссылаясь на «Dialogue Tool Kit», который был заимствован и адаптирован из международного проекта «Out of Eden Walk» (Школа Образования, Гарвардский Университет), учащиеся будут сначала проводить взаимооценивание, далее самооценивание на основе рефлексии от учителя и одноклассников. Данные виды оценивания предполагают использование шестиуровневой модели от А до F с индикаторами «верхний», «средний» и «нижний», которые не только стимулировали бы мою собственную дальнейшую педагогическую работу, но призвали бы учащихся более ответственно относиться к учебной деятельности (Рис. 3). Следует учесть, что каждый переход к последующему заданию строится на самостоятельном выборе учащихся. Такой вид деятельности учащихся обуславливается принципом **усложнения и углубления** дифференцированного обучения. Последний этап, закрепление навыков критического анализа комментария запланирован через онлайн мониторинг. Здесь учащиеся будут отслеживать ход выполнения задачи: представлять и защищать идеи, обмениваться разнообразными убеждениями, ставить под сомнения другие решения, и принимать активное участие в голосовании за лучший отзыв о проблеме и пути решений на тему «Усыновление казахстанских детей гражданами США». Этот вид закрепления в коллаборативной среде рассматривается, как способ повышения их мотивации и развития ответственности за обучение друг друга, равно как и самих себя.

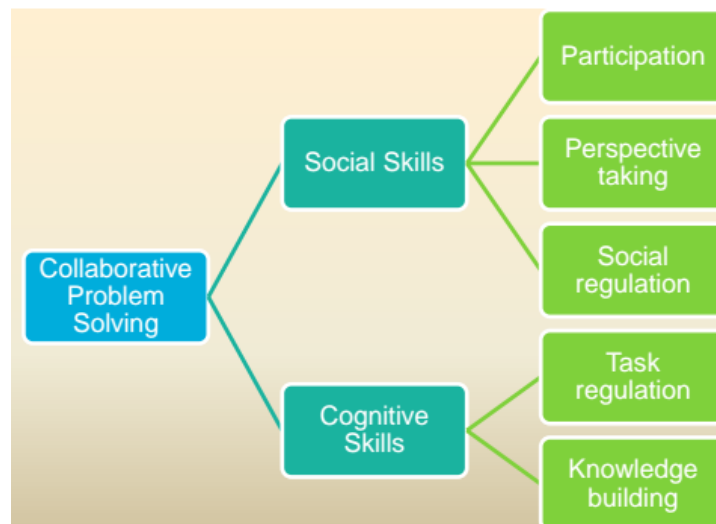
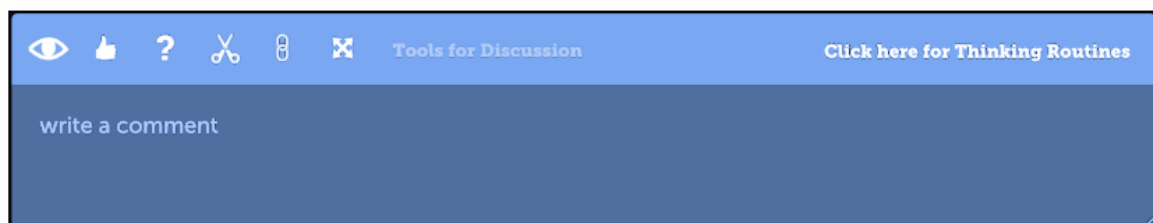

Рис. 1.

Notice: What stands out to you or catches your eye in this person's post? In other words, what do you notice in particular? Be specific.

Appreciate: Share what you like, appreciate or value in the post you've read. Be specific.

Probe: Probe for more details. Ask questions that will help give you a better sense of another person's perspective. (See Creative Questions & Sentence Starts below)

Рис. 2.

Организация языкового погружения через содержание раздела интегрированной образовательной программы по английскому языку строилась на модели совместного обучения: первое, коллаборативная работа на основе Web 2.0 ресурсов, второе, обучение в сотрудничестве, и, третье, групповая работа. Более того, руководствуясь стратегиями оценивания совместного решения проблем, учебный процесс в коллаборативной среде, насыщенной Web 2.0 инструментами, предусматривал поэтапное вовлечение учащихся в исследовательскую деятельность, “где субъективный опыт каждого учащегося сначала раскрывается, а затем согласовывается с содержанием совместного обучения” (Hesse et al, 2015).

Element	Indicator	Low	Middle	High
Participation				
Action	Activity within environment	No or very little activity	Activity in familiar contexts	Activity in familiar and unfamiliar contexts
Interaction	Interacting with, prompting and responding to the contributions of others	Acknowledges communication directly or indirectly	Responds to cues in communication	Initiates and promotes interaction or activity
Task completion/perseverance	Undertaking and completing a task or part of a task individually	Maintains presence only	Identifies and attempts the task	Perseveres in task as indicated by repeated attempts or multiple strategies
Perspective taking				
Adaptive responsiveness	Ignoring, accepting or adapting contributions of others	Contributions or prompts from others are taken into account	Contributions or prompts of others are adapted and incorporated	Contributions or prompts of others are used to suggest possible solution paths
Audience awareness (Mutual modelling)	Awareness of how to adapt behaviour to increase suitability for others	Contributions are not tailored to participants	Contributions are modified for recipient understanding in the light of deliberate feedback	Contributions are tailored to recipients based on interpretation of recipients' understanding

Рис. 3.

Как отмечают ученые Фредрих Хессе и Эссер Кейа, ключевой ценностью при поиске ответа на творческую, исследовательскую задачу с неизвестным заранее решением является приобретение учащимися позитивного опыта самостоятельной работы. Поэтому для создания благоприятной среды для формирования групп, в начале урока каждый ученик отвечал на вопросы наглядно-образного характера перед просмотром документального фильма. Несмотря на то, что были заданы три самых распространенных вопроса, способствующие визуальному мышлению, многие учащиеся смогли создать свой собственный образ предлагаемой визуальной информации, а некоторые смогли использовать возникающие мысленные образы для дальнейших дискуссий в группе. Были случаи, когда учащиеся не понимали замысловатые образы, предлагаемые мною, тем не менее, этот пример подтверждал, что визуализация предлагаемой информации подчеркивала самобытность, самооценку ученика, которая играла определенную роль для последующего формирования группы в целом. После устного опроса и оценки оригинальности ответов согласно критериям, учащиеся были разделены на три группы для выполнения творческого задания. В первую очередь, всем учащимся были розданы листы наблюдения "Double entry close watching", с помощью которых они должны были отмечать для себя детали или цитаты из документального фильма и заполнить графу "мои наблюдения", задавая вопросы или комментируя выбранные детали. В ходе проверки работ, я удостоверилась в том, что данное задание действительно помогло всей группе правильно сформулировать цель и задачи урока. Таким образом, была применена стратегия «**Активное участие**», и уровень ее реализации был отмечен на листах оценивания (шестиуровневая модель оценивания). Для реализации стратегии «**Управление заданием и видение ситуации с точки зрения других людей**» учащиеся обсуждали проблемы, затронутые в документальном фильме, и предлагали пути их решения. Весь ход обсуждения отслеживался в онлайн режиме через «Гугл документ», с помощью которого я и мой коллега комментировали и оценивали деятельность учащихся в письменной форме. Это имплицитивная обратная связь - один из видов опосредствованной интервенции. Процесс обсуждения прошел успешно в 2 группах. В 3 группе назревала конфликтная ситуация, связанная с распределением лидирующих позиций, и мне пришлось вмешаться. Для разрешения конфликта, я предложила учащимся подчеркнуть ключевые фразы каждого из дескрипторов стратегии коллаборативного решения проблем и перефразировать их в парах, чтоб они лучше поняли смысл стратегии. Хотя такое вмешательство с моей стороны заняло время, оно дало положительный результат, группа стала работать слажено. После проверки этого задания в режиме онлайн, мы убедились в успешности данной стратегии, потому что все три группы смогли уложиться в отведенное время, а выдвинутые учащимися версии и их решения показали индивидуальную ответственность учащихся в исследовательской работе. Использование стратегии «**Построение знания и обучения**»

обусловливало развитие учебно-исследовательских умений при совместном выборе оптимального решения проблемы, а также написании положительного отзыва с применением "Dialogue Tool Kit". Следует подчеркнуть, что командное обсуждение было основано на тщательном совместном исследовании с использованием открытых интернет ресурсов. В итоге только одна группа из трех смогла достичь общего согласия в указанное время, в то время, как остальные прошли долгий путь прежде, чем у них появилось **доверие друг к другу и мотивация для совместной работы**. Завершающее упражнение данного этапа заключалось в создании видеообращения продолжительностью полторы минуты с помощью <https://flipgrid.com/pn2d5zc> (Рис. 4), где учащимся нужно было объяснить, как их решение повлияет на одну из трех сторон: 1) усыновленные дети 2) американская семья 3) Казахские органы власти. Следует отметить, что именно видеообращение с последующим написанием отзыва являлось предварительным условием для применения всех видов стратегии коллаборативной работы (**участие, видение ситуации с точки зрения других людей, управление заданием, и построение знания и обучения**), что в свою очередь повлияло на успешное развитие навыков исследовательской деятельности всей группы. Две группы достигли 3 уровня и одна группа - 4-го уровня по шкале оценивания коллаборативного решения проблем с фокусом развития как когнитивных, так и социальных навыков (Рис. 4). Результат проделанной работы показал, что успех в исследовательской деятельности достигнут благодаря взаимосвязи всех стратегий совместной работы, при которой каждый смог активизировать познавательную мотивацию.

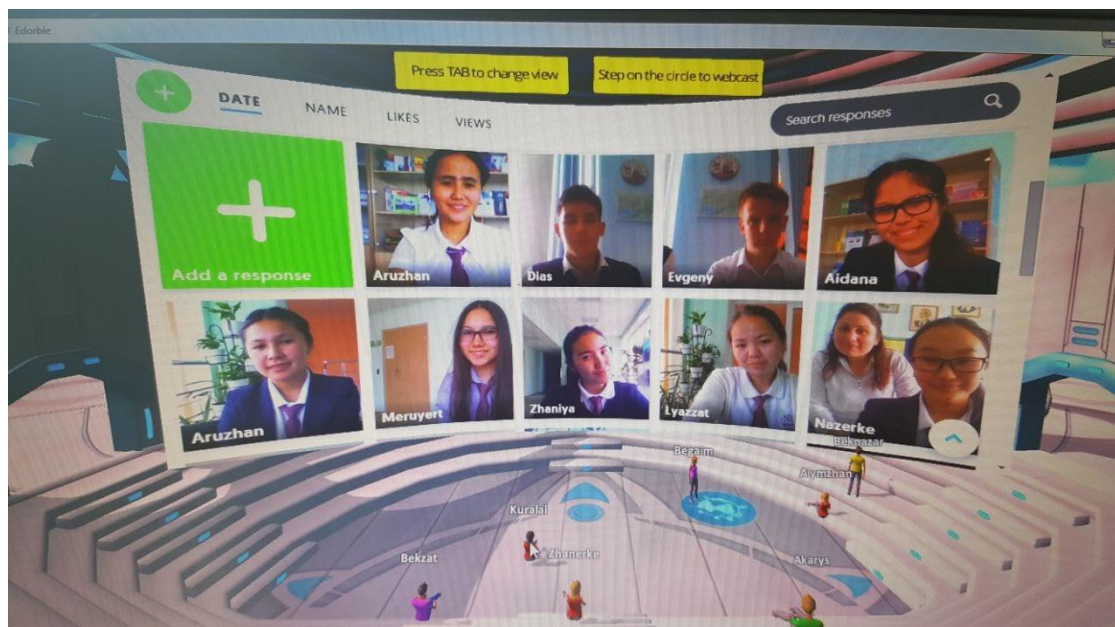

Рис. 4.

Безусловно, взаимооценивание и самооценивание, основанные на мобильном обучении, были выбраны как главные формы оценивания, потому что эти виды были предусловием для подведения итога каждого вида учебной деятельности. Это, в свою очередь, послужило средством стимулирования, диагностирования, и ориентирования в достижении учебной цели. Отличительной чертой оценивания в цифровой образовательной среде являлось наличие мгновенной обратной связи металингвистического характера, то есть возможность получить своевременную помощь от учителя или от сверстника. Следующим преимуществом было развитие исследовательских навыков через умение ориентироваться в информационных потоках (**управление заданием**), а также через формирование метапредметных умений, применяемые в рамках учебной ситуации и при решении проблем в реальных жизненных условиях (**видение ситуации с точки зрения других людей**). После выполнения каждого этапа, все три группы дали итоговую оценку своей работе по двум аспектам (социальный и когнитивный), выбирая один из предлагаемых уровней ("Низкий", "Средний", или "Высокий") в онлайн «Гугл документе».

Еще одной особенностью оценивания было создание благоприятных условий для совершенствования навыка письма через **самооценивание и взаимооценивание**. К первому виду, **самооцениванию**, относится работа по написанию отзыва, где учащиеся **выбрали один из шести инструментов** "Dialogue Tool Kit", что дало обучаемым возможность работать в собственном темпе (индивидуализированный подход с фокусом на учащегося). На следующем этапе учащиеся в парах **выбрали инструмент "probe" (вопросы высокого порядка для лучшего видения ситуации с точки зрения автора статьи)** для постановки **4 вопросов высокого порядка к прочитанной статье**. После того, как ученики задали друг другу вопросы с помощью "probe" и ответили на них, учащимся была предоставлена возможность перепроверить себя и еще раз удостовериться в правильности своего выбора. Фронтальная проверка итогов задания с "probe" позитивно повлияла даже на группу с наиболее выраженной пассивностью к сотрудничеству. Оказалось, что предоставление общего доступа к видеообращениям и позитивные комментарии от других групп придали им положительный настрой на дальнейшую совместную работу. Ко второму виду - **взаимооценивание** - относится написание **комментариев к отзывам с помощью инструмента "snip"** (он помогает процитировать автора поста и задать вопрос к сверстнику почему он/ она находит это этот пост интересным и предложить собеседнику использовать ее в отзыве). Данный инструмент гарантирует прочное усвоение материала за счет коллаборативной работы, потому что идет процесс активизации ранее приобретенных навыков. **Онлайн оценивание учителем**, как одно из видов скаффолдинга, через опции "connect" (связать информацию в статье с собственным опытом, чувствами или интересам) и "extend" (описать, как статья расширила ваши мысли в новых направлениях или дала вам новую перспективу) помогало учителю не просто дифференцировать, но и индивидуализировать процесс обучения по объему материала и темпу работы для каждого ученика.

С точки зрения педагогического наблюдения, следует подчеркнуть, что оценивание учебной деятельности с помощью Web 2.0 инструментов позволило перейти от объяснительно-иллюстративного способа обучения к деятельностному, при котором каждый учащийся имел возможность быть активным субъектом учебной деятельности. Однако, крайне неожиданные ситуации сложились при выполнении заданий. Первая группа выбрала позицию коллаборативной работы уровня 4. Перед созданием видеообращения они спланировали такой сценарий сотрудничества: сначала учащиеся определили свои сильные и слабые стороны, далее, они распределили обязанности, учитывая вышеуказанные особенности всех членов группы, тем самым усилив свой потенциал. Вторая группа выбрала стиль кооперативного обучения, иными словами, они распределили роли (поиск решений в исследовании проблем, грамматически правильно оформленная речь для записи на платформе <https://flipgrid.com>) без обсуждения индивидуальных особенностей и склонностей. Очевидно, они не обратили внимание на дескриптор одного из компонентов: участие в коллаборативной работе - проявить **чуткость** при распределении ролей и ответственности для активного и содержательного участия, тем самым упустили возможность показать свои сильные стороны и передать свои знания команде, а также заполнить свои пробелы за счет совместной работы. В итоге, эта группа была на уровне 3 по шкале оценивания. Третья группа выступила хорошо, но отличалась, тем, что она не в полной мере соответствовала индикатору "понимание того, как адаптировать поведение для улучшения эффективности командной работы". На предварительном этапе группа была активна при выборе идей и обсуждении на английском языке, но позже при записи окончательной версии, я отметила, что баланс в сотрудничестве нарушен. В этой группе из-за двух доминирующих членов команды для остальных наблюдение за собственным прогрессом в изучении материала не было мотивирующим, наблюдался дискомфорт из-за неискренности в обмене мнениями. К сожалению, группа только формально показывала взаимную готовность оказать помощь, а в действительности неохотно высказывала достоверные мнения о деятельности друг друга. В результате, в данной группе мы не увидели, совместный творческий процесс, что предполагало бы взаимообогащение, взаимодополнение, взаимоприращение содержания личностного подхода к проблеме и процесса обучения учащегося исследовательской деятельности. В следующий раз мне нужно учитывать такие варианты поведения на стадии формирования группы, а именно обеспечить баланс в сотрудничестве, и тщательнее подбирать методы для активизации взаимодействия посредством специальных Web 2.0 инструментов.

Проанализировав урок с применением веб инструментов в коллаборативной среде, я пришла к выводу, что одна из запланированных стратегий, "Регулирование задания", была

сложной. Поэтому в следующий раз планируется заменить ее на другую стратегию "Выдвижение гипотезы и ее проверка" с использованием лингвистической структуры условного придаточного предложения смешанного типа. Деление групп на основе ответов на вопросы наглядно-образного характера для некоторых учащихся было не совсем эффективным, поэтому следующим шагом для улучшения практики преподавания будет использование других методов для подбора групп, подходящих для совместной работы. Во-первых, в этом случае будет целесообразно использовать стратегию, которая будет побуждать учеников к обсуждению конфликтной ситуации. Во-вторых, я предполагаю, что элементы "flipped learning" (перевернутого обучения) будут эффективным. Учащиеся будут активизировать знания из других предметов создав веб квест (проблемное задание с использованием интернет-ресурсов) как предварительно домашнее задание и обмениваться через электронную почту. Далее на уроке учащиеся обсудят выполнение домашнего задания и исходя из их интересов по созданию веб квестов я буду разделять их на группы для совместной работы.

Несмотря на разные уровни достижения в модели коллаборативной (Рис. 5) работы всем группам удалось установить многостороннюю межпредметную связь из разных учебных дисциплин, которая углубила содержание совместной работы. Цели урока были достигнуты благодаря 1) координации исследовательской деятельности через цифровые инструменты, и 2) поддержанию баланса между тремя составляющими модели сотрудничества (команда, индивидуум и задача). В дополнение, на следующей неделе мы получили обратную связь на позитивные отзывы учащихся от одного из героев документального фильма и автора статьи, которая была приятной неожиданностью. Используя "Google документ", автор ответил на вопросы учащихся и оставил позитивный комментарий на отзывы учащихся. Этот случай подтверждает, что информационно-коммуникативные технологии могут выступать как средство формирования долгосрочного познавательного интереса и будут способствовать обеспечению доступности, вариативности обучения, повышению активности и мобильности учащихся на уроках.

Level	Level title	Level Description
F	Strategic approach to problem via a collaborative process	The student works collaboratively through the problem solving process and assumes group responsibility for the success of CPS tasks. The student works through the problem efficiently and systematically using only relevant resources. They tailor communication, incorporate feedback from their partner and resolve conflicts.
E	Efficient working partnership	The student's actions appear to be well thought out, planned and purposeful. They identify the consequences of their actions and use prior knowledge to plan their strategies and set goals. Students can adapt their original thought processes in light of new information. The student initiates interactions and responds to their partner's contributions but may not resolve differences.
D	Cooperative planning	At this level, the student perseveres in attempting to complete the task and they appear committed to solving the problem together. They share resources and the student recognises patterns across pieces of information. They explore the task systematically, make plans and set focused goals. Students have an awareness of their partner's performance on the task and can comment on their own performance. Students at this level can complete simpler CPS tasks successfully.
C	Awareness of partner & directed effort	The student recognises their partner's role and the importance of working together to solve the problem. They realise they do not have all the necessary information and begin to share resources and information with their partner. They report their own activities and help their partner to understand the task.
B	Investigating the problem	The student actively participates in familiar tasks but largely independently. Interaction with their partner is limited only to when it is necessary for completing a task. The student tests out theories to solve the problem, using only available information and setting very broad goals.
A	Independent inefficient exploration	The student explores the problem independently only communicating with their partner at the beginning of a task. Their approach is unsystematic and focusing only on isolated pieces of information resulting in a lack of progress through the task.

Рис. 5.

ЛИТЕРАТУРА

1. <http://www.atc21s.org/> Collaborative Problem Solving: Empirical Progressions Version 1.1, published 20 March 2014
2. <http://learn.outofedenwalk.com/dialogue-toolkit/>
3. Patrick Griffin, Esther Care. Assessment and Teaching of 21st Century Skills: Methods and Approach, 2015. – 35-43 с.
4. П. Гриффин. Performance assessment of higher order thinking. Journal of Applied Measurement, 15 (1), 2014. 1–16.

СИСТЕМА МЕТОДИЧНОГО ТА НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ В УСРР У 1920-их РОКАХ

к. іст. н. Аксакова Н. О.

Україна, м. Бахмут, Донецька обл., Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут, Української інженерно-педагогічної академії

Abstract. The article examines the process of creating a system of guidance bodies by methodical work, identifies the main forms, methods and means of teaching in pedagogical universities of the USSR in the 1920s, analyzes the effectiveness and quality of the new forms, methods and methods of learning, new methods of accounting for students' knowledge and scientific work, the process of creation and formation of research and pedagogical stations is considered.

Keywords: Ukrainian soviet system of teacher education, higher education institutions, teaching staff, research departments, postgraduate study, student organizations.

Реформування системи освіти у 1920 рр. передбачало радикальну заміну як самої організації методичної роботи педагогічних ВНЗ і методичних засобів навчання, так і форми та методів перевірки знань студентів. Організацією методичної роботи у системі педагогічної освіти займалась Центральна методична комісія Головнопрофосу. На початку 1920-х рр. головна увага Центральної методичної комісії була спрямована на організацію методичної підготовки та перепідготовки студентів та вчителів, яка здійснювалась у педагогічних інститутах і технікумах. В цей час Центральна методична комісія ставила за мету оволодіння майбутніми педагогами та вчителями нової методики викладання, новітніми формами, засобами навчання та перевірки знань.

9 червня 1920 р. Наркомос УСРР надіслав інструкцію до педагогічних ВНЗ, яка передбачала застосування нових методів навчання, поєднання лекційного методу з індивідуальними та груповими заняттями. Серед арсеналу форм, методів та засобів навчання у системі педагогічної освіти були поширені лекції, семінари, колоквіуми, лабораторні роботи, тематичні екскурсії, бесіди, навчальна практика, стажування тощо. Впродовж 1920-х років це давало змогу активізувати процес навчання, отримувати зворотній зв'язок зі студентами, поєднувати теоретичні знання з практичними навичками та вміннями. На початку 1920-х рр. у педагогічних ВНЗ за традицією, що склалася ще у довоєнні часи, застосовувався переважно лекційний метод навчання. Так, у педагогічних інститутах та трирічних педагогічних курсах м. Харкова впродовж 1921 – 1922 навчального року головним методом навчання була лекція, яка закріплювалась роботою у групах на практичних заняттях [1, арк.9].

Поширення практичних робіт, групових, семінарських та лабораторних занять мало велике позитивне значення. Зокрема, у цей час журнал «Студент революції» наголошував на важливості застосування активних форм і засобів навчання: «Семінарські та лабораторні заняття з асистентами дають можливість контролювати роботу студентів» [2, с. 29]. У жовтні 1922 р. на загальних зборах студентів-комуністів вищої школи м. Харкова голова Головнопрофосу Я. Ряппо вказував на незадовільне програмно-методичне забезпечення у ВНЗ УСРР з боку губернських методичних комісій [3, арк. 193]. А у грудні 1922 р. у звіті Київської методичної комісії було акцентовано увагу на слабке керівництво методичною роботою у вищій школі з боку методкому Київського губпрофосу. Саме тому у листі голови

Головпрофосу Я. Ряппо у липні 1923 р. губпрофосам було запропоновано створювати у навчальних закладах методичні гуртки з метою підвищення методичної майстерності викладачів [4, арк. 35]. Так, у звіті Харківської окружної методичної комісії про роботу за 1925 – 1926 навчальний рік сповіщалося, що окружну методичну комісію було утворено у 1925 р., а до цього методична робота проводилась самодіяльно, без якого-небудь керівництва та плану [5, арк. 23]. Київська окружна методична комісія у листопаді 1925 р. розробила положення про консультативно-методичне бюро у ВНЗ. На його основі у січні 1926 р. консультативно-методичне бюро було утворено у Київському ІНО, до складу якого увійшло вісім осіб, серед яких було два професори. Вищим органом консультативно-методичного бюро виступав пленум, куди увійшли усі викладачі інституту. Головною функцією консультативно-методичного бюро було встановлення методів викладання, організація консультацій щодо їх застосування та відображення своєї діяльності у методичному бюлетені інституту [6, арк. 93]. Велике значення у своїй роботі Київська окружна методична комісія надавала методиці викладання суспільних дисциплін. Так, у березні 1926 р. за її ініціативи було скликано окружну методичну конференцію викладачів суспільствознавства [7, арк.4].

У 1925 – 1926 навчальному році значно активізував свою діяльність методичний комітет Головпрофосу. В цей час його діяльність була спрямована на централізоване методичне забезпечення окремих галузей освіти. Так, у лютому 1925 р. методком Головпрофосу розробив програму курсу: «Вступ до сучасної техніки» для студентів ІНО, з метою «навчати майбутнього педагога вмінню знаходити дидактичний матеріал у різних галузях виробництва» [8, арк. 231]. А в березні 1926 р. методком Головпрофосу своєю постановою затвердив теми дипломних робіт з усіх спеціальностей педагогічних ВНЗ [9, арк. 5-6].

У 1923 – 1924 навчальному році розпочались масовані атаки на домінуючий у той період «лекційний» метод навчання. Так, навесні 1924 р. М. Мельник зі сторінок «Студента революції» сповіщав, що «лекційний засіб викладання, як застарілий та консервативний, повинен поступитися місцем методу семінарському» [10, арк. 18]. В цьому ж році у звіті до ЦК КП(б)У Головпрофос вказував, що «акцент у методичному забезпеченні роботи вищої школи буде зроблено на групову роботу студентів» [11, арк. 4-15]. Проте переважна більшість викладачів ВНЗ намагалась зберегти, або поєднати лекційний метод навчання з новими активними методами. Так, А. Машкін писав восени 1923 р. у журналі «Студент революції», що «лекційно-аудиторний метод не має бути повністю замінений іншими методами. Але йому доведеться звзвити свої рамки за рахунок проробки матеріалів з асистентами » [2, с. 29-30] В цьому ж році професор С. Карпенко, продовжуючи дискусію щодо доцільності використання у подальшому лекцій у вищій школі, зауважував: «Лекційний засіб викладання – це квінтесенція вищої освіти. Він дозволяє аудиторії сприймати логічне мислення та інтелектуальні цінності за допомогою емоційної вібрації, без чого неможливо викликати психологічні процеси у мозку» [12, с. 29].

Розгорнуті дискусії, щодо доцільності подальшого використання у майбутньому лекційного методу навчання, не вщухали впродовж періоду, що вивчається. В цей час предметні (циклові) комісії педагогічних ВНЗ, на які було покладено головний тягар відповідальності за організацію методичної роботи у педагогічних ВНЗ, разом з консультативно-методичними бюро та факультетськими комісіями застосували різноманітні методи навчання. Серед арсеналу форм та засобів навчання у педагогічних інститутах і технікумах, поряд з лекціями, були поширені семінари, лабораторні роботи, бригадно-лабораторний та комбінований метод навчання. Так, у Київському ІНО у січні 1926 р. фізико-математична предметна комісія з чотирьох дисциплін застосовувала лабораторний метод, з десяти дисциплін – комплексний, з двох – лекційний. На біологічному факультеті домінуючим лишився лекційний метод навчання, а на хімічному – сім з дванадцяти дисциплін вивчались за допомогою лабораторного методу [6, арк. 91].

У Одеському ІНО з 1923 року перевага надавалась семінарському методу, поряд з яким на першому курсі поширився і бригадно-лабораторний метод. Цей метод заперечував або зводив нанівець лекційне викладання та індивідуальну відповідальність студента за якість отриманих знань, а індивідуальна перевірка знань замінювалась колективною. За цим методом бригадир отримував від викладача завдання для усієї бригади, яка колективно його вирішувала. Застосування бригадно-лабораторного методу навчання було вимушеним засобом, який був викликаний нездатністю колишніх робітників засвоювати лекційні заняття, бо вони не мали відповідного мінімального рівня знань [13, с. 228].

Вагоме місце серед форм і засобів навчання у 1920-і рр. набувають екскурсії. Практично усі заклади спеціальної (професійної) освіти активно застосовують цей засіб навчання. Так,

студенти Харківського ІНО у 1928 р. постійно здійснювали тематичні екскурсії на виробництво для вивчення курсу «Вступ до сучасної техніки», де збирали матеріал щодо новачій у сучасному виробництві [14, арк. 152]. У Дніпропетровському ІНО екскурсії студентів-педагогів факультету професійної освіти у другій половині 1920-х рр. стали звичайним явищем. Це надавало змогу майбутнім викладачам професійних шкіл, шкіл гірничого учнівства мати комплекс знань, щодо стану виробничих процесів, сутності новітніх технологій та рівня оснащення підприємства технікою [15, с. 51].

У Одеському ІНО, починаючи з 1925 – 1926 навчального року, були започатковані екскурсії з педагогічного циклу. Ці екскурсії здійснювались у заклади соціального виховання та спеціальної (професійної) освіти. Студенти були присутні на заняттях, здійснювали спостереження, а їх результати занотувували до робочих щоденників і ці матеріали використовували при підготовці рефератів та складанні заліків [13, с. 52].

Різноманітність форм, засобів та методів навчання студентів у галузі педагогічної освіти мала як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, відбувався творчий пошук нових сучасних активних засобів навчання, що дозволяло впливати на активізацію навчального процесу та підвищувати якість навчання, а, з іншого боку, переважна більшість викладачів педагогічних ВНЗ не мала відповідної методичної підготовки та необхідного педагогічного досвіду для застосування нових методик навчання. Саме тому, як тільки тиск Наркомосу щодо застосування активних групових методів навчання було послаблено, більшість педагогічних ВНЗ повернулись до роками випробуваного лекційного методу навчання.

Так, у Київському ІНО у 1929 р. головним методом викладання були лекції. Лекції тривали по шість годин на добу і студенти механічно конспектували незнайомий матеріал. Потім, за допомогою конспектів та підручників, за два тижні за допомогою зубріння матеріалу, здавали 14-15 заліків. Зважаючи на це, студенти КІНО у своїй багатотиражній газеті «Кузня освіти» запропонували: «Лекції переважно замінити семінарськими та практичними заняттями; лекції використовувати тільки з тих дисциплін або з тих тем, які слабо висвітлені у навчальній літературі; з окремих предметів семінари та практичні заняття можна замінити консультаціями викладачів на кафедрі; розклад занять складати таким чином, щоб студенти мали не більш ніж два семінари на добу [16]. В цьому ж році у Дніпропетровському ІНО викладачі наполягали на використанні переважно лекційного методу навчання, хоча студентський загаль інституту вважав більш ефективною формою навчання семінари та практичні заняття [17, арк. 121]. Такі настрої студентства Дніпропетровського ІНО були цілком зрозумілі, тому що на першому курсі їх навчали за допомогою стовідсоткового «Дальтон-плану», на другому використовували комплексні методи навчання, на третьому переходили до методу бесіди (запитання – відповідь). Тому перехід до чистого лекційного методу навчання в кінці періоду, що вивчається, викликав мотивоване незадоволення з боку студентів [18].

Про повернення і домінування у педагогічних ВНЗ лекційного методу навчання у 1929 – 1930 навчальному році сповіщав «Студент революції» і закликав «ліквідувати лекційний метод навчання, а усю навчальну роботу перевести у невеличкі групи, де використовувати активні форми навчання» [19, с. 9]. Але у деяких педагогічних ВНЗ до кінця періоду, що вивчається, збереглися активні форми навчання, насамперед, такі як семінарські, практичні та лабораторні заняття. Наприклад, у 1928 – 1929 навчальному році у Чернігівському ІНО домінувала лабораторна система навчання, хоча в той же час у Чернігівському педагогічному технікумі знов повернулись до лекційного методу [20, с. 55].

Нові методи навчання студентів потребували розробки нових методів контролю і перевірки знань. Тимчасове положення «Про вищі навчальні заклади УРСР» 1923 р. передбачало три форми контролю: поточний (перевірка відвідування), періодичний (заліки з визначенням обов'язкового мінімуму знань) і спорадичний (індивідуальний). Контроль знань здійснювався під наглядом контрольно-методичної комісії. У педагогічних ВНЗ облік академічної праці студентів проводився педагогічним складом з усіх дисциплін. У червні 1924 р. Центральний методичний комітет Наркомосу своїм циркуляром відмінив складання заліків та іспитів і запропонував ВНЗ «перейти до системи перевірки знань у ході семінарських та практичних занять». У циркулярі наголос робився на самостійній та груповій роботі студентів [13, арк. 4-45]. Так, у Миколаївському ІНО відповідно рекомендаціям Центрметодкому у 1924 – 1925 навчальному році перейшли до семінарського методу викладання. Усі заліки та іспити студентів було скасовано [21, с. 34].

У Одеському ІНО після закінчення циклу або триместру підбивалися підсумки якості знань. Вони складалися з оцінок за доповіді, колективні та індивідуальні реферати, відповіді на

практичних заняттях. Кожного триместру у відомостях обліку виставлялась оцінка «задовільно», «добре», «дуже добре». На підставі циклових та триместрових оцінок, викладачі виводили загальну оцінку за весь курс, яку й заносили до відомості і, одночасно, до залікової книжки студента. Якщо студент не встигав виявити свої знання зі всього курсу, він мав право скласти залік індивідуально, з дозволу декана, за окремим заліковим білетом. На підставі цих документів навчальна частина складала звіт про академічну успішність студентів за триместр, а після закінчення року – за весь навчальний рік.

У вересні 1925 року відбулась I Всеукраїнська конференція з наукової організації праці у ВНЗ, де з доповіддю виступив голова Центральної методичної комісії Мандрикін. Від імені Центрметодкому він запропонував ВНЗ розробити «тести успішності студентів, як засіб обліку академічної роботи студентів». У 1925 році Центральна методична комісія розробила спеціальну методичну літературу з теорії та практики тестів успішності. Крім того до ВНЗ були надіслані програми для самостійної розробки тестів успішності з усіх дисциплін [22, с. 171].

Перехід до нових форм контролю та обліку знань, відмова від заліків та іспитів відбувалась не рівномірно у різних педагогічних ВНЗ. Використання багатьма педагогічними інститутами і технікумами «забороненого» лекційного методу навчання не давала їм змоги рівноцінно замінити заліки та тестування на інші форми індивідуального та групового обліку академічної успішності студентів. У 1925 – 1926 навчальному році заліки як групові, так і індивідуальні, вибірково використовувались у більшості педагогічних інститутів та технікумів [23, с. 27]. Так, у Одеському ІНО факультетські комісії піднімали питання про недопущення студентів до складення заліків, якщо ті не були присутні на лекціях та практичних заняттях. Впродовж 1924 – 1926 рр. професори М. Гордієвський, К. Добролюбський, В. Селінов та інші пропонували таких студентів залишати на наступний рік навчання з усіх дисциплін [13, с. 231]. У травні 1926 р. Центральна методична комісія Наркомосу у наказі № 011108 започаткувала випускні іспити для слухачів, що закінчили робітничі факультети [24, арк. 18].

Наукова робота у системі педагогічної освіти здійснювалась на науково-дослідницьких кафедрах інститутів, а також у закладах, які функціонували при губернських, а потім окружних відділах соціального виховання. З початку 1920-х років організацією і керівництвом науковою роботою займалась Комісія Наркомосу з наукових справ, а розвитком науково-дослідної роботи та діяльністю наукових товариств – Науковий комітет Головпрофосу. 11 листопада 1921 року Науковий комітет Головпрофосу було перетворено на окремий відділ Наркомосу, з входженням його представника до Колегії Головпрофосу з наукових справ [25, арк. 532]. Восени 1921 р. Науковий комітет розробляє положення і створює Комітет допомоги вченим, який займається покращанням матеріальних умов розвитку науки.

У липні 1923 р. науковий відділ Головпрофосу розгортає діяльність, щодо організації науково-педагогічної роботи. При створеному у Харкові науково-дослідницькому інституті педагогіки були сформовані науково-дослідницькі станції з професійної освіти, а також лабораторії на місцях, які плідно займалися науковою роботою з питань виробничого навчання [26, с. 74]. У липні 1923 року на першій нараді завідувачів губернських відділів соціального виховання було прийнято рішення про організацію науково-педагогічної роботи і про створення дослідницько-педагогічних станцій на місцях. Крім того в резолюції наради зазначалось, що на місцях наукові педагогічні комітети і наукові методичні комітети були утворені за ініціативи з низу [4, арк. 169].

На початку 1920-х років у центрі наукових пошуків педагогів буди два напрямки: «вільного виховання» та «рефлексологія», яка спиралась на ідею залежності фізіологічних та біологічних процесів від середовища. Ці два наукові напрямки у подальшому об'єднали у нову науку – педологію. Впродовж 1920-х років наукові розробки педологів були покладені в основу виховної роботи у закладах освіти. Цю роботу у закладах соціального виховання і професійної (соціальної) освіти очолювали штатні педологи. Наукова ідея саморозвитку дитини на основі педологічних знань про неї була покладена в основу виховного процесу. Система виховання спиралася на еволюційно-біологічні (природні) закономірності розвитку дитини [27, с. 73]. У першій половині 1920-х років педологи розробили досконалу систему методів впливу на виховання та навчання, які активно втілювались у практику роботи школи. У 1926 році Центральна науково-педологічна станція у Харкові займалась втіленням своїх наукових розробок у школах, дитячих будинках, дитячих колоніях, дитячих садках, навчальних закладах для сліпих, глухих і розумово відсталих дітей. Педологи за допомогою тестування та індивідуальної роботи з учнями активно впливали на розумовий та фізичний розвиток дітей.

Наукові розробки педагогічної та педологічної науки органічно втілювались у навчальний процес у педагогічних ВНЗ.

Так, у Одеському ІНО на першому курсі студенти вивчали загальні положення про дитину (педологію), на другому – вони студіювали педагогічну психологію і дидактику, необхідні для вивчення методики з фахових предметів, що починалися з третього триместру другого курсу. Ці предмети вивчались як на другому, так і на третьому курсі [13, с. 223].

Наукові роботи у галузі педагогіки здійснювались і узагальнювались в асоціаціях наукової педагогіки. Перша асоціація наукової педагогіки була створена при Одеському губернському відділі народної освіти ще у 1922 році. Вона складалась з осіб, які займались науковою розробкою проблем виховання. На чолі асоціації була президія з трьох осіб, яка здійснювала загальне керівництво, розробляла методики та розподіляла фінансові кошти. Асоціація наукової педагогіки отримувала асигнування Наркомосу, губернського відділу народної освіти, кошти професійних спілок, доходи від реалізації літератури. У грудні 1922 року Головпрофос розглянув на своєму засіданні досвід Одеського губнаросвіту та рекомендував створення асоціацій наукової педагогіки у інших губерніях [28, арк. 25-27].

У педагогічних ВНЗ наукова робота проводилась на базі науково-дослідницьких кафедр, чисельність яких з кожним роком збільшувалась. Кожна науково-дослідницька кафедра мала певні теми та напрямки наукової роботи. Окремі науковці педагогічних ВНЗ займались розробкою власних наукових вподобань. Ці наукові роботи, згідно «Положенню про науковий ступінь», оформлювались як докторські дисертації, за якими присвоювався єдиний в УСРР науковий ступінь доктора. З вересня 1923 року розпочалось присудження наукового ступеню доктора, як вищої наукової кваліфікації. У грудні 1924 року до цього положення були внесені зміни, зроблені на пленумах Укрнауки. Ці зміни у лютому 1925 року затвердила комісія Наркомосу [29, с. 421]. Так, у травні 1924 року президія наукового комітету затвердила постанову Одеської комісії з присудження вченого ступеня про присудження вченого ступеня доктора ботаніки Д. Свиренко [30, арк. 59]. А у 1925 році захистили наукові роботи і отримали вищий ступінь доктора викладачі Київського і Харківського ІНО - Кравчук (математика), Рітгер (історія культури) та інші [29, с. 422-423].

Поряд з реформуванням структури навчального року у педагогічних ВНЗ відбувалось реформування і системи навчання. Якщо на початку 1920-х років педагогічні заклади освіти використовували «предметну» систему навчання, то з 1923 року Наркомос починає впровадження «курсової» системи. Стара, «предметна» система надавала студентам можливість вільно відвідувати лекції та, по можливості, працювати. За новою «предметною» системою була встановлена черговість складання іспитів та заліків, терміни усунення академічної заборгованості та переведення студентів на наступний курс, обов'язкове відвідування студентами занять. Не зважаючи на неприховане невдоволення «курсовою» системою навчання більшістю студентів, вона впевнено закріпилась у педагогічних інститутах та технікумах і, беззаперечно, сприяла покращенню якості підготовки педагогів та позбавленню педагогічних ВНЗ від «академічного баласту» «вічних студентів», які навчались у вищій школі по 9-15 років.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Харківської області, ф. р. – 820, оп. 1, спр. 151.
2. Макшин А. Социально - экономический минимум в вузах /А. Макшкін // Студент революції: – 1923. – № 7-8. – С. 29-30.
3. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 1075 –Планы работы, доклады, отчёты о деятельности Центрального бюро коммунистического студенчества, комячеек ВУЗов, 197 арк. ; Смірнов А. У студентських організаціях / А. Смірнов // Студент революції. – 1923 – №1.– С. 87-89.
4. Державний архів Харківської області, ф. р. – 820, оп. 1, спр. 752 – Протоколы заседаний харьковского исполнительного комитета советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов, 113 стр.
5. Державний архів Харківської області. ф. р. – 845, оп. 2, спр. 425. – Протоколы заседаний харьковского окружного исполнительного комитета комитет совета рабочих, крестьянских и солдатских депутатов, 107 стр.
6. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 404 – Протоколи засідань Київського інституту народної освіти та листування з останнім про встановлення штатів професорсько - викладацького складу інституту, 97 арк.

7. Державний архів Київської області, ф. р. – 408, оп 1, спр. 104 – Матеріали Київської окружної методичної комісії на методичній конференції, 47 арк.
8. Стрельцов А. Деятельность методкома. Главпрофоса / А. Стрельцов // Путь просвещения. – 1925. – № 1-2. – С. 230-231.
9. ЦДАВО України, стр 166, оп. 6, спр. 3662 – Матеріали про реорганізацію Сталінського Гірничого технікума в Гірничий інститут / протоколи засідань бюро методкому Укрголовпрофосвіти, доповідні записки, учбові плани, пояснюючі записки до них, кошториси на обладнання лабораторій і збудування нових корпусів, укомплектування кадрів і підвищення кваліфікації техперсоналу та листування з ВНК УССР і ВРНГ по цих питаннях, 292 арк.
10. Мельник М. Які потрібні методи навчання / М.Мельник / Студент революції. – 1923. – № 3-5. – С. 17-18.
11. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 4, спр. 314 – Постанови, положення, інструкції, учбові плани та інші матеріали щодо методології викладання в середніх та вищих учбових закладах, 79 арк.
12. Карпенко С. Вища технічна освіта та її досягнення / С.Карпенко // Студент революції. – 1923. – №2-3. – С. 58-59.
13. Левченко В. В. Історія Одеського інституту народної освіти (1920 – 1930 рр.) / . В. Левченко. – Одеса: Видавництво ТЕС, 2010. – 427 с.
14. Державний архів Харківської області, ф. р. – 1010, оп 1, спр. 1665 – Переписка с заводським комітетом Харківського електромеханического заводу по вопросам его деятельности, 195 стр.
15. Кременна Л. Літні екскурсії студентів / Л.Кременна // Студент революції. – 1929. – 25 жовтня.
16. Бондаревська Л. Лекції треба замінити / Л. Бондаревська // Кузня освіти. – 1929. – 25 жовтня.
17. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2339 – 59 арк.
18. Герхард С. Нужно изменить методику преподавания // Студент Жовтня. – 1928. – 3 березня.
19. Активные формы верхтармашками// Студент революції. – 1929 – 1930. – № 12. – С. 9-10.
20. Солдатенко Г. Состояние академработы в вузах Черниговщины / Г. Солдатенко // Студент революції. – 1928. – № 3 – С. 55-56.
21. . Наш опыт // Студент революції. – 1925. – № 2. – С. 34-35.
22. Итоги I Всеукраинской конференции НОТ в вузах // Путь просвещения. – 1925. – №9. – С. 168-173.
23. Скляр Я. Экзамены или учет знаний / Я. Скляр // Студент революції. – 1925. – №3. – С. 26-27.
24. . ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 3667 – Протоколи засідань комітету Донецького Гірничого технікуму та правління Донецького Гірничого інституту, 164 арк.
25. ЦДАВО України, ф.166, оп. 4, спр.194 (ч. 2) – Протоколи та виписки з протоколів колегії Наркомосу УСРР, 167 арк.
26. Сухомлинська С. В. Проблема «Природовиховна» в педагогічній теорії та шкільній практиці України 26-30-х років / С. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 2. –С. 73-83
27. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 1680 – Протоколы заседаний Центрального бюро Коммунистического Студенчества при организационно-инструкторском отделе ЦК КП(б)У. Отчёт Центрального бюро о деятельности за период с 22 декабря 1922 – январь 1923 г. Протоколы заседаний бюро обще студенческого комитета по улучшению быта учащихся высший учебных заведений /КУБУЧА/, 53 арк.
28. Культурне будівництво в Український РСР. Важливіші рішення Комуністичної партії і Радянського Уряду 1917 – 1959 рр. Збірник документів. У 2х т. – Т.1 (1917 – черв. 1941 рр.). – К.: Політвидав, 1959. – 883 с.
29. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 5, спр. 307 – Звіти інспекторів Наркомосу УСРР про обстеження роботи і стану педагогічних вищих, середніх учбових закладів Катеринославщини та Полтавської губернії, 193 арк.

ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ НАЦИОНАЛЬНОГО КОСТЮМА

Бейсенова Мира Сембаевна

Казахстан, города Шымкент, Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического направления, Учитель искусства, магистр «Изобразительного искусство и черчение»

Abstract. *The article is devoted to the issue of improving the efficiency of aesthetic education in modern high school. The author explains the principle of increasing the productivity of creative activity of pupils by means of national arts and crafts, in particular by means of the creation of the national costume. Aesthetic education makes a person by means of art, including folk arts and crafts, which is an important factor in the moral and emotional, holistic impact on the personality.*

Keywords: *aesthetic education, creative activities, arts and crafts, technique, national costume.*

В настоящее время решение задач гуманизации образования и духовного возрождения общества невозможно без повышения роли эстетического воспитания в учебно-воспитательном процессе современной средней школы. Общественно-политические изменения, произошедшие за последние годы в нашей стране, выдвинули новые требования к воспитанию и образованию подрастающего поколения. Сегодня обществу необходимы творческие силы, соответствующие изменившимся условиям жизни, которые будут способствовать его дальнейшему развитию и совершенствованию. Поэтому для формирующейся личности особую важность приобретают: готовность к продуктивной творческой деятельности; социальная адаптация; способность легко ориентироваться в решении творческих задач; национальное самосознание. Активизация внимания к национальным традициям в культуре и искусстве, использование их в процессе эстетического воспитания приобретает особую актуальность. Эстетическое воспитание создает личность средствами искусства, в том числе народного декоративно-прикладного искусства, которое представляет собой важный фактор нравственно-эмоционального, целостного воздействия на личность. Именно в народном декоративно-прикладном искусстве сохраняется связь времен, историческая память поколений, народное мировоззрение.

Народное искусство активно участвует в процессе эстетического воспитания и развития личности учащихся, так как оно обладает большими познавательными, воспитательными и развивающими возможностями. Нужно систематически и целенаправленно приобщать детей к народному искусству, в результате чего развитие их личности будет более гармоничным, совершенствуются их эстетические, морально-нравственные качества, активнее формируется эмоционально-ценностное отношение к явлениям действительности, складываются понятия об охране культурного богатства нации. Чем раньше начинается такое приобщение, тем лучше его результат. Исследователь казахского национального искусства Сарыкулова Г.А. в своих искусствоведческих трудах подчеркивала: «История и жизнь народа, народные идеалы, народный характер находят отражение и в народном и в профессиональном искусстве. Народное чувство мира свойственно народному мастеру и профессиональному художнику. Но основу для восприятия культуры во всей ее полноте и подлинности дает рано начавшееся систематическое общение с искусством».[1].

Эстетическое воспитание следует рассматривать в непосредственной связи не только с изучением народного искусства. Оно также связано с декоративно-творческой деятельностью в области народного художественного творчества. Специфика такой деятельности состоит в том, что посредством художественного труда школьники создают красивые и одновременно полезные вещи, таким образом, развивая способности к творчеству. Школьникам предоставляется возможность приобрести политехнические навыки по работе со всевозможными инструментами, приспособлениями и материалами. Проблему эстетического воспитания с использованием национального искусства исследовали много раз, но в этом процессе перед образовательными учреждениями стоит проблема поиска путей его дальнейшего совершенствования. Одним из средств решения этой задачи является использование в обучении и воспитании такого вида народного декоративно-прикладного искусства как казахский народный костюм.

На наш взгляд существует необходимость более глубокого ознакомления с искусством народного костюма, как важной части материальной и духовной культуры казахского народа.

Это искусство особенно актуально в связи с возрастающим интересом общества к истокам национальной культуры и искусства, к историческому прошлому своего народа. [2].

Для более глубокого изучения народного искусства нужно найти дополнительные часы и учебно-воспитательные средства и методы, посвященные изучению такого вида народного творчества, как казахский народный костюм, повышающие эффективность эстетического воспитания учащихся в процессе изучения народного искусства, что отвечает потребностям социальной и педагогической практики. Мы считаем, что эстетическое воспитание учащихся в средней школе и в учреждениях дополнительного образования будет более эффективным, если использовать специфику воспитательных возможностей познавательной и художественно-творческой деятельности школьников, связанной с изучением казахской традиционной и праздничной одежды. Педагог изобразительного искусства просто обязан использовать воспитательные и развивающие возможности искусства казахского народного костюма как специфического средства эстетического воспитания. Для этого необходимо разрабатывать методический и дидактический материал, который послужит цели улучшения и совершенствования эстетического воспитания в средних школах.

Разрабатывая такой методический и дидактический материал, педагог должен полностью определить для себя главные задачи программы:

- определить возможности использования искусства казахского национального костюма в системе эстетического воспитания и художественного образования;
- выявить психолого-педагогические факты, влияющие на улучшение эстетического воспитания в процессе изучения казахского национального костюма;
- изучить историю особенности структуры декоративного и художественного решения, различные функции и образный язык казахской традиционной и праздничной одежды;
- изучить и обобщить педагогический опыт преподавания вопросов народного декоративно-прикладного искусства, а также народного костюма;
- разработать и научно обосновать методику обучения, состоящую из заданий и упражнений по данной тематике;
- на основе разработанной программы составить методические рекомендации для преподавателей, занимающихся эстетическим и художественным воспитанием.[3].

Учитывая учебную загруженность современных средних школ, материал может быть использован для внедрения в учреждениях дополнительного образования, а также школах с этнокультурным компонентом во внеурочное время и фрагментарно - в учебное время с учетом материально-технической и методической базы.

Что бы повысить эффективность обучения необходимо соблюдать методические условия, обеспечивающие методическую базу для изучения и создания казахского национального костюма. В основе методических условий должно лежать соответствие содержания программы обучения требованиям интенсификации учебного процесса. Принципы построения творческого урока должны обеспечивать творческую направленность учебных занятий и способствовать творческому развитию учащихся.

Занимаясь проблемой эстетического воспитания, мы пришли к выводу, что эстетическое воспитание учащихся в средней школе становится более эффективным, если в полной мере используются воспитательные и развивающие возможности искусства казахского национального костюма, как специфического средства эстетического воспитания, выражающиеся в его принадлежности к народному искусству, в единстве утилитарных и эстетических качеств, в особенности образного содержания, в традиционных эстетических принципах.

Правильно организованная учебно-творческая деятельность, объектом которой является казахский народный костюм, позволяет решать целый ряд учебно-воспитательных задач, так как через нее школьники получают возможность передать свои впечатления об окружающей действительности с помощью различных художественных материалов.

В содержание образованной программы обязательно включается методический и практический материал, состоящий из теоретического обоснования и системы учебно-творческих заданий по изучению и созданию казахского национального костюма. Работая с материалом о национальном декоративно-прикладном искусстве, мы определили место казахского народного костюма в системе формирования личности. На основании теоретического и практического изучения вопроса мы отмечаем, что изучение этого вида народного декоративно-прикладного искусства развивает эстетический вкус, воспитывает эстетические чувства, способствует развитию чувства меры и цветовой гармонии, воспитывает

уважение к труду, расширяет знания в области национальной художественной культуры, прививает любовь к народному творчеству и историческому прошлому своего народа.

Положительный результат от использования этого вида искусства в художественно-творческой деятельности будет зависеть от того, насколько учащиеся:

1. используют традиционные художественно-конструктивные принципы оформления народной одежды и основные принципы народного художественного творчества,
2. знают образную природу народного костюма и средства достижения ее художественной выразительности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Сарыкулова Г.А. Очерки по истории изобразительного искусства Казахстана. Алматы: «Наука» Каз ССР 1977. – 223с.
2. Ергалиева Р.А. Этнокультурные традиции в современном искусстве Казахстана Алматы НИЦ «Галым» 2002. – 183с.
3. Алиев А. Народные традиции, обычаи и их роль в формировании нового человека. М., 1996. – 57с.

«СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПРЕПОДАВАНИЮ ГИСТОЛОГИИ В ВЫСШИХ МЕДИЦИНСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ»

канд. биолог. наук, доцент Гринцова Н. Б.

Украина, г.Сумы, Сумский государственный университет, медицинский институт,
кафедра нормальной анатомии человека

Abstract. *Annotation one of the priorities of the educational policy of Ukraine of the XXI century is recognized as the improvement of the quality of education, the highest medical in particular. The aim of teaching the course of histology, cytology and embryology at the medical institute is to form scientific ideas about the microscopic functional morphology of the tissues and organs of a healthy person's body, the ways and nature of development of its cellular, tissue and organ systems, the dynamics of age-related changes in them. This ensures the creation of a solid scientific foundation for the further study of clinical disciplines. The use of combinations of different types of training (seminars and computer testing) ensures the performance of a high-quality theoretical part of the classroom work that should interest and motivate the student to work fruitfully on certain issues and the topic as a whole, which is adequately reflected in the absolute and qualitative performance of students. The use of modern multimedia technologies in practical classes and in the presentation of lecture material not only creates a visual basis for the theoretical knowledge gained, but also shapes the student's scientific thinking, which is then extrapolated to other disciplines.*

Keywords: *histology, morphology of tissues and organs, seminars, testing, multimedia technologies*

Введение. Одним из приоритетов образовательной политики Украины XXI века признается повышение качества образования, высшего медицинского в частности. Под высшим медицинским образованием подразумеваем процесс, продукт и результат усвоения систематизированных знаний, сформированных умений и навыков, необходимых для квалифицированной деятельности в рамках профессии врача. Есть основания утверждать, что к основным функциям высшего медицинского образования относятся: выработка медицинских и других научных знаний - осуществление специальных научных исследований, внедрение их результатов в практику, разработка образовательных программ и новых учебных дисциплин, научно-методического сопровождения; реализация учебного процесса в высшей медицинской школе на основе различных образовательных и педагогических технологий; распространение медицинских знаний и других научных знаний - издание учебной и научной литературы, участие в научных, научно-методических, научно-практических и других мероприятиях

различного уровня; формирование у студента высшего медицинского учебного заведения умения и осознание необходимости образования в течение жизни. В Законе Украины «О высшем образовании» (01.07.2014 №1556-VII) подчеркивается необходимость дальнейшего внедрения современных отраслевых стандартов высшего медицинского образования, системы лицензирования и сертификации специалистов, усиления социальной компоненты и требований к обретению профессиональной компетентности, улучшения качества высшего медицинского образования, приведение ее структуры и содержания в соответствии с потребностями здравоохранения страны на современном этапе. Ведь качественное медицинское образование позволит стране иметь специалистов мирового уровня, студенту - получить такое образование, которое даст ему возможность (по желанию) работать в любой стране мира, преподавателю - стать конкурентоспособным в любом европейском университете. В то же время мировой и отечественный опыт убедительно свидетельствует, что никакие коренные изменения, передовые технологии и инновационные процессы в сфере образования не принесут желаемого результата без настроя преподавателя на «творческий поиск, внедрение новейших достижений психологической и педагогической науки в повседневную практику, изучение, обобщение и распространение передового педагогического опыта, стремление к освоению и применению новых педагогических технологий, активных форм и новых методов учебно-воспитательного процесса. Актуальность исследования психологической и педагогической деятельности преподавателей высших медицинских учебных заведений определяется тем, что, с одной стороны, в отличие от преподавателей, которые работают в педагогических вузах и имеют специальное педагогическое образование и практический и теоретический опыт в области обучения и воспитания, подавляющее большинство преподавателей медицинских вузов, осуществляющих естественнонаучную и профессиональную и практическую подготовку будущих врачей - это специалисты-медики, которые не имеют специальной психолого-педагогической подготовки. С другой стороны, преподаватели со специальной психолого-педагогической подготовкой для осуществления профессиональной деятельности в медицинском вузе обязаны быть компетентными в соответствующих предметных областях учитывая направления подготовки и специальности («лечебное дело», «стоматология», «педиатрия», «медико-профилактическое дело») будущего специалиста в области медицины [1,9].

Целью преподавания курса гистологии, цитологии и эмбриологии в медицинском институте является формирование у студентов научных представлений о микроскопической функциональной морфологии тканей и органов тела здорового человека, путях и характере развития его клеточных, тканевых и органных систем, динамике возрастных изменений в них. Это обеспечивает создание прочного научного фундамента для дальнейшего изучения клинических дисциплин. Фактически весь процесс подготовки современного врача заключается не только в получении им большого объема разнообразных знаний, но и в формировании клинического мышления, которое во многом зависит от системного понимания сущности структурно функциональных изменений в организме при развитии болезней и их лечения, а также в процессе естественного старения. С учетом цели изучения дисциплины в медицинском ВУЗе можно сформулировать и основные его задачи, которые состоят:

- в изучении структурно-функциональных характеристик и пространственного расположения клеток, тканей, органов организма человека;
- в определении закономерных особенностей их эмбрионального и постэмбрионального формирования и развития;
- в изучении гистофункциональных особенностей и характеристик систем организма, механизмов и закономерностей их становления и развития в эмбриогенезе, включая функциональные, возрастные, защитно-адаптационные изменения и механизмы органов и их структурных компонентов;
- в формировании у студентов умений и навыков в идентификации органов, их тканевых составляющих, клеток и неклеточных структур с помощью микроскопического исследования в пространстве исследуемого биологического материала [12].

Оптимизация управления процессом обучения фундаментальных дисциплин, включая гистологию, базируется на анализе структуры и потребностей целевой аудитории, использовании адекватных методов повышения мотивации к изучению фундаментальных дисциплин, организации эффективной внеаудиторной и аудиторной работы студентов, отборе содержания и форм обучения с применением интерактивного обучения, использования приемлемых по форме и содержанию видов контроля [3,4]. В этом контексте требуют

обсуждения **следующие задачи:** Анализ структуры и потребностей целевой аудитории. Методы повышения мотивации к изучению фундаментальных дисциплин. Разработка системы управления внеаудиторной работой студентов. Отбор содержания и оптимизация технологии преподавания учебного материала. Формы организации и задачи аудиторной работы студентов на теоретических кафедрах (на примере гистологии). Контроль и возможности коррекции конечного результата обучения.

Первым этапом в разработке новой технологии обучения является выбор и анализ структуры целевой аудитории, требующей методической поддержки и организованной системы управления. Обучение современных студентов-медиков определяется не только неадекватно большим объемом учебной информации, но и отсутствием конкурсного отбора при приеме на контрактной основе. Данный аспект, с одной стороны делает доступным высшее образование для широкого слоя молодежи. Но с другой - определяет выходные параметры когорты обучения - широкий диапазон интеллектуальных способностей, социокультурных ценностей и навыков самообучения. При этом важно помнить, что университет, принимая студентов на учебу, является гарантом достижения конечной цели обучения - приобретение достаточного уровня компетентности специалиста. Данный дуализм требует разработки системы адаптированной и гибкой системы обучения с учетом содержания, объема учебной программы, персонафицированных форм обучения и системы контроля и коррекции. В данном контексте огромное значение приобретает система и возможность управления процессом обучения студентов, которая включает несколько аспектов: Мотивационное звено - во многом, реализуется при ориентации на проблемное обучение с привлечением клинических вопросов. Ключевым звеном в реализации данного подхода является интеграция теоретиков с клиницистами. Результатом такого взаимодействия является формирование круга формулируемых клиницистами вопросов, требующих детального обсуждения на теоретических кафедрах. Подготовительный этап - организация самостоятельного внеаудиторного изучения дисциплины. Данный этап реализуется на основе:

- алгоритмизации учебного материала;
- тезисной формы изложения материала в методических рекомендациях и учебных пособиях;
- обеспечение многоуровневой системы - от базового уровня знаний - через понимание материала - к реализации аналитических навыков и креативного подхода при изучении дисциплины;
- моделирования аудиторного обсуждения материала - за счет привлечения технологии дистанционного интерактивного формата «вопрос-ответ»;
- отработка навыков на специально подобранном учебном материале;
- формирование системы обратных связей и интеграции изученного материала - в рамках самооценки и самоконтроля, позволяющей самостоятельно оценить степень понимания и возможности применения изученного материала.
- оптимизация проведения консультаций преподавателей в виде микролекций и семинаров с привлечением различных форм подачи информации (с активацией визуальных, вербальных, ассоциативных и логических систем восприятия). Этап реализации аудиторного обучения в интерактивной форме, управляемой преподавателем [5,6].

Данный вид работы во многом строится с учетом коммуникативных и языковых навыков, уровня и степени гетерогенности интеллектуального уровня студентов, скорости восприятия информации, и включает несколько схем работы:

- стандартная система обучения, в основе которой лежит вербальная система «вопрос-ответ». Позволяет обсудить и оценить эффективность освоения базового уровня учебного материала;
- формирование навыков диагностики - с использованием визуальных объектов, позволяющих применить дивергентный вариант работы с использованием вербальных и визуальных форм при совместном обсуждении материала;
- Ситуационный анализ с формированием алгоритма решения прикладных задач на основе изученного материала и отработанного навыка диагностики;
- Системный анализ, основанный на решении прикладных задач, предусматривает интеграцию текущей темы со знаниями и умениями, освоенными при изучении других органов и систем.

Контроль - базируется на принципах объективности и преемственности. Реализуется в форме компьютерного тестирования с использованием текстовых и визуальных задач, контролируемые пункты соответствуют содержанию изученного материала. Предлагаемый

подход позволяет достичь конечной цели - повышения эффективности обучения гистологии, направленного на формирование компетенций будущего врача.

Большое значение в процессе освоения знаний по курсу гистологии предоставляется лекции. Роль лекции в условиях кредитно-модульной системы образования заключается в: формировании заинтересованности студентов к изучению предмета; создания «стандарта дисциплины»; установлении конкретных связей предмета с другими клиническими и теоретическими дисциплинами; интерактивном характере обучения на лекции; экспресс-контроля эффективности обучения студентов в процессе лекции; систематизации и обобщении накопленных знаний, формировании на их основе идейных взглядов, убеждений будущего врача-специалиста с развитием познавательных и профессиональных его интересов. Лекция призвана не только формировать у студентов основы знаний по определенной научной области, но и определять направления, содержание и характер других видов учебных занятий (семинаров, практических и лабораторных работ) и самостоятельной работы. Дидактическая и воспитательная роль лекции состоит в том, чтобы дать студентам современные, целостные, взаимосвязанные знания, уровень которых определяется целевой установкой в каждой конкретной теме [2].

Болонская система образования является уникальным фактом интеграции вузов разных стран Европейского пространства с целью достижения единых стандартов обучения. Приобретенный опыт кредитно-модульной системы обучения показал, что такая организация учебного процесса способствует его интенсификации, систематизации усвоения студентами учебного материала, усилению мотивации и ответственности студентов по результатам учебной деятельности, обеспечение соответствующих условий для программного материала и подготовки к контролю знаний. В кредитно-модульной системе обучения акцент и основное внимание отводятся самостоятельной работе студента, ведь то, что сделано самостоятельно оставляет «структурный след» в памяти и служит основой компетентности будущего специалиста - врача.

Важная роль лекции и ее значение в подготовке будущих врачей-специалистов, с целью обеспечения изложения лекционного материала с учетом построения эффективного сотрудничества между лектором и студентом. В наше время научно-технического прогресса студенты получают широкий доступ к научно-учебной информации на бумажных (учебные пособия, атласы, журналы, монографии) и электронных носителях (электронные учебные пособия, атласы, интернет, видео, аудиолекции и т.д.). Это с одной стороны не всегда позволяет выделить основной материал дисциплины для дальнейшего клинического мышления в потоке информации, с другой стороны потребность в традиционной лекции и ее конспектировании исчезает, поскольку студенту не интересно слушать и конспектировать на лекции то, что он может прочитать в учебнике или в Интернете [9,13].

Надлежащая профессиональная компетентность будущего врача не может сформироваться без получения фундаментальных теоретических знаний и навыков, а именно профессионализм является гарантом высокого качества будущего врача - специалиста и медицины в целом. Приводятся новейшие технологии по совершенствованию аудиторной части учебного процесса, в том числе и внедрению в практику преподавания современных методов и технологий обучения в рамках кредитно - модульной системы, достоверно помогает повысить показатели абсолютной и качественной успеваемости студентов. Как известно, одним из главных путей повышения эффективности морфологических исследований является внедрение их результатов в практику. Для гистологии это использование научных разработок в учебном процессе. Внедрение в учебный процесс новых научных данных является важным направлением работы курса гистологии по оптимизации преподавания [7].

Результаты исследования Гистология, цитология и эмбриология в медицинском вузе традиционно является базовой дисциплиной. Организация обучения студентов во время аудиторных занятий по гистологии за последние десятилетия принципиальных изменений не претерпело до сих пор, и как правило, осуществляется по традиционной схеме: студенты с помощью преподавателей согласно тематическому плану подлежат контролированию усвоенных знаний, получают определенные знания и практические навыки - осуществляют изучение гистологических препаратов с использованием микроскопов, часто оборудованных монокулярным тубусом, оптикой со слабым увеличением, без адекватного освещения. С ростом численности студентов не всегда возможно при аудиторной работе обеспечить каждого микроскопом и комплектом микропрепаратов, потому что это очень финансово затратно с одной стороны, а с другой - это копирует прежние, часто устаревшие подходы к обучению, не дают возможности в развитии принципиально новых, инновационных методов и технологий обучения студентов, которые дают более глубокое и яркое понимание структурно-функциональных особенностей

органов и систем организма человека. Традиционные старые подходы к организации контроля усвоенных знаний (стандартные опросы и тестовый контроль студентов) в некоторых студентах уменьшают интерес к дисциплине и приводят к чисто механическому запоминанию материала, что приводит к деградации творческого профессионально-клинического мышления у студентов - будущих врачей. Осознание всех вышеуказанных проблем диктует необходимость разработки и внедрения в процесс обучения на морфологической кафедре принципиально нового подхода к приобретению практических навыков студентами, реализации их теоретических знаний в практику через новые, доступные им информационные технологии и приобретения ими на кафедре совершенно новых (ранее несвойственных) компетенций [11].

В качестве критерия достоверного оценивания нового методологического подхода в проведении аудиторных занятий были показатели абсолютной и качественной успеваемости студентов 2-го курса, обучающихся по специальности «Лечебное дело» и «Стоматология» и сравнение этих показателей с предыдущими данными. Для обеспечения проведения качественной аудиторной работы, которая должна заинтересовать и побудить студента к плодотворной работе, как в теоретическом, так и в практическом направлении на занятии, надо четко осознавать структуру занятия и владеть различными видами педагогических приемов. Поэтому аудиторное занятие предлагается составлять из двух основных частей: теоретической и практической. Теоретическая часть аудиторной работы предусматривает проведение семинара и индивидуального компьютерного тестирования. Семинар представляет собой средство развития у студентов культуры научного мышления. Семинар предназначен для углубленного изучения дисциплины, овладения методологией научного познания. Главная цель семинарских занятий - обеспечить студентам возможность овладеть навыками и умениями использования теоретического знания применительно к особенностям темы [10]. В зависимости от способа проведения преподавательский состав применяет следующие виды семинаров: Семинар-беседа - наиболее распространенный вид, используется практически на всех занятиях. Проводится в форме развернутой беседы по плану с коротким вступлением и обобщением преподавателя, предусматривает подготовку к занятиям всех студентов по всем вопросам плана занятия, позволяет привлечь максимум участников в активное обсуждение темы путем заслушивания выступлений студентов по конкретным вопросам темы, дополнений других, рецензирование выступлений, постановки проблемных вопросов. Семинар-заслушивание и обсуждение докладов и рефератов предполагает предварительное распределение вопросов между студентами и подготовку ими докладов и рефератов [16]. Семинар-диспут предполагает коллективное обсуждение какой-либо проблемы с целью установления путей ее достоверного решения. Семинар-диспут проводится в форме диалогического общения участников. Он предполагает высокую умственную активность участников, прививает умение вести полемику, обсуждать материал, защищать взгляды и убеждения, лаконично и ясно излагать свои мысли. Смешанная форма семинара, на котором сочетаются обсуждения докладов, свободные выступления, а также дискуссионные обсуждения. Метод «мозговой атаки», или «мозгового штурма», широко используется как эффективное средство решения сложных проблем, требующих группового мышления. В учебной практике достаточно много проблем и задач, для решения которых можно использовать этот метод, позволяющий развивать творческое мышление и воображение. Проведение сеансов «мозгового штурма» существенно активизирует всех участников учебного процесса, создает повышенный психологический настрой и в итоге повышает эффективность занятий [8].

Педагогическое руководство подготовкой студентов к семинару заключается в том, что преподаватель отмечает каким вопросам следует уделить особое внимание при подготовке к следующему занятию, помогает студентам подготовить план выступления, учит составлению конспектов, показывает, как сделать выписки из текста, найти цитаты для обоснования выводов и утверждений. Вместе с этим преподаватель при проведении семинара подкрепляет теоретические знания студентов по проблемным вопросам наглядно демонстрационным материалом (схемами, рисунками, эпизодами научных фильмов, 3D-моделями структур и микрофотографиями гистологических препаратов, электронограмм и т.д.) на мониторах, которые есть в каждой аудитории. Тестовый контроль знаний студентов проводится в зависимости от темы занятия в двух направлениях (или 1-й или 2-й тип): В начале занятия, для определения базового уровня знаний и степени усвоения материала при самостоятельной разработке темы студентами. В конце занятия, для определения общей степени усвоения материала темы. Соответственно, в единой тестовой системе основные базы тестовых ситуационных задач по отдельным темам и для проведения модулей, согласно учебному плану, утверждённому на кафедре. Наличие компьютерного класса с современными персональными

компьютерами индивидуально для каждого студента, существенно сокращает время, затрачиваемое на тестирование академической группы и не нарушает структурную организацию аудиторной работы.

Практическое занятие - это форма организации учебного процесса, при использовании которой учатся по заданию и под руководством преподавателя выполняют одну или несколько практических работ. Дидактическая цель практических работ - формирование у студентов профессиональных умений, а также практических навыков, необходимых для изучения дисциплины и последующих учебных предметов. Особенно большую роль практические занятия должны играть при изучении специальных предметов, содержание которых направлено на формирование профессиональных умений. Так, например, студентам, обучающимся по специальности «Стоматология» предлагаются для изучения гистологические препараты тканей и органов с акцентом на морфологические особенности органов ротовой полости и зубов. Студентам специальности «Лечебное дело» - с акцентом на возрастную морфологию и соответствующие изменения.

Содержание практических работ составляют: изучение микропрепаратов под микроскопом на разном увеличении; их детальный анализ; выполнения задач с их использованием в индивидуальных методических пособиях, которые имеют соответствующие ячейки для зарисовки и обозначения структурных элементов. Эффективность практической части занятий во многом зависит от того, как проинструктированы студенты о выполнении практических работ. Для адекватного объяснения структур на микропрепарате, его особенностей и т.д., применяется демонстрация соответствующего гистологического препарата на комплексе: световой микроскоп с цифровой системой визуализации. Комплекс позволяет демонстрировать исследуемый препарат в режиме реального времени студентам через экран компьютера, отбирать наиболее удачные участки препарата, создавать на их основе электронные файлы и в дальнейшем дополнительно обрабатывать их с целью создания электронных надписей в электронных изображениях[14]. На том же экране используется демонстрация микропрепаратов с собственной электронной архива курса гистологии, цитологии и эмбриологии кафедры нормальной анатомии человека Сумского государственного университета, а также материалы атласов по теме. Кафедральный фонд классических учебных гистологических препаратов с каждым годом претерпевает определенные потери, часть которых восстанавливается преподавателями кафедры, а часть препаратов остается в недостаточном количестве, чтобы обеспечить каждого студента. Некоторые микропрепараты вообще уникальны. Поэтому такие факторы с одной стороны и развитие современных технологий с другой побудили нас к созданию и формированию собственной авторской электронной фотогалереи гистологических препаратов. Принципиальное отличие предлагаемой «галереи» от имеющихся в настоящее время микрофотографий с гистологических срезов, заключается в создании комплекса фотографий каждого препарата в отдельности (на разных увеличениях, различных организациях микропрепарата, в разных полях зрения) с указанием структурных элементов и без них, что дает студентам возможность произвольно менять поля зрения, увеличение, выбирать изучаемые объекты, делать их обозначения в протоколах практических занятий и т.д. Всего этого лишены микрофотографии, предоставленные на малом увеличении и отдельный участок поля зрения на большом увеличении (в лучшем случае), и не дают развития способностей у студента к образному самостоятельного мышления[15]. Применение и комбинирование вышеупомянутых приемов проведения аудиторных занятий среди студентов 1-2 курсов нашло отражение в реальных цифрах абсолютной и качественной успеваемости.

Выводы: 1. Применение комбинаций различных видов обучения (семинаров и компьютерного тестирования) обеспечивает проведение качественной теоретической части аудиторной работы, которая должна заинтересовать и побудить студента к плодотворной работе над отдельными вопросами и темой в целом, что находит адекватное отражение в показателях абсолютной и качественной успеваемости студентов. 2. Использование современных мультимедийных технологий при проведении практических занятий и представления лекционного материала не только создает наглядное основание полученных теоретических знаний, а и формирует научное мышление студента, которое затем экстраполируется на других дисциплинах.

ЛИТЕРАТУРА

1. Беляєва О.М. Професійно-педагогічна діяльність викладачів вищих медичних навчальних закладів у контексті системного підходу// О.М. Беляєва.-- Світ медицини та біології, 2014.-- № 3(45).-- с.182-185.

2. Жураківська О. Я. Роль лекції при викладанні теоретичних дисциплін в системі Болонської освіти // О. Я. Жураківська.-- Світ медицини та біології, 2015.-- № 1(48)-- с.199-201.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. — К. : Знання, 2005. — 486 с.
4. Мистецтво бути викладачем : Практичний посібник / А. Брінклі, Б. Десантс, М. Флемм та ін. — К. : Навч.- метод. центр "Консорціум із удоскон. менеджмент-освіти в Україні", 2003. — 144 с
5. Мухина С.А. Современные инновационные технологии обучения / С. А. Мухина, А. А. Соловьёва. — М. : ГЭОТАР-Медиа, 2008. — 360 с.
6. Норкіна О. Педагогічні технології взаємодії викладача і студентів / О. Норкіна // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. — 2009. — Вип. 25, Ч. 2 : Ч. 2. — С. 216-222.
7. Пятакова Г.П., Заячківська Н.М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: Навчально-методичний посібник для студентів та магістрантів вищої школи. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 55 с
8. Рихлік С.В. Особливості викладання вікової морфології ЦНС в курсі гістології, цитології та ембріології// С.В. Рихлік .- Світ медицини та біології, 2014.-- № 3(45).-- с.188-192.
9. Сулаева О.Н. Организация процесса обучения гистологии: от концепции к реализации.// О.Н. Сулаева.-- Світ медицини та біології, 2015. -- № 2(49).-- с.179-180.
10. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н. Ф. Талызина. — М. : Изд-во Московского ун-та, 1975. — 343 с.
11. Федосєєва О. В. Інноваційні методологічні аспекти організації аудиторної роботи студентів на кафедрі гістології, цитології та ембріології ЗДМУ в контексті кредитно-модульної системи освіти// Світ медицини та біології. 2014. № 4(47) - с. 228- 231.
12. Формирование учебной деятельности студентов / Под ред В.Я.Ляудис. — М. : Изд-во Московского ун-та, 1989. — 240 с.
13. Barinov Je. F. Problemy realizacii lekcionnogo kursa pri modul'noj tehnologii obuchenija na teoreticheskikh kafedrah medicinskih vuzov / Je. F. Barinov // Morfologija. - 2010. - T. 136, № 6. - S. 66-67.
14. Bezrodnaya G. V. Printsipy kompetentnostnogo podhoda v meditsinskom vuze / G. V. Bezrodnaya, D. A. Sevostyanov, T. A. Shpiks // Meditsina i obrazovanie v Sibiri : elektronnyy nauchnyy zhurnal. – 2008. – No 2.
15. Davydov, V. P. Metodologiya i metodika psihologo-pedagogicheskogo issledovaniya: uchebnoe posobie / V.P. Davyidov, P.I. Obraztsov, A. I. Uman, // - М: Izdatelsko-torgovaya korporatsiya «Logos», - 2003. - 165 s.
16. GMC Education Strategy 2011-2013. Shaping the future of medical education and training. - 2010 General Medical Council.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ У БІЛОЦЕРКІВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Денисова А. В.

Україна, м. Біла Церква, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти

Abstract. The article defines the concept of monitoring the quality of listener' advanced training, the purpose, the algorithm of conducting. The criteria of the performance of listener' educational activity, organizational-procedural and substantive criteria of the quality of professional development, criteria of satisfaction of requests and needs of the listeners are presented.

Some aspects of the implementation of monitoring research in the Bila Tserkva Institute of Continuing Professional Education are described, the general results of assessing the quality of courses of higher education by the regional educational and vocational training centers in the directions are highlighted: the content of training, its adaptation to the needs of the students, the use of innovative pedagogical technologies, the opportunity to get acquainted with the latest Manufacturing technologies in 2016.

It is determined that the implementation of models for monitoring the quality of educational services is an urgent need for today for both higher educational establishments of Ukraine and for stakeholders, since the information received, its systematization and analysis will promote the adoption of effective management decisions, the identification of factors that affect the quality of education, determine its relevance to the public Requirements, the needs of customers and consumers of educational services, the formulation of vectors for further educational activities.

Keywords: *the quality of education, monitoring, competency approach, training courses, criteria and indicators of listener' qualification improvement.*

Введення. Серед соціальних інститутів суспільства освіта займає одну з провідних позицій. Згідно орієнтирами глобального розвитку, забезпечення комплексної та якісної базової освіти і стимулювання навчання протягом життя для всіх категорій населення, є пріоритетними цілями сталого розвитку світової спільноти.

Національною доктриною розвитку освіти [1] визначено, що її розвиток і докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу громадян, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні.

Також чинною законодавчою базою визначено, що якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту.

Як зазначено в Стратегії розвитку національної академії педагогічних наук України на 2016-2022 [2], проблема якості освіти є загальнодержавною, регіональною та локальною для кожного вищого навчального закладу. Отже, дослідження якості підготовки фахівців, тобто моніторингові дослідження якості знань, рівня сформованості професійних умінь і навичок, професійної культури є надзвичайно актуальними і своєчасними.

Результати дослідження. В останні роки зросла кількість наукових робіт, присвячених проблемі моніторингу. Аналіз різних наукових джерел дозволяє зробити висновок про високий інтерес вчених до питань моніторингу, зокрема: визначення теорії і деяких аспектів практичного застосування освітнього моніторингу висвітлені в роботах В. Беспалька, В. Бондаря, Л. Ващенко, Л. Даниленко, А. Дахін, Г. Єльнікової, Е. Заїки, В. Кальней, Т. Лукиной, А. Майорова, С. Шішова, Д. Уїлмс і ін.; роботи С. Бабинець, Ю. Бабанського, Г. Єльнікової, Л. Калініної, Л. Онищук та ін. присвячені теорії управління загальноосвітніми навчальними закладами. А. Орлов розглядає моніторинг в контексті підвищення якості управлінських рішень; П. Анісімов, В. Зуєв, А. Майоров, Л. Шибасєва розглядають моніторинг як засіб вдосконалення системи інформаційного забезпечення управління освітою; М. Гузаїров, І. Єлісєєв, А. Сапронов досліджують моніторинг як інформаційну основу в системі оцінки і управління якістю освіти на регіональному рівні. Теоретичному обґрунтуванню кваліметричного підходу в управлінні освітою присвячені роботи О. Ануфрієвої, Г. Данилової, Г. Єльнікової, З. Рябовой та інших [3]. У роботах В. Олійника [4], Т. Сорочан знайшли відображення наукові основи управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників; Н. Клокар [5] приділяє увагу теорії та практиці моніторингового супроводу управління підвищенням кваліфікації педагогічних кадрів регіону.

Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури можна зробити висновок, що проблема сутності моніторингу, його особливостей реалізації в педагогічному процесі є багатовимірною і досить дослідженою різними вченими. Однак, на нашу думку, поза увагою вчених залишилися проблеми впровадження, особливостей реалізації, методології моніторингу якості підвищення кваліфікації фахівців, в галузі професійної освіти.

Отже, обґрунтування організаційно-педагогічних умов організації та проведення моніторингу якості підвищення кваліфікації фахівців; визначення відповідності результатів моніторингових досліджень стандартам якості освітньої діяльності, вимогам суспільства та споживачів освітніх послуг; розробка науково обґрунтованих рекомендацій і системи інформування для прийняття ефективних управлінських рішень щодо вдосконалення навчального процесу та підвищення якості освіти, вимагають подальшого теоретичного дослідження і практичного впровадження.

Оглянемо які основні цілі, етапи та критерії моніторингу якості підвищення кваліфікації фахівців професійно-технічної освіти запроваджено у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти».

БІНПО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» є провідним вищим навчальним закладом, який працює з 1979 року й належить до державної форми власності.

В основу діяльності та розвитку Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти покладено компетентнісний підхід, особливість якого полягає у створенні нової моделі освіти, яка ґрунтується на результатах навчання, регулює саморозвиток суб'єктів навчального процесу, забезпечує підвищення рівня психолого-педагогічної складової професійної компетентності слухачів (педагогічним працівникам професійно-технічних навчальних закладів) та надання їм інформації про новітні технології виробництва і формування умінь щодо застосування їх в навчально-виробничому процесі ПТНЗ.

Моніторинг якості освіти підвищення кваліфікації фахівців професійно-технічної освіти у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» здійснюється відповідно до нормативно-правових документів та Положення [6].

Згідно з вищеозначеним, моніторинг якості підвищення кваліфікації слухачів – цілеспрямована та спеціально організована система неперервного (регулярного та планового) спостереження (вивчення), виміру, оцінки, аналізу даних про стан підвищення кваліфікації слухачів і на цій основі прогнозування, розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для своєчасного прийняття управлінських рішень щодо підвищення якості зазначеного процесу та результату.

Мета моніторингу полягає у отриманні об'єктивної інформації та прийнятті ефективних управлінських рішень щодо підвищення якості освіти та освітньої діяльності, її відповідності суспільним вимогам і потребам споживачів освітніх послуг на основі неперервного системного дослідження процесу і результатів навчання слухачів, систематизації, порівняльного аналізу й оцінювання змін, виявлення факторів, які впливають на якість освіти.

Моніторинг проводиться за таким алгоритмом:

- планування моніторингу, що передбачає визначення чітких і зрозумілих цілей і завдань, показників їх досягнення, процедур, інструментів (технічних, електронно-обчислювальних та інформаційних засобів, програмно-інструментальних продуктів, засобів комунікації тощо) і людських ресурсів;

- розроблення моніторингового інструментарію (анкет, тестів, опитувальників, бланків статистичної звітності, різного роду форм, таблиць, графіків тощо), підготовка (виготовлення) матеріалів для його використання у процесі дослідження;

- проведення моніторингу;

- обробка та аналіз результатів моніторингу, їх обговорення з усіма зацікавленими сторонами, підготовка висновків і рекомендацій для прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення якості освіти та освітньої діяльності, прогнозування розвитку з урахуванням побажань стейкхолдерів;

- оприлюднення зазначеної інформації;

- відстеження управлінських рішень, прийнятих за результатами моніторингу, та їх ефективності.

Критерії та показники якості підвищення кваліфікації слухачів можуть бути розподілені на три групи. До першої групи відносяться критерії результативності освітньої діяльності слухачів:

- рівень досягнення результатів навчання на курсах підвищення кваліфікації (компетентності);

- набуття/вдосконалення компетентностей, визначених згідно з освітньо-професійними програмами підвищення кваліфікації та відповідно до вимог стейкхолдерів;

- рівень оригінальності та інноваційності випускних робіт слухачів, відсутність у них ознак академічного плагіату тощо.

Друга група включає організаційно-процесуальні і змістові критерії якості підвищення кваліфікації фахівців, серед яких можна виділити:

- рівень та якість навчально-методичного забезпечення освітнього процесу курсів підвищення кваліфікації слухачів, у тому числі самостійної роботи слухачів, за освітньо-професійною програмою;

- рівень технічного забезпечення освітнього процесу (мультимедійне обладнання аудиторій, комп'ютерних класів, наявність Інтернету, сучасних програмних засобів);

- рівень використання інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

- інноваційність та практикоорієнтованість змісту навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації;

- якість викладання на курсах підвищення кваліфікації;

– рівень рефлексивного аналізу та врахування професійного досвіду слухачів у процесі організації занять на курсах підвищення кваліфікації.

Відповідно, третя група орієнтована на визначення критеріїв задоволення запитів і потреб слухачів, а саме:

- ступінь задоволення запитів і потреб слухачів;
- відповідність змісту навчання професійним потребам слухачів;
- психологічний стан і рівень задоволеності слухачів якістю освітніх послуг;
- характер взаємовідносин суб'єктів освітнього процесу і ступінь задоволеності ними.

Розглянемо один з напрямів моніторингу у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти, а саме оцінювання якості курсів підвищення кваліфікації основними замовниками освітніх послуг – обласними навчально-методичними центрами професійно-технічної освіти.

З метою проведення зовнішнього моніторингу до навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти у Волинській, Донецькій, Закарпатській, Дніпропетровській, Житомирській, Кіровоградській, Київській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Чернігівській, Харківській та Херсонській областях щорічно надсилаються листи «Про зовнішній моніторинг якості курсів підвищення кваліфікації» з побажанням надати відгуки та пропозиції за наступними напрямками: зміст навчання, відповідність його потребам слухачів, застосування інноваційних педагогічних технологій, можливість ознайомлення з новітніми виробничими технологіями.

Слід зазначити, що загальні підсумки опитування стейкхолдерів за 2016 рік, свідчать про відповідність змісту навчального матеріалу потребам слухачів курсів. Представлене навчально-методичне забезпечення освітнього процесу курсів підвищення кваліфікації слухачів є систематизованим, доступним, чітким та ґрунтовним. Лекторами широко висвітлені сучасні вимоги до методики професійного навчання та впровадження інноваційних педагогічних та виробничих технологій, актуальні теми педагогіки і психології, що сприяло підвищенню рівня психолого-педагогічних знань майстрів виробничого навчання, які не мають педагогічної освіти. Корисною для слухачів була інформація з економіко-правових питань діяльності педагогічних працівників, з охорони праці, захисту інформації та інтелектуальної власності, застосування інформаційних та комунікаційних технологій в освіті. Здійснювався обмін досвідом між слухачами, проводилися науково-практичні конференції.

Також, відзначено належну організацію курсів, зручну форму проведення, зазначено, що запровадження дистанційного етапу в процес підвищення кваліфікації забезпечує доступність, індивідуальний підхід, високу варіативність навчання.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна визначити, що впровадження моделей моніторингу якості освітніх послуг є актуальною потребою сьогодення як для ВНЗ України, так і для стейкхолдерів. Отримана об'єктивна інформація, її систематизація та аналіз сприятимуть прийняттю ефективних управлінських рішень, виявленню факторів, які впливають на якість освіти, визначенню її відповідності суспільним вимогам, потребам замовників та споживачів освітніх послуг, формулюванню векторів подальшої освітньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
2. Стратегія розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016-2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: роки <https://naps.gov.ua/ua/press/announcements/942/>
3. Анненкова І.П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://e-learning.onu.edu.ua/stati/pedagog-ka-visho-shkoli/an-nkova-p-mon-toring-jakost-osv-ti-u-vnz.html>
4. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: монографія / В. В. Олійник. – К.: Міленіум, 2003. – 594 с.
5. Клокар Н. І. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу: монографія / Н. І. Клокар. – К., 2010. – 528 с.
6. Положення про моніторинг якості освітньої діяльності та якості вищої освіти здобувачів (студентів, аспірантів), підвищення кваліфікації слухачів у ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», затверджено Вченою радою ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», протокол №3 від 19.04.2017. – К., 2017.

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

кандидат педагогических наук Джафарова Оксана Сергеевна

*Крым, г.Симферополь, ГБОУ ВО РК «Крымский инженерно-педагогический университет»,
кафедра начального образования, старший преподаватель*

В современных условиях взаимодействия людей в поликультурном пространстве художественная деятельность приобретает большое значение благодаря универсальности художественно-образного языка, который позволяет личности вступать в невербальный диалог с различными культурами, понимать других и расширять свой собственный духовный мир и опыт творческого самовыражения.

Сущность художественной деятельности изучали исследователи разных сфер научного познания – философы и эстеты (Ю. Борев, И. Зязюн, М. Каган, А. Лосев, Е. Онищенко, Л. Сморг, Л. Столович и др.), психологи (Л. Выготский, В. Горев, Л. Ермолаева-Томина, В. Корнеева, В. Петрушин и др.), искусствоведы (Ю. Герчук, Е. Пашутина и др.). Теоретико-методические основы педагогики искусства и художественно-эстетического воспитания разработаны учеными И. Зязюном, О. Комаровской, С. Коновец, Л. Масол, Г. Падалкой и др. В их работах показана значимость художественной деятельности в формировании целостной личности, подчеркнута ее уникальность как средства творческого развития, которое способствует познанию, обогащению моральной, эмоционально-чувственной, эстетической сфер, помогает человеку ощутить гармонию с окружающим миром.

Цель статьи – раскрытие основных этапов и особенностей художественной деятельности младших школьников.

В научно-методической литературе встречается термин «детская изобразительная деятельность» (акцент делается на субъекте деятельности – ребенке), она определяется как эффективная форма художественного познания детьми окружающей действительности, в процессе которой они изображают предметы и явления, выражая свое отношение к ним [1, с. 149].

Как специфическую форму усвоения социального опыта, выработанного человечеством в процессе эволюции, определяет художественную деятельность В. Мухина, отмечая, что в ней ребенок присваивает собственно человеческие психические действия и развивает направленность на познание мира, в котором живет [2, с. 6]. Сходную мысль высказывает И. Лыкова, которая видит в художественной деятельности «специфическую по своему содержанию и формам выражения активность, направленную на эстетическое освоение мира посредством искусства» [3, с. 3]. Исследовательница акцентирует внимание на том, что художественная деятельность выступает содержательным основанием эстетического отношения ребенка к миру и представляет собой систему специальных, т. е. художественных, действий – восприятия, познания, а также создания художественного образа [3, с. 3].

В процессе художественной деятельности происходит диалоговое общение: ученика – с педагогом, ученика – с миром, искусством, собственным «Я» и самолично созданным художественным образом. К тому же эта деятельность организует для личности информационное пространство, из которого та получает информацию и перерабатывает ее в знания и представления о мире, его красоте, изменчивости и разнообразии; о культуре и художественном наследии, человеке-творце; о себе и своих возможностях.

Освоение огромного количества знаний, наработанного в культуре человечества и присвоенного ребенком в художественной деятельности за короткое время детства, накладывает отпечаток на его развитие и формирование как личности. Именно поэтому художественную деятельность трактуют еще и как синтетическую, в ней совершается становление всей личности во взаимосвязи ее структурных компонентов [2, с. 17–18], происходят формирование эмоционально-ценностного отношения к миру, самоизменение и преобразование ребенком самого себя как субъекта обучения (В. Чернякова [4, с. 38]).

Художественная деятельность имеет исключительную ценность для ребенка – она взаимосвязана с другими значимыми для него видами деятельности, влияет на их становление и совершенствуется вместе с развитием у ребенка речевых, коммуникативных, эмоциональных, мыслительных и других процессов [5]. Г. Григорьева рассматривает ее как целостное явление образного отражения человеком окружающего мира – предметов, явлений природы, общества, себя с анализом мотивов, целеполагания, комплекса действий и результата [5, с. 98].

В данной деятельности происходит двусторонний процесс intersubjectного взаимодействия учителя и ученика в процессе усвоения специальных интеграционных способов художественной деятельности: внешних (живописных и графических средств для выполнения действий и технических приемов изобразительной деятельности с использованием соответствующего им инструментария и пр.) и внутренних (умственных) компонентов организации (планирования, определения способов самостоятельного подбора эффективных средств создания художественных произведений, умения адекватно осуществлять самоконтроль и самооценку качества продукта изобразительной деятельности) (И. Янковская [6, с. 10]).

Поскольку в художественной деятельности ребенок отражает свой внутренний мир, ученые считают ее наличие незаменимым и документально достоверным показателем общего развития, в частности в старшем дошкольном и младшем школьном возрасте, поскольку процесс и результат работы ребенка всецело раскрывают его отношение к окружающему, отображают возрастные и индивидуальные особенности чувств, ума, воли, физических возможностей, моральных представлений и его ролей в системе общественных отношений. В этой связи важным видится вывод Е. Белой относительно художественной деятельности как сложной системы взаимосвязанных действий ребенка психологического и практического плана, направленных на восприятие и оценку произведений искусства, творческий замысел работы, что, в свою очередь, отображается в исполнительской и творческой художественной деятельности [7, с. 43].

Как видим, художественная деятельность является уникальным средством развития личности ребенка: в ней он осваивает все богатство и разнообразие окружающего мира, выражает свое отношение к нему в практической работе посредством художественных образов; художественная деятельность выступает особым видом, которая позволяет ребенку многосторонне и творчески себя проявлять; процесс и результаты художественной деятельности наглядно свидетельствуют о динамике развития личности ребенка в целостности его качеств, способностей и т. д..

Художественная деятельность и ее результаты в разные возрастные периоды имеют свои особенности. Так, художественные образы дошкольников отличаются искренностью, эмоциональностью, непосредственностью, содержательностью, оптимизмом, яркостью, красочностью и декоративностью [5, с. 99–100]. Некоторые из этих характеристик остаются актуальными и в младшем школьном возрасте.

Обобщение выводов научной литературы и результатов художественно-образовательной практики позволяет констатировать, что младшие школьники:

- проявляют интерес к художественной деятельности, стараются попробовать себя в разных ее видах и активно выражаются в наиболее привлекательных для себя; обнаруживают стремление к творческому созиданию, следуя всем своим влечениям и чувствам, что подчеркивает существование «детской иррациональности» на данном этапе (В. Салютнова);
- изображают объекты или явления с большой искренностью (Е. Белая), создают яркие и эмоциональные художественные образы (это является результатом доминирования первой сигнальной системы и отражается в повышенной импульсивности, возбужденности детей, в их наглядно-действенном и наглядно-образном мышлении) (Л. Выготский, А. Запорожец, Н. Лейтес);
- воспринимают художественные образы целостно, не отделяя форму от содержания (Н. Щуркова);
- воспринимают и интерпретируют образы искусства, отражая свое ценностное отношение к ним (О. Колотило);
- выбирают изобразительную деятельность с целью самоутверждения и самореализации путем наглядного выражения впечатлений, эмоций и чувств в графических, живописных и скульптурных композициях, поскольку младшего школьника уже не удовлетворяет только сам процесс, а значимым представляется и результат в виде художественных образов (Е. Калиниченко).

Именно художественная деятельность в силу своей специфики положительно влияет на творческое самовыражение младших школьников и способствует ему, так как в ней с инициативностью и желанием активно осваиваются доступные ученикам виды изобразительного искусства в их многообразии, что позволяет ребенку в возрасте 6/7–10 лет – в период максимального пика интереса к художественному творчеству выражать свои желания, чувства, мысли художественными средствами. Отметим, что занятие одним видом искусства, как правило, содействует пробуждению интереса к другим, поэтому важность творческого

самовыражения в художественной деятельности с точки зрения развития творчества ребенка в разных видах искусства и в общем развитии не вызывает сомнений.

Наиболее действенными для младших школьников являются такие разновидности художественной деятельности, как рисование, лепка, аппликация, художественное конструирование, каждый из которых обладает собственным потенциалом в развитии творческого самовыражения учеников начальных классов: рисование актуализирует зрительный и двигательный опыт ученика, отображает уровень познания им предметной действительности, содержания событий и взаимоотношений между людьми и становится формой и средством установления коммуникации с окружением, самопрезентации, самоутверждения; в аппликации проявляются образно-ассоциативное мышление, фантазия, используются сенсорный опыт и комбинаторные способности в символическом отражении окружающего; лепка дает возможность моделировать мир и свое представление о нем в пространственно-пластических образах; создаваемые младшими школьниками конструкции и модели из разных материалов отражают интересы и стремления учеников, помогают им творчески осваивать духовный и материальный мир во взаимосвязи и реализуют потребность в создании новых вещей для практического применения.

Художественная деятельность, по мнению Н. Ветлугиной [8], состоит из таких этапов: восприятие, творчество, исполнительство, оценка, они присутствуют во всех ее видах. Каждое новое художественное явление ребенок осваивает в определенной последовательности – от первоначального ознакомления к усвоению, творческому преобразованию, исполнению и дальнейшему применению; указанные этапы при этом могут, однако, меняться местами, поскольку речь идет о детской художественной деятельности. Каждый этап характеризуется особыми действиями детей, общими для всех видов художественной деятельности. Так, в творческом акте общим является замысел, затем идут поиски путей его художественного воплощения, выбор одного из них и окончательная реализация замысла. В оценке художественного произведения ребенок опирается на свой субъективный опыт и эстетические нормы времени, в котором он живет и т. д.

Несмотря на процессуальную взаимосвязь художественной деятельности и художественного творчества, они не являются тождественными понятиями. Любое творчество может рассматриваться как деятельность, но не всякая деятельность является творчеством, отмечают Э. Брылин [9] и Л. Ермолаева-Томина [10]; творчество может присутствовать в любом виде деятельности в той либо иной мере, однако в некоторых случаях сама деятельность блокирует проявления творчества, хотя она же и требует его [10, с. 42]. Творчество есть механизм деятельной связи продуктивного и репродуктивного, в процессе которого «субъект реализует присущие ему творческие потенции» [11, с. 149]. В творческом процессе присутствуют и переплетаются множество продуктивных действий, направленных на создание нового. Так, репродуктивные действия, нацеленные на превращение нового в социально значимое явление, выполняют функцию организации процесса творчества и придают ему черты сознательной целенаправленности. Репродуктивные действия, таким образом, являются как бы точкой отсчета для начала процесса творчества и способом актуализации нового.

Таким образом, художественная деятельность младших школьников определяется как продуктивная изобразительная деятельность, в которой ученик отражает действительность, выражает и воплощает свое отношение к ней в процессе восприятия и оценки произведений, получения знаний об искусстве и создания художественных образов. Художественная деятельность проходит ряд этапов: восприятие, творчество, исполнительство, оценка, они присутствуют во всех ее видах. Указанные этапы близки к этапам любого творческого процесса и при этом могут меняться местами, поскольку речь идет о детской художественной деятельности.

Художественная деятельность соответствует потребностям учеников начальных классов, которые проявляют значительный интерес к различным ее видам. В художественной деятельности творчество естественно сочетается с игрой и общением, в результате возникают художественные образы, которые воспроизводят окружающую действительность через индивидуальную окраску внутреннего мира личности ученика.

ЛИТЕРАТУРА

1. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.

2. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребёнка как форма усвоения социального опыта / Валерия Сергеевна Мухина. – М.: Педагогика, 1981. – 239 с.
3. Лыкова И. А. Изобразительная деятельность в детском саду. Подготовительная к школе группа. / И. А. Лыкова – М.: Карапуз-Дидактика, 2008. – 208 с.
4. Чернякова В. Е. Управління навчально-художньою діяльністю учнів початкових класів ліцею мистецтв: дис... канд. пед. наук: 13.00.09 / Вікторія Едуардівна Чернякова. – Харків, 2009. – 265 с.
5. Григорьева Г. Г. Развитие дошкольника в изобразительной деятельности / Г. Г. Григорьева. – М.: Академия, 1999. – 344 с.
6. Янковська І. М. Методика формування у молодших школярів умінь організувати художню діяльність на уроках образотворчого мистецтва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук 13.00.02 «Теорія та методика навчання (образотворче мистецтво)» / Інна Миколаївна Янковська – К., 2011. – 24 с.
7. Біла О. О. Формування готовності студентів до активізації художньої діяльності молодших школярів: дис... канд. пед. наук: 13.00.04. / Олена Олександрівна Біла. – Ізмаїл, 1999. – 208 с.
8. Ветлугина Н. А. Самостоятельная художественная деятельность дошкольников / Н. А. Ветлугина – М. : Педагогика, 1980. – 207 с.
9. Брылин Э. Б. Проблема музыкально-творческого развития личности в системе эстетического воспитания / Эдуард Борисович Брылин // Роль учреждений культуры и образования в художественном воспитании детей и подростков: материалы науч.-практ конф. – М. : ИХО РАО, 2000. – С. 225–230.
10. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества / Л. Б. Ермолаева-Томина. – М. : Академический проект: культура, 2005. – 304 с.
11. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – Санкт-Петербург: Питер, 1999. – 368 с.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ

Екатерина Дихныч

Украина, г. Сумы, КУ Сумская общеобразовательная школа I-III ступеней №23

Abstract. *The article deals with the features of interactive learning technologies. The pedagogical conditions of organization of interactive learning in elementary school are highlighted. The results of empirical studies of the state of preparation of future primary school teachers for the use of interactive learning technologies are presented. On the basis of analysis, generalization and systematization, methodological recommendations for the preparation of primary school teachers for the use of interactive learning technologies have been developed. The conclusions made in the article can be used during theoretical substantiation and practical development of a methodology for improving the mechanisms of preparing future teachers of primary schools for the use of interactive learning technologies, etc.*

Keywords: *interactive, interactive technologies, pedagogical technologies, interactive techniques, interactive learning, interactive methods, interactive techniques, interactive games.*

Постановка проблеми. Результативное решение обновленных образовательных задач, определенных в Законе Украины "О высшем образовании", Национальной стратегии развития образования на 2012-2021 годы, Государственной программе "Учитель", зависит от качества профессиональной подготовки педагога, в частности учителя начальных классов. Подготовка нового поколения учителей начальных классов направлена на осознание необходимости создания положительной учебной среды путем активизации интеллектуальных и чувственно-эмоциональных ресурсов каждого ученика. Реализация такого подхода в начальном образовании закладывает основы демократизации современной школы, способствует

утверждению диалогического подхода к учебному общению, делает организацию эффективной педагогическому взаимодействию участников учебно-воспитательного процесса.

В Концепции Новой украинской школы указано, что в школе должны "широко применяться методы преподавания, основанные на сотрудничестве (игры, проекты - социальные, исследовательские, эксперименты, групповые задания и т.д.). Ученики будут привлекаться к совместной деятельности, что будет способствовать их социализации и успешному заимствованию общественного опыта". Поэтому возникает необходимость применения в профессиональном образовании соответствующих интерактивных технологий обучения.

Их гармоничное вливание в традиционную систему обучения необходимо на данном этапе развития общества. Применение интерактивных технологий обучения позволит повысить познавательную активность учащихся на уроке, при их использовании в работе оказываются задействованными все ученики класса, идет опора на личный опыт каждого ученика, диалоговое обучение позволяет создать субъект-субъектные отношения между учителем и учениками, создаются удобные условия обучения, благодаря организации по предмету «ситуаций успеха», ситуаций взаимодействия. Использование интерактивных технологий обучения в учебном процессе начальной школы акцентирует формировать основы нестандартного мышления младших школьников, отклониться от стереотипности в мышлении, развивает воображение детей, навыки коммуникативного общения, интеллектуальную, эмоциональную, мотивационную и другие сферы развития.

Однако, учителя начальных классов знакомы только с отдельными элементами интерактивных технологий обучения, использование их в практике начальной школы носит фрагментарный, эпизодический характер, существует огромная проблема в предметно-методической подготовке специалистов в высших учебных заведениях. Учитель начальной школы должен не только знать о интерактивные технологии обучения, но и уметь применять их на практике, а это возможно, если цель, содержание, формы и методы профессиональной подготовки ориентированы на использование учителями начальных классов интерактивных технологий обучения. Необходимо подготовить учителя с творческим научно-педагогическим мышлением, с определенной системой личностных, профессиональных качеств, необходимых знаний, умений и навыков.

Анализ актуальных исследований. Исследованию проблемы профессиональной подготовки учителя в высших учебных заведениях посвящены работы В. П. Андрущенко, А. Е. Антоновой, В. И. Бондаря, С. В. Гончаренко, А. Зязюн, М. П. Лещенко, Н. Г. Ничкало, С. В. Рябовой, А.Я. Савченко, С. А. Сысоевой, Л. А. Хомич и др.

Вопросам организации интерактивного обучения в основной и старшей школе посвящены работы современных ученых: Л. Н. Карамушки, М. П. Малыгин, Т. А. Пироженко, А. И. Пометун, Г. А. Сиротенко и др. Определяющую роль демократических и личностно развивающих ориентиров современной начальной школы отмечают ученые: Н. М. Бирик, Н. С. Вашуленко, Л. А. Онищук, А. Я. Савченко и др.

Цель статьи - теоретически обосновать и определить направления подготовки будущих учителей начальных классов к использованию интерактивных технологий и разработать соответствующие методические рекомендации.

Методы исследования. Теоретические методы исследования: изучение и анализ педагогической, психологической литературы для выяснения сущности, содержания, структуры подготовки будущих учителей начальных классов к использованию интерактивных технологий обучения; систематизация и обобщение педагогического опыта с целью определения особенностей подготовки будущих учителей начальных классов к использованию интерактивных технологий обучения, для структурирования содержания учебного материала, форм, методов и приемов использования интерактивных технологий обучения в процессе подготовки будущих учителей начальных классов; эмпирические - педагогические наблюдения, анкетирование, опрос, тестирование.

Изложение основного материала. В современных условиях развития педагогической науки в разряд наиболее приоритетных выходит проблема образования и воспитания учителей нового поколения, что обусловлено общеобразовательными тенденциями к изменению основной парадигмы образования, создание новой личностно ориентированной педагогики. Исследуя проблему гуманитаризации современного образования в Украине, В. Андрущенко указывает на необходимость формирования у будущих педагогов знаний по использованию новых технологий и методов обучения, видение перспективы, умение прогнозировать учебно-воспитательный процесс [1, 161].

На проблеме демократизации современного образования отмечает В. Г. Кремень. Ученый отмечает, что ребенок, который воспитывается в авторитарной среде школы, имеет место в современных образовательных учреждениях, в будущем не способна требовать и творить демократическое общество. Поэтому, по его мнению, учитель должен перестать быть над учеником, жестко регламентировать и однозначно определять его развитие и познание, а стать, что рядом с ним, помогая каждому ребенку сконструировать и реализовать оптимальный путь познания и развития на основе индивидуальной сущности [3, 537-539].

В данном аспекте, особое значение приобретают умение педагога организовывать учебный процесс как взаимодействие, направленное на развитие, обучение и воспитание личности школьника. Для обозначения особенностей такого обучения в психолого-педагогической литературе достаточно широко используются такие термины как: "интерактивные техники", "интерактивное обучение", "интерактивные технологии", "интерактивные методы", "интерактивные приемы", "интерактивные игры". Все эти подходы объединены общей целью: обеспечить активное взаимодействие всех участников занятия, создать комфортные условия обучения, при которых каждый ученик чувствует свою успешность, интеллектуальную состоятельность, где ученик и учитель являются равноправными, равнозначными субъектами обучения.

Понятие "интерактивный" в педагогике понимается как движение, происходящее между объектами: внешними - между отдельными людьми, внутренними - активность, происходит в самом человеке, и которая приводит к изменениям ее взглядов, мыслей, поведения и т.д. [5, 9]. Так же в интерактивном обучении может быть организовано взаимодействие как с другими, так и с самой собой.

Интерактивные технологии являются технологиями обучения, воспитания и развития личности, поэтому для их определения считаем целесообразным использовать термин "педагогические технологии".

В документах Ассоциации по педагогическим технологиям США подчеркивалось: "педагогическая технология является комплексным интегральным процессом (люди, идеи, средства и способы организации деятельности) для анализа проблем планирования, Управления и обеспечения всех аспектов усвоения знаний". Понятие "педагогические технологии" понимается как:

- системный, концептуальный, объективированный, инвариантный описание деятельности учителя и ученика, направленный на достижение образовательной цели;
- способ организации, образ мыслей о материалах, людей, модели и системы типа "человек-машина", это проверка экологических возможностей проблемы;
- проект определенной педагогической системы, реализуемой на практике [2, 23].

Оригинальными являются взгляды на интерактивное обучение М. Скрипник. Ученый отмечает, что взаимодействие в образовательном процессе осуществляется в форме педагогического общения, рассматривается как равно активное взаимодействие - диалог (полилог). Под педагогическим общением понимается диалог (полилог) на полимодульных уровнях (учитель-ученик, учитель-учитель, учитель-родители, учитель-окружающий мир, ученик-окружающий мир и т.д.) в целостном сосуществования субъектов образовательного процесса. В ситуации диалога участники создают целостное психолого-педагогическое совместное бытие - сосуществования, которое является «интерсубъектным планом» педагогического общения. В то же время диалог является универсальным средством и принципом организации человеческого сознания - это «интрасубъектный план». Через диалогическую плоскость осуществляется метасубъектное взаимодействие (различные культуротворческие модели) - «метасубъектный план». Основой интерактивного обучения является взаимодействие участников процесса обучения (учения), что осуществляется с помощью методов, которые активизируют педагогическое общение - диалог. Поэтому интерактивные методы обучения М. Скрипник определяет как систему способов диалогического взаимодействия субъектов обучения (учения), направленных на осмысление диалога, его «интер» - «интра» - «цель» - субъектные планы [4, 30-32].

Итак, интерактивное обучение по своей сути является диалоговым обучением. Подготовка будущих учителей к осуществлению интерактивного обучения должна включать знания о типовые сценарии учащихся в межличностных взаимоотношениях учеников с педагогом, а особенно - со сверстниками, а также умение преодолевать непродуктивные сценарии учеников, используя алгоритм сценарного подхода к построению педагогического взаимодействия, в частности: определять "сценарное поле" (в нашем случае - коррекция

межличностных отношений), диагностировать сценарий учеников, выбрать сценарий педагогического воздействия, синхронизировать эти сценарии и построить сценарий педагогического воздействия.

Интересный пример приводят украинские исследователи интерактивного обучения О. Пометун и Л. Пироженко, которые объясняют методы интерактивных технологий, обращают внимание на то, что наш мозг похож на компьютер, а мы - его пользователи. Чтобы компьютер работал, его нужно включить. Так же нужно «включить» и мозг студента. Когда обучение пассивное, мозг не включается. Компьютер требует правильного программного обеспечения, чтобы интерпретировать данные, введенные в его память. Наш мозг должен связать то, что нам преподают, с тем, что мы уже знаем и как мы думаем. Когда обучение пассивное, он не прослеживает эти связи и не обеспечивает полноценное усвоение. Компьютер не может сохранить информацию, если она не обработана и не «закреплена» с помощью специальной команды. Так же наш мозг должен проверить информацию, обобщить и объяснить ее кому-то для того, чтобы сохранить ее в банке памяти. Когда обучение пассивное, мозг не сохраняет то, что было представлено [6, 11].

С целью определения направления подготовки будущих учителей начальных классов к использованию интерактивных технологий было проанкетировано студентов первого, второго и третьего курса, обучающихся по специальности "Начальное обучение" в Сумском государственном педагогическом университете им. А. С. Макаренко.

Результаты анализа анкет свидетельствуют, что студенты первого курса на вопрос: «Как Вы понимаете понятие «интерактивные технологии обучения»? отвечали следующим образом: « Это обучение активно направлено на учащихся», «Введение новых технологий и средств обучения в учебный процесс», «Внедрение более эффективных методов обучения», «Это технология нового типа, введена с целью повышения уровня знаний учащихся» и т.д. Никто из студентов не смог дать определение данному понятию, их знания заключались только в том, что это какие-то новые технологии обучения, направленные на повышение эффективности учебного процесса.

Студенты второго курса не ответили на этот вопрос анкеты, многие из них указали, что ничего не слышали о интерактивных технологиях обучения.

13 студентов третьего курса попытались дать разъяснения: «Это что-то новое, какие-то новшества, которые предусматривают активность учащихся», «Это такие технологии, где обязательным условием является наличие обратной связи между преподавателем и студентами (или учениками)», «Высказываются новые мысли, решения, их обобщение, возможность их применения», «Возможно, это понятие означает обучение, которое несет в себе не только информацию от учителя, но и ученики вносят в процесс обучения что-то новое» и т.д.

Никто из студентов не смог дать грамотного объяснения данному понятию. Только одна студентка написала, что эта технология подразумевает субъект-субъектные отношения между учителем и учениками. Никто из студентов не подчеркнул активного взаимодействия участников педагогического процесса при применении интерактивных технологий обучения. Указывая виды интерактивных технологий обучения никто из студентов не указал на возможность применения в начальной школе таких интерактивных технологий обучения, как ролевых игр, имитационных игр, моделирования различных ситуаций, требующих решений и тому подобное.

Никто из студентов не указал, что при применении интерактивных технологий обучения исключается превалирование одного участника учебного процесса над другими и т.д. Никто из студентов не проанализировал, из которых корней состоит слово «интерактивные», с языка оно к нам пришло, что оно означает. Что же подразумевает слово «интерактивный»? Что же включает в себя интерактивное обучение, в чем его цель? В чем суть интерактивных технологий обучения? Среди конкретных интерактивных технологий обучения были названы: «Мозговой штурм», деловые игры, дискуссии, «Микрофон». Ошибочно относили к интерактивным технологиям обучения проведения проблемных лекций, использование на занятиях аудио-видео сопровождений, мультимедийных установок. (Само по себе использование аудио-видео аппаратуры, мультимедийных установок не говорит, что данное занятие интерактивное).

Большинство студентов отметили недостаточное отражение проблем интерактивных технологий обучения в психолого-педагогической литературе. «Столкнулась с нехваткой литературы при написании курсовой работы», «О интерактивных технологиях обучения можно найти материал только в педагогических журналах», «Читая психолого-педагогическую

литературу, я практически не сталкивалась с термином «интерактивные технологии обучения». Только одна студентка из 57 опрошенных указала название конкретной книги. Это студентка второго курса, она написала название одной книги: Селевко Г.К. «Современные образовательные технологии».

Следует отметить, что применение технических средств обучения на интерактивных уроках в начальной школе и в вузе могут выполнять ключевую роль. Ключевая роль применения ТСО на интерактивном занятии заключается в оказании поддержки установления дистанционного взаимодействия младших школьников (или студентов), находящихся на расстоянии друг от друга (в разных школах, городах, странах). В этом случае взаимодействие младших школьников (или студентов) без применения технических средств обучения становится невозможным, технические средства обучения выступают средствами видео и аудиосвязи учеников (студентов) на интерактивном уроке (занятии), технические средства в данном случае способствуют установлению учебного взаимодействия.

Такого типа взаимодействие может быть установлена посредством использования Интернет связи: звуковых видеозвонков в компьютерных программах Skype, ooVoo, Agent; общение в интернетчате, прямого звукового видеотрансляции интерактивного урока по телевидению с возможностью включения в ход занятия студентов, наблюдающих его в своих аудиториях.

Применение технических средств обучения на интерактивных уроках (занятиях) в начальной школе или в вузе выполняют вспомогательную роль в случаях:

1. При необходимости усиления эмоциональной стороны воздействия части информации, которая может быть представлена аудиовизуально с помощью экранных средств обучения (демонстрация диапозитивов, диафильмов, применение другой проекционной аппаратуры), звуковых средств обучения (магнитных записей, грампластинок, фрагментов радиопередач и т.д.), экранно- звуковое средство обучения (звуковых учебных фильмов, озвученных диапозитивов, диафильмов, фрагментов учебных телепередач, озвученных мультипликационных фильмов, применение видеомэгнитофонных записей, мультимедийных установок, компьютера и т.д.);

2. При необходимости подачи части информации в схемах, таблицах и т.д., то есть визуально, с целью расширения знаний учащихся (студентов) о явлении, предмета, изучаемых;

3. При проведении этапа мотивации учебной деятельности учащихся (студентов) на интерактивном уроке (занятии);

4. С целью демонстрации правил поведения на интерактивном уроке (занятии), принятых классным коллективом (студентами);

5. При подаче на экране алгоритма действий выполнения интерактивного задания;

6. При проведении этапа контроля усвоенных знаний младшими школьниками (или студентами) на интерактивном уроке (занятии). В этом случае информация, позволяющая осуществить общий контроль может быть представлена на экране в виде анкеты, теста, графического изображения, образного изображения, перечень различных задач, упражнений и т.д.;

7. При проведении этапа оценки собственной познавательной деятельности детьми (студентами) в интерактивном занятии (демонстрация на экране письма самооценки деятельности, качества взаимодействия на интерактивном занятии, отображения на экране шкалы оценок, баллов и т.д.)

Таким образом, по результатам анкетирования, можно сделать вывод, что большая часть студентов-будущих учителей начальных классов, принимавших участие в анкетировании и беседах, не удовлетворены объемом знаний, полученных в вузе с интерактивных технологий обучения, не обладают умениями по применению интерактивных технологий обучения в своей профессионально-педагогической деятельности.

Анализ проведенной исследовательской работы позволил сформулировать ряд необходимых методических рекомендаций для преподавателей высших учебных заведений по подготовке будущих учителей начальных классов к использованию интерактивных технологий обучения.

Итак, одним из главных условий является личностная и профессиональная готовность преподавателя к использованию интерактивных технологий.

Правила организации интерактивной работы учащихся на уроке:

1. К работе должны быть привлечены разной степени все ученики.

2. Необходимо заботиться о психологической подготовке учащихся. Полезны разнообразное и постоянное стимулирование учеников за активное участие в работе; предоставление возможности для самоорганизации и тому подобное.

3. Тех, кто учится в интерактиве, не должно быть много. Продуктивная работа в малых группах. Каждый должен быть услышан.

4. Помещение должно быть специально подготовленным. Ученики должны иметь возможность легко передвигаться во время работы в малых группах. Все материалы для работы малых групп готовятся заранее.

5. Во время урока необходимо соблюдать регламент и процедуры, проявлять терпимость к любой точке зрения, внимательно выслушивать всех участников, уважая их.

6. Внимательно относиться к ученикам при формировании групп.

7. На одном уроке желательно применять 1-2 интерактивных приемы работы.

8. При подготовке вопросов учителю необходимо продумывать различные варианты возможных ответов и заранее производить критерии оценки эффективности урока.

Уроки должны захватывать учеников, пробуждать в них интерес и мотивацию, обучать самостоятельному мышлению и действиям. Эффективность и сила воздействия и эмоции и сознание учеников в значительной степени зависят от умений и стиля работы конкретного учителя.

Как было сказано, преподаватели, с которыми было проведено интервьюирование, частично используют на занятиях интерактивные технологии, однако указывают на отсутствие методических разработок. На самом деле, преподаватели бывают не готовы использовать на занятиях интерактивные технологий. Итак, одним из главных условий является личностная и профессиональная готовность преподавателя к использованию интерактивных технологий.

Применение интерактивных технологий предъявляет определенные требования к структуре уроков, которая, по А. Пометун, состоит из пяти элементов:

- мотивация;
- объявления, представление темы и ожидаемых результатов;
- предоставление необходимой информации для решения задач;
- интерактивное упражнение - центральная часть занятия;
- подведение итогов, оценка результатов урока.

Определено, что традиционное обучение в вузах, с его традиционными, стандартными формами, методами, средствами, содержанием, целями, задачами обучения не способствуют формированию готовности будущих учителей начальных классов к применению интерактивных технологий обучения. Поэтому необходимо внести изменения в учебно-методические комплексы дисциплин цикла профессионально-ориентированной подготовки, обогатить их программы включением тем, что раскрывают понятие «интерактивные технологии обучения», «интерактивные технологии кооперативного обучения», «интерактивные технологии коллективно-группового обучения», «интерактивные технологии ситуативного моделирования», «интерактивные технологии обработки дискуссионных вопросов». Знаниями об их признаках, виды, особенности организации работы при их применении, особенности построения интерактивного урока, специфику организации деятельности учащихся на таком уроке, особенности деятельности учителя, особенности создания субъект-субъектного интерактивного образовательного среды, создание комфортных условий обучения, организации активного взаимодействия студентов на занятии, организации рефлексии, различных форм взаимообучения.

Проведенное исследование не исчерпывает всех аспектов проблемы подготовки будущих учителей начальных классов к использованию интерактивных технологий обучения. К перспективным направлениям отнесены: совершенствование механизмов совершенствования подготовки будущих учителей начальных классов к использованию интерактивных технологий обучения и тому подобное.

ЛИТЕРАТУРА

1. Андрейко Т. В. Интерактивный стиль обучения с технологией Microsoft mouse Mischief ("Несколько мышек») [Электронный ресурс] / Т. В. Андрейко // Образование и развитие одаренной личности. - 2016. - № 9. - С. 58-61. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2016_9_14
2. Зязюн И.А. Педагогика добра: идеалы и реалии: метод. пособие. / И.А. Зязюн. - К.: МАУП, 2000. - 312 с.
3. Кремень В.Г. Философия национальной идеи. Человек. Образование. Социум. / В.Г. Кремень. - М.: Грамота, 2007. - 576 с.

4. Скалич Л. Подготовка будущего учителя начальной школы к использованию интерактивных технологий обучения [Электронный ресурс] / Л. Скалич // Актуальные вопросы гуманитарных наук. - 2015. - Вып. 14. - С. 319-324. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_14_46

5. Технология тренинга / сост. : О.Главник, Г. Бевз; под общ. ред. С. Максименко - М.: Главник, 2005. - 112с.

6. Ящишин Ю. М. Использование интерактивных методов обучения при преподавании дисциплин по управлению персоналом [Электронный ресурс] / Ю. М. Ящишин, В. А. Шашко // Вестник экономической науки Украины. - 2016. - № 2. - С. 190-192. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2016_2_42

РАЗРАБОТКА ПРОГРАММЫ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ И ЕЕ ПОСЛЕДУЮЩЕЕ РАЗВИТИЕ В ГРУЗИИ НА ПРИМЕРЕ ЭСТОНИИ

¹профессор Гигашвили Екатерина Николаевна,
²Чарквиани Лиана Георгиевна

¹Грузия, Горийский государственный Университет,
²Грузия, Грузинский технический Университет, докторант

Abstract. *The demand for Teacher Training Program in Georgia circulates learning outcomes and integrates practical components together with theoretical teaching in the learning process. This approach is used in international practice, particularly in Estonia, and provides learning outcomes, oriented on new knowledge and practical skills, provides training for the achievement of learning outcomes, which is capable of researching their own practices, caring for professional development and creating a school/student-oriented learning environment.*

Keywords: *Curriculum, pedagogical practice, teacher's program, learning outcomes.*

Вступление.

Традиционные подходы к образованию учителей, существующие сегодня в системе образования Грузии, требуют пересмотра, в частности, особого внимания в действующей программе необходимо уделить усилению компонента педагогической практики и ее осуществлению. Несмотря на то, что традиционная система предлагает будущим учителям много интересной теоретической новизны и новые элементы в педагогической практике, она все-таки не обеспечивает такую систему знаний, которая одновременно будет соответствовать основным фундаментальным принципам подготовки учителей и новым веяниям, и в то же время сможет удовлетворить ожидания и нужды желающих стать учителями. Изучение эффективности системы образования учителей Эстонии и результатов проведенных студентами исследований действующей программы подготовки учителей будут способствовать процессу разработки общей рамки документа программы подготовки учителей в Грузии и внедрению этой программы в практику.

Сравнительный анализ характеристик системы образования учителей в Эстонии и Грузии

Система подготовки учителей Эстонии не нова и имеет довольно долгий и многообразный исторический опыт. Система образования Эстонии провозглашает подходы, разработанные в рамках Болонийского процесса и предлагает заинтересованным лицам очень гибкий куррикулум, ориентированный на демонстрацию студентом результатов обучения. Система высшего образования, так же как и в Грузии, состоит из трех ступеней, хотя конкретно программа подготовки учителей, которая основывается, с одной стороны на европейскую квалификационную рамку высшего образования, а с другой стороны, на стандарт учителя, уже давно охватывает пятилетний цикл обучения. Куррикулумы Эстонского Университета в соответствии со ступенью высшего образования подвергаются изменениям с определенной периодичностью по циклу Деминга – спланируй, выполни, проверь/оцени, скорректируй/измени. Вследствие мониторинга и оценки происходит модифицирование куррикулума таким образом, что при планировании целей в куррикулуме учитывается

таксономия Бенджамина Блума. Кроме этого сквозные компетенции учителя в kurikulumе интегрируются не в одном каком-либо, а в различных учебных курсах. Кроме аккумулированных в этих различных курсах сквозных, трансферных компетенций в kurikulumе подготовки учителей распределены результаты обучения, содержащие когнитивные компетенции и ценности, а методы обучения, ресурсы, система оценки и заранее определенные критерии дают возможность точно измерить достижение результатов обучения. В Эстонии программа образования/подготовки учителей, в отличие от существующей в Грузии, полностью основана на исследовании практики в течение всего периода обучения. Практика встроена внутри курсов/модулей, имеющих в kurikulumе подготовки учителей Эстонии и студент в период обучения наблюдает за теоретическими знаниями в практической среде, идентифицирует конкретные проблемы, ищет пути решений этих проблем и это все происходит не виртуально, а на практике, в реальной среде.

В Грузии образование учителя входит в перечень регулируемых государством профессий. Это значит, что оно, с одной стороны, регулируется Стандартом учителя, а с другой стороны, отраслевой характеристикой Образовательной программы учителя и поскольку осуществление программы подготовки учителя не разрешается без процесса аккредитации, она также основывается на внешнем механизме-аккредитации и внутренних механизмах обеспечения качества, а вдобавок и на Национальной квалификационной рамке. Перечисленные регуляции тяжелым грузом лежат как на структуре программы, ее содержании, технических и содержательных вопросах осуществления, так и на академическом персонале и др. Структура подготовки учителя заранее продиктована и определена отраслевой характеристикой, которая обязательна, хотя университеты имеют определенную свободу при составлении программы. Например, распределение кредитов по учебным курсам, подбор методов оценки и преподавания и их прилаживание на результаты обучения программы, выбор учебной литературы, тематики обучения и др. То, что является общим для всех высших учебных заведений, осуществляющих программу, это определенный отраслевой характеристикой результат обучения и компонент практики, который должен содержать минимум 10 кредитов. Необходимо отметить и тот подход, что по традиции, предпосылкой перехода на компонент практики является прохождение теоретических курсов и особенно методики преподавания предмета. Объем, содержание, подбор учебных курсов и перечень теоретического компонента программы – это дело вкуса учебного заведения, осуществляемого программу, и является предметом решения человеческого ресурса. Это та линия равновесия, которая может быть различной для всех заведений и является предметом внешней оценки обеспечения качества. В Грузии, по действующему сегодня Законодательству, существуют ниже перечисленные программы подготовки учителя, но присуждение квалификации не происходит ни по одной из них, выдается лишь сертификат о прохождении той или иной программы:

- ✓ годовая, 60-кредитная независимая программа подготовки учителей;
- ✓ 60-кредитная программа подготовки учителей, которая интегрирована с программой бакалавриата, соответствующего предмета или соответствующей предметной группы Национального учебного плана;
- ✓ Программа бакалавриата начального образования, которая также содержит 60-кредитную программу подготовки учителей.

Необходимо отметить, что во всех трех случаях, 60 кредитов подготовки учителей (в заранее аккредитованном виде) без изменений интегрируются с программой бакалавриата и фактически состоят из тех же теоретических и практических курсов.

Действующее в Грузии Законодательство с 2019 года обязывает заведения, осуществляющие программу, разрабатывать и осуществлять новую 300-кредитную программу подготовки учителей бакалавриата-магистратуры и этим ставит их перед новыми вызовами. Концепция разработки упомянутой программы определена заранее и результат предлагает такой тип структуры:

- 120 кредитов – предметные модули;
- 60 кредитов – программа подготовки учителей;
- 60 кредитов – выборочные предметы;
- 60 кредитов – исследование практики;

Примечание: в случае подготовки учителя начальных классов отраслевая характеристика уточняет, что не менее 180 кредитов должны быть ориентированы на выработку отраслевой компетенции, а это указывает на следующее распределение структуры: 180 кредитов - модуль предмета/предметной группы; 60 кредитов - выборочные предметы; 60 кредитов - исследование практики.

Несомненно, что на этапе разработки 60 кредитов программы подготовки учителей, определенные отраслевой характеристикой результаты обучения распределены по учебным курсам и полностью покрываются ими, но структура новой 300-кредитной программы подготовки учителей и концепция ее построения является полностью новым вызовом и требует большего осмысления и учета опыта других стран. Именно с этой целью мы ознакомились с системой подготовки учителей Эстонии, изучили международные акты. Самое бросающееся в глаза различие между системами образования учителей Эстонии и Грузии - это дизайн куррикулума, подход к осуществлению теоретического и практического компонентов, к разработке учебной программы, основанной на результатах обучения.

В результате визита в Эстонию и ознакомления с международными актами, по сравнению с системой образования учителей Грузии, проявились следующие преимущества образования учителей Эстонии:

1. Система образования учителей Эстонии основана только на стандарте учителя и не ограничена дополнительными регуляциями;
2. Для подготовки педагогических кадров у университетов имеются соответствующие материальные и человеческие ресурсы;
3. В университетах работает переподготовленный в направлении дигитальной и языковой компетенциях академический персонал, имеющий академическую свободу;
4. С точки осуществления компонента практики у университетов свобода выбора в школах, в которых учителя имеют очень высокую мотивацию, квалификацию и готовность к инновациям;
5. Построение куррикулума, его осуществление происходит на основе результатов обучения;
6. Оценка каждого результата обучения происходит с помощью соответствующих конкретному результату критериев, а не унифицировано;
7. Студент имеет академическую свободу в выборе учебного заведения для прохождения желаемого им учебного курса, а затем он может потребовать признания достигнутых в рамках учебного курса результатов обучения;
8. Компонент практики в куррикулуме осуществляется неотрывно от учебного процесса и, более того, вместе с учебным курсом с первого же года обучения (т.н. моделью сэндвича);
9. Педагогическая практика для студентов различных предметов/предметных групп осуществляется совместно, что придает разнообразие их опыту.

Гипотеза

Если система образования учителей Грузии будет основана на стратегии достижения студентом результатов обучения, определенных программой учителя, и в то же время будет конвергентна с результатами обучения, определенных отраслевой характеристикой высшего образования/образования учителей, и кроме этого, осуществление практического компонента будет происходить с начала, параллельно с учебным процессом, **тогда** будем иметь такую систему обучения учителей, которая обеспечивает подготовку учителя, ориентированного на достижение результатов обучения и продуцирование новых знаний и практических навыков, который в течение всей жизни сможет исследовать собственную практику, заботиться о своем профессиональном развитии и создании ориентированной на учащегося учебной среде.

Процедуры

Результаты обучения действующей 60-кредитной программы подготовки учителей фактически повторяют результаты обучения, определенные отраслевыми характеристиками и достигаются единством различных учебных курсов. Для разработки новой программы наш интерес концептуально вызывало изучение мнения студентов по построению, дизайну программы с точки зрения достижения данных в программе результатов обучения, так как процесс утверждения программы предусматривает участие работодателя, академического персонала и администрации при разработке программы, но не предусматривает участие студентов в этом процессе.

В результате исследования мы получили ответ на два вопроса:

1. Как, по мнению студентов, по их опыту обучения, достигаются определенные программой результаты обучения относительно с запланированными результатами и оправдались ли их ожидания;
2. Как при модифицировании новой программы бакалавриата, в процессе ее разработки по учебным курсам так перераспределить результаты обучения, чтобы достичь определенных

отраслевой характеристикой результатов обучения по учебной программе.

С целью получения ответов на эти вопросы были разработаны электронные вопросники для студентов: https://docs.google.com/forms/d/17ZWXA6O2oHOKUy0RtiLIRE6duF_OHAnoZHveb0C_7Z8/edit.

В вопроснике были определены 24 положения, которые фактически были сформулированы в соответствии с результатами обучения, определенными отраслевыми характеристиками. Вопросники для заполнения были разосланы студентам по электронной почте. Сформулированные в них вопросы также давали возможность установить возможно ли достижение конкретных результатов обучения в программе и который учебный курс обуславливает достижение конкретных результатов обучения в реальном учебном процессе. Описанная процедура помогла нам наилучшим образом определить эффективность путей достижения результатов обучения и в то же время при формировании результатов обучения новой программы бакалавриата-магистратуры дало возможность учесть те основные пробелы, из-за которых для студентов стало труднодостижимым или вообще недостижимым результаты обучения этой программы. В первом столбце данной ниже таблицы указаны зафиксированные студентами с помощью электронного вопросника собирательные ответы достижения ими результатов обучения, а в последнем столбце таблицы мы аккумулировали перечень тех учебных курсов, которые были продиктованы опытом студентов. Вопросники анонимны и по этой причине студенты имели возможность отвечать чистосердечно. Процентный показатель количественного вопросника полностью отображен в данной таблице.

Таблица 1. Количественные данные

	Достигнуты ли результаты обучения	Достигнуты	Не достигнуты	Достигнуты частично	Если достигнут, то, по Вашему мнению, в рамках какого учебного курса это произошло?
1	2	3	4	5	6
1	"Осмыслены Национальные цели общего образования"	75%	-	12.5	Управление классом - 6.2%
2	"Знает методы обучения, преподавания и оценки предмета"	81.3%	-	6.3%	Инклюзивное образование, Методика преподавания предмета -6.3%
3	"Знает педагогические и психологические теории и может критически осмыслить их"	73.3%	-	13.3%	Профессиональная этика - 6.3%
4	" Знает основные принципы инклюзивного образования"	75%	-	25%	-
5	" Знает как спланировать, провести и оценить учебный процесс"	87.5%	-	6.3%	Эффективное преподавание в школе -6.3%
6	"Знает правовые основы и структуру системы общего образования Грузии"	52.9%	-	41.2%	Методика преподавания предмета - 6.3%
7	"Знает, как создать здоровую, безопасную и мотивирующую среду"	75%	6.3%	18.8%	-
8	"Может управлять учебным процессом в соответствии с Национальным учебным планом"	84%	-	-	Образовательная среда, Управление классом - 5.9%
9	"Может использовать различные методы обучения и оценки с целью улучшения академической успеваемости учащихся"	58,8%	-	41.2%	-
10	"Может в сотрудничестве со спецпедагогами создать соответствующую образовательную среду для учащихся со специальными образовательными потребностями и управлять учебным процессом"	58.8%	5.9%	35.3%	-

1	2	3	4	5	6
11	"Может использовать теории обучения и развития в практической деятельности при ведении ориентированного на учащегося образовательного процесса"	75%	6.3%	12.5%	Образовательная среда, Эффективное преподавание в школе, Теории обучения и развития - 6.3%.
12	"Может повысить мотивацию учащихся "	76.5%	-	23.5%	-
13	"Имеет навык определения нужд учащихся и реагирования на них"	70.6%	-	23.5%	Образовательная среда, Управление классом - 5.9%
14	"Имеет навык педагогического консультирования учащихся и их родителей"	76.5%	-	17.6%	Преподавание, Теории обучения 5.9.%
15	"На основе исследования/анализа/оценки собственной практики может спланировать индивидуальное профессиональное развитие и сформулировать стратегию улучшения процесса обучения"	68.8%	-	25%	Инклюзивное обучение - 6.3%
16	"Может проанализировать профессиональные ситуации, предположить ожидаемые результаты и сделать заключение"	64.7%	-	35%	-
17	"Может иметь коммуникацию по профессиональным вопросам с коллегами, учениками, родителями и другими заинтересованными лицами"	81.3%	-	12.5%	Методика преподавания предмета - 6.3%
18	"Может наладить письменную и устную коммуникацию с представителями школьного общества на понятном и академическом уровне "	70.6%	-	17.6%	Образовательная среда - 5.9%; Управление классом - 5.9%
19	"Имеет навык использования современных информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе"	70.6%	-	17.6%	Правовые основы системы образования-11.8%
20	"Имеет навык осмысления необходимости непрерывного профессионального развития и навык самостоятельного обучения"	82.4%	-	5.9%	Педагогика; Методика преподавания предмета-5.9%;; Образовательная среда - 5.9%
21	"Может спланировать и осуществить мероприятия, необходимые для развития собственных педагогических знаний и навыков"	81.3%	-	6.3%	Инклюзивное образование - 6.3%
22	"Знает Кодекс этики учителя и действует в соответствии с ним"	56.3%	-	43.8%	-
23	"Способствует укреплению и развитию общечеловеческих и национальных ценностей у учащихся"	76.5%	-	11.8%	Методика преподавания предмета - 11.8%
24	"Имеет навык передачи другим и реализации в практике профессиональных ценностей, как на локальном, так и на национальном и международном уровнях "	64.7%	-	23.5%	Правовые основы системы образования- 5.9%; Методика преподавания предмета - 5.9%

Результаты исследования

При построении программы подготовки учителей, дизайн и структура которой, как отмечено выше, опирается на отраслевую характеристику, стандарты аккредитации и внутриуниверситетские регуляции, большое внимание уделяется упомянутым регуляциям, хотя во внимание берутся и принципы предварительного перераспределения результатов обучения по учебным курсам. В предыдущем исследовании, которое отражает адекватность достижения результатов обучения студентом в рамках программы подготовки учителей, ясно просматривается, что студенты более четко подтверждают достижение результатов обучения, определенных программой, и даже указывают учебные курсы, а достижение некоторых результатов обучения отражают негативно и это особенно часто проявляется на таких результатах обучения, которые связаны с практикой, с демонстрацией студентами практических навыков. В некоторых случаях студент даже не может идентифицировать конкретный результат обучения с каким-либо учебным курсом. Например, 6.3% - не достигли, не знают как создать здоровую, безопасную и мотивирующую среду; 5.9% - не могут в сотрудничестве со спецпедагогами создать соответствующую образовательную среду для учащихся со специальными образовательными потребностями и управлять учебным процессом/ на практике в школе вообще не встречался со спецпедагогом, который работает с учениками со спец. образовательными потребностями/ограниченными возможностями; 6.3% - не могут использовать теории обучения и развития в практической деятельности при ведении ориентированного на учащегося учебного процесса. Отчетливо видно, что те положения, по которым видны недостижимость студентами результатов обучения, связаны с их практической деятельностью. Исходя из сказанного, при распределении результатов обучения необходимо большое внимание уделять практическому компоненту и он должен распределяться в большинстве учебных курсов как т.н. встроенный компонент практики, чтобы происходило демонстрирование практического навыка студентом и формирование у него этого навыка, как результата обучения.

Выводы

В процессе разработки программ по подготовке учителей в Грузии считаем очень важным принятие во внимание международной практики, в частности, осмысление и принятие имеющихся в системе образования учителей Эстонии подходов и показателя уровня грамотности в этой стране. Система образования эстонского учителя основана только на принципе перераспределения результатов обучения в учебной программе, и подразумевает также исследование практики в течение всего периода обучения. Ниже дается схематическое изображение данной системы:

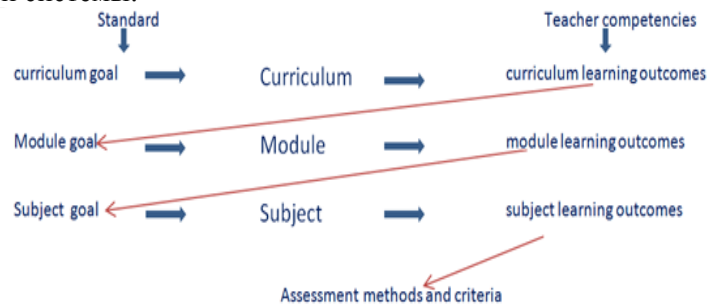

Рис. 1.

Фактически, учебная программа (куррикулум) построена на результатах обучения и отраслевых компетенциях, которые, в первую очередь, сформулированы в целях куррикулума и в целях, которых необходимо достичь в модулях и учебных курсах, а оценка их достижения осуществляется заранее расписанными методами и критериями оценки, ориентированными на релевантность результатов обучения. Проведенное нами исследование программы подготовки учителей студентами, которое было спланировано для измерения результатов обучения, дает следующую информацию:

- цели программы содержат определенные отраслевыми характеристиками результаты обучения полностью;
- перераспределение целей программы по различным учебным курсам не дает максимального эффекта, так как часть студентов считает, что не достигла определенных результатов обучения;
- достижение некоторых результатов обучения, определенных отраслевыми характеристиками возможно на этапе осуществления только компонента практики, хотя в

исследовании ни один студент не называет практику, как средство достижения результатов обучения.

Акцент на компоненте практики подразумевает возможность практического демонстрация приобретенных студентом теоретических знаний. Это, вероятно, обозначает то, что студент не может демонстрировать знания в рамках программы и не осознает в рамках какого учебного курса возможно демонстрация практических компетенций. Данное исследование подчеркивает, что в учебных курсах определенные программой теоретические и практические компоненты должны отражаться только с учетом результатов обучения. Кроме этого, методология и критерии оценки результатов обучения при оценке студента должны обеспечивать достижение им всех результатов обучения в рамках учебного курса и также целой программы.

ЛИТЕРАТУРА

1. Деклан Кеннеди - Написание и применение результатов обучения, 2014
2. INTERNATIONAL STANDARD CLASSIFICATION OF EDUCATION
3. https://docs.google.com/forms/d/17ZWXA6O2oHOKUy0RtiLIRE6duF_OHAHoZHveb0C_7Z8/edit-2013;
4. Ene-Silvia Sarv- A status paper on School Teacher Training in Estonia

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ЗАРУБІЖНОМУ ОСВІТНЬОМУ ДОСВІДІ

кандидат педагогических наук, доцент Проворова Евгения Михайловна

Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова факультет искусств имени А.Т.Авдиевского, кафедра теории и методики постановки голоса, докторант

Перевантаженість звітністю, професійне вигорання, зорієнтованість уроків і підручників насамперед на знання, на підготовку ЗНО, рейтинг свій, школи, а не на практичні компетентності і розкриття особистості учня – такі реалії освітнього сьогодення. Як у таких реаліях здійснювати якісну, ефективну діяльність? У розв'язанні проблеми якісної, ефективної діяльності учителя особливе місце належить педагогічній праксеології, науці про засади доцільної та ефективної практичної дії учителя (від латин. *effectus* – виконання, дія (від *efficio* – дію, виконую). У понятті ефективність, що може позначати досягнутий результат, зокрема, у матеріальному, грошовому чи соціальному вираженні, віддзеркалюються за Т. Котарбінським [11], такі характеристики діяльності, як цілісність, багатовимірність, динамічність і взаємопов'язаність її різних сторін. Поняття якості фахівці асоціюють з академічною успішністю студентів, досягненням певних успіхів у навчанні.

Потреба якісних змін у методичній підготовці майбутніх учителів музики з урахуванням інновацій XXI ст. та ідей педагогічної праксеології щодо ефективної практичної діяльності і дії зумовлює більш детально дослідити специфіку музично-педагогічної освіти за кордоном як середовище вдосконалення методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу.

Проведений аналіз наукових досліджень і програм, посібників дає підстави зробити певні припущення стосовно пріоритетних завдань музично-педагогічної освіти в європейських країнах, професійної, музично-методичної підготовки майбутніх учителів музики, діагностики її якості. W. Reulecke і B. Rollett розглядають педагогічну діагностику як засіб, що має на меті одержання інформації, яка сприяє оптимізації педагогічної діяльності. Відповідно, розрізняють педагогічну діагностику у вузькому сенсі, предметом якої є планування й контроль навчального процесу й процесу пізнання та педагогічну діагностику в широкому сенсі, що охоплює всі діагностичні завдання в межах консультування з питань освіти» [11].

Як показує аналіз наукових праць, у вищих навчальних закладах Німеччини, у структурі змісту освіти майбутніх учителів музики, виділено мистецько-практичний, музично-теоретичний та педагогічний блоки відповідно до специфіки майбутньої професійної діяльності. Зокрема, R.-D. Краетер провівши ретельне дослідження основних тенденцій, зупиняється на таких тенденціях розвитку музичної педагогіки вищої школи, як євроінтеграція, стандартизація, орієнтація фахової підготовки на формування ключових практико

зорієнтованих компетентностей у музично-практичній, аксіологічній, персональній, діагностичній, психологічній, соціальній діяльності [8, с. 120-121]. Наприклад, Університет музики та театру імені Фелікса Мендельсона Бартольдї (Лейпциг) [9] пропонує для студентів музичну, співацьку, а також педагогічну підготовку, що складається з мистецько-практичного, музично-теоретичного, музично-педагогічного блоку.

У процесі підготовки до музично-педагогічної діяльності майбутні учителі вивчають, зокрема, такі навчальні дисципліни, як читання партитур, спів, хор, джазовий хор, класичний камерний ансамбль теорія музики, розвиток слуху, аналіз музичних форм, музикознавство, музична педагогіка. Діагностування якості й ефективності музично-педагогічної освіти майбутніх учителів музики відбувається шляхом перевірки володіння практичними вміннями й навичками, через залучення студентів до виконання численних дослідницьких проєктів, зокрема, і проєктів, що стосуються діагностики впливу музичної освіти на розумовий, соціальний, емоційний, естетичний, творчий, психічний і фізичний розвиток особистості учнів, почуття задоволеності, мотивації до музичного навчання, інтелектуальних, почуттєво-емоційних, слухових та інструментально-технічних здібностей, особливостей мислення, концентрації, кооперації, комунікації, інтеграції в колективі, об'єктивної самооцінки, витривалості, готовності до позитивних міжособистісних відносин у школі тощо [2, с.185].

У *Фінляндії*, за М.Скибою [4], де якісна освіта визнана суспільством (суспільством добробуту/ welfare society), навчання і виховання засобами міждисциплінарних мистецьких предметів у середній і вищій школі базується на повазі до життя і прав людини, імперативах громадянських прав, людяності, справедливості, взаємодії й чесності. Музика є обов'язковим предметом навчання у базовій (основній) школі. Вважають, що це предмет, який розвиває обидві півкулі мозку. Студенти розглядаються як будівельники свого власного навчання, компетентності та поглядів на світ, відповідальними за свій власний вибір і дії. Під час навчання вони студенти повинні отримати досвід формування майбутнього на основі спільних рішень і зусиль, командної взаємодії у процесі виконання досліджень у формі проєктів Це важливо, щоби навчання стало більш і значущим і таким, що дає натхнення .

Вчителів музики у *Франції* готують не лише як фахівця-предметника, а й як організатора співпраці з музеями, де проводяться уроки музичного мистецтва. Наприклад, аналіз сайту Ліонської національної консерваторії музики і танцю (Франція) [7] засвідчує, що на вокальному факультеті студенти вивчають дисципліни, пов'язані з розвитком голосу, залучаються до семінарів з питань музичної практики. Відомі також класи культури, на заняття в які залучають відомих митців як партнерів учителів музики. Для таких проєктів, зазначає Т.Харченко[5, с.125] потрібен більш широкий запас мистецьких і культурологічних компетентностей, тому університетські інститути педагогічної освіти використовують «Національні ресурсні центри», які об'єднують сферу освіти і сферу ресурсів із того чи іншого виду мистецтв.

У *Великобританії* спостерігається більший акцент на предмети англійської мови, математики, природничих наук, інформатики, а на музику відведено в середньому 16 годин занять у початковому однорічному курсі ІТЕ і 30 годин у чотирирічному курсі [6]. У навчальній програмі з музики виокремлено загальну мету – знання, розуміння й уміння, що реалізується у чотирьох змістових блоках: «Управління звуками у процесі співу й гри – навички виконання»; «Створення й розроблення музичних тем – навички створення»; «Реагування й рецензування» – навички оцінювання; «Слухання й використання – знання й розуміння». Зазначається, що «навчання має відбуватися так, щоби слухання й застосування знань і розуміння розвивалися за допомогою взаємозалежних навичок виконання, створення й слухання». На заняттях проводяться різні діагностичні обстеження, наприклад, опитування «Схарактеризуйте враження про заняття мистецтвом у середній школі».

Учителів музики середньої школи зазвичай мають консерваторську освіту, тому відсутні прогалини у школі у володінні вчителями методом оцінювання. Освіту вчителя музики визначає соціокультурний контекст сучасного британського суспільства. Простежується поліваріантність взаємозв'язку університетів, у яких здійснюється теоретична підготовка вчителів музики, з іншими інституціями, які сприяють практичній музично-методичній підготовці. За паральним типом навчання: для одержання диплома бакалавра освіти потрібно пройти програму, розраховану на чотири роки базової підготовки вчителя, яка передбачає паралель не вивчення усіх означених компонентів. У другій моделі підготовки майбутніх учителів музики («інтегрованої») вивчення складових навчальної програми здійснюється не тільки одночасно, а й у тісному взаємозв'язку одна з одною, на професійно зорієнтованих темах та через інтеграцію теорії з практикою [10].

1. Аналіз наукових студій О.Матвєєвої [2], Г.Ніколаї [2] засвідчує, що в Польщі систематично проводяться масштабні проекти на замовлення Міністерства освіти та культури і мистецтва, зокрема, «Основні можливості доступу дітей та молоді до музичної культури», «Музична освіта в Польщі», «Опрацювання моделі підготовки вчителів музики й образотворчого мистецтва». Зокрема, дослідження «Опрацювання моделі підготовки (культування) учителів музики й образотворчого мистецтва» спрямоване на аналіз цілей і форм підготовки вчителів музики в системі вищих педагогічних шкіл та університетів; аналіз ефективності музичної підготовки на напрямках початкове навчання і дошкільне виховання; аналіз цілей і форм підготовки вчителів музики в системі вищого музичного шкільництва; аналіз цілей і форм підготовки вчителів музики в системі учительських колегіумів; аналіз моделі підготовки вчителів музики в інших країнах; окреслення функцій предмета «Музика» в дидактично-виховній діяльності основної і середньої школи; окреслення психологічних передумов і соціологічних позицій та очікувань молоді щодо музики в школі.

2. Спеціальність «учитель музики» пропонується поєднати з польською або іноземними мовами, спеціальною, культурно-освітньою або опікунською педагогікою, загальною педагогікою, історією, інформатикою, а також фізичним вихованням. У навчальних планах університетів, де готують учителів музики, фігурують такі нові дисципліни, як «Наука слухання музики» Реалізація навчальних програм окремих дисциплін відбувається з урахуванням рівня музичної підготовленості окремих студентів, її діагностування, оскільки на навчання приймаються абітурієнти, які навчалися як у самодіяльних музичних колективах, так і в музичних школах другого професійного ступеня. Принциповою вимогою до розроблення навчальних програм з музичних дисциплін стає положення про її еластичність і пристосованість до індивідуальних можливостей студентів. У межах підготовки вчителя музики пропонуються спеціалізації: інструментальна педагогіка, інструктор-керівник ансамблів, органіст (костельна музика), музичне виховання в ранньошкільній освіті, новітні електронні засоби, рух з музикою - танок - музичний театр, музикотерапія [3, с. 24].

Вивчення прогресивних ідей закордонного досвіду дає змогу чіткіше окреслити вимоги до музично-методичної підготовки майбутнього учителя музики на засадах праксеологічного підходу, що характеризує засади доцільної та ефективної практичної дії учителя. Поняття якості фахівці асоціюють з академічною успішністю студентів, досягненням певних успіхів у навчанні. Практична підготовка характеризується гнучкістю, поліпрограмною, ефективністю; кожний навчальний заклад має свою освітню програму і все ж бракує досліджень, у яких описано, як підготувати ефективного учителя музики. Важливо проаналізувати проект замірів ефективного викладання, про що йтиме мова в наступних публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котарбинский Т. Трактат о хорошей работе / Т. Котарбинский; пер. с польск. Л.В.Васильева и В. И. Соколовского. – М.: Экономика, 1975. – 271с.
2. Матвєєва О. О. Теоретико-методичні засади педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти : [монографія] / О. О. Матвєєва. – Харків : Щедра садиба плюс, 2014. – 438 с.
3. Ніколаї Г.Ю. Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Г.Ю. Ніколаї. - К., 2008.- 43 с.
4. Скиба М.Освіта для турбулентного світу/ Микола Скиба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uifuture.org/uk/post/osvita-dla-turbulentnogo-svitu-dopovid-pdf_332
5. Харченко Т.Г. Гуманізація сучасної педагогічної освіти у Франції : теорія і практика : [монографія] / Т. Г. Харченко. - Луганськ : «ЛНУ ім. Т.Шевченка», 2013. - 560с.
6. Alexander R. Curriculum Organisation and Classroom Practice in Primary Schools /R. Alexander, J. Rose,C. Woodhead// A Discussion Paper. – London : Department of Education and Science, 1992. – P. 3 – 5.
7. Conservatorio di Muzica Santa Cecilia di Roma [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.conservatoriosantacecilia.it/il-conservatorio1.html>
8. Kraemer R.-D. Musikpädagogik eine Einfhrgung in das Studium / R.-D. Kraemer–Augsburg : Wißner, 2004. – 480 s.
9. Hochschule für Musik und Theater „Felix Mendelssohn Bartholdy“ Leipzig [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.hmt-leipzig.de/index.php?dep98>.
10. Popovych N. The role of an integrated approach in music education technology / N. Popovych // European Researcher. - 2014. - Vol. (73). - № 4–2. - P. 748–755.
11. Reulecke W. Pädagogische Diagnostik und lernzielorientierte Test / W.Reulecke , B.Rollett // Diagnose der Diagnostik. – Stuttgart : Klett, 1976. – P. 13 – 25.

ТЕХНОЛОГИИ ОБРАЗОВАНИЯ НА ЭТАПЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБУЧЕНИЯ ВРАЧЕЙ

д. мед. н. Илащук Т. О.,
к. мед. н. Окипняк И. В.

Украина, г. Черновцы, Высшее государственное учебное заведение Украины
«Буковинский государственный медицинский университет»

Abstract. *The competence approach to teaching is becoming more and more significant in higher medical education nowadays. It provides transmission from theoretical knowledge to practical experience and professional skills. The advantages of interactive methods of teaching have been studied in postgraduate training of doctors. Interactive cooperative teaching was used to instruct Group I (13 doctors). Pair work and rotating groups of three were applied. Group II (15 doctors) tried group techniques, such as "Microphone" and "Brainstorming". With Group III (12 doctors) all the techniques were tested. The studies showed that the cooperative teaching produced the greatest effect on 38,46% trainees in Group I and 33,33% trainees in Group III. According to the studies, it was more effective for younger trainee doctors (37,8±2,4 years old) who had less work experience (9,5±1,6 years of work).*

Brainstorming turned out to be more effective for 26,6% trainees of Group II and 33,3% trainees of Group III. The average age of these trainee doctors was 57,8±2,4 years, their work experience was 17,8±6,4 years – that is for older doctors with more work experience.

Keywords: *postgraduate training, doctors, interactive learning.*

Введение.

Приоритетным направлением в сфере высшего медицинского образования является компетентностный подход, который обеспечивает переход от теоретических знаний к получению практических навыков, их закреплению, отработыванию в разных клинических ситуациях с возможностью в последующем успешно применять их в практической деятельности [5,11]. Способность адекватно действовать в разных клинических ситуациях, уметь слаженно и эффективно работать в коллективе, рационально распределять обязанности среди младшего медперсонала – составляющие профессиональной компетентности современного специалиста [2,4,9]. Она выражается не только в уровне теоретической подготовки, но и в способности личности успешно совершать профессиональную деятельность в коллективе [1,6]. Сегодняшние вызовы образования способствуют внедрению в учебный процесс новых, усовершенствующих моделей усвоения знаний и навыков. Разрабатываются разные подходы для выработки компетентности будущего специалиста: модели, муляжи, тренажеры, виртуальные симуляторы и другие средства обучения, которые позволяют смоделировать процессы, клинические ситуации и другие аспекты профессиональной деятельности в медицине [3,7,8]. Цель таких подходов к обучению врача – формирование клинического мышления. Его наличие и определяет профессионализм и квалификацию врача. Оно должно развиваться в процессе обучения и совершенствоваться на протяжении всей врачебной деятельности. Под клиническим мышлением необходимо подразумевать сформированную в процессе обучения умственную деятельность, позволяющую решать разные, в том числе и трудные диагностические и лечебные задачи. Понятие клинического мышления всегда связано с выбором оптимального решения из списка возможных в каждой конкретной клинической ситуации [10]. Нас заинтересовало изучение эффективности применения технологий интерактивного обучения при проведении цикла тематического усовершенствования (ТУ) для врачей терапевтического профиля.

Результаты исследования.

Проведен анализ результатов обучения трех групп врачей на циклах ТУ «Фармакотерапия особ пожилого и старческого возраста». 1-ю группу составили 13 человек (5 терапевтов, 5 врачей семейной практики, 1 кардиолог, 2 невропатолога). Во 2-ю группу вошло 15 человек (7 терапевтов, 6 врачей семейной практики, 2 невропатолога). 3-ю группу составили 12 человек (4 терапевта, 6 врачей семейной практики, 2 кардиолога). Состав групп был однороден, что обеспечивалось одинаковыми гендерными характеристиками курсантов, одинаковым исходным уровнем знаний, умений и навыков в области геронтологии. Группы были сопоставимы по возрасту (в среднем 47,8±14,3лет) и стажу работы в учреждениях здравоохранения (18,5±9,9лет). В 1-ой группе слушателей апробированы технологии

интерактивного кооперативного обучения (работа в парах и ротационные «сменные» тройки). Во 2-ой группе применены технологии коллективно-группового обучения («микрофон», «мозговой штурм»). В 3-ей группе слушателей были апробированы и технологии кооперативного (работа в парах и ротационные «сменные» тройки), и коллективно-группового обучения («микрофон», «мозговой штурм»).

Проведя сравнительных анализ работы во всей трех группах, необходимо отметить, что при условиях парной работы, или работы в тройках, над поставленной задачей есть время подумать, обменяться идеями с партнером, и только потом озвучить общее решение перед группой. Такая технология развивает навыки общения, критичности мышления, умение убеждать. Эти методики вырабатывают уверенность в своих действиях, позволяют ускорить процесс принятия решения. Они выявились более продуктивными и результативными для 38,46% особ 1-ой группы и 33,33% особ 3-ей группы. Анализ показал, что это были слушатели более молодого возраста (в среднем $37,8 \pm 2,4$ лет) с небольшим опытом работы ($9,5 \pm 1,6$ лет).

Из примененных технологий коллективно-группового обучения, наиболее продуктивной оказалась форма работы общего группового обсуждения «мозговой штурм». Она предусматривает одновременную работу всей группы. Все участники размышляют над одной и той же проблемой, каждый имеет право высказаться, расширение предлагаемой проблемы поощряется преподавателем. Эта технология эффективна в случаях, когда имеются несколько вариантов решения поставленной задачи. Она оказалась более результативной среди 26,6% слушателей 2-ой группы и 33,3% слушателей 3-ей группы. Средний возраст этих курсантов составил $57,8 \pm 2,4$ лет, со стажем работы - $17,8 \pm 6,4$ лет, то есть старшая категория с наибольшим опытом работы. Однако, в процессе использования этого метода, проведении обучения врачей на цикле ТУ были выявлены и недостатки применения методики «мозгового штурма»: возможность доминирования одного или двух лидеров – наиболее активных участников группы. Как правило, ими стают слушатели с большим опытом работы. Результатом такой работы может стать «зацикленность» на однотипной идее всех участников дискуссии, появление стереотипности мышления. В таких случаях преподавателю необходимо обеспечить каждому члену группы «мозгового штурма» равное участие в обсуждении клинической задачи и выдвигании идей их разрешения. При таких условиях будут отрабатываться компетенции личностного самосовершенствования, коммуникативные и социально-трудовые компетенции участников группы.

По окончании цикла ТУ проведена итоговая аттестация. Использовался метод заключительного тестирования (посттест) уровня усвоения пройденного материала путем предоставления обучающимся 50 контрольных вопросов и отдельно предлагалось решение 10 клинических задач. Уровень освоения теоретического материала оценивался по количеству правильных ответов. Слушатели I группы дали 96% правильных ответов, II - 89%, III – 85%. Таким образом, можно предположить, что использование нескольких технологий интегрированного обучения является более эффективным для преподавания в группах разных возрастных категорий с отличительным стажем работы.

В соответствии с анкетированием слушателей, проводимым в конце цикла ТУ, 84,6% курсантов 1-ой группы, 86,7% - 2-ой группы и 91,7% 3-ей группы остались удовлетворены внедрением в процесс обучения интерактивных технологий обучения и считают их одним из главных факторов, способствующим успехам в обучении.

Выводы.

Усовершенствование образовательного процесса с учетом компетентного подхода на последипломном этапе усиливает знания и навыки слушателей, развивает клиническое мышление, подчеркивает практическую ориентацию образования, потенцирует способность практического решения профессионального задания, обеспечивает способность врача соответствовать запросам рынка труда. С применением интерактивных технологий обучения курсантов развиваются и усиливаются такие качества, как инициатива, сотрудничество, коммуникативность, способность к работе в группе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Драч І. І. Компетентностний підхід як спосіб модернізації змісту вищого освіти / І.І. Драч // Проблеми освіти: науч. сб. / [кол. авт.]. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2008. – С. 44–48.

2. Зеер Е.Ф., Кормильцева М.В., Сыманюк Э.Э. Состав, структура и оценка социально-личностных компетенций специалистов / Е.Ф. Зеер, М.В. Кормильцева, Э.Э. Сыманюк // Мир образования — образование в мире. — 2010. — №4 (40). — С. 3—11.
3. Кремень В. Г. Новые требования к качественному образованию/ В. Г. Кремень // Образование Украины. — 2006. — № 45–46. — С. 6–7.
4. Медицинское образование в мире и в Украине / [Ю. В. Поляченко, В. Г. Передерий, А. П. Волосовец и др.]. — Харьков : ИПП “Контраст”, 2005. — 464 с.
5. Поляченко Ю. В. Медицинское образование в мире и в Украине/ [Поляченко Ю. В. и др.]. — К. : Книга плюс, 2005. — 383 с.
6. Пометун О. И. Теория и практика последовательной реализации компетентного подхода в опыте зарубежных стран/О. И. Пометун// Компетентный подход в современном образовании: международный опыт и украинские перспективы : Библиотека с образовательной политики / [под общ. ред. О. В. Овчарука]. — К. : К.І.С., 2004. — 112 с.
7. Товканець Г.В. Университетское обучение: учебно-метод. пособ. / составитель: к.п.н. Товканець Г.В. — К.: Кондор, 2011. — 182 с.
8. Фасоля А.А. Система управления инновационным компонентом качества образования // Мир образования — образование в мире. — 2010. — №4 (40). — С. 28—35.
9. Хоменко К.П. Формирование профессиональной компетентности будущих врачей / К.П. Хоменко // Гуманитарный вестник ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет им. Григория Сковороды» – Дополнение 1 к Вып. 36, Том II (62) : Тематический выпуск «Высшее образование в Украине в контексте интеграции к европейскому образовательному пространству». – К.: Гнозис, 2015. – С. 321–330.
10. Цехмистер Я. В. Современное высшее медицинское образование в Украине: основа, цель и пути реформирования/Я. В. Цехмистер// Материалы междунар. науч.-практ. конф. «Проблемы образования в Польше и в Украине в контексте процессов глобализации и евроинтеграции». (22-24 апреля 2009 г.). – К. : КИМ, 2009. – 800 с.
11. Cumming A. The Tuning Project (Medicine) : Learning Outcomes/ Competences for Undergraduate Medical Education in Europe [Электронный ресурс] / A. Cumming, M. Ross. – Режим доступа к ресурсу: [http://www.umed. pl/procesbolonski/materialy/tuning%20_project.pdf](http://www.umed.pl/procesbolonski/materialy/tuning%20_project.pdf).

МЕДИАЦИЯ КАК МЕТОД УРЕГУЛИРОВАНИЯ КОНФЛИКТОВ

к. пед. наук Кузив М. З.

Украина, Тернополь, Тернопольский национальный экономический университет

Abstract. *This article deals with mediation as one of the most popular forms of settling disputes, resolving various kinds of conflicts. The meaning of this term is described. It is noted that today mediation is successfully used in many areas of modern life in resolving various conflict situations. We are talking about the application of mediation not only in specialized spheres of criminal law, but also in resolving family conflicts, conflicts in schools, at work, in commercial enterprises etc. Also described are the positive and negative effects of mediation.*

Keywords: *conflict, mediation, settlement of disputes, mediator, third party assistance.*

В последние десятилетия интерес к возможностям медиаторства резко усилился, что связано с широким распространением в общественной жизни разных форм переговорных процессов, а также с фактами успешного применения медиаторства в разрешении международных конфликтов.

Мировая практика свидетельствует о том, что медиация на сегодняшний день является одной из самых популярных форм урегулирования споров. Слово «медиация» происходит от латинского «mediatio» – посредничество; аналогичное значение имеют слова «mediation» (англ.), «médiation» (фр). Каждый в пределах своего понимания может дать свою дефиницию этому понятию. В социальной психологии ученые рассматривают медиацию как специфическую форму регулирования спорных вопросов, конфликтов, согласование интересов. Х. Бесемер определил медиацию как технологию решения конфликта с участием нейтральной третьей стороны. Большинство определяют медиацию как определенный подход к решению

конфликта, в котором нейтральная третья сторона обеспечивает структурированный процесс, для того чтобы помочь конфликтующим сторонам прийти к взаимно приемлемому решению спорных вопросов.

Медиация является одним из методов конфликтологии. Эта технология альтернативного урегулирования споров с участием третьей, нейтральной, беспристрастной, не заинтересованной в данном конфликте стороны – медиатора, который помогает сторонам выработать определенное соглашение по спору, при этом стороны полностью контролируют процесс принятия решения по урегулированию спора и условия его разрешения.

Данный метод был разработан еще в конце 60-х–начале 70-х годов в США. Следует отметить, что сегодня медиация достаточно успешно используется во многих областях современной жизни при разрешении различных конфликтных ситуаций. Основными принципами медиации, отличающими этот метод разрешения конфликтов, являются: присутствие медиатора, выполняющего функцию посредника; присутствие всех сторон, участвующих в конфликте; неформальный уровень проведения переговоров; добровольность участия в медиации всех сторон; необходимость достижения консенсуса и конкретных договоренностей.

Формальное или официальное медиаторство предполагает наличие у медиатора нормативного статуса или возможности воздействия на оппонентов. Неформальное, неофициальное медиаторство заключается в отсутствие нормативного статуса медиатора, но участники конфликта признают неформальный авторитет этих лиц в решении подобных проблем. В качестве официальных медиаторов могут быть: межгосударственные организации (например, ООН и т. д.); отдельные государства; государственные правовые институты (арбитражный суд, прокуратура и т. д.); правительственные или другие государственные комиссии (создающиеся для урегулирования забастовок и т. д.); представители правоохранительных органов (например, участковый милиционер по отношению к какому-то бытовому конфликту); руководители предприятий, учреждений, фирм и т. п.; общественные организации (комиссии по разрешению трудовых споров и конфликтов, профсоюзные организации и т. д.); профессиональные медиаторы-конфликтологи. Неофициальными медиаторами обычно являются: известные люди, добившиеся успехов в общественно значимой деятельности (политики, бывшие государственные деятели); представители религиозных организаций; шаманы (у народов Крайнего Севера); психологи, педагоги, социальные работники; неформальные лидеры социальных групп разного уровня; старшие по возрасту (мать, отец, бабушка и т. д.); друзья, соседи, просто свидетели конфликта.

В настоящее время медиаторство рассматривается как важнейший инструмент разрешения конфликтов в самых различных сферах общественной жизни. Особенно широко оно используется при решении разнообразных общественных проблем (муниципальные и экологические конфликты, разногласия между профсоюзами и администрацией и т. д.), в юридической практике, при разрешении имущественных и бракоразводных процессов. В практике международных конфликтов медиатор может выступать как «заместитель» прямых контактов между сторонами [4].

Переживание конфликта: позволяет увидеть свою ответственность в данном вопросе, а как следствие увидеть свое поведение; помогает найти альтернативные решения; возможно приводит на путь инновации; повышение солидарности, сплоченности внутри группы; ведет к сознательному выигрышу в виде опыта и навыков, в том числе, пригождается в решении будущих конфликтов.

Медиаторство предполагает наличие одновременно 6 признаков[3]:

1. Наличие медиатора (посредника, внешнего третьего, т.е. не задействованного в конфликте сторон человека).
2. Равноудаленность в отношении всех сторон.
3. Собственная ответственность каждого участника конфликта.
4. Специфичность, ориентация на конкретный случай и проблему (запрет на шаблон).
5. Открытость результатов.
6. Вовлечение всех конфликтующих сторон.

Медиаторство как содействие третьей стороны двум другим в решении спорной проблемы и поиске соглашения предполагает по меньшей мере два аспекта его позитивного влияния. Во-первых, присутствие на переговорах третьей стороны само по себе имеет позитивный эффект, поскольку снижает степень деструктивности во взаимодействии сторон, прежде всего за счет усиления его конвенциональности.

Во-вторых, позитивные возможности медиаторства связаны с процедурой, реализуемой медиаторами. Медиаторство, направленное на организацию эффективной коммуникации, диалога между сторонами конфликта, делает их активными участниками процесса разрешения конфликта. Их взаимодействие в этом процессе, будучи направленным на принятие взаимоприемлемых решений, при правильной его организации ведет к снижению конфронтации и усилению сотрудничества, а значит, и к смягчению их противостояния и восстановлению отношений.

Анализируя вопрос эффективности медиаторства, Крессель и Пруитт приводят в качестве аргументов позитивного эффекта медиаторства следующие данные:

Удовлетворенность пользователей. По мнению авторов, использующих как собственные, так и литературные данные, удовлетворенность медиацией обычно составляет 75 % и выше. При этом медиаторство создает более высокий уровень удовлетворенности среди пользователей, чем различного рода судебские процедуры или арбитраж.

Размер согласия. В качестве аргумента Крессель и Пруитт приводят данные о проценте случаев, в которых с помощью медиаторства было достигнуто согласие.

Степень компромисса. По имеющимся данным, процесс медиаторства дает больший процент компромиссных решений и меньше решений типа «все-или-ничего», по сравнению с юридическими процедурами.

Уменьшение стоимости. По сравнению с традиционными судебскими процедурами медиаторство при бракоразводных процессах уменьшает затраты как заинтересованных сторон, так и общества в целом; делаются попытки исчислить получаемый выигрыш в денежном выражении.

Сомнения или отрицательные данные относительно эффективности медиаторства, по мнению авторов, сводятся к следующему:

Размеры урегулирования. Если рассмотрение проблемы в суде в любом случае дает 100 %-ное принятие решений, то процент случаев урегулирования с использованием медиаторства, бесспорно, меньше. Судя по данным, приводимым авторами из различных областей применения медиаторства, средний процент случаев урегулирования колеблется около 50 (с разбросом от 22 до 97 %).

Прочность урегулирования. Речь идет о том, насколько принятые в результате медиативной процедуры соглашения являются окончательными. Критерием этого служит факт повторного обращения, например, в суд по бракоразводным делам. Имеющиеся данные противоречивы и во всяком случае не позволяют утверждать, что медиаторство по этому параметру более эффективно, чем юридические процедуры.

Уменьшение судебных отсрочек и невыполнений (задолженностей). По мнению авторов, нет значимых подтверждений тому, что медиаторство снижает судебные задолженности. Объем дел, проходящих через медиаторов, составляет лишь небольшой процент общего объема судебных дел. Медиаторство не слишком популярно, и по приводимым данным от участия в медиативном процессе отказываются более 50 % от числа тех, кому оно предлагается, даже на условиях низкой оплаты или на бесплатной основе. После согласия на медиаторство большая часть дел реально не рассматривается, так как стороны впоследствии в той или иной форме от него отказываются [5].

Улучшение постдискуссионного климата отношений. Обычно это является важным аргументом сторонников медиаторства, которые считают его сильной стороной улучшения долговременных отношений. Попытки исследователей выявить влияние медиаторства на последующие отношения сторон демонстрируют противоречивые результаты: в одних работах зафиксировано улучшение коммуникации, кооперации, взаимопонимания и т. д., в других – никакого позитивного влияния не установлено.

Таким образом, мы можем сделать вывод, что медиация так или иначе широко применяется за рубежом. Говоря о ситуации в Украине следует отметить, что более пятнадцати лет назад, страна выбрала свой путь разрешения прежде всего острых социально-трудовых конфликтов. В результате институализировалась Национальная служба посредничества и примирения (НСПП). При всех сложностях становления и развития НСПП этой службой в настоящее время снят высокий уровень деструктивной конфликтности в социально-трудовой сфере.

Хотя на сегодняшний день хотелось бы, чтобы был принят «Закон о медиации». Это дало бы возможность шире применять медиацию в Украине не только в специализированных сферах уголовного права, но и при разрешении семейных конфликтов, конфликтов в школах, на производстве, в общинах, в коммерческих предприятиях и т. д.

ЛИТЕРАТУРА

1. Х. Бесемер Медиация. Посредничество в конфликтах / Перевод с нем. Н.В. Маловой. — Калуга : Духовное познание, 2004. — 176 с.
2. Гришина Н В. Психология конфликта / Наталья Владимировна Гришина – Питер, 2008 – 519 с.
3. Хесль, Г. Посредничество в разрешении конфликтов = Mediation die erfolgreiche konfliktlosung : теория и технология / Г. Хесль. – Санкт-Петербург : Речь, 2004. – 144 с.
4. Burton J. Preface to the series. Introduction // Conflict: Human needs theory / Ed. by J. Burton. London, 1990. Vol. 2.
5. Kressel K., Pruitt D. Themes in the Mediation of Social Conflict // Journal of Social Issues. 1985. Vol. 41. No. 2. P. 179–198.

**ПРЕПОДАВАНИЕ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ С
РАЦИОНАЛЬНЫМ ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПОСРЕДСТВОМ
ПРИМЕНЕНИЯ МЕТОДИКИ АССОЦИАТИВНОГО РЯДА,
СИСТЕМЫ «ЯКОРЕЙ» НЕЙРОЛИНГВИСТИЧЕСКОГО
ПРОГРАММИРОВАНИЯ**

¹к. мед. н., доцент Ковалева О. В.,
¹д. мед. н., профессор Дмитриева С. Н.,
²к. б. н. Ковалева А. В.,
¹к. мед. н., доцент Кошля Е. В.

¹Запорожская медицинская академия последипломного образования,
²Запорожский технический университет

Abstract. *The higher school problem is to give in maximum deadlines great volume of the information suffices. Computer technologies allow to reach effectively understanding of a hall and as much as possible to involve potential possibilities of listeners. The material is stated orally on a basis of neurolinguistic programming taking into account all types of listeners (visual, kinesthetic, audial, discrete). The information is supported by the electronic carrier, given out to cadets, contains the short abstract, presentations, films, the literature, references to the Internet resources. Such form allows to listeners to work effectively in a free mode. In the subsequent remote consultations, conferences, conferences are holding on line that promotes close contact to applied medicine and allows to continue education.*

Keywords: *Information, neurolinguistic programming, visuals, kinesthetics, audials, discrets, associative series, anchor system.*

Громадный массив знаний, получаемых из различных источников, требует взвешенного отношения к его переработке и использованию в дальнейшей практике врача.

Задача высшей школы быть проводником, способным вывести на правильный путь адекватной оценки получаемой информации, наработки навыков ее использования.

К сожалению, циклы на базе Запорожской медицинской академии продолжаются в основном один месяц.

За это время необходимо не только правильно подать материал, но и научить докторов избирательно относиться к информационному потоку, рационально работать с интернет ресурсами.

Учитывая большой объем информации, который необходимо донести до слушателей, лекции в нашей практике практически не читаются под диктовку.

Рутинная система тотальной записи конспекта под диктовку уступила месту живому конструктивному общению с преподавателем.

Записываются лишь основные положения и то, как форма усвоения материала для одного из психотипов.

Материал необходимо донести в доступной форме для всех типов восприятия и исходного уровня знаний. Необходимо объяснить основные положения лекционного материала и достичь понимания зала.

Компьютерные технологии позволяют максимально задействовать потенциальные возможности слушателей и использовать необыкновенные возможности НЛП (нейролингвистического программирования).

Наряду с рациональным использованием мультимедийных ресурсов подача материала строится с учетом всех типов нервной системы, то есть создаются условия для более глубокого понимания и усвоения.

В зависимости от особенностей восприятия и переработки информации людей условно можно разделить на четыре категории: визуалы, аудиалы, кинестетики и дискретны.

Визуалы воспринимают большую часть информации с помощью зрения.

Аудиалы те, кто в основном получает информацию через слуховой канал.

Кинестетики воспринимают большую часть информации через другие ощущения (обоняние, осязание и др.) и с помощью движений. Обращение в зал, использование эмотивной сферы при общении, позволяет удерживать внимание кинестетиков.

Дискретны - самая редкая группа. У них восприятие информации происходит в основном через логическое осмысление, с помощью цифр, знаков, логических доводов. Эта категория, пожалуй, самая немногочисленная вообще среди людей.

Используя компьютерный ресурс, можно преподнести информацию, используя все каналы восприятия. Мы в своей практике строим подачу материала с учетом психотипа слушателя. Такой подход дает шанс усвоить хотя бы часть сообщений.

Визуал помнит то, что видел, запоминает картинками.

Аудиал - то, что обсуждал; запоминает слушая.

Кинестетик - помнит общее впечатление, запоминает двигаясь.

От визуала можно требовать быстрого решения задач, от аудиала - немедленного повторения услышанного им материала.

Кинестетику нужно больше времени и терпения со стороны преподавателя.

В процессе обучения нужно визуалу разрешить иметь под рукой листок, на котором он в процессе осмысления и запоминания материала может чертить, штриховать, рисовать и т.д.; аудиалу не делать замечания, когда он в процессе запоминания издает звуки, шевелит губами - так ему легче справиться с заданием; кинестетика не заставлять сидеть долгое время неподвижно и обязательно давать ему возможность моторной разрядки (запоминание материала у него легче происходит во время движения).

Для визуалов материал излагается, используя слова, описывающие цвет, размер, форму, местоположение, наглядные пособия. С аудиалом общаются, используя вариации голоса (громкость, паузы, высоту).

С кинестетиком учитывают медленную скорость мыслительных процессов. Кинестетики обучаются посредством мышечной памяти; чем больше преувеличения, тем лучше для запоминания.

Уместны ролевые игры. При обучении актуальна система "Якорей", которые возникают в результате повторения или ассоциации. Сила якорей основывается на нашей способности учиться, строя связи и ассоциации. После 4-5 слайдов презентации задается контрольный вопрос в зал или конкретно одному из слушателей. Такая система позволяет держать курсантов в тонусе и не дает возможности отвлекаться.

В ответ лектор получает информацию о том, насколько хорошо воспринимается материал. При необходимости преподаватель повторяет показ слайдов до тех пор, пока не будет понимания аудитории.

Некоторые, в том числе и спорные, вопросы решаются в форме дискуссии. Выслушивается мнение 2-3 слушателей с окончательным резюме лектора. По окончании лекции курсанты получают учебный материал на электронном носителе в виде краткого конспекта, где в сжатой форме отражена суть занятия, презентацию, учебные фильмы, статьи, учебники, руководства, ссылки на интернет издания, на основе которых построен лекционный материал.

Особенно хорошо показало себя использование ассоциативного ряда в преподавании неотложной электрокардиографии. Знание неотложной электрокардиографии очень важно, особенно для врачей скорой и неотложной помощи.

Врач скорой помощи первый главный и часто единственный врач, от собранности и организованности и последующих действий которого зависит жизнь и здоровье пациента. Специфика

работы врача приемного покоя, а особенно врача скорой медицинской помощи, предполагает необходимость на догоспитальном этапе быстро сориентироваться и правильно поставить диагноз, не имея при этом в своем арсенале множества диагностических аппаратов, которыми оснащены в настоящее время современные стационары. Врачи этой категории находятся в исключительных условиях, когда счет идет на секунды, нет времени и возможности с кем - то посоветоваться, обсудить, посмотреть справочник, инструкцию, нет времени на размышления.

Преподавание неотложной электрокардиографии для врачей, работающих в экстремальных условиях, рассчитано на то, что диагноз ставится практически мгновенно, а навыки расшифровки ЭКГ основаны на построении ассоциативного ряда.

Когда нет времени на раздумья и необходимо быстро определиться, правильно ли снята ЭКГ технически, нет ли артефактов, верно ли отрегулирован прибор, выяснить, при каком уровне усиления и при какой скорости сделана запись.

Технически, не полноценную ЭКГ, нельзя использовать для уверенной диагностики.

Дальнейшее преподавание строится на основе создания ассоциаций, а именно ассоциаций по системе «Якорей».

В НЛП «якорем» называют любой вид, звук или прикосновение, которое включает некоторое состояние. «Якоря» возникают в результате повторения или ассоциации.

Методика системы «якорей» основывается на нашей способности учиться, строя связи и ассоциации. Ассоциации формируются на уровне условного рефлекса, облегчают наше поведение, не заставляя каждый раз обдумывать свои реакции. Например, звонок в учебном заведении означает окончание занятия. Все начинают собираться, мысленно уже за пределами аудитории, даже если преподаватель еще не закончил тему.

Красный свет светофора означает требование остановиться. Это действие случается практически на автомате.

Принцип преподавания неотложной электрокардиографии на практике выглядит следующим образом. Чтобы не «зубрить» и в критический момент правильно поставить диагноз – при обучении строится ассоциация.

Самая простая выглядит следующим образом. Берем в руки кардиограмму. Первое отведение оказывается в левой руке, а третье в правой.

Дальше просто. Все проблемы в левой руке (I отведение) - проблемы левого сердца, все проблемы в правой руке (III отведение) - проблемы правого сердца. AVR перевернутое первое отведение. AVF –усиленное третье.

Если зубец R больше в правой руке, то электрическая ось отклонена вправо, а если больше в левой руке, то ось отклонена влево (Рис.1,2.).

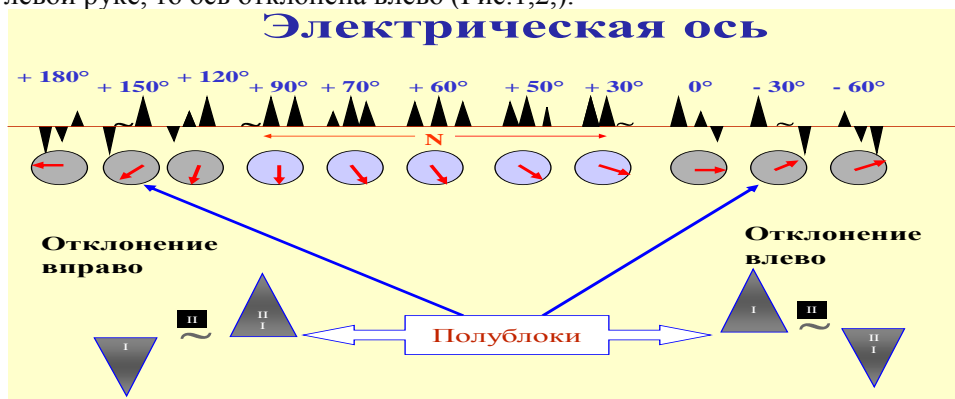

Рис. 1.

Рис. 2.

Второе отведение как «обезьянка» то ли умное, то ли красивое. Это отведение не знает, к какому отведению пристроится, то есть может подражать как I так III отведению. Если зубец R во втором отведении посередине, то ось не отклонена и сердце имеет нормальную позицию (Рис.2,3).

Рис. 3.

Если R расширен слева- это блокада левой ножки пучка Гиса, если справа, то блокада правой ножки пучка Гиса (Рис 4,5).

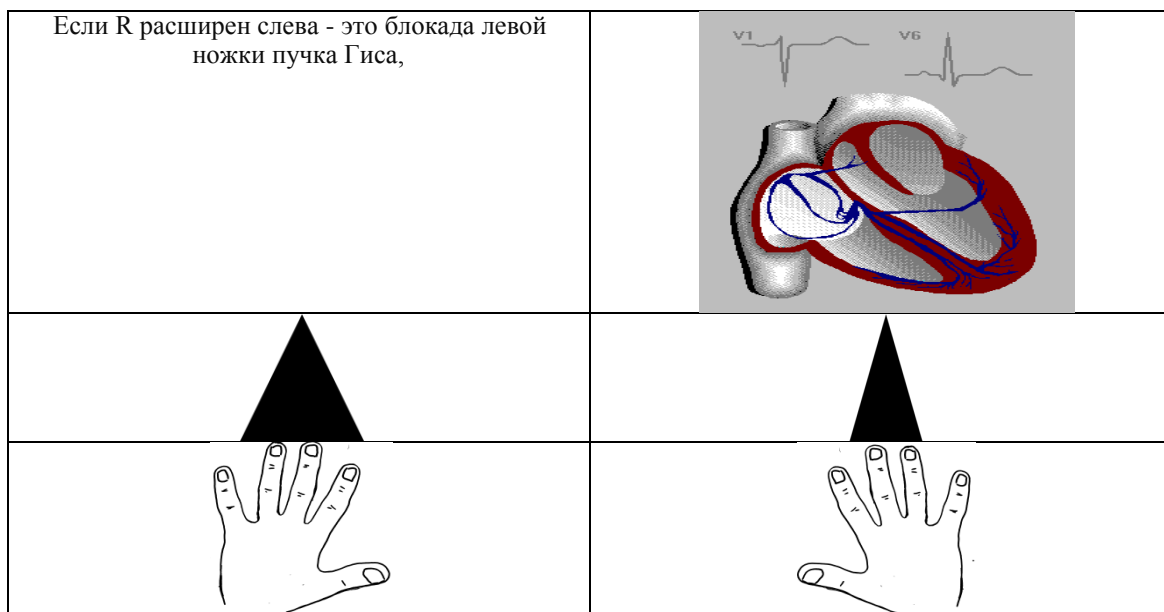

Рис. 4.

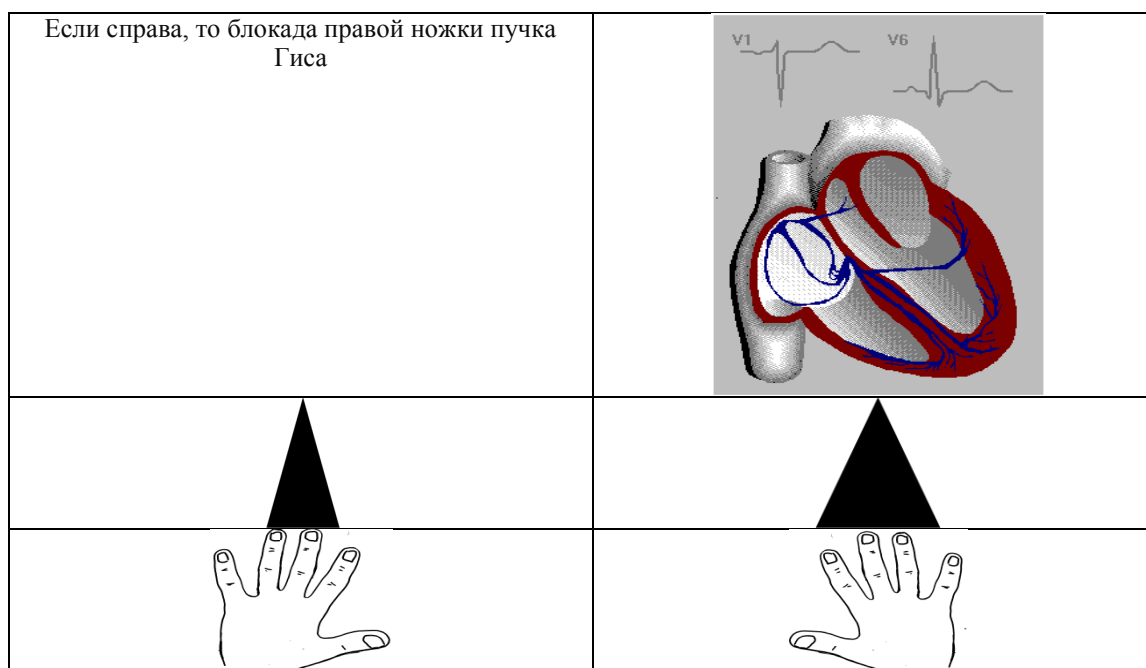

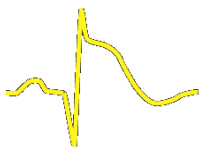

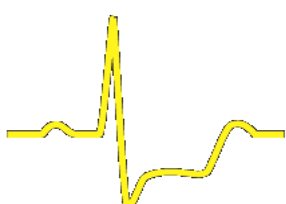
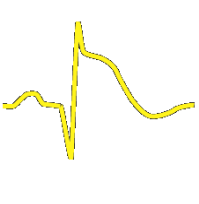
Рис. 5.

А экстрасистолы наоборот, расширены с противоположной стороны. Если зубец R расширен слева при экстрасистолии, то ее генез в правом желудочке, а если справа, то она родилась в левом желудочке.

Внезапное отклонение оси влево чаще это блокада передней ветви левой ножки пучка Гиса. если отклонение вправо, то это блокада задней ветви левой ножки пучка Гиса.

Тактически это очень важно. При инфаркте миокарда такое нарушение проведения свидетельствует о глубоком поражении, что является прогностически неблагоприятным признаком, когда поражаются глубинные структуры сердца. Обычно эти пациенты не выживают.

Если признаки инфаркта (подъем ST выше изолинии) в правой руке, то это передний инфаркт, а если слева, то задний (Рис 7,8,9).

I - отведение	II - отведение	III - отведение
Передний инфаркт		
		
I - отведение	II- отведение	III отведение
Задний инфаркт		
		

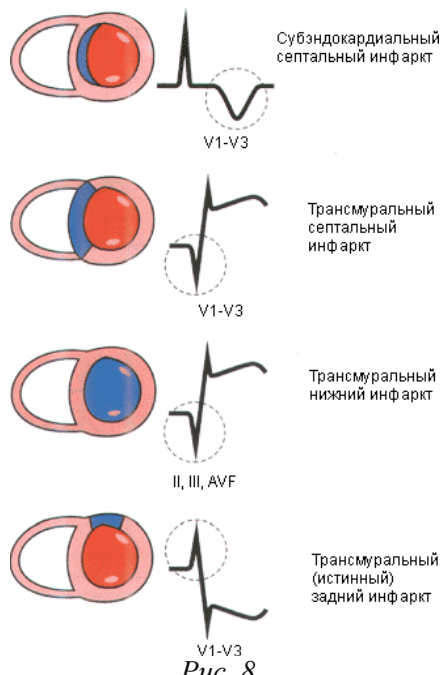

Рис. 8.

Рис. 7.

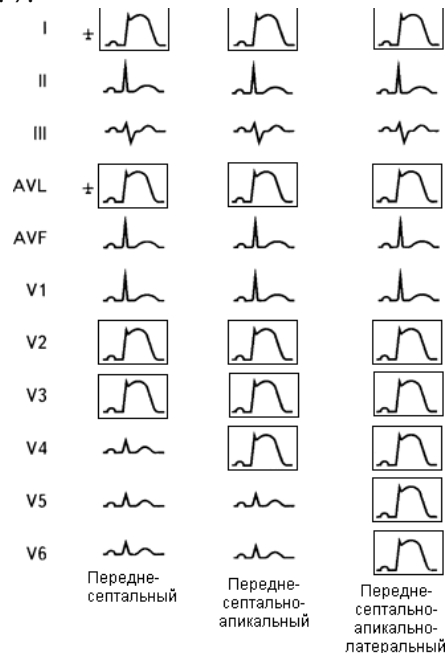

Рис. 9. Локализация инфаркта: передняя стенка

То есть практически все электрокардиографические феномены привязываются к какому-нибудь образу, что облегчает запоминание и освобождает от зубрежки.

Строится конструкция, в которую как на полочку выкладывается информация из разных источников. Такая система позволяет в критический момент, не раздумывая поставить правильный диагноз. Врач должен оценить правильность ритма сердца; при этом, помимо качественной оценки, важна еще и тактическая, прикладная. Все нарушения ритма можно разделить на три категории: безопасные для жизни, потенциально опасные и смертельно опасные.

К безопасным относится дыхательная аритмия, редкие экстрасистолы, умеренное замедление и ускорение сердечной деятельности и пр.

В этих случаях можно обойтись без лечения или применять препараты, медленно воздействующие на сердце. Очевидно, что эти формы - вне пределов неотложной терапии.

К потенциально опасным, относятся, такие нарушения ритма, которые таят в себе возможность перехода к более серьезным формам. Например, «ранние» экстрасистолы, проявления электрической нестабильности желудочков сердца, остро возникающие нарушения проводимости в сино-аурикулярном или атрио-вентрикулярном соединениях.

Сигнал тревоги - случаи фибрилляции желудочков, асистолии, пароксизмы тахикардии с нарушениями гемодинамики, тромбоэмболия. Судьбу больного решают секунды. Необходимо немедленное применение превентивной терапии.

При анализе ЭКГ необходимо получить представление о форме и структуре желудочкового комплекса, его начальной (QRS) и конечной (ST-T) частей, что позволит выявить нарушения внутрижелудочковой проводимости, синдромы предвозбуждения, инфаркты миокарда, обменные и токсические поражения сердечной мышцы.

Формируется чисто прикладная оценка изменений желудочкового комплекса. Определяются неопасные, потенциально опасные, смертельно опасные для жизни феномены.

Не опасные это позиционные изменения, гипертрофии отделов сердца, проксимальных блокад ножек пучка Гиса, вторичные нарушения реполяризации.

Потенциально опасны рубцовые изменения миокарда, аневризмы сердца, дистальные внутрижелудочковые блокады.

Опасны для жизни все инфаркты миокарда, острые перегрузки правого желудочка, признаки электролитных расстройств.

Необходимо готовить специалистов высокого уровня, способных на догоспитальном этапе квалифицированно поставить диагноз и оказать адекватную своевременную помощь.

Используя, данную методику преподавания, материал, который излагался ранее в течение месяца, курсанты усваивают за три, четыре занятия.

Освободившееся время используется на работу в клинике, качественному усвоению практических навыков, проведению ролевых игр, чтению специальной литературы и т.д.

Тестирование уровня знаний курсантов проводится до и после окончания цикла. Так выявлено, что курсанты, которые проходили, обучение по данной методике, показали в последующем лучшие результаты по 100 балльной системе. Качество полученной информации в составило $82,5 \pm 3,2$ в основной группе. В группе же, где проходило обучение по обычной форме обучения средний балл составил $42,8 \pm 2,1$.

Более того при такой форме обучения, полученные знания остаются с доктором практически навсегда. Построенная ассоциация позволяет легко читать и понимать в последующем самые сложные литературные источники. Нет необходимости «зубрить». Вся информация укладывается в построенную ассоциативную конструкцию. Материал легко усваивается. Мы практически дарим слушателям ключи к диагностике ЭКГ и позволяем избирательно относиться, к полученной информации, систематизировать ее.

Такая форма обучения способствует в последующем, хорошему контакту кафедры с практическим здравоохранением.

В интернете выставляются материалы по сложным диагностически больным, что позволяет проводить в режиме on line дистанционные консультации, консилиумы.

Привлекаются сотрудники других ВУЗов и стран. В этом плане накоплен позитивный опыт общения с санаторием «Бердянск», «Лазурный» в г. Бердянск, санаторием «Победа» в Николаеве. Дистанционно проводятся консультации и консилиумы для пациентов из Боснии Герцеговины (Сараево, Баня Лука, Пале).

Мы ценим добрые отношения, которые возникают при такой форме обучения. Такое общение, несомненно, взаимно обогащает.

Мы реально можем помочь практическому врачу, а в ответ получаем бесценный клинический материал, который можно использовать в дальнейшем для обучения слушателей.

ЛИТЕРАТУРА

1. Продвинутое техники NLP Владиславова Н.- София.- 2015.- 320 с.
2. Простой анализ ЭКГ. Интерпретация, дифференциальный диагноз: Г. Эберт — Санкт-Петербург, Логосфера, 2010 г.- 280 с.
3. Расшифровка ЭКГ: Эндрю Р. Хаутон, Дэвид Грей — Санкт-Петербург, Медицина, 2001 г.- 288 с.
4. Руководство по практической электрокардиографии В.Л.Дощицин Издательство "МЕДпресс-2015 г информ.-"416 с.
5. ЭКГ в практике врача: Джон Хэмптон — Санкт-Петербург, Медицинская литература, 2013 г.- 400 с.
6. ЭКГ для врача общей практики: А. Л. Сыркин — Москва, Медицина, 2007 г.- 176 с.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОВМЕСТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЫ И СЕМЬИ В ВОСПИТАНИИ УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

¹кандидат педагогических наук, доцент Колышкина Алла Петровна
²кандидат педагогических наук, доцент Колышкин Александр Владимирович

*Украина, г. Сумы, Сумской государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко,
¹кафедра дошкольного и начального образования; ²кафедра коррекционного и инклюзивного
образования*

Современная парадигма образования возлагает на образовательную деятельность, учебное заведение и семью конкретные задачи по формированию гармонично развитой личности. Воспитание учащихся начальных классов в школе и семье возможно только при условии специальной профессиональной квалификации учителей начальной школы, повышение педагогического образования и воспитательного мастерства родителей.

В теоретическое положение воспитательного потенциала семьи значительный вклад внесли А. Макаренко, В. Сухомлинский, Ш. Амонашвили. Эти педагоги подчеркивают необходимость педагогической помощи родителям, выделяют воспитательную функцию семьи как одну из самых важных. Научные подходы к семейному воспитанию в современных условиях разработанные в исследованиях Т. Алексеенко, Т. Виноградовой, А. Докукиной, Т. Кравченко, Л. Повалий, В. Постовым, А. Пухтой, А. Хромовой. Ученые подчеркивают важность согласования действий, которые производят различные субъекты воспитательного процесса на детей. Актуальные аспекты поиска взаимодействия всех воспитательных структур общества, влияния совместной деятельности школы и семьи на воспитание школьников представлены в исследованиях В. Бочаровой, Б. Вульфома, В. Семенова, А. Хрипковой, Б. Ширвиндта.

Цель данной статьи заключается в определении психолого-педагогической роли совместной деятельности школы и семьи в формировании личностных качеств учеников начальной школы.

Специфика семейного воспитания заключается в том, что оно более эмоциональное по содержанию, чем общественное. Семья обладает особыми средствами, условиями и методами воспитания. В данном контексте А. Иванов утверждает, что характеристика личности ребенка и взрослого (который вырастает из этого ребенка) во многом определяется социально-экономическим положением семьи, культурным и образовательным уровнем родителей, характером отношений между старшими и младшими, нравственным сознанием родителей и их нравственным поведением, духовными интересами и ценностными ориентациями. В свою очередь, Н. Волкова, И. Гребенников доказывают, что семья регулирует процесс нравственного и интеллектуального развития личности, способствует активизации положительных

воздействий, способна более эффективно, чем другой социальный институт, нейтрализовать действие негативных внешних факторов. Нравственное развитие ребенка в семье происходит не только благодаря сознательному влиянию родителей, которые выдвигают разные требования, но и стихийно, под влиянием условий жизни.

Для повышения эффективности воспитательного воздействия семьи необходимо, чтобы школа и общество оказывали родителям помощь в усвоение основных принципов и содержания воспитания в современных социально-экономических условиях Украины.

Значительный вклад в разработку идеи взаимодействия школы и семьи сделал И. Гребенников. Он выделяет основные признаки этого процесса: «процесс воспитания становится более целостным, непрерывным, обеспечивая последовательность и единство педагогического воздействия на учащихся в школе, семье, обществе; более органичное сочетание и взаимообогащения общественного и семейного воспитания; заметно уменьшается сфера стихийного неуправляемого воздействия на детей».

Именно И. Гребенников впервые ввел понятие «педагогическая культура родителей», под которой он понимал «такой уровень педагогической подготовленности родителей, который отражает степень их зрелости как воспитателей и проявляется в процессе семейного и общественного воспитания детей» [1, с. 25].

Сущность взаимодействия школы и семьи обосновал Л. Ваховский. По его мнению, взаимодействие является целенаправленным, взаимообусловленным влиянием взаимодействующих систем одна на другую, что способствует их взаимообогащению, усилению воспитательного потенциала. Взаимодействие школы и семьи – это сотрудничество равноправных партнеров. Только при таком условии каждая из взаимодействующих систем более эффективно выполняет свои функции по воспитанию подрастающего поколения. Школа – не всегда главный субъект взаимодействия. Если раньше школу считали центром воспитательной работы с учащимися, то теперь она все больше ограничивается дидактической функцией при явном снижении роли своей воспитательной деятельности.

Школа и семья должны работать так, чтобы дети постоянно чувствовали единство, поскольку разные, а иногда противоположные требования взрослых, как отмечает Т. Кравченко, приводят к неуверенности ребенка. Понятие единства воспитания имеет психологический и педагогический аспекты. Психологический аспект предусматривает выяснение реальных возможностей и полное понимание всеми педагогами воспитательных задач. Педагогический аспект ставит цель – создание воспитательной ситуации, как в школе, так и в семье, и обязывает учеников вести себя в соответствии с нормами поведения. Бесспорно, воспитательные задачи не должны противоречить друг другу.

Основываясь на достижениях современной психолого-педагогической науки, учитывая практический опыт и особенности нынешних реалий, современные исследователи делают попытку определить наиболее актуальные проблемы семейного воспитания детей разных возрастных категорий и найти оптимальные пути решения проблем воспитания путем привлечения родителей к сотрудничеству с общеобразовательными учебными заведениями [4].

По мнению ученых Т. Кравченко, В. Постового, семья – одна из величайших ценностей, созданных человечеством за всю историю его существования. Ни одна нация, ни одна культурная общность не обошлась без семьи. В ее позитивном развитии, сохранении и укреплении заинтересованы как общество, так и государство. Каждый человек, независимо от возраста, требует прочной и надежной семьи. Как специфическая форма общности людей, семья сочетает в себе индивидуальные и коллективные начала, является первоисточником социальных идеалов и норм критериев поведения. Ценность семьи обусловлена воспроизведением жизни и поддержкой культурных и духовных ценностей, воспитанием детей, передачей им трудовых навыков, формированием социальной и индивидуального сознания.

Особое значение для обеспечения эффективного взаимодействия с родителями имеет период обучения ребенка в начальных классах, когда родители «с желанием посещают учебное заведение, интересуются обучением и поведением ребенка» [7, с. 74]. Наиболее распространенными формами работы с родителями учащихся младших классов А. Пухта считает родительские собрания, семейные праздники, спортивные и культурно-массовые мероприятия. Исследовательница подчеркивает необходимость внедрения в работу с родителями элементов образовательных технологий, которые «помогут раскрыть новые грани сотрудничества, обогатит родителей психолого-педагогическими знаниями, разовьет навыки продуктивного общения» [7, с. 74]. Такой подход создаст позитивные предпосылки для

предоставления родителям психолого-педагогической помощи по воспитанию ребенка, в частности в формирование экологически целесообразного поведения.

Функции взаимодействия школы и семьи выделяет Т. Кравченко, а именно: диагностическую; прогностическую; ценностную; организационно-управленческую; рефлексивную. По мнению Т. Кравченко, «взаимодействие – это процесс воздействия различных субъектов друг на друга, определяющий взаимосвязь и взаимопомощь, в результате чего происходит соединение отдельных элементов в определенную систему, формирование ее целостности» [5, с. 167]. Исследовательница дает определение понятиям «формы и методы взаимодействия», определяя их как способы выработки действий педагогов и родителей, их сочетание и реализацию с целью предоставления родителям квалифицированной педагогической помощи в сложных жизненных ситуациях; ознакомление родителей с концепцией развития школы, образовательной программой; содержанием учебных предметов.

Технология взаимодействия школы и семьи, разработанная Т. Кравченко, имеет основные составляющие, которые реализуются в таких блоках: объективные условия; стратегия; тактика. По мнению автора, информацию относительно объективных условий функционирования семьи можно получить по следующим направлениям: наличие у родителей знаний, умений и навыков семейного воспитания ребенка; наличие в воспитании ребенка определенных проблем и способы их решения; отношение родителей к сотрудничеству со школой. Получение такой информации позволит сформировать группы родителей в зависимости от их отношения к воспитанию ребенка и к предоставлению педагогической помощи со стороны учителя, школы; уровня формирования практических и педагогических умений и навыков. Надлежащее знание объективных условий способствует выработке продуманной и целенаправленной стратегии педагогизации родителей как наиболее важного и сложного элемента взаимодействия школы и семьи.

Указанную стратегию Т. Кравченко предлагает разрабатывать, основываясь на следующих принципах: аккумуляционном, инновационном, мобилизационном, принципе конкретности и качества. Важной составляющей разработанной технологии является тактика «как совокупность средств и методов достижения ближних, быстро достижимых, а также отдаленных во времени результатов». От выбора тактических приемов, продуманности их применения во многом зависит реализация стратегической цели [6, с. 61–64].

Прикладные аспекты взаимодействия школы и семьи также были освещены в работах А. Хромовой. Придавая значение взаимодействию школы и семьи в воспитании детей, исследовательница акцентирует внимание на необходимости обеспечения помощи учителям и предлагает ее методическое обеспечение, содержащее рекомендации по изучению семей учащихся, раскрывает содержание и сущность различных форм проведения занятий с родителями (лекция, беседа, семинар, практикумы диспут, конференция, консультация). В частности, алгоритм занятия таков:

- 1) определение цели занятия;
- 2) определение формы организации и проведения занятия;
- 3) выбор места и времени проведения занятия;
- 4) вопросы для обсуждения;
- 5) основные и вспомогательные средства;
- 6) возможные трудности;
- 7) ожидаемые результаты.

Взаимодействие школы и семьи как один из главных принципов организации образования рассматривает Т. Виноградова. Исследовательница акцентирует внимание на том, что взаимодействие заключается не только в помощи социальных институтов друг другу, но и в умном объединении возможностей, усилий в организации жизнедеятельности школьников. Однако это становится возможным только при условии организации такого взаимодействия, которое будет учитывать потребности, интересы детей и родителей, специфику конкретного учебно-воспитательного учреждения; обеспечивать демократичность, равноправие во взаимоотношениях всех партнеров этого процесса.

По мнению Т. Виноградовой, для эффективного взаимодействия школы и семьи педагоги должны разработать стратегии с учетом актуальных проблем школьников, выстраивать работу с родителями на опережающем принципе, готовить их к пониманию детских отношений и их проблем. В контексте исследуемой нами проблемы особое внимания заслуживает то, что исследовательница предоставляет важную роль в пропаганде

педагогических знаний среди родителей. Решать эту задачу рекомендуется во время организации и проведения внеурочных мероприятий соответствующего направления.

В контексте совместной деятельности рассматривает взаимодействие школы и семьи А. Коберник. Он отмечает, что это взаимодействие должно быть нацелено на то, чтобы благодаря совместным усилиям достичь настоящего взаимопонимания школы и семьи, без которого невозможно рассчитывать на любую эффективность воспитательного процесса. Для этого, по мнению автора, необходимы два важных фактора: заинтересованность и готовность взаимодействующих сторон ответственно решать воспитательные задачи и равенство партнеров. Из отношений педагога с родителями следует исключить командования и подчинения. Учитель не должен стоять над ними, его задача – быть рядом и вместе. В содружестве самых авторитетных для школьника людей должно преобладать «сотрудничество, деловое и сердечное» [2, с. 189].

Анализируя современное состояние взаимодействия школы и семьи, ученый приходит к выводу, что подавляющее большинство родителей не готовы к активной реализации из-за недостаточного уровня педагогической культуры. Именно она «является важным фактором успешного семейного и общественного воспитания детей в новых условиях, их интеллектуального развития и духовного обогащения...» [2, с. 190]. В целях совершенствования системы по формированию педагогической культуры родителей А. Коберник предлагает проводить работу с постоянным составом слушателей. Для этого необходимо организовать целостное и последовательное изучение педагогики и смежных наук, акцентировать внимание на приобретении конкретных умений и навыков, имеющих значение для успешного воспитания детей в семье.

В связи с усилением внимания к взаимодействию школы и семьи вопрос о ее организации, принципов, форм и методов становятся предметом всестороннего исследования. Так, А. Низовой, а за ним В. Постовой разработали концепцию взаимодействия воспитательных институтов, в которой освещается организация исследования взаимодействия семьи и школы. Сущность данной концепции заключается в том, что основой взаимодействия семейного и общественного воспитания детей и молодежи должна быть консолидация всех воспитательных сил при условии четкого определения места и функций каждого института воспитания; семья – это первичный воспитательный коллектив и одновременно объект для воспитательного воздействия со стороны общества, которое осуществляет свое влияние на семью через школу, средства массовой информации, трудовые коллективы. Роль школы ученые видят в осуществлении различных форм индивидуальной и коллективной работы с родителями, привлечение их к общественной деятельности по воспитанию детского коллектива, в организации педагогического всеобуча, повышении педагогической культуры и социальной активности родителей.

Таким образом, школа функционирует как организационный и руководящий центр. Именно она добивается соответствия содержания воспитательной работы в семье содержанию общественного воспитания. Воспитывая детей, школа производит воспитательное воздействие и на семью, организует систематическую работу по повышению педагогической культуры родителей, привлекает их в общий процесс, использует творческие возможности родителей во внеклассной работе.

Безусловно, такое педагогическое просвещение играет значительную роль в воспитании, однако оно не даст желаемого результата без использования дополнительных форм работы, которые обеспечат тесную связь школы и семьи, а именно: классных собраний; дней открытых дверей; родительских комитетов; посещение родителями школы, а учителями – семей; участия родителей во внеклассной работе; пресс-конференций и др.

Таким образом, взаимодействие школы и семьи в контексте воспитания учащихся начальных классов – это обоюдное влияние субъектов учебно-воспитательного процесса (учителей, родителей и учащихся), основанное на гуманистических субъект-субъектных отношениях и согласованных действиях [3, с. 284].

Анализ философской, социологической и психолого-педагогической литературы показывает, что ученые и педагоги-практики в большинстве единодушны в том, что взаимодействие школы и семьи является важным процессом, который имеет широкие возможности для предоставления семье психолого-педагогической помощи по воспитанию детей, прежде всего, благодаря повышению педагогической культуры родителей. Перспективы дальнейшей работы заключаются в совершенствовании форм и методов взаимодействия школы и семьи в воспитании личности учащихся начальных классов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гребенников И. В. Комплексный подход в повышении педагогической культуры родителей / И. В. Гребенников // Материалы семинара [«Деятельность организаций Педагогического общества РСФСР по пропаганде педагогических знаний»]. – М.: Педагогическое общество РСФСР, 1976. – С. 24–31.
2. Коберник О. М. Управління виховним процесом у загальноосвітньому закладі: [монографія] / О. М. Коберник. – К. : Науковий світ, 2003. – 230 с.
3. Колишкіна А. П. Теоретичні аспекти взаємодії школи і сім'ї у вихованні школярів / А. П. Колишкіна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – № 3 (47). – С. 281–289.
4. Колишкін О. В. Педагогічні аспекти діяльності вчителя-дефектолога в роботі із сім'ями, що виховують дітей з особливими потребами / О. В. Колишкін // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / [голов. ред. А. А. Сбруєва]. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – № 3 (47). – С. 10–20.
5. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : [монографія] / Т. В. Кравченко. – К. : Фенікс, 2009. – 416 с.
6. Кравченко Т. В. Учитель і сім'я: технологія співробітництва / Т. В. Кравченко // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 2. – С. 57–64.
7. Пухта О. Співпраця батьків та школи у вихованні дітей / О. Пухта // Педагогічний пошук. – 2006. – № 3 (5). – С. 74–75.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПРОГРАММІСТОВ В УКРАЇНЕ В КОНЦЕ ХХ – НАЧ. ХХІ ВВ.

Лебедь Г. Н.

Україна, Херсон, КВУЗ «Херсонська академія неперервного образования, соискатель кафедры педагогики, менеджмента образования и инновационной деятельности»

Abstract. *The article considers the transformations in the preparation of future programmers, which took place in Ukraine in the second half of the XX - beginning of the XXI century.*

Since 1969, after the decision of the Council of Ministers and the CPSU Central Committee «On the training of personnel in the USSR in the field of applied mathematics», «Applied Mathematics» - the first educational specialty was introduced into educational practice, within the framework of which mass training of programming specialists began. At first it was part of the specialty group «Electronic engineering, electrical instrumentation and automatics». The predecessor of Applied Mathematics was the specialty «Computational Mathematics». In 1975, training in these specialties (not counting evening training) was offered at 54th (applied mathematics) and 43rd (ACS) faculties with a production capacity of about 5,000 people per year. In the list of university specialties of the USSR 1987 «Applied Mathematics» was moved to a group of natural sciences, while a group of specialties, for which software and hardware specialists were trained, were named «Computer Science and Automated Systems». Since the beginning of the 1990s, the instrumental environment for creating computer courses has been spreading in Ukraine and the CIS countries. They use household computers of the third and fourth generations. Computer equipment from European countries, USA, Japan and South Korea is imported into Ukraine in large batches.

The article analyzes the continuity ratio between the list of directions for training IT industry specialists in Ukraine's universities in 1987, 1994, 1997, and 2016.

The necessity of orientation to the state of the world labor market and modern educational standards in the preparation of future programmers is substantiated.

Keywords: *IT industry, IT specialties, future programmers, list of directions.*

Начиная с 90-х годов XX века образование в сфере информационных технологий интенсивно развивается, привлекая молодежь высокими заработками и постоянными новациями. Согласно отчета американского Бюро статистики труда [1] прогнозируется рост спроса на специалистов в отрасли информационных технологий (ИТ) в период с 2008 по 2018 года на 21%.

Чтобы профессионал программист оставался в спросе, ему необходимо быть в курсе последних новинок, всегда развиваться, изучая новые современные языки программирования и стремительно развивающиеся технологии. Подтверждением этому являются темпы развития научно-технического прогресса в мировом масштабе:

1. Для того чтобы собрать аудиторию в 50 млн. человек понадобилось: для радио - 38 лет, телевидения - 13 лет, Интернета - 4 года, ipod - 3 года, Facebook - 2 года. Популярная международная социальная сеть «MySpace» имеет более 200 млн. пользователей. Если бы «MySpace» была страной, то это была бы пятая страна по численности населения. Прирост числа зарегистрированных пользователей составляет 250 тыс. человек в сутки.

2. Мы живем в век экспоненциального роста. Каждый месяц «Google» обрабатывает 31 млрд. поисковых запросов, еще в 2006 г. их было 2,7 млрд.

3. Динамика роста Интернет-устройств: в 1984 г.. их насчитывалось 1 тыс. шт., в 1992 г. - 1 млн. шт., в 2008 г.. - 1 млрд. шт., в 2016 г.. - 2,2 млрд. шт.

4. Первое коммерческое sms-сообщение было отправлено в декабре 1992 года. Сегодня количество отправленных и полученных сообщений в сутки превышает количество людей на планете.

5. Специалистами было посчитано, что в выпуске газеты «Нью-Йорк Таймс» за неделю печатается информации больше, чем ее человек получал в XVIII в. за всю свою жизнь [2].

Интенсивное развитие сферы информационных и коммуникационных технологий актуализируют проблему качества подготовки конкурентоспособных специалистов ИТ-индустрии, адаптацию отраслевых образовательных стандартов высшего образования к требованиям времени, потребностям общества, рынка труда и государства.

Формирование конструктивных путей образовательной составляющей будущих программистов невозможно без осуществления историко-культурной рефлексии генезиса и выделения основных тенденций образовательного потенциала вышеназванных специалистов в отечественной и зарубежной педагогике.

Существенные трансформации в подготовке будущих программистов происходили в Украине во второй половине XX - начале XXI века.

Появление первых электронных вычислительных машин (ЭВМ) в бывшем СРСР относится к началу 50-х гг. XX века. Вместе с этим получила бурное развитие новая область человеческой деятельности – программирование для ЭВМ.

В 1969 г. постановлением Совета Министров и ЦК КПСС «О подготовке кадров в СССР в области прикладной математики» в образовательную практику была введена первая образовательная специальность, в рамках которой началась массовая подготовка специалистов по программированию – «Прикладная математика». Сначала она была частью группы специальностей «Электронная техника, электроприборостроение и автоматика» [6]. Предшественницей «Прикладной математики» была специальность «Вычислительная математика». В 1975 г. подготовку по этим специальностям (не считая вечернего обучения) предлагали на 54 (прикладная математика) и 43 (АСУ) факультетах с объемом выпуска около 5000 человек в год [7].

Одной из предпосылок, связанных с индустриализацией программного обеспечения ЭВМ, явилось создание в 1974 году научно-производственного объединения «Центрпрограммсистем». Это была первая в стране профессиональная программистская организация, которая осуществляла разработку, поставку и сопровождение программных средств в условиях хозрасчета.

Опыт работы НПО «Центрпрограммсистем» и созданной в 1985 году региональной сети организаций по разработке, производству и сопровождению программных средств позволяет сформулировать основные черты организационно-экономического механизма развития индустрии программного обеспечения – это, прежде всего, хозрасчетные отношения между разработчиками, изготовителями и пользователями программных средств, специализация организаций по видам программных средств и обеспечение функционирования распределенного Банка программных средств, кооперация организаций при поставке программных средств и оказании научно-технических услуг по их внедрению[5].

29 апреля 1987 года вышло постановление ЦК Компартии Украины и Совета Министров УССР № 326 «О повышении роли вузовской науки в ускорении научно-

технического прогресса, улучшения качества подготовки специалистов», где предлагалось коренным образом усилить материально-техническое и кадровое обеспечение вузов, укрепить их связь с академическими и отраслевыми научными учреждениями. С целью подготовки, переподготовки, повышения квалификации кадров для АН УССР и системы образования, а также научных, инженерно-технических кадров и других специалистов народного хозяйства в 1987 г. при Институте кибернетики АН УССР начал функционировать научно-учебный центр информатики и вычислительной техники.

Учебные и научные учреждения оснащаются персональными компьютерами типа IBM PC-XT, IBM PC-AT и совместимых с ними. Поэтому наряду с АНС на базе советских персональных ЭВМ (серии «ЕС» и «СМ») находят применение АНС, основанные на иностранных моделях.

Распространяются инструментальные средства для создания автоматизированных средств обучения: автоматизированные лабораторные практикумы, автоматизированные обучающие системы и учебные курсы, автоматизированные системы контроля знаний, компьютерные тренажеры, экспертные обучающие системы, системы управления базами данных/базами знаний.

Это системы «Адонис», «АВС», «УРОК» и др., специальные инструментальные экспертные системы («ИНТЕР-ЭКСПЕРТ»), системы логического программирования («Пролог»), естественно-языковые лингвистические процессоры и др. Такие системы имели достаточно большую функциональность, что позволило создавать программы нового дидактического уровня: моделирующие, адаптивные, аналитические [4].

В Перечне вузовских специальностей СССР 1987 [8] «Прикладная математика» переместили в группу естественно-научных специальностей, а группа специальностей, по которым готовили специалистов по программному и аппаратному обеспечению ЭВМ, получила название «Вычислительная техника и автоматизированные системы».

С начала 90-х годов в Украине и странах СНГ распространяется инструментальная среда для создания компьютерных курсов. Используют бытовые компьютеры третьего и четвертого поколений. В Украину ввозится большими партиями компьютерная техника из европейских стран, США, Японии и Южной Кореи.

В первом украинском перечне направлений подготовки специалистов в вузах («Перечень-1994» [3]) количество ИТ-специальностей значительно увеличилось по сравнению с «Перечнем-1987» (рис. 1). Возможно, вследствие этого они попали в различные классификационные группы [6].

В «Перечне-1997» список ИТ-специальностей, в определенной степени был откорректирован, а состав соответствующих классификационных группировок переформатирован, но рассредоточения родственных ИТ-специальностей по различным отраслям образования сохранилось [9].

Сегодня в Украине готовят ИТ-специалистов в отрасли знаний «12. Информационные технологии» по специальностям:

121. Инженерия программного обеспечения;
122. Компьютерные науки и информационные технологии;
123. Компьютерная инженерия;
124. Системный анализ;
125. Кибербезопасность. [10].

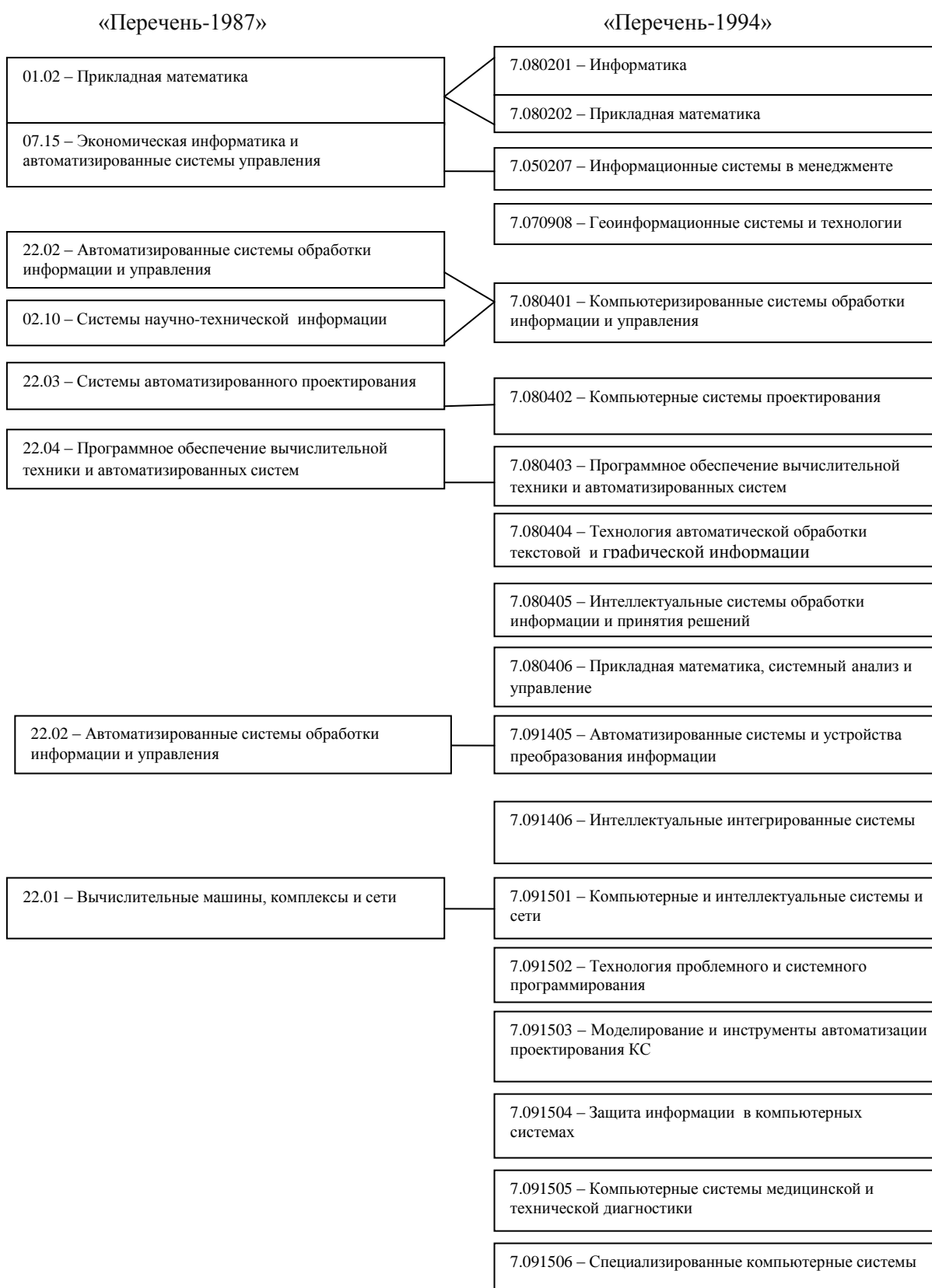

Рис. 1. Соотношения преемственности между «Перечнем-1987» и «Перечнем-1994»

В подготовке будущих инженеров-программистов должны отражаться состояние мирового рынка труда и современные образовательные стандарты. В течение сорока последних лет вопросами разработки рекомендаций к составлению университетских учебных планов

специальностей, связанных с компьютерингом, занимаются четыре профессиональные ассоциации: ACM, AIS, AITP, IEEE-CS.

Процесс развития учебных программ принял постоянный непрерывный характер - специалистами профессиональных ассоциаций наработано обновленные документы по направлениям: computer engineering 2004 (CE2004), computer science 2013 (CS2013), information systems 2010 (IS2010), software engineering 2009 (SE2009), information technology 2008 (IT2008).

Таким образом, система ИТ-образования играет роль катализатора в развитии всей системы образования. Для создания национальной конкурентоспособной системы массовой подготовки профессиональных кадров для ИТ-индустрии нужна интеграция усилий науки, образования, индустрии и государства.

ЛИТЕРАТУРА

1. U.S. Bureau of Labor Statistics, Computer Software Engineers and Computer Programmers. Occupational Outlook Handbook, 2010-11 Edition [Electronic resource]. – URL: <http://www.bls.gov/oco/pdf/ocos303.pdf>
2. Sway, Mary. We can teach software bitter // Computing Research News V.4(4) : - Did you know? // video.i.ua.
3. Додаток до Постанови Кабінету Міністрів України «Про Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій» від 18.05.1994 № 325.
4. Ершов А.П. Становление программирования в СССР (переход ко второму поколению языков и машин) [Электронный. Ресурс] / А.П. Ершов, М.Р. Шура-Бура. Препринт № 13 ВЦ СО АН СССР. – Новосибирск, 1976. – URL: ershov.iis.nsk.su/archive/
5. Макаревич В.П. Развитие программного обеспечения в СРСР//Програмные продукты и системы- №1 за 1988 год[21/03/1988]- [Электронный ресурс]- режим доступа:www.swsys.ru/index.php?Id=1465
6. Морозова Т. Освітні та наукові ІТ-спеціальності у кількісному вимірі [Електронний ресурс] / Т. Морозова // Інженерія програмного забезпечення. – 2010. – № 1. – URL: www.nbuu.gov.ua
7. Приложение к приказу Минвуза СССР «Об утверждении Перечня действующих специальностей и специализаций высших учебных заведений СССР» от 05.09.1975 № 831
8. Приложение к приказу Министерства высшего и среднего специального образования СССР «Об утверждении перечня специальностей вузов СССР» от 17.11.1987 № 790 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_1440.htm.
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій» від 24 травня 1997 року № 507
10. Наказ Міністерства освіти і науки України 06 листопада 2015 року № 1151 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 12 квітня 2016 року № 419 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.krok.edu.ua/download/aspirantura/2016-08/tablitnya-vidpovidnosti-pereliku.pdf>

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К ПРАКТИЧЕСКОЙ РАБОТЕ С ХОРОМ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Литвак Алиса Аркадьевна

Украина, Киев, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова, преподаватель кафедры теории и методики музыкального образования, хорового пения и дирижирования факультета искусств им. Анатолия Авдиевского

Abstract. *The article offers practical recommendations to senior students who will conduct their first rehearsals within an education process. Key psychological problems and solutions to them are highlighted.*

Keywords: *choral tutorial, trainee student, choral class.*

Хоровой практикum является неотъемлемой частью дисциплины «хоровой класс», которая включает в себя освоение и самостоятельное изучение методов и средств работы с хором. В хоровом классе студент является частью хорового коллектива, звеном единого механизма, которым управляет преподаватель-хормейстер. В то же время этот коллектив является творческой лабораторией и «материалом» для наработки практических навыков студента в качестве дирижера. Студент-дирижер развивает свои методические наработки, музыкальные, организаторские и коммуникативные способности. Он учится реализовывать свои практические и теоретические навыки, обобщать накопленные знания, заимствованные из смежных дисциплин. Ведь базовой теоретической и практической подготовкой к практикumu работы с хором является предварительное и параллельное изучение дирижерско-хоровых дисциплин таких как: дирижирование, методика работы с хором, хороведение, хоровая литература, чтение хоровых партитур; музыкально-теоретический цикл: сольфеджио, гармония, полифония, анализ музыкальных форм и владение игрой на фортепиано. Также органические связи установлены с предметами, берущими свое начало в отечественном искусстве и всемирной истории музыкальной культуры.

Цель статьи – изложить методические наработки для студенческой аудитории старших курсов дирижерско-хоровых факультетов, дать студентам практические рекомендации перед проведением первых репетиций в условиях хорового класса.

Руководство группами музыкантов существовало еще с давних времен. Тем не менее, профессия дирижера, требующая специального образования, умения, способностей и навыков, возникла лишь в середине XIX века. Именно тогда известный немецкий композитор Рихард Вагнер впервые стал лицом к музыкантам, развернувшись спиной к публике.

Зачастую первые репетиции в качестве дирижера в хоровом классе вызывают волнение и чувство растерянности. Дирижер в хоровом классе всегда становится в центр перед коллективом, а значит перед большим количеством людей. Он является субъектом, на котором сосредоточено все внимание. Поэтому причин для волнения у молодого специалиста достаточно много. О чем может беспокоиться студент, какие возникают основные проблемы, когда он становится перед хором?

Рассмотрим основные моменты:

1) Внешний вид. Прикованное внимание большой аудитории к студенту-практиканту создает ощущение дискомфорта: он обеспокоен вопросом насколько он опрятно выглядит, соответствующим образом ли он одет. Вид дирижера играет не последнюю роль в настрое коллектива на серьезный лад и способствует созданию соответствующей атмосферы.

2) Неуверенность в своих знаниях. Достаточно ли он владеет материалом, ведь старшекурсник обязан обладать уже более глубокими хормейстерскими знаниями, чем его коллеги младших курсов. Достаточно ли грамотна его речь, может ли он четко сформулировать задачу.

3) Внешнее проявление волнения. Как совладать с дрожащим голосом и дрожью рук, как следствие смущения и психоэмоционального напряжения. Такое проявление не обязательно возникает, однако оно достаточно распространено среди молодых специалистов, которые еще не имеют достаточного профессионального опыта и навыка общения с большой аудиторией.

4) Вопрос взаимоотношений между коллегами – не менее важный аспект проблемы. Как отмечалось ранее, часть дисциплины «хоровой класс» предусматривает равные условия для студентов. Каждый старшекурсник, становясь перед хором, должен исполнять роль лидера, а значит, в профессиональном смысле быть на голову выше других. Как требовать выполнения задания, быть правильно понятым и при этом сберечь дружеские отношения с коллегами за пределами хорового класса?

На все эти вопросы мы попробуем найти ответы.

1. Вид студента в хоровом классе это не только внешняя составляющая, но и его внутренний настрой на рабочий лад, концентрация, уверенность в себе. В дополнение к профессиональным качествам дирижера, все перечисленные факторы составляют общий портрет молодого специалиста, а значит, должны стать залогом быстрого установления контакта между ним и хором, и будут способствовать эффективному выполнению учебных задач.

Что касается одежды студента в хоровом классе, то наряду с общими эстетическими требованиями учебного заведения, рекомендуется надевать удобную одежду спокойных тонов, простых фасонов, без лишних нагромождений, с целью не сковывать движения студента в процессе дирижирования. Выбор длины рукава одежды остается на усмотрение студента или его преподавателя по хоровому классу и дирижированию. Зачастую, последние прибегают к некоторым приемам: рекомендуют студентам в экзаменационном и концертном выступлении

иметь рубаху, платье или блузу (для студенток) свободного кроя, с длинным и в меру широким рукавом для того, чтоб дирижерский жест выглядел более плавным и внешние несовершенства не были так заметны.

2. Уверенность в своих силах зачастую зависит от степени фундаментальной подготовки к работе с хором, готовности к репетиционному процессу, от желания и личной симпатии к разучиваемому произведению. Именно присутствие вдохновения является неотъемлемой частью любой творческой работы, становясь залогом успешного выполнения задания. Из этого следует, что разучиваемое произведение должно четко отвечать уровню подготовки, психоэмоциональным особенностям старшекурсника. Как отмечалось ранее, много переживаний связано с неуверенностью в корректном донесении замечаний и пожеланий хору. Для этого необходимо тщательно подготовиться к репетиции и составить желательный письменный план работы, обозначить наиболее важные тезисы и требования, определить последовательность действий перед хором (короткое вступительное слово, распевание (если есть необходимость), переход к основной работе над произведением, завершение). Весь этот план можно подготовить в домашних условиях, произнося вслух каждое требование к хору, проектируя дальнейший ход репетиции [2]. Занятия необходимо проводить в дружественной, непринужденной атмосфере, не теряя деловой составляющей процесса. Обращение к хору должно быть достаточно настойчивым, но при этом не носить приказного тона. Зачастую студент-практикант имеет ограниченное время для работы, поэтому нелишним будет попросить поддержки у хора – быть внимательными и старательными, чтобы будущий специалист имел возможность эффективно выполнить все поставленные задачи в отведенное для этого время. Эти непринужденные просьбы напомнят каждому, что очень важно поддерживать коллегу в рабочем процессе, помогать и содействовать ведению репетиции, ведь каждый участник хора в свое время предстанет перед коллективом и будет стремиться, чтоб его требования также выполнялись. После продуктивной работы или во время нее можно несколько и разрядить атмосферу: это могут быть интересные подробности из жизни композитора, история создания произведения и пр. Также нелишним может быть краткая разрядка в виде меткой и уместной шутки. Это поспособствует поддержанию интересной и дружественной атмосферы в студенческой аудитории. Тем не менее, сразу оговорим, что этим приемом не следует злоупотреблять, чтоб не утратить основную цель и не создать эффект «расхолаживания» коллектива.

3. Публичное выступление любого формата зачастую вызывает переживания и тревогу. Мы задаемся вопросом, насколько справимся со своими эмоциями, не подведет ли в ответственный момент нас память. Дрожь рук, дребезжание голоса, прерванное дыхание, путаница мыслей и т.д. – все эти проявления мешают нам свободно и уверенно себя чувствовать, препятствуют концентрации и качественному выполнению задач.

Хормейстерская работа требует постоянного общения и сотрудничества с большим количеством людей. Многие убеждены, что страх публичных выступлений, публичного взаимодействия свойственен лишь стеснительным людям. Однако, через эти переживания проходит каждый дирижер. Самые опытные хормейстеры ощущают страх и волнения – об этом следует помнить и молодым специалистам. Каждый из именитых мастеров когда-то становился перед хором впервые. « Когда я некоторое время не работаю с «Думкой», я теряю привычку и чувствую волнение, мне будто заново приходится привыкать к коллективу», – поделился мыслями со студентами в частной беседе известный украинский дирижер, художественный руководитель Национальной заслуженной академической капеллы Украины «ДУМКА».

Приведем несколько упражнений для снятия напряжения:

- **Дыхание.** Глубокий вдох позволяет расслабиться независимо от мыслей, которые вас одолевают. Из-за стресса, дыхание учащается и организму не хватает кислорода. Глубокий вдох способствует его поступлению в мозг и во все клетки в необходимых количествах.

Рекомендуется сделать медленный вдох на три счета (вдох должен начинаться с живота, куда поступает первая порция воздуха, потом поднимается и расширяется грудная клетка. Таким образом, получается волнообразное движение снизу вверх). Далее следует медленный вдох на пять счетов (сначала втягивается живот, а потом опускается грудная клетка). Пауза составляет 2-4 счета. Таким образом, вдох – 2-3 секунды, выдох – составляет 5 секунд, перерыв – 5-7 секунд. Повторить 5-10 раз [3,с.103]. Эффект этого несложного упражнения физиологический и психологический: дополнительное насыщение крови кислородом, приведение частоты сердечных сокращений в норму, расслабление мышц, которые до этого

времени находились в напряженном состоянии, уменьшение эмоционального напряжения, отвлечение от источника стресса, восстановление способности к рациональному мышлению.

- Справиться с дрожью рук поможет мышечная релаксация. Техника прогрессивной мышечной релаксации разработана американским ученым Э. Джекобсоном в 1920-е годы [5]. Она основана на простом физиологическом явлении – после напряжения любой мышцы начинается период ее автоматического расслабления. С учетом этого и была разработана методика, согласно которой, чтобы достичь глубокого расслабления тела, необходимо сначала 10-15 секунд сильно напрячь мышцы, а потом на протяжении 15-20 секунд сконцентрироваться на ощущении расслабления.

Упражнение для рук: максимально плотно и сильно сжать руку. Должно возникнуть ощущение напряжения в кисти и предплечье. Дальше – расслабление руки и концентрация внимания на чувстве релаксации. То же самое повторить с другой рукой. Чаще всего, левая рука ответственна за звуковедение в хоре, а тактирование поручено правой руке. Следует уделить большее внимание той руке, которая будет удерживать звук, особенно, если произведение требует «легатного» жеста и умеренного темпа.

- **Практика.** Одной из основных причин возникновения волнения является отсутствие практики. Можно сделать вывод, что чем чаще студент имеет практику работы с хором, тем быстрее он преодолет волнение. Нельзя терять ни малейшей возможности выйти к хору, разучить хоть небольшой отрывок произведения или провести репетицию с отдельной хоровой группой. Нередко преподаватель проводит отдельные репетиции по партиям, тем самым приобщая студентов старших курсов к практической работе с хором.

- **Планирование хода репетиции.** Предлагаем продумать темп речи, движения, выражение лица и т.д. Можно воссоздать репетицию перед зеркалом или с близким человеком [1,с.6]. Целесообразным также может быть использование аудио и/или видеосредств с целью посмотреть на себя со стороны, откорректировать поведение, учесть недостатки, замеченные в процессе воссоздания условной репетиции. Чем уверенней студент в своих знаниях, тем меньше поводов для беспокойства. Именно неуверенность в знаниях и неясное понимание цели вызывают дополнительную стрессовую ситуацию.

- **Отказ быть идеалом** [4]. К большому сожалению, каждый из нас несовершенен. Большинство молодых специалистов нередко избегают публичных проявлений из-за страха на виду сделать ошибку. Тем не менее, ни один из профессиональных дирижеров с большим опытом не способен все предвидеть. Следует помнить, что оценка даже успешного дирижера, студента-практиканта предполагает изрядную долю субъективизма. Из этого следует принятие невозможности понравиться всем, осознанное снижение важности вопроса и, как следствие, минимизация стресса, связанного с выступлением перед хором.

- **«Поиск друга».** Укрепить психологическое состояние можно, отыскав взгляд друга/подруги, с которым дружит студент-практикант, и условно обращаться к ним. Лучше всего найти «опору» в каждой хоровой партии. При позитивном невербальном отклике коллег, дирижеру всегда легче создать непринужденную дружественную атмосферу.

4. В решении вопросов субординации между участниками хора следует обозначить ключевые принципы:

Правила делового этикета в контексте практики работы с хором можно рассмотреть в трех соотношениях: руководитель хора (преподаватель) – студент, студент – руководитель хора (преподаватель), студент – студент. В данном случае, мы рассмотрим субординацию между студентом в роли хориста и студентом в роли хормейстера, дирижера – человека, который проводит репетиции и руководит рабочим процессом в рамках учебной программы.

Для правильного установления субординации между участниками, необходимо грамотно обозначить учебную дисциплину коллектива, этику общения с руководителем и четко установить обязанности, которые входят в компетенцию студента-практиканта.

Объем и степень сложности задания определяет руководитель хора. Соответственно, будущий хормейстер должен четко понимать, что в своих замечаниях и пожеланиях он не может выходить за рамки поставленного задания (будь то вопросы репертуара – одно или несколько произведений, часть, отрывок или вопросы, не относящиеся к его компетенции или предмету изучения).

- В перерывах и вне учебного процесса студенты между собой общаются и могут иметь неформальные отношения. Тем не менее, студенты-практиканты, которые задействованы в репетиционном процессе не могут позволять себе фамильярных высказываний по отношению

друг к другу. Уважение и такт – вот основные принципы построения успешных и эффективных отношений в коллективе.

- Не менее важным является вопрос дисциплины. Следует отметить, что проблема возникает тогда, когда будущий хормейстер сам недостаточно уверенно чувствует себя перед хором, слишком медленно и малопродуктивно работает или наоборот, – излишне эмоционален, изъясняется сумбурно и быстро. Из этого следует вывод, что важно найти ту золотую середину, тот темп, настроение, характер ведения репетиции, которые зададут нужный настрой и будут способствовать эффективному взаимодействию между всеми участниками процесса.

Приведенные советы носят лишь рекомендательный характер и помогают сделать первые шаги на дирижерском поприще. Они направлены на обеспечение уверенности будущего профессионала и формирования основ успешной творческой и педагогической карьеры.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дыганова Е. А. Самостоятельная подготовка студентов-музыкантов к практической работе с хором: учебно-методическое пособие / Е. А. Дыганова. – Казань: ИФИ К(П)ФУ, 2011. 52с.
2. Живов В. Л. Хоровое исполнительство: Теория. Методика. Практика. / В. Л. Живов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003.
3. Щербатых Ю. В. Психология стресса и методы коррекции. — СПб.: Питер, 2006. — 256 с.
4. Как побороть страх перед выступлением? [Электронный ресурс] . – Режим доступа <http://www.sibkursy.ru>

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ПІДХОДІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛАХ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Шустова О. А.

Україна, Харківська область, м. Балаклія, дитяча музична школа, старший викладач теоретичних дисциплін вищої категорії

Abstract. *The article reveals the issues of the essence of integrated teaching as a pedagogical category and specifies the specifics of teaching the subjects of the artistic cycle. The philosophical and psychological preconditions of integration processes in artistic education are revealed. General laws of nature of the arts are characterized. Integration, as a pedagogical category, is seen as a guarantee of the orderliness and integrity of education. The concept of "integrated learning" is recognized by well-known scholars in the field of didactics and artistic education. Integrated approaches to the process of teaching musical literature in children's schools of aesthetic education are introduced. The role of integration for self-realization, self-expression, teacher's creativity and abilities of his students is revealed. The problem of lack of motivation for learning in the younger generation is being solved. The process of mastering the integrated lesson as a creative and interesting form of education by the music literature is introduced.*

In practice we consider the integration of musical literature: intraspecific (with choral singing, solfeggio, specialty, musical folklore) and external (with history, history of arts, fine arts, choreography, literature).

Keywords: *Integration, Integrated Learning, Interaction of Arts, Integrated Approach to Learning, Integrated Lesson.*

Постановка проблеми

Інтеграційні підходи є інноваційним напрямком у загальному розвитку освіти та зокрема естетичної освіти, їх впровадження у шкільну практику сприяє досягненню і реалізації багатьох принципів освіти: від формування цілісної картини світу, планетарного мислення, вміння об'єднати в єдину цілісну систему вузькі галузеві проблеми, до реалізації принципу національної спрямованості освіти, який передбачає інтеграцію освіти з національною історією,

традиціями, українською культурою, відкритість освіти, що зумовлює, у свою чергу, інтеграцію у світові освітні простори.

Але на практиці інтегровані підходи мало поширені, зокрема у процесі викладання музичної літератури.

Аналіз джерел публікацій

Інтеграція, як педагогічна категорія стає мірою впорядкованості й цілісності освіти. На її дослідження спрямовують зусилля відомі вчені в галузі дидактики (С. Гончаренко, О. Данилюк, І. Козловська, О. Савченко та ін.), у сфері мистецької освіти – загальної (Т. Крижанівська, Л. Масол, О. Просіна, Л. Савенкова, Г. Шевченко, Б. Юсов) і професійної (О. Бузова, Л. Кондрацька, Т. Стратан, О. Щолокова та ін.).

В. Лутай зазначає, що на позиціях інтеграційного підходу естетика і культурологія здобули можливість по-новому осмислити закономірності процесу історичного розвитку художньої культури, естетичної свідомості суспільства, кожного виду і жанру мистецтв [8].

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначити сутність інтегрованого навчання як педагогічної категорії та визначити специфіку викладання предметів мистецького циклу. Розкрити філософські та психологічні передумови інтеграційних процесів в мистецькій освіті. Охарактеризувати загальні для природи мистецтв закономірності.

Виклад основного матеріалу

Одним з нововведень сучасної методики викладання музичної літератури є впровадження інтегрованих підходів. Саме інтеграція – це глибоке взаємопроникнення, злиття, в одному навчальному матеріалі узагальнених знань, набутих у тій або іншій галузі.

Інтеграція дає можливість для самореалізації, самовираження, творчості викладача, сприяє розкриттю здібностей його учнів. При інтеграції з'являється можливість вирватися за рамки однієї навчальної дисципліни; наочно, у дії показати, як все у світі взаємопов'язано і, одночасно посилити мотивацію вивчення свого предмета.

В наукових працях є багато визначень поняття інтеграція і єдиного підходу до визначення поняття «інтеграція» ще не склалося. Так, актуальним для нашого дослідження є визначенням подане Л. Масол, яка зазначає, що «інтеграція – це стан внутрішньої цілісності, зв'язаності диференційованих частин і функцій системи, а також процес, що веде до такого стану. Інтеграція – утворення або відновлення цілісності, вища форма взаємодії, тому що вона передбачає не лише взаємовплив і взаємозв'язок, а й взаємопроникнення елементів» [5, с. 8].

Під інтегрованим навчанням, за визначенням О. Просіної, ми розуміємо «організацію педагогічного процесу на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка передбачає розвиток творчого мислення учнів та здійснюється завдяки систематизації знань зі споріднених предметів мистецького циклу та сприяє формуванню цілісної художньої картини світу особистості [Просіна].

Ми хотіли б наголосити на важливості організації навчально-виховного процесу на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, бо сьогодні однією з проблем викладання у мистецькій школі є проблема зацікавленості учнів у навчанні. Покоління, що підрастає, завжди має власну думку, до всього має своє особисте ставлення. Тому заняття, що базуються на авторитарній манері викладання, бездоказових твердженнях, викликають лише роздратування і нудьгу.

Інтегрований урок є потужним стимулятором розумової діяльності учня. Він починає аналізувати, зіставляти, порівнювати, шукати зв'язки між предметами і явищами.

Інтеграція – це надзвичайно приваблива форма уроку для учня. Саме одноманітність у проведенні уроку викликає стомлюваність і байдужість. Інший, незвичний хід уроку, спонукає його інтерес і стимулює активність.

Інтеграція на уроках музичної літератури може бути внутрішньовидовою – поєднання з навчанням хоровому співу, сольфеджіо, вокального ансамблю, спеціальності, так і зовнішньою – навчання відбувається одночасно з вивченням історії, географії, живопису, літератури.

До внутрішньовидової інтеграції можемо віднести:

- Поєднання вивчення музичної літератури з *хоровим співом*, розучуючи хорові номери з творів, що вивчаються (наприклад, хорові номери з опери «Коза-дереза» М.В. Лисенка, хор полонянок з опери «Князь Ігор» О.П. Бородіна, хорові обробки українських народних пісень М.Д. Леонтовича).

- Одночасне вивчення музичної літератури та сольфеджіо може відбуватися через сольфеджування з тактуванням музичних тем (причому як вокальних, так і інструментальних), через аналіз ритмічних, інтонаційних та ладо-гармонічних особливостей мелодії. (При

детальному аналізуванню мелодії слід звернути увагу учнів на інтервали і акорди, з по звуках яких вона рухається).

- Вивчення творчості композиторів, виконуючи учнями їх твори на музичному інструменті з фаху. Таким чином, сприймання музичного матеріалу буде вдумливим і усвідомленим. (Наприклад, можна в кінці вивченої теми організувати урок-концерт з творів композитора. Доведено, що «живе» виконання творів краще сприймається і запам'ятовується, а коли твори виконують однолітки тим паче).

- Поєднання музичної літератури з музичним фольклором. Знайомство учнів з жанровим багатством українських народних пісень через їх виконання, розігрування календарно-обрядових дійств, розучування простих елементів українських народних танців – всі ці практичні навички формуватимуть патріотичні почуття, сприятимуть усвідомленому розумінню теми «Українська народна музична творчість».

Зовнішня інтеграція з уроком музичної літератури може бути наступною:

- Вивчення музичної літератури неможливе без знання історії та історії мистецтва. (наприклад, розуміння особливостей епохи бароко, класицизму, романтизму, відродження, оперування датами історичних подій сприяє кращому засвоєнню матеріалу, що вивчається на уроці).

- Поєднання уроку музичної літератури з образотворчим мистецтвом. Викладач, оперуючи засобами образотворчого мистецтва, має навчити учня створювати образи до вивчених творів не тільки в уяві, а і на папері. (Наприклад, важливо акцентувати увагу учня на тому, що холодні та темні кольори передають смуток та печаль, а теплі та світлі – радісні та піднесені відчуття. Завдання учня на такому уроці – створити малюнок за наслідками враження від твору, що вивчається. Вдало підібрані як викладачем так і учнем картини видатних художників допоможуть краще втілити образ, задуманий композитором.).

- Проведення бінарних інтегрованих уроків з музичної літератури та хореографії. (Наприклад, у програмі предмету «Українська та зарубіжна муз літератури» є цикл тем «Танці народів світу», «Танці XVIII – XIX століття», «Танці XX століття», «Старовинна танцювальна сюїта». Їх засвоєнню неодмінно сприятимуть вивчені танцювальні елементи полонезу, польки, менуету, твісту та інше. Такі уроки неодмінно запам'ятаються, адже теоретичний матеріал краще засвоюється через практичну діяльність).

- Поєднання на уроці знань з літератури і музики сприяє розвитку мовлення. Викладач разом з учнем аналізує літературні твори, що послужили основою для творчості композиторів (наприклад, повість М.В.Гоголя як основа опери «Тарас Бульба» М.В.Лисенка, казка О.М.Островського як основа для опери «Снігуронька» М.А.Римського-Корсакова, роман в віршах О.С.Пушкіна в основі опери «Євгеній Онегін» П.І.Чайковського, вірші поетів як літературна основа романсів та пісень та інші); проводить паралелі між розміром вірша (ямб, хорей, амфібрахій, анапест, дактиль) та музичним розміром (2/4, 3/4 тощо). Учневі можна запропонувати скласти казки, вірші, оповідання до інструментальних творів, що вивчаються за програмою).

Використання інтегрованого підходу допомагає створювати інша емоційну атмосферу, розкривати творчі здібності учнів, їх мислення і уява. Необхідно звернути увагу учнів на значущість виразного декламування віршів та літературних творів. Адже і в музиці, і в людській мові провідне місце належить інтонації. Саме завдяки інтонації слова і ноти набувають сенсу та виразності. На уроці можна запровадити гру в «Емоції», коли викладач задає конкретну емоцію (ласкаву, сумну, спокійну, загрозову, зворушливу, урочисту, величну) через однаковий текст, а учень визначає, як змінився зміст озвученого тексту (така гра допоможе в засвоєнні теми «Музична інтонація»). Завдяки виразності музичних інтонацій ми відрізняємо народну музику від авторської, українську музику від зарубіжної, старовинну музику від сучасної. Інтонаційна природа музики дозволяє нам відчуті і зрозуміти особливості музичної мови різних композиторів.

Уроки з використанням інтегрованого підходу мають величезний простір для уяви і творчості як викладача, так і учнів. Так, наприклад, цікавою формою домашнього завдання після проведення інтегрованого уроку поєднаному з літературою буде самостійний підбір учнем віршів та літературних творів, що відповідають загальному змісту та характеру творів та їх виразна декламація.

Інтегрований урок дозволяє вирішувати цілий ряд цілей і завдань, що важко реалізувати у рамках традиційних підходів. Цілі, що ставляться при проведенні інтегрованих уроків:

- пізнавальні – що вчать шукати зв'язки між предметам та робити висновки, правильно використовувати прийоми гри на інструменті;

- розвиваючи – що вчать аналізувати, порівнювати, зіставляти, узагальнювати;
- виховні – що розширюють світогляд і загальну культуру учня.

Розробка структури інтегрованого уроку – спільна справа викладачів інтегрованих предметів. Проте такі уроки може проводити і один викладач, який володіє матеріалом інтегрованої дисципліни. Інтегрований урок у силу своєї складності вимагає сценарію, а не простого плану або конспекту. У ньому діють декілька суб'єктів процесу пізнання, різнохарактерний матеріал, різнопредметні методи навчання. Усе це вимагає продуманого управління по суті новим процесом пізнання. Переваги багатопредметного інтегрованого уроку перед традиційним монопредметним очевидні. На такому уроці можна створити сприятливіші умови для розвитку найрізноманітніших інтелектуальних вмінь учнів, через нього можна вийти на формування синкретичного мислення, навчити застосуванню теоретичних знань в практичному житті, в конкретних життєвих, професійних ситуаціях. Освоєння мистецтва в комплексі оптимізує уяву, фантазію, інтелект, артистичність, тобто формує ті здібності, що будуть потрібні у будь-якій сфері діяльності.

Інтегровані уроки наближають процес навчання до життя, натуралізують його, наповнюють сенсом. Такий підхід до навчання відповідає вимогам Концепції нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. FantasyRead [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fanread.ru>.
2. База знань Allbest [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knowledge.allbest.ru>.
3. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>.
4. Вчитель вчителю, учням та батькам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://teacher.at.ua>.
5. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика : монографія / Л.М. Масол. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.
6. Освіта.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua>.
7. Просіна О.В. Інтегроване навчання як педагогічна категорія : специфіка у викладанні предметів мистецького циклу / О.В. Просіна // Педагогіка та психологія. – 2017. – № 1 (94). – С. 33-38.
8. Розробки навчальних матеріалів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rozrobki.at.ua>.
9. Україномовні реферати і навчальні роботи Refotext [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refotext.com>.
10. Электронная библиотека научно-образовательной, финансовой и художественной литературы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://book.net>.

OSOBLIWOŚCI ZAWODOWEGO SZKOLENIA PRZYSZŁYCH ZARZĄDZAJĄCY

kandydat nauk pedagogicznych Dobrowolska N.

Ukraina, Winnica, Winnicki handlowo-gospodarczy instytut Kijowskiego narodowego handlowo-gospodarczego uniwersytetu

Abstract. *The problem of preparation of future specialists-managers, problem of teaching of mathematical disciplines to the future economists, is considered in the article. Professional preparation of specialists of economic direction is largely provided by the cycle of naturally-scientific disciplines. Mathematical style of thinking, ability to reason exactly, in a logical sequence especially need to the leaders of enterprises, economists. Disciplines of mathematical cycle occupy the special place in the system of preparation of future managers. However main advantage of mathematical disciplines is that they develop the logical thinking, and thus and creative capabilities that are the necessary constituent of professionalism of future manager. It is also marked, possibility and expediency of the use of playing methods of studies, business playing the employments on mathematical disciplines. The use of interactive methods of studies promotes forming professionally of*

important internalss of personality of future specialists. The playing methods of studies assist the increase of level of fundamental preparation of future specialists.

Keywords: *professional preparation of managers, professional internalss of manager, playing methods of studies, playing employment, business game, administrative game.*

Inscenizacja problemy. Obecnie społeczeństwo odczuwa potrzebę w wykwalifikowanych pracowników, zdolnych utrzymać wysokie standardy zawodowe. Jednak, należy zauważyć, że większość absolwentów-ekonomistów nie są zdolnymi do zmiany profilu działalności w niezmiennym strategii przedsiębiorstwa, nie są w stanie zachować elastyczność myślenia w rozwiązywaniu konkretnych sytuacji, przewidywać ich konsekwencje. W związku z tym, zyskuje znaczenie badanie problemów szkolenia przyszłych ekonomistów. Przygotowanie zawodowe specjalistów w kierunku gospodarstwa, w wielkiej mierze zapewnienie cyklu dyscyplin przyrodniczo naukowych. Matematyczny styl myślenia, umiejętność myśleć dokładnie, w logicznej kolejności są szczególnie potrzebne kierownikom przedsiębiorstw, ekonomistom.

Dlatego, naszym zdaniem, na szczególną uwagę zasługuje problem nauczania dyscyplin matematycznych cyklu, a mianowicie: "Wyższej i matematyki stosowanej", "Ekonomiczno-matematycznego modelowania" w wyższych szkołach odgrywa bardzo ważną rolę.

Jednak główną zaletą matematyki jest to, że rozwijają logiczne myślenie, a w konsekwencji i kreatywność, co jest niezbędnym elementem profesjonalizmu ekonomisty.

Analiza ostatnich badań i publikacji. Pytanie o ogólne przygotowanie zawodowe przyszłych menedżerów w w szkole wyższe jako połączenia kompleksowego w ekonomicznych, psychologicznych, pedagogicznych i innych dyscyplin poświęcono wiele prac wiodących naukowców (W. Bolszakow, W. Michajłow, L. Wołyńska, V. Czerewko, D. Rupniak, W. Juzewycz, itp.)

Problemem badań teoretycznych i praktycznych aspektów realizacji stosowanej skirowania nauczania matematyki w školach wyższych zajmowali się: V. Skateckij, A. Skaf, W. Petruk, Je. Maszbyc, G. Mychalina, N. Morze, L. Niczugowska, A. Spiwakowski, N. Tarasenkowa., Szwec, itd.

Wraz z tym, należy zwrócić uwagę na niewystarczającą uwagę naukowców do metodycznych aspektów zapewnienia jakości fundamentalnego przygotowania w kontekście kształtowania matematycznego przygotowania przyszłego menedżera, co nadaje znaczenie naszemu badaniu.

Celem artykułu jest analiza i ujawnianie metodycznych sposobów realizacji zadań szkolenia przyszłych menedżerów, ekonomistów poprzez opanowanie matematyki.

Podsumowanie materiału podstawowego. Ważnym czynnikiem przy rozwiązywaniu tego problemu jest zrozumienie tego, że sfera edukacji ekonomicznej, w szczególności matematyki, jako jej część, musi znajdować się w stałej dynamice, odpowiednio reagując na zmiany środowiska zewnętrznego i dostosowując się do jego potrzeb. To, z kolei, wymaga przemyślenia większość naszych przekonań na temat tradycyjnej praktyki edukacyjnej przygotowania studentów różnych szkół wyższych i zawodowych kierunków, w szczególności w zakresie zarządzania. Ostatnia wymaga od przyszłych menedżerów wiedzy na temat wszystkich funkcji przedsiębiorstwa, zwłaszcza w dziedzinie marketingu, finansów, zarządzania zasobami ludzkimi, a także umiejętności korzystania z systemowego podejścia do analizy i zwiększenia efektywność i funkcjonalnej działania jego jednostek organizacyjnych.

Eksperti Unii Europejskiej w zakresie zarządzania na podstawie analizy dokumentów organizacji międzynarodowych, uważa niedoskonałości istniejącego systemu kształcenia specjalistów w zakresie zarządzania "... i wykrywają takie braki w działalności zawodowej menedżerów: niechęć do wzięcia na siebie odpowiedzialności; powolność w podejmowaniu decyzji; nadmierna emocjonalność przy kontakcie osobistym ; brak dążenia do innowacyjności; niedostateczna elastyczność; nadmierne poczucie bezpieczeństwa; stosunkowo niska wydajność pracy" [1, s. 10].

Naszym zdaniem, to właśnie wprowadzenie aktywnych metod nauczania, w szczególności biznesowych gier w nauce dyscyplin cyklu matematycznych pomoże rozwiązać większość "przyszłych wad" działalności zawodowej menedżerów.

Pojęcie "biznesowa gra" w literaturze pedagogicznej i metodycznej literaturze ma wiele definicji, jednak jednolitego podejścia do definicji tej definicji nie ma. A. Verbzcky zauważa , że w szerokim znaczeniu " biznesowa gra" może być zdefiniowana jako charakterystyczny model pracy zawodowej, kontekst którego ustawiona jest symbolem sam sposób – przy użyciu języków modelowania, symulacji i komunikacji, w tym języka naturalnego [2].

Naukowcy W. Kozłowa i. M. Raz, definiując pojęcie " biznesowa gra", podkreślają to jest jej jakość, jak podejmowanie decyzji. Autorzy podkreślają, że biznes gra – odtwórczy zarządcza proces, czyli proces wypracowywania i podejmowania decyzji w danej sytuacji w warunkach stopniowej

wielostopniowej ustalenia niezbędnych czynników analizy informacji, dodatkowo przychodzącej i wytworzonej w trakcie gry [3, s. 8].

W swoich badaniach I. Syrojeżyn biznesową grę rozumie jak żywą model, która odtwarza procesy podejmowania decyzji i współdziałania uczestników systemu sterowania [4].

Należy zauważyć, że biznes gra jest skuteczną metodą przygotowania wykwalifikowanych specjalistów. Ta metoda nauczania pozwala symulować procesy działalności zawodowej, zapewniając sytuację, bardzo zbliżoną do rzeczywistości. Studentom oferowane są na podstawie konkretnej sytuacji, ciągle się zmienia, wytwarzania organizacyjne rozwiązania, które będą brane pod uwagę przy modelowaniu takich etapów rozwoju. To, z kolei, przyczynia się do doskonalenia taktyki kontroli i utrwalania umiejętności praktycznych. Dość ciekawym i skutecznym procesem jest budowanie i prowadzenie biznesu gier z dyscyplin matematycznych.

Dyscyplina "Wyższa i matematyki stosowanej" badane przez studentów-przyszłych menedżerów na pierwszym roku studiów. W procesie jej nauki przyszłych specjalistów musi opanować nowoczesne sposoby myślenia, przyswoić podstawowe idee, zasady, pojęcia, prawa i nauczyć się ich używać przy nauce innych, podstawowych i specjalistycznych dyscyplin, w praktyce przy rozwiązywaniu konkretnych zadań produkcyjnych. Należy zauważyć, że problem nauczania matematyki dla przyszłych menedżerów warto szczególnie dotkliwy, ponieważ poziom wiedzy z matematyki uczniów pierwszaków dość niski. Po otrzymaniu certyfikatu z matematyki zewnętrznego niezależnego oceniania nie jest wymagane. Większość studentów nie rozumieją specyfikę przyszłej działalności, a w szczególności, do czego im potrzebna matematyka. Dlatego przed nauczycielami stoi zadanie, kształtowanie wyobrażenia o przyszłej specjalności i uzasadnienie celowości nauki matematyki dla menedżerów. Jednym z możliwych sposobów rozwiązania tego problemu jest opracowany przez plac sytuacja, która będzie formą odtworzenie przedmiotowego i społecznego treści przyszłej działalności zawodowej specjalisty, modelowania tych systemów stosunków, które są charakterystyczne dla tej działalności jako całości.

O znaczeniu matematyki dla menedżerów, należy zauważyć, że zadania specjalisty ds. zarządzania polega na tym, aby zrozumieć i doradzić odpowiedzialnego regulujące twarz, pewne metody matematyczne, które mogą być skutecznie stosowane do rozwiązywania określonych zadań gospodarczych lub problemów. I przy tym menedżer musi dać swoją ocenę na temat złożoności i pracochłonności rozwiązania tych zadań do dalszej pracy płatności wykonawców profesjonalnych wykwalifikowanych matematyków. Nie mniej ważna jest umiejętność i zdolność menedżera sprawdzić za pomocą metod matematycznych kierownicze decyzji osoby odpowiedzialnej w ich aspekcie ekonomicznym.

Przez nas opracowane i wdrożone w proces szkolenia biznesowe gry "Manager" i "Firma" w dyscyplinie "Wyższa i matematyki stosowanej", z partycji liniowa algebra i teoria prawdopodobieństwa odpowiednio. Na tych zajęciach studenci zapoznają się ze specyfiką przyszłego zawodu, strukturą przedsiębiorstwa.

Na podstawie praktyki prowadzenia takich zajęć, należy pamiętać, że połączenie doświadczenia i wiedzy, co wymaga gry zajęcie, daje możliwość tego, kto się uczy, wyraźniej zobaczyć integralność procesu przyszłej działalności zawodowej, lepiej zrozumieć sens uczenia się, zobaczyć swoje błędy i ocenić otrzymaną. Przejrzystość, uczucie procesu wyszukiwania i wyników prowadzi do głębszego zrozumienia materiału nauczania, pozwala poczuć, że student może zrobić więcej, niż sam się spodziewał. To dodaje mu pewności siebie, wyzwala możliwości intelektualne, przyczynia się do aktywnej realizacji celu, a co najważniejsze aktywuje proces uczenia się.

Forma gry, w przeciwieństwie do tradycyjnych, oprócz aktywizacji działalności poznawczej, zapewniają właściwy przepływ informacji, jej interpretacji, a także w pewnym stopniu rekompensują wady tradycyjnego i nauczania indywidualnego. One przybliżają proces uczenia się do prawdziwej praktycznej działalności specjalistów[6].

Na podstawie cech matematyki jako przedmiotu wyróżnić dwa rodzaje gier: po pierwsze, jest to gra, zwycięstwo w których zapewnia szybkość realizacji bez utraty jakości rozwiązania (umownie nazwijmy ich gier na szybkość lub rywalizujących gry); po drugie, jest to gra, zwycięstwo w których zapewnia i szybkość wykonania, ale przede wszystkim jakość, poprawność rozwiązań, jego prawidłowe ich wykonanie (umownie można nazwać ich grami w jakości). Pierwsze są przydatne wtedy, gdy wymagane jest automatyzm działania, a dla menedżera – szybkość podejmowania decyzji jest oznaką profesjonalizmu, drugie skierowane na poważne obliczenia i są używane wtedy, gdy potrzebna jest skupiona praca nad nieporęczne obliczeniami, trudnymi zadaniami. Dla menedżerów ważne są oba rodzaje gier, ponieważ one pobudzą aktywność umysłową uczniów, uczą się na temat zarządzania czasem, zmuszają ich aktywnie myśleć nad zadaniem, rozwijają wytrwałość.

Korzystanie z gier zajęć w procesie kształcenia w szkół wyższych – ważny warunek i skuteczne narzędzie poprawy jakości kształcenia, rozwój u uczniów twórczego myślenia, adaptacji do stosunków produkcji. Wirtualne zajęcia, jak wykazały badania, przyczyniają się do rozwiązania szeregu zagadnień nauczania i wychowania przyszłych specjalistów już na pierwszym roku studiów, zwiększenie zainteresowania do wybranego zawodu. Należą do nich takie jak: kształtowanie umiejętności samodzielnej pracy, twórczego myślenia, wyrabianie umiejętności pracy badawczej [5].

Zauważ kilku warunków, w których korzystanie z gier form zajęć matematycznych, przyrodniczych, jest możliwe .

Po pierwsze, przedmiot matematyka – to system zadań umysłowych, z których każda wymaga usprawiedliwienia, argumentacji, czyli aplikacji wysiłku logicznego. Każde zadanie pytanie w matematyce – problem, rozwiązanie, które wymaga wysiłku myśli, wytrwałości, woli i innych cech osobowości.

Te cechy matematyki tworzą sprzyjające warunki do powstania aktywności myślenia.

Po drugie, u studentów, aktywuje się proces aktywności poznawczej, oni mają inną motywację. W takich sytuacjach z dużym efektem mogą używać się gry-pojedynki.

Po trzecie, często po długiej pracy umysłowej i dostępny materiał dla większości nie powoduje aktywności. Wprowadzenie elementów gry w klasie może pomóc zniszczyć własności bierność studentów. To właśnie w twórczej pracy zapewniona jest realizacja jednej z głównych potrzeb osobowości: potrzeby wyrażania siebie.

Więc, wymieniliśmy tylko niektóre warunki , w których gry przy umiejętnym ich wykorzystaniu, z uwzględnieniem określonych warunków mogą służyć jako środki oddziaływania na przebudzenie aktywności intelektualnej i tworzenia profesjonalnie ważnych cech osobowości przyszłych specjalistów-menedżerów.

Należy również pamiętać, że to właśnie biznes gra jest jednym z najbardziej jasnych i skutecznych metod biznes-szkolenia. Menedżerowie różnego poziomu są w stanie ocenić ich funkcjonalność i wysoką jej skuteczność. Biznesowa gra to model jakiegokolwiek sytuacji z warunkami, które stale się zmieniają. Zwykle w niej działają kilku grup uczestników w różnych zainteresowaniach, a każda z nich musi rozwiązać swój problem. W swej istocie biznesowe gry różnią się od innych metod nauczania. Można je było porównać ze szkoleniem (często częścią których oni są), szkolenia — to połączenie teorii z jej rozwojem w praktyce. A w trakcie gry biznesowej jest uszkodzony zwykły łańcuch — najpierw teoria, potem praktyka. Tutaj wiedza i umiejętności są kształtowane u graczy prawie jednocześnie, w trakcie praktycznej działalności.

Ponieważ głównym zadaniem menedżera jest podejmowanie decyzji. A profesjonalizm polega na szybkości i prawidłowości podejmowania decyzji, to celowym jest wprowadzenie w proces nauczania zarządzających gier .Wśród nich bardzo interesującym jest zarządczy pojedynek. To jest biznes gra, w trakcie której menedżerowie rywalizują w zarządczej umiejętności. Głównym celem każdego gracza — pokazać swoje umiejętności i w krótkim czasie doprowadzić negocjacje do pożądanego końca. Następnie role się zmieniają i należy jeszcze jedną rundę, po czym sędziowie podliczają punkty.

Główna wartość i sens takich pojedynków w szybkiej demonstracji braku zarządczego. Student ma niepowtarzalną szansę, aby pobyć w sytuacji, gdy sędziowie oceniają go, na przykład, w roli potencjalnego lub pracownika, któremu można powierzyć przeprowadzenie negocjacji lub powierzyć intelektualnej. Takie pojedynki próbowaliśmy przeprowadzić na zajęciach, gdzie rozwiązują się problemy z różnych tematów "Wyższej i matematyki stosowanej".

Podczas sekcji nauki matematyczne programowanie dyscypliny "Ekonomiczno-matematyczne programowanie" nami opracowany grę "Biznes", która jest typowym przykładem gry biznesowej-symulacji. W tych grach, na pewno są wszystkie schematy, czynniki i okoliczności tej firmy. W szczególności, ruletka symuluje zmienność i nieprzewidywalność rynku i środowiska aż do kryzysów gospodarczych, nagłego bankructwa, wymagania dać dużą łapówkę i przegranych procesów sądowych. Wysoką konkurencję zapewniają specjalne zasady, zgodnie z którymi każdy gracz reprezentuje osobną firmę i walczy z innymi za pewny segment rynku. Innymi słowy, gracze w obcą dla nich niezwykłą sytuację należy wykonać te same kroki, co w biznesie: obliczyć ryzyko i, wykorzystując wszystkie możliwości i środki, aby osiągnąć pożądane rezultaty.

Wnioski. Jakość podstawowego przygotowania przyszłych menedżerów w szkole wyższej w większej mierze zależy od metodycznych sposobów jej realizacji. A to znaczy, że wprowadzenie gier w metodę nauczania, w szczególności biznesowych gier w procesie nauczania matematyki rozwiązuje dużą ilość pytań na temat przyszłego zawodu, zwiększa zainteresowanie w wybranym zawodzie, przyczynia się do kształtowania cech osobowych przyszłych specjalistów, a co najważniejsze - przyczynia się do zwiększenia poziomu podstawowego szkolenia przyszłych menedżerów.

LISTA LITERATURY

1. Volodarka-Zola L. Przygotowanie zawodowe przyszłych menedżerów w wyższych technicznych uczelniach: podsumowanie. dis. nominowany do nauki. stopnia kandydat. med. nauk: spec. 13.00.04 "Teoria i metodyka edukacji zawodowej" / L. . Volodarka-Zola K., 2003. - 24 s.
2. Verbyckij A.A Biznes gra jako metoda aktywnego uczenia się //Nowoczesna szkoła. – 1982. – Nr 3. – S. 129 – 142.
3. Kozłowa O.V. Biznesowe gry i ich rola w podnoszeniu kwalifikacji specjalistów/ A.V. Kozłowa, N.L.Razu. – M.:Znanie, 1978. – 64 s.
4. Syrojeżyn I.M Szkice z teorii organizacji produkcyjnych/ A.M. Syrojeżyn M.. – M.: Gospodarka, 1970. – 247 s.
5. Selevko G.K. Nowoczesne technologii edukacyjne: Uczeb.posob. / G.K. Selevko. –M.: Edukacja Narodowa, 1998. – 256 s.
6. Platonov V.Ja. Biznesowe gry: rozwój, organizacja, prowadzenie: Uczeb.posob./ V.Ja. Platonov – M.: IPO Profizdat , 1991. – 192 s.

**АГРАРНАЯ ТЕМАТИКА КАК СЕГМЕНТ В ИЗУЧЕНИИ
ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА В ШКОЛЕ**

Белоус С. Г.

Казахстан, Алматы, магистр истории, докторант

Под аграрным вопросом в узком смысле слова подразумеваются отношения землевладения и землепользования, а именно: распределение земли между владельцами участков разной величины, формы землевладения, основы перехода земли от одних владельцев к другим, формы и условия пользования землей чужого владения и др. [1]. Спектр вопросов, который охватывает рассматриваемая проблематика, весьма обширен, однако не осветить их хотя бы в общих чертах перед школьниками, значит не вооружить их элементарными знаниями экономических законов.

Изучение проблемы земельных отношений на рубеже XIX–XX вв., вопросов землепользования казахов, определение территориальных границ кочевого социума представляется значимым, так как в этот период наступают коренные преобразования в земельных отношениях в связи с окончательным вхождением территории Казахстана в состав Российской империи.

Земля, как известно, относится к одной из высших ценностей государства, и это особенно важно осознавать подрастающему поколению. Кроме того, данные основы ведут к усвоению элементарных знаний и должны закладываться уже в средней школе. Отношение к земле проявляется через формы хозяйственной деятельности, поэтому изучение проблем, связанных с традиционным землепользованием, землевладением и территориальными отношениями необходимо для полного понимания истории.

Добиваться этого следует самыми различными способами. Например, на наш взгляд, верным будет прием, когда учащимся 6-го класса для осмысления предлагается рассказ о шаньюе Модэ из гуннского племени. Вкратце осветим его: «В китайских источниках об истории гуннов говорится следующее: «Модэ захватил власть в борьбе со своим отцом. Узнав о междоусобицах, восточные соседи хунну, предводители дунху, решили воспользоваться этим и объявить войну. Однажды к Модэ пришли послы дунху и потребовали от него, чтобы он отдал правителю дунху самого лучшего коня – коня Модэ. Старейшины были оскорблены и требовали начать войну, чтобы наказать дунху. Однако Модэ, сказав: «К чему, живя в соседстве с людьми, жалеть для них одну лошадь?», приказал отдать своего любимца. Через некоторое время послы вновь пришли и потребовали отдать самую красивую женщину царства – жену Модэ. Совет старейшин расценил это как вызов и опять требовал начать войну, чтобы наказать зарвавшихся соседей. Но Модэ приказал отдать. В третий раз дунху потребовали уступить пограничную территорию. Это была небольшая пустыня, неудобная для скотоводства и необитаемая. Земля была ничья, по обе стороны ее стояли караулы: с одной стороны хунну, с другой – дунху. Старейшины хунну сочли, что из-за столь неудобной земли не стоит

портить отношения с соседями: «Можно отдавать и не отдавать», - сказали они. Моде разгневался: «Земля есть основание государства, разве можно ее отдавать?!»- сказал он. Затем он собрал войско, пошел походом на дунху и разгромил их, присоединив их территории. Так возникла держава хунну во главе с Моде» [2, с.124-125]. О чем говорят слова Моде? Школьники уже в таком возрасте должны осознавать, какое значение имеет земля для государства, и как важно иметь нерушимые границы.

Безусловно, возникают вопросы, почему Казахстан обладает такими обширными землями и занимает девятое место в мире по площади территории. Определенную роль в данном случае сыграли миграции населения, передвижение которых со скотом в период существования кочевого скотоводства, обусловили закрепление за кочующими племенами значительных территориальных владений. Неотъемлемо понимание школьниками периода колонизации территории Казахстана Российской империей, значимость реформ 1860-х гг., когда казахские земли были объявлены государственной собственностью и практически лишили коренное население возможности самостоятельно распоряжаться своими землями. В этом случае, анализ земельных отношений на протяжении долгого времени позволит учащимся последовательно выстроить процесс трансформации землепользования кочевников, приведет к пониманию значения российской территориально-административной политики XIX – начала XX веков, к тому, что вмешательство извне привело к ломке традиционных форм хозяйства и отношению к земле в целом.

В XIX веке под влиянием внешних факторов – земельной экспансии и административно-территориальных реформ Российской империи - произошел коренной перелом в традиционном землепользовании кочевников Степного края (Казахстана). Восьмиклассники уже вполне могут осознать, что право собственности на землю является неотъемлемым условием политической и экономической независимости государства, а отсутствие ясного, письменного подтверждения землевладения и землепользования создает конфликтные ситуации не только в хозяйствах, но и в межгосударственных вопросах.

Необходима детальная проработка основных понятий, связанных с землепользованием, прослеживание отношения казахов к земле на основе привлечения разнообразных источников, воссоздание картины, объясняющей специфику традиционного землепользования. Перечень должен быть определен и выверен, для подачи материала в обобщенном виде, но при этом демонстрирующем картину периода максимально полно. Необходимо сформировать глоссарий, в который вошли бы термины и понятия, характеризующие различные виды землепользования в Казахстане в дореволюционный период; термины, характеризующие разнообразные способы орошения; описание мер измерения; характеристика разнообразных административно-территориальных единиц; объяснять смысл социально-политических явлений; значение характерных признаков кочевого скотоводческого землепользования, описание социальных категорий казахского населения и т.д.

Например, активизировавшийся процесс колонизации земель заставлял казахов видоизменять свое хозяйство и отношение к используемым земельным угодьям. Во второй половине XIX века были отмечены случаи сдачи казахами земли в аренду русским крестьянам, т.е. мы отмечаем фактическое право распоряжения землей, но принятие Степного Положения юридически подорвало начавшийся процесс сдачи земли в аренду. Чтобы донести подобные факты до учащихся, предварительно требует изучения понятия «аренда».

Изменения, вносимые в территориальные отношения и землепользование казахов «Временными положениями» 1860-х гг., стали той основой, на которой формировалась система социально-культурных ценностей общества второй половины XIX - начала XX вв. С одной стороны, для нее характерно традиционное священное отношение к земле, игнорирующее появление различных форм землепользования, владения и т.д. С другой стороны, столкнувшись с совершенно новой реальностью, казахи выработали адекватный вариант приспособления к ней. Закономерным последствием стал процесс массового оседания казахов и овладения интенсивными формами хозяйствования, в первую очередь земледелия, наблюдался процесс вовлечения все большего населения в торговлю, экономика стала понемногу переходить к капитализму. Безусловно, это положительные тенденции, но какой ценой проходило освоение «прогрессивных» хозяйственных форм.

Разложение родовых начал в казахском обществе приводило к деформации мировоззренческих понятий, что повлекло за собой изменение принципов родственной взаимопомощи, на которых базировались хозяйственные отношения. Как следствие, происходит возрастание социальной дифференциации среди казахов. Венцом земельного

кризиса стало массовое переселение крестьян на восточные окраины, изъятие для них пахотных земель и лучших пастбищных угодий, что повлекло экспроприацию земли у местного населения. Происходило обострение этнодемографической обстановки в крае, что приводило к учащению межэтнических столкновений.

На уроках необходимо обращать внимание на влияние природно-географической среды на хозяйственный и социальный строй казахов, и на то, что послужило причинами обострения земельного вопроса. Степной край по своим естественным условиям представлял разнообразную картину. Северная полоса его территории являлась вполне пригодной для земледелия. В средней полосе было полускотоводческое-полуземледельческое хозяйство. Южная полоса пригодна только для скотоводческого хозяйства. Учащиеся должны уметь делать ряд умозаключений, о том, что наибольшие темпы роста посевных площадей в казахских хозяйствах в начале XX века наблюдались в Тургайской, Семипалатинской, и Уральской областях. Несколько отставали темпы роста земледелия в Акмолинской области, что связано с наибольшим изъятием земель из пользования казахского населения.

Учитель показывает, как происходила постепенная модернизация казахского землепользования в условиях рыночных отношений, что также их направляет на изучение экономических азов. Особое значение имеет изучение трансформации традиционных форм кочевого землепользования, повсеместное распространение земледелия. Учащиеся на данных примерах должны учиться проследить причинно-следственные связи и уметь излагать их в устной монологической речи.

Материал, который учитель представляет перед учениками, свидетельствует о крупнейших сдвигах в хозяйственном укладе. По мнению ряда современных отечественных исследователей, это в корне изменило отношение кочевника к земле – от созерцательного, эстетического происходит переход к утилитарному отношению к ее богатству [3, с. 27]. Учащиеся должны уметь делать самостоятельные умозаключения по поводу того, что переселенческая политика и другие социально-политические меры российского самодержавия продемонстрировали, что стержневая цель колониальной политики была направлена на трансформацию казахского традиционного социума, искоренение родовой корпоративности казахов с целью достижения абсолютной интеграции номадов в общеимперское пространство.

Следует приучать работать школьников с документальным материалом, который раскрывает политику царизма и эволюцию земельных отношений Казахстана в XIX–начале XX века, с помощью них можно подробно изучить, как происходило развитие местного казахского скотоводческого и земледельческого хозяйства. Они освещают переселение крестьян, развитие хлебопашества, земельные споры, размежевание земель, различные административные и традиционные аспекты развития земельных отношений, историко-географические особенности, процесс отчуждения земельных участков и т.д. Неоднозначность проблемы показывается на страницах газеты «Казах», журнале «Айкап», где были опубликованы статьи видных деятелей казахской национальной интеллигенции А. Букейханова, А. Байтурсынова, М. Дулатова, М. Жаналина и других по вопросам колонизации края, последствий аграрного переселения и т.д. Спектр позиций расширяется за счет демократических взглядов ряда представителей русской интеллигенции. Наиболее просвещенная ее часть предупреждала царскую администрацию о необходимости продуманного и взвешенного подхода к вопросу колонизации территории Казахстана. Например, в докладной записке исследователя Александра Ивановича Добросмыслова, Тургайскому военному губернатору просматривается данная мысль: «Почвенные и климатические условия южного района Тургайской области Иргизского и Тургайского уездов и соседних с ними местностей Уральской и Сырдарьинской областей таковы, что киргизское население указанных местностей в летнее время обязательно должно передвигаться на север - в Актюбинский и Кустанайский уезды, иначе, при невозможности прокормить свой скот, оно может погибнуть. Вот это-то последнее обстоятельство и должно заставить нас относиться к делу колонизации киргизских степей Тургайской области с крайней осторожностью» [3, с. 41–42]. На основе анализа подобных высказываний от учащихся можно добиться формулирования самостоятельных выводов.

При комплексном изучении рассматриваемой проблемы, происходит охват нескольких тем, что позволяет объединить их в один блок. Это предполагает целостное восприятие материала и одновременное решение ряда основных задач, стоящих на уроке перед учителем и учащимися, а именно рассмотрение земельного вопроса по взаимоотношениям казахского общества и российской администрации, изучение землепользования казахов и переселенцев в XIX – начале XX вв., выявление видоизменений земельных отношений под влиянием

российской территориально-административной политики XIX – начала XX веков, изучение историко-географических аспектов землепользования в регионах в XIX – начале XX вв., раскрытие различных сторон землепользования в Казахстане в ракурсе политики царизма.

Еще одной важной задачей является формирование правильной позиции школьников в отношении кочевого образа жизни. Необходимо, чтобы молодое поколение отходило от устоявшейся точки зрения о преобладании европейской оседлой цивилизации над кочевым образом жизни. Стоит отметить работу В.В. Радлова «Из Сибири» [4]. В ней автор призывает к тому, что к поступкам, поведению, традициям кочевников необходимо относиться без имперского высокомерия. В.В. Радлов был одним из первых исследователей, которые высоко оценили хозяйственно-культурную систему кочевников. В частности, он писал, что «не следует рассматривать перекочевки как беспорядочное блуждание по степи...» [4, с.253]. Высказывание демонстрирует то отношение, какое необходимо привить подрастающему поколению молодежи.

Осмысление кочевничества как культурно-исторического феномена, в котором достигается динамическое равновесие естественно-природных и социально-экономических процессов, органическое единство человека, социума и природной среды, дает в руки ключ к пониманию того, почему кочевая община так болезненно реагировала на вторжение в освоенную номадами этно-экологическую нишу носителей иной культуры [5, с. 69]. Однако трагическая реальность распада векового уклада жизни побуждала кочевников сопротивляться переменам и ориентироваться на традиционные нравственные ценности.

Учащиеся должны понимать, что проблемы, которые они изучают на уроках истории это не только материал для прочтения и пересказа, но и почва для размышления и понимания современных процессов, а также построения ряда выводов, значимость которых широко продемонстрирована на практике сегодня:

- необходимость принятия во внимание преемственности в развитии сельского хозяйства регионов Казахстана, которая позволяет учесть исторический опыт, традиции и обычаи казахского народа, проживающего исторически на этих территориях;
- традиционная форма кочевого землепользования сумела исторически доказать высокую адаптационную способность к географическим условиям;
- анализ действий крестьян-переселенцев из Российской империи говорит о том, что одним этническим группам свойственно оценивать и интерпретировать поведение и занятия других этносов с помощью стандартов своей культуры, в данном случае в вопросах землепользования;
- использование опыта чередования культур, который широко применялся в XIX – начале XX века позволит получать экологически чистую продукцию со стабильными урожаями в Казахстане;
- успешное развитие картофелеводства, овощеводства и т.д. связаны, прежде всего, с развитием субъектов малого предпринимательства и иных малых форм хозяйствования;
- в северных регионах Казахстана, в которых исторически наблюдались хорошие показатели в зерновом хозяйстве, целесообразно и рентабельно поддерживать развитие зернового сектора;
- ведение собственности на землю и пользования способствует повышению эффективности землевладения и землепользования и т.д.

На уроках истории Казахстана найдут применение такие науки как этнография, география, регионоведение, социология, политическая экономика и другие общественно-гуманитарные дисциплины, закладывающие основы понимания общих законов обществоведения. В качестве воспитательного аспекта в данном случае выступит формирование у подрастающего поколения толерантности и понимания необходимости поддержания межнационального согласия в государстве.

ЛИТЕРАТУРА

1. РГАЭ. Ф. 771. Оп. 3 Д. 38. Л. 1.
2. История древнего Казахстана: Учебник для 6 класса общеобразовательной школы/ Т.С. Садыков, А. Т. Толеубаев, Г. Халидуллин, Б.С. Сарсекеев/ 2-е изд., переработ. – Алматы: Атамұра, 2011. – 184 с.
3. Земельные отношения в дореволюционном Казахстане: история, теория и практика/Отчет по научно-исследовательскому проекту: Алматы, 2014.– 109 с.
4. Радлов В.В. Из Сибири. – М.: Наука, 1989. – 749 с.
5. Малтусынов С.Н. Аграрный вопрос в Казахстане и Государственная дума России 1906–1917 гг. (Социокультурный подход). – Алматы, 2006.– 332 с.

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВНЗ УКРАЇНИ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ

Золотовська В. С.

Україна, м. Херсон, Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти»

Abstract. *The article substantiates the relevance of studying a foreign language, because the acquisition of foreign language competence is due to changes in the socio-cultural environment. In modern Ukraine. The questions of development of professional-communicative competence in cadets of higher marine educational institutions by means of studying a foreign language for professional orientation are considered. It is argued that the foreign language communicative competence of future marine specialists is an integral part of vocational training and is a complex personal resource that provides opportunities for effective interaction in the process of using the foreign language as a means of solving professional problems. On the basis of the analysis of literature, a criterion and indicators of the formation of cadets in the study of foreign languages in the universities of Ukraine of the marine profile to the professional activity in the polycultural environment are determined. Also, the article emphasizes that foreign language competence is a complex phenomenon and includes a set of components related to Various categories, and the development of which the means of learning a foreign language can and should be effective. The possibility and necessity of formation of educational, linguistic, sociolinguistic, socio-cultural and compensatory competences as the main components in the process of formation of communicative competence are considered. The author has proved that the formation of foreign-language vocational and communicative competence requires the change of the content, structure and technology of studying a foreign language for special professional purposes, prompts Methodologists, technologists, linguists to intensify research. The methods of using Internet resources in forming communicative competence of cadets of marine specialties are considered. As a result, it is concluded that the development of foreign-language professional competence among cadets of higher marine educational institutions of Ukraine is realized through the introduction of problem-activity and communicative approaches in the teaching of a foreign language by professional orientation.*

Keywords: *multicultural environment, foreign language communication, communicative competence, foreign language for professional orientation, communicative approach, problem-activity approach.*

Постановка проблеми. Актуальність набуття іншомовної компетентності обумовлена змінами соціокультурного середовища. Велика частина українських моряків працює сьогодні під іноземним прапором, у складі багатонаціональних екіпажів і, як освіта, так і підготовка моряків вимагають врахування особливостей такої роботи.

Розвиток комунікативної компетентності майбутніх моряків залежить передусім від соціально-культурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які б забезпечували входження особистості в інший соціум і сприяли її соціалізації в новому суспільстві. Відтак головною метою сучасної системи освіти є гармонійний розвиток особистості, а навчання постає як основа та засіб цього розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні чимало дослідників розглядають питання формування іншомовної комунікативної компетентності. Загальні питання щодо сутності професійної підготовки курсантів морського профілю досліджувалися в працях В. Болотова, М. Гомзякова, М. Євтюхіна, Ю. Павличенко, В. Седих. Різні аспекти освіти, полікультурного виховання та розвитку освітнього середовища висвітлюються у чисельних дослідженнях зарубіжних та вітчизняних вчених (Д. Бенкс, В. Болгаріна, О. Глузман, Л. Голік, О. Грива, О. Гукаленко, Я. Гулецька, О. Гуренко, О. Джурицький, Г. Дмитрієв, О. Ковальчук, І. Лощенова, В. Макаєв, З. Малькова, С. Нієто, Л. Редькіна, Н. Романенко, Л. Супрунова, О. Сухомлинська, Н. Терентьєва, Е. Хакімов, М. Хінт, Л. Чумак, А. Шогенов, Н. Якса та ін.). Аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що проблема підготовки курсантів при вивченні іноземних мов у ВНЗ України морського профілю ще недостатньо розроблена.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою нашої розвідки є окреслення проблем підготовки курсантів при вивченні іноземних мов у ВНЗ України морського профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. У морських вищих навчальних закладах систематично удосконалюється процес професійної підготовки судноводіїв, істотне місце в якій займає мовна підготовка. Адаптація до умов сучасного світу вимагає від курсантів практичного володіння мовами світу, навичками спілкування, знання релігійних свят, народних звичаїв і спроможності інтеграції особистості до системи світових та національних культур.

Сучасне комунікативно-орієнтоване навчання у морському ВНЗ повинно готувати курсантів до використання іноземної мови в реальному житті. Програма вивчення іноземних мов враховує цю необхідність у плані кінцевої мети і завдань навчання, але навчальні плани вишів далеко не завжди надають можливість для досягнення потрібних результатів у рамках відведених навчальних програм. Викладачі таких ВНЗ поставлені перед завданням за короткий термін та при мінімальній кількості годин сформувати мовленнєві навички з англійської мови, дати можливість курсанту оволодіти іншомовною комунікативною компетенцією [1].

На підставі аналізу наукових праць окреслимо компоненти готовності курсантів до професійної діяльності у полікультурному середовищі, які входять до означеної моделі: мотиваційний, когнітивний, професійно-діяльнісний та відповідно критерії, показники, які відображено в табл. 1.

Таблиця 1. Компоненти, критерії та показники сформованості готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі [1]

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційний	Настановний	Позитивне ставлення до професійної діяльності курсантів у полікультурному середовищі; інтерес до неї; прагнення займатися нею, удосконалити її ефективність; прагнення виявити толерантність у процесі взаємодії в полікультурному середовищі
Когнітивний	Знаннєвий	Знання про аспекти полікультурного середовища, про особливості вербального та невербального спілкування з представниками різних культур, знання з професійної іноземної мови, знання про міжкультурний конфлікт та його подолання
Професійно-діяльнісний	Критерій практичної підготовки	Комунікативні, організаційно-управлінські, контролювально-оцінні вміння

На думку Роменського О.В. тенденція до професіоналізації викладання іноземних мов загалом реалізується у формуванні навичок спілкування за професійною тематикою, однак такий підхід, як свідчать дослідження та практика, не дозволяє вирішувати завдання з формування умінь і навичок, необхідних для здійснення завдань професійного змісту з використанням засобів іноземної мови. Тому формування іншомовної професійної компетентності, яке передбачає «накладання» іншомовних навичок на предметний зміст професії під час виконання професійних завдань, вбачається як підхід, у межах якого викладання дисципліни «Іноземна мова» в навчальному плані підготовки майбутнього фахівця не формально, а змістовно буде спрямоване на досягнення загальної мети навчання – формування професійної компетентності майбутнього фахівця [3].

Іншомовна комунікативна компетентність майбутніх морських фахівців є невід’ємним компонентом професійної підготовки та становить собою комплексний особистісний ресурс, що забезпечує можливості ефективною взаємодії в процесі використання іноземної мови як засобу вирішення професійних завдань. Підготовка фахівців морського флоту є важливою складовою як вітчизняної професійної системи освіти, концептуальні положення якої висвітлені в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), так і міжнародних конвенцій стосовно підготовки моряків та безпеки судноплавства. У цих документах проектується досягнення функціональної грамотності у володінні іноземною мовою, тобто реальне робоче володіння нею, яке б дійсно забезпечувало випускникам можливість мовної взаємодії з носіями іноземної мови як в особистих цілях, так і з метою міжнародного співробітництва. Іноземна мова не тільки знайомить з культурою країн

досліджуваної мови, а й шляхом порівняння відтіняє особливості своєї національної культури, знайомить із загальнолюдськими цінностями.

Як й інші навчальні дисципліни, іноземна мова за професійним спрямуванням у вищому морському навчальному закладі переслідує практичні, загальноосвітні, виховні та розвивальні цілі. Однак предмет «іноземна мова» значно відрізняється від інших, оскільки основне місце під час його вивчення займає реалізація практичних цілей, у процесі досягнення яких здійснюється досягнення і всіх інших. Крім того практична мета в навчанні курсантів при вивченні іноземних мов у ВНЗ України морського профілю полягає у формуванні комунікативної компетентності, тобто формуванні здатності спілкуватися з представниками тієї країни, мова якої вивчається.

Говорячи про іншомовну комунікативну компетентність курсантів при вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням, доцільно сказати про можливість і необхідність формування навчальної, мовної, соціолінгвістичної, соціокультурної та компенсаторної компетенцій як основних складових у процесі формування комунікативної компетентності. Формування мовної компетенції при цьому має бути спрямовано на розвиток уміння користуватися мовним матеріалом у процесі отримання певної інформації в ході міжкультурного спілкування. Наявність соціолінгвістичної компетенції передбачає вміння користуватися реаліями, особливими зворотами, специфічними правилами мовного спілкування, характерними для країн, мова яких вивчається. У свою чергу соціокультурна компетенція визначається знанням соціокультурних особливостей цієї країни.

Навчальну компетенцію формують такі вміння, як уміння працювати зі словником, довідковою літературою тощо. Особливе місце в системі формування комунікативної компетентності у курсантів при вивченні іноземних мов у ВНЗ України морського профілю займає компенсаторна компетенція. При цьому мається на увазі така ситуація, коли від курсанта вимагається, щоб він був здатний вирішувати поставлені комунікативні завдання різної складності з використанням обмежених речових можливостей, за умови що розвиток кожного виду мовленнєвої діяльності буде комунікативно достатнім.

Формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності вимагає зміни змісту, структури і технології вивчення іноземної мови для спеціальних професійних цілей, спонукає методистів, технологів, лінгвістів до інтенсифікації проведення досліджень. Перехід від мови як «сукупності граматичних та лексичних знань» до практичного використання її фахівцями різних профілів затверджує як основний проблемно-комунікативний метод навчання, в основі якого лежить орієнтація на професійну комунікацію [3].

Поліпшенню якості вивчення іноземної мови, формуванню готовності до іншомовного спілкування курсантів вищих морських навчальних закладів сприяє низка факторів: підвищення статусу предмета «Іноземна мова», внесення його до державних освітніх стандартів як обов'язкового; профілізація української освіти, спрямована на реалізацію державного освітнього стандарту з урахуванням профілю ВНЗ; використання в навчальному процесі поряд з обов'язковими програмами, що їх зумовлюють стандарти освіти, факультативних, авторських програм. Сьогодні мова зі спеціальності перетворюється на мову для спеціальності.

Іншомовна компетентність є комплексним явищем і включає в себе набір компонентів, що відносяться до різних категорій. Можна виділити такі компоненти соціокультурної іншомовної компетентності, розвиток яких засобами вивчення іноземної мови може і повинен бути ефективним: лінгвокраїнознавчий компонент (лексичні одиниці з національно-культурної семантикою і вміння їх застосовувати в ситуаціях міжкультурного спілкування); соціолінгвістичний компонент (мовні особливості соціальних прошарків, представників різних поколінь, суспільних груп тощо); соціально-психологічний компонент (володіння соціо- і культурно обумовленим сценарієм, національно-специфічними моделями поведінки з використанням комунікативної техніки, прийнятої в даній культурі); культурологічний компонент (соціокультурний, історико-культурний фон, етнос) [3].

Процес формування компетентності курсантів при вивченні іноземних мов у ВНЗ України морського профілю має бути спрямований на: забезпечення необхідного рівня іншомовної комунікативної компетентності в основних видах мовленнєвої діяльності; формування загальної компетентності фахівців; інтеграцію компетентності в процесі самостійної діяльності; розвиток творчого потенціалу курсантів, їх інтелектуальних і професійних здібностей у процесі професійної підготовки; розширення їх світогляду на основі

вирішення професійно значущих завдань; збільшення професійної мотивації; розвиток особистісних і професійних якостей.

У процесі оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю відбувається не тільки вирішення комунікативно-значущих завдань, а й оволодіння професійно-значущими знаннями, вміннями, навичками, відбувається розвиток професійних здібностей, необхідних для вирішення професійних завдань. У морських навчальних закладах серед інших інтенсивно впроваджується комунікативний підхід у викладанні іноземної мови.

За Ю. Пассовим, комунікативний підхід реалізується завдяки таким закономірностям мовленнєвого спілкування: мовленнєве спілкування має діяльнісний характер; процес комунікації має свою предметність, обмежену рамками заняття, теми, події, проблеми тощо; ситуація спілкування моделюється згідно з типовими варіантами стосунків у колективі; використання мовленнєвих засобів зумовлюється особливостями процесу спілкування в тій чи іншій ситуації. Відповідно висуваються і принципи комунікативного методу: особистісно орієнтований підхід з урахуванням потреб, сфери діяльності та інтересів курсантів; мовленнєва спрямованість навчання, що реалізується у процесі практичного користування іноземною мовою; функціональність, що зумовлює відбір відповідного професійно орієнтованого матеріалу; ситуативність, оскільки у процесі навчання моделюється певна система взаємовідносин співрозмовників; новизна, що спричинюється постійною зміною теми розмови, обставин, завдань та ін. [3].

Сучасний викладач іноземної мови стає не тільки спостерігачем, але й активним учасником змін у концепції викладання іноземної мови професійного спрямування. Використання навчальних Інтернет-ресурсів значно розширює та урізноманітнює програму вивчення англійської мови у ВНЗ морського спрямування. При вдалому виборі матеріалу та його цілеспрямованому плануванні ці технології вносять елементи новизни у навчальний процес, зацікавлюють курсантів до вивчення іноземної мови, надаючи їм доступ до різноманітних автентичних матеріалів, надають їм можливість працювати над мовою у зручний для них час, сприяючи, таким чином, навчальному процесу в цілому.

На думку Бобришева Н.М., навчальні Інтернет-ресурси або Web-ресурси – це мережа Internet, що забезпечує доступ до гігантських обсягів інформації (тексту, звуку, графіки, відео, зображень), які будуть використовуватися виключно в навчальних цілях. Такі навчальні Інтернет-ресурси заохочують до здійснення інформаційного пошуку, формують аспекти іншомовної комунікативної компетенції та її компоненти (мовну, мовленнєву, соціокультурну компетенції), розвивають комунікативно-когнітивні вміння пошуку, аналізу, синтезу інформації, комунікативні вміння презентувати матеріал та обговорювати його, вміння використовувати ресурси для освіти та самоосвіти. Web-ресурси, які можуть зацікавити викладачів іноземних мов, для формування іншомовної комунікативної компетенції поділяють на п'ять видів: "список з теми" (hotlist), "пошук скарбів" (treasure hunt), "вибірковий пошук з теми" (subject sampler), "мультимедійний альбом" (multimedia scrapbook) і "Інтернет-проект" (webquest). Розкриємо структуру й методичний зміст кожного з п'яти видів навчальних Інтернет-ресурсів [1].

Роменський О.В. вказує, що комунікативний підхід зумовлює підбір мовного та мовленнєвого матеріалу й особливості навчальних методів, прийомів і вправ. Хоча робота з технічними текстами все ще займає значну частину у процесі опанування іноземної мови професійного спрямування у вищих технічних навчальних закладах, однак опрацювання лексико-граматичного наповнення тексту набуває при комунікативному підході нового змісту через його практичне використання у процесі спілкування. Не обминає увагою викладач іноземної мови і такого потужного навчального методу, як колективні ігрові ситуації. Вони сприяють не тільки вдосконаленню комунікативних навичок, але й розвитку пам'яті, критичного мислення та покращують емоційний клімат у колективі. У ході гри, головним чином ускладненої щодо лексичного наповнення, створюється можливість легкого та комфортного переходу до комунікативної діяльності. Таким чином, потреба в реальному професійному спілкуванні в певному форматі задовольняється на уроках іноземної мови, де викладач моделює та допомагає прожити студентам ситуації, наближені до професійного життя [3].

Висновки. Таким чином, можемо дійти висновку, що розвиток іншомовної професійної компетентності в курсантів вищих морських навчальних закладів України реалізовується через упровадження проблемно-діяльнісного та комунікативного підходів у викладанні іноземної мови за професійним спрямуванням. Правильно організований навчальний простір, поєднання навчання з життєвими ситуаціями, можливими в професійній діяльності, використання проблемного принципу викладання – все це є беззаперечною запорукою формування всебічно

розвиненого, здатного до високоякісної трудової діяльності та самоорганізації моряка-професіонала. Порушена у статті проблема багатоаспектна і потребує більш детального дослідження, у подальших розвідках слід більш детально зупинитись на впровадженні моделі формування готовності курсантів до професійної діяльності в полікультурному середовищі у професійній підготовці морських спеціалістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобришева Н.М. Модель формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі / Н. М. Бобришева // Педагогічний альманах. – 2014. – Випуск 22. – С. 127-132
2. Косогова Л.М. Проектування інформаційного мовного простору в підготовці майбутніх судноводіїв / Л.М. Косогова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 13 (272), Ч. I, 2013. – С. 184-189
3. Роменський О.В. Формування комунікативної компетентності майбутніх моряків у процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням / О.В. Роменський // Педагогічний альманах. – 2014. – Випуск 24. – С. 189-195

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СПЕЦІАЛІСТА МЕДСЕСТРИНСТВА ЧЕРЕЗ ПОШУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКІ МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ЯК КОМПЕТЕНТІСНУ СКЛАДОВУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

канд. пед. наук Шарлович З. П.

Україна, м. Житомир, КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства» Житомирської обласної ради, завідувач післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів

Abstract. This article justified the application of searching-researching methods of organization of educational activity of attendees of courses of improvement of qualification as a procedural component of formation of professional craftsmanship that affects the results of studies, improves competitive compound of a nursing expert via continuous post-graduate education for a life-long.

The application of contemporary innovational technologies in the educational process for practicing experts of nursing of the health protection and allows to engage them to various forms of academic activity, enlarges the specter of providing information and its application as for audience cognition by attendees of post-graduate department as well as for individual self-studies work with a purpose of implementation in practical activity.

Made conclusions regarding to reasonability of engaging attendees to searching researching work as an educational process that forms the interest to a selected specialty, allows practical application of results of obtained results researches and assists the development of professional craftsmanship.

Keywords: nursing expert, professional craftsmanship, searching and researching activity, competence, post-graduate training, continuous life-long education.

Постановка проблеми. Сучасна галузь охорони здоров'я потребує постійного оновлення. Інноваційні технології в медицині завжди будуть затребувані (А. Наумовець, 2016), особливо це стосується кадрового потенціалу, адже від їх професійності залежить «ефективність виконання поставлених завдань» (В. Князевич, 2016), що спонукає до пошуку нових та об'єднання вже з апробованими продуктивними формами, методами і засобами організації освітнього процесу [2].

Однією з умов проведення якісного обслуговування населення закладами охорони здоров'я є високий кваліфікаційний рівень підготовки персоналу, який відповідає запитам суспільства і попиту на ринку праці з надання медичних послуг. Професіоналізм учасників лікувального процесу можливо забезпечити за рахунок постійного безперервного навчання, що

ґрунтується на принципах гуманізму і моралі; демократичних засадах; науковому обґрунтуванні; неперервному здобутті знань і практичного їх впровадження; адаптації з урахуванням стрімкого розвитку науково-технічного прогресу; інтеграції у світове європейське товариство, що забезпечує поступове входження у світовий освітянський простір [1, 5, 10-12], щоб відповідати вимогам ринку праці.

Вдосконалення охорони здоров'я вимагає нових підходів і технологічних змін в організації освітнього процесу вищих медичних навчальних закладів України, які здійснюють фахову й післядипломну підготовку спеціалістів галузі знань 1201 «Медицина» спеціальності 223 «Медсестринство» відповідно до Національної рамки кваліфікацій із визначеними нею знаннями, уміннями, комунікацією, якими повинен оволодіти спеціаліст певного освітнього рівня та сферою його автономності і відповідальності в процесі виконання функціональних обов'язків [6].

Ще у 2004 р. Європейською Комісією Генерального Директорату було визначено провідні компетенції (компетентності), якими повинен оволодіти європейець, що дасть йому змогу засвоїти необхідні життєві вміння у процесі неперервного самонавчання [1, 10-13].

Оволодіння інтегральними, загальними і спеціальними компетентностями [6, 8], сприятиме підвищенню загального рівня освіти громадян, що має на меті оволодіння основними особистісними, життєвими і професійними знаннями, впровадження яких буде здійснюватися через уміння і навички, що забезпечується сформованими компетентностями, як в сфері життєдіяльності, так і в окремих галузях, зокрема, медсестринській, і є ключовим завданням сьогодення. Такий підхід до практичної охорони здоров'я, вимагає кардинальних змін і в системі підготовки та перепідготовки кадрів для діяльності в медичній галузі.

Розвиток суспільства можливий через рівень сформованості професійної компетентності окремої людини, що безпосередньо впливає як на розвиток окремих галузей виробництва, так і сфер послуг для населення. Актуальність формування компетентності спеціаліста медсестринства зумовлена тим, що від рівня його сформованості, як особистості і професіонала, значною мірою залежить рівень розвитку медицини в цілому та медсестринської галузі зокрема. Для того, щоб забезпечити формування фахової компетентності спеціаліста медсестринства, необхідно застосовувати у навчальному процесі курсів підвищення кваліфікації сучасні інноваційні педагогічні технології в матеріалах лекцій, практичних занять та урізноманітнити самостійну аудиторну та позааудиторну роботу слухачів [1, 10-12].

Результати дослідження. Нами проведено аналіз наукових джерел, що торкаються проблематики нашого дослідження. Навчальний процес вищих медичних навчальних закладів має на меті розвивати творчий потенціал студентів і слухачів, який, в певній мірі, залежить і від творчості самих викладачів. Ось чому необхідно викладачам усвідомлювати необхідність власної мобільності, саморозвитку, що значно підвищить ефективність досліджень і якість підготовки фахівців [4].

Слухачі під час навчального процесу у вищому медичному навчальному закладі повинні долучатися до науково-практичної діяльності, що у майбутньому сприятиме застосуванню отриманих навичок наукового дослідження з метою вивчення, аналізу, синтезу, узагальнення власного чи спільного професійного досвіду, що забезпечить винесення його на широкий загал з метою обговорення та поширення. Наукова творчість науковця прямо пропорційна його професійному рівню [5].

Викладач має акцентувати увагу і зацікавлювати слухача на необхідності постійного вдосконалення, привчати до наполегливої праці над собою як під час навчального процесу, так і самостійно в позааудиторний час [3].

Існують різновиди дослідної роботи студентів та слухачів, серед них наукові та інформативні реферати, курсова робота, науково-дослідна робота, дипломний проект та магістерська дисертація [5], виконання яких сприятиме розвитку компетентнісної складової фахівця як елементу формування професійної майстерності.

Одним із інноваційних методів оволодіння професійною майстерністю є метод професійного проектування, де спеціаліст повинен чітко навчитися розробляти плани, ставити перед собою завдання, бути організованим, мобілізувати всі свої зусилля у прагненні до досягнення мети і отримання очікуваних результатів [7].

Відділення післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства» Житомирської обласної ради в процесі організації навчальної діяльності використовує різноманітні сучасні інноваційні форми, методи і засоби навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації. Слухачі відвідують лекції, практичні заняття, майстер-класи, практичні тренінги, залучаються до підготовки та участі в науково-

практичних конференціях, виставках, інформаційно-просвітницьких заходах, для організації яких використовуються сучасні інформаційні технології, дидактичні матеріали; слухачі пишуть курсові роботи, виконують науково-дослідницькі роботи, виступають з пошуковими проектами; пишуть реферати з проблем відповідно до циклу спеціалізації чи удосконалення; виступають з доповідями та повідомленнями як на заняттях, так і під час проведення позаурочних заходів; розробляють самостійно індивідуальні завдання по програмі курсу.

Складовою навчального процесу для слухачів є написання курсової роботи, яка вимагає знання теми, пошуку літературних джерел, аналізу даних, вирішення задач. Виконуючи це завдання, слухач розвиває в собі здатність обробити інформацію; компілюють дані; проаналізувати, систематизувати та узагальнити накопичений матеріал; користуватися сучасними інформаційними джерелами. У нього розвивається вміння творчо мислити, формується критичне та клінічне мислення, вдосконалюються мислительські операції, здатність встановлювати зв'язок логіко-структурної залежності між теоретичними аспектами наукових досліджень і своїм практичним професійним досвідом. Слухач проводить наукове обґрунтування; окреслює проблему та пропонує шляхи вирішення; знаходить рішення проблеми, підсумовує, робить висновки. Захищаючи курсову роботу, слухач аргументує хід та результати курсової роботи; вступає в дискусію, що сприяє розвитку його комунікативних здібностей; оцінює результати власної діяльності.

Обговоримо науково-дослідну роботу слухача курсів підвищення кваліфікації відділення післядипломної освіти вищого медичного навчального закладу в межах циклу «Інфектологія», де контингентом слухачів є медсестри інфекційних відділень і кабінетів. Передувати дослідженню повинні уміння слухача інтерпретувати тему з різних точок зору, мати чітку мету щодо напрямку дослідження. Розпочинається дослідження з вибору теми, обґрунтування актуальності виокремленої проблеми, встановлення мети і завдань, визначення предмету і об'єкту дослідження. Для досягнення мети необхідно бути обізнаним та володіти методами, за допомогою яких буде проведено дослідження. Висуваючи гіпотезу, слід переконатися в її доцільності за допомогою перевірки практикою. Всі ці елементи наукового дослідження дадуть результат, якщо дослідник мобілізує всі свої зусилля, наполегливо включиться в роботу, послідовно і цілеспрямовано прагнучим до її реалізації [5, 10-12].

Тема науково-дослідної роботи для виконання слухачами курсів підвищення кваліфікації, підбирається з урахуванням актуальності проблеми, що встановлена після детального аналізу наукових джерел, статистичної звітності закладів охорони здоров'я. Важливим у виборі теми є не тільки проблеми, що пов'язані із захворюваннями, які часто зустрічаються, але й ті нозологічні форми, які зустрічаються вкрай рідко, або не зустрічаються зовсім на території України, наприклад, хвороба Ебола.

В розрізі інфектології будь яка тема буде матиме інтерес, оскільки інфекційні хвороби, що передаються до людини викликають занепокоєння оточуючих через небезпеку поширення, чим привертають до себе увагу. Інформативним матеріалом для цієї дисципліни є показники захворюваності й поширеності, адже з метою попередження їх розповсюдження, необхідно мати детальний статистичний аналіз. Цікавою була б тема щодо ролі спеціаліста медсестринства (фельдшера, медичної сестри, акушерки) у профілактиці інфекційного захворювання.

Впровадження результатів дослідження в практику є тим результатом, заради якого і проводиться дослідження. Слухачі в процесі написання науково-дослідної роботи виносять на загал накопичений матеріал в процесі проведення науково-дослідної роботи та її результати, періодично озвучують (*апробують*) його на практичних заняттях, науково-практичних конференціях тощо. Апробуючи результати дослідження, до прикладу, під час виступу на науково-практичних конференціях вищого медичного навчального закладу чи у закладі охорони здоров'я, представляють для обговорення отримані результати. Також публікують наукові статті за матеріалами дослідження з основними висновками та рекомендаціями у збірниках конференцій.

Спеціаліст медсестринства, виконуючи виробничі функції і завдання, що ґрунтуються на володінні ним компетенціями [8], наприклад, при здійсненні профілактики інфекційних хвороб в умовах закладів охорони здоров'я, в домашніх умовах, в суспільному середовищі [9]: своєчасно виявляти інфекційного хворого; встановлювати терміни нагляду та ізоляції за контактними у вогнищі інфекції; проводити суб'єктивне, об'єктивне та додаткове обстеження хворих, спостереження та ізолювання осіб, які контактували з хворими на інфекційне захворювання; складати план протиепідемічних заходів у вогнищах інфекції; проводити поточну та заключну дезінфекцію в осередку інфекції; проводити термінову профілактику

інфекційних хвороб; забезпечувати особисту гігієну під час роботи з хворими та інфікованим матеріалом; дотримуватися техніки безпеки під час контакту з біологічними рідинами, використовуючи захисний одяг та сучасні дезінфікуючі засоби [1, 8, 10-12].

Співпрацюючи з пацієнтами, їх родинами, колегами, слухачі під час виконання науково-дослідної роботи, проводять анкетування, що дає можливість проаналізувати знання даної проблеми серед практикуючих медичних сестер, які працюють у інфекційних відділеннях та кабінетах, медсестер загальної практики – сімейної медицини, фельдшерів і акушерок ФАП і амбулаторій щодо знань джерел та механізму передачі інфекції; вимог до обстеження, лікування, спостереження та догляду за пацієнтами; організації роботи в осередку інфекції; пошуку форм, методів та засобі санітарно-освітньої роботи; виявити готовність до педагогічного інформування населення та профілактики певного захворювання; готовності до відповідального ставлення з власного саморозвитку, самоосвіти в процесі трудової діяльності як необхідної передумови професійної майстерності [1, 9-12].

Крім того, цікавим був би аналіз обізнаності населення щодо інфекційних проблем та бачення пересічними громадянами ролі спеціаліста медсестринства у профілактиці інфекційних захворювань.

Результати наукової роботи не тільки розвивають творчий інтерес слухачів, клінічне мислення, закладають глибину знань проблем даної дисципліни, формують науковий потенціал спеціаліста, складають передумови професійної майстерності, а дають можливість збагнути, що як практична, так і наукова діяльність слухачів є не просто виконанням навчальної програми циклу підвищення кваліфікації, а ще й продуктивним важелем, який може вплинути як на освітній процес через обговорення, впровадження спецкурсів, методичних рекомендацій в рамках курсів підвищення кваліфікації певного циклу, так і стати проривом у медсестринстві, як науковій спеціальності, шляхом впровадження цінних науково обґрунтованих пропозицій за результатами дослідження в практичну охорону здоров'я.

Висновки. Як бачимо, післядипломна підготовка спеціалістів медсестринства в системі безперервної медсестринської освіти сприяє оновленню знань, умінь і навичок поряд з розвитком сучасних компетенцій, якими повинен володіти фахівець, щоб виконувати завдання відповідно до своїх повноважень і бути готовим до нових видів діяльності в медсестринстві, розширенням посадових повноважень, що з'являються з розвитком науки та з реформуванням галузі охорони здоров'я.

Таким чином, використання сучасних інноваційних технологій через пошуково-дослідницькі методи організації освітнього процесу післядипломної освіти, спрямоване на виконання навчальних програм у підготовці слухачів курсів підвищення кваліфікації і дає всі підстави стверджувати, що зв'язок теорії з практичною охороною здоров'я, де здійснюється надання допомоги населенню закладами охорони здоров'я, вимагає високої кваліфікації всіх учасників лікувального процесу. Це стосується і спеціалістів медсестринства, які у своїй діяльності тісно співпрацюють з пацієнтами та їх родинами. Впроваджуючи етапи медсестринського процесу, проводять обстеження пацієнта; постійно опікуються станом його здоров'я, спостерігаючи і доглядаючи за ним; виконують призначення лікаря; здійснюють доцільні науково обґрунтовані залежні та незалежні медсестринські втручання, проводять санітарно-освітню діяльність, тим самим покращуючи якість життя пацієнтів в умовах хвороби та подовжують тривалість життя населення, що можливо за умови професійної медсестринської майстерності.

Пошуково-дослідницькі методи організації освітнього процесу розширюють можливості та створюють передумови до розвитку професійної майстерності спеціалістів медсестринства. Ставимо на меті надалі проводити дослідження щодо теоретичних та методичних засад розвитку професійної майстерності спеціалістів медсестринства в системі післядипломної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О. Є., Шарлович З. П. Професійно-педагогічна компетентність медичних сестер сімейної медицини: сутність, структура, технологія формування: монографія. – Житомир: Вид-во Полісся, 2016. – 258с. – ISBN 978-966-655-835-3
2. Бармина А. VII Международный медицинский форум: передовые технологии и модернизация отечественной медицины / А. Бармина // Український медичний часопис. – К.: ТОВ «Моріон», 2016. – №2 (112). – С. 29-30.

3. Бойправ М. Д. Деякі соціально-психологічні особливості студентів та їх урахування та їх урахування в навчальному процесі // Проблеми формування сучасного вчителя у вищій педагогічній школі. Шляхи підвищення пізнавальної активності студентів педагогічного навчального закладу. Науково-методичний збірник. / Упоряд. і заг. ред. Астаф'євої М. М. – Ніжин: НДПУ, 1999. – 174с.
4. Інновації вищої освіти : проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім Івана Франка, 2011. – 444с.
5. Методологія науково-дослідної роботи: навч. посібник / О. Б. Кривонос, О. М. Демченко; за ред. О. В. Кононова. – К.: ВСВ «Медицина», 2011. – 160 с.
6. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій / Постанова Кабінету Міністрів. – 23.11.2011. – № 1341 // Електронний ресурс: режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>
7. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця : П84 монографія / за ред. В. А. Ковальчук. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 168 с.
8. Філоненко М. М. Методика викладання у вищій медичній школі на засадах компетентнісного підходу: Методичні рекомендації для викладачів та здобувачів наукового ступеню доктора філософії (PhD) ВМ (Ф) НЗ України. / М. М. Філоненко. – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 88с.
9. Чорновіл А. В. Клінічне медсестринство в інсектології: підручник. – 2-е видання, переробл. та доп. / А. В. Чорновіл, Р. Ю. Грицько, С. А. Лишеньюк – К.: Медицина, 2010. – 408 с.
10. Шарлович З. П. Впровадження моделі формування професійно-педагогічна компетентність медсестер в процесі фахової підготовки / З. П. Шарлович // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій змісту освіти МОН України. – К., 2016. – Вип. 87. – С. 84-87. Електронний ресурс: режим доступу: https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=I9qfVvQAAAAJ&citation_for_view=I9qfVvQAAAAJ:IjCSPb-OGe4C
11. Шарлович З. П. Пошук шляхів розвитку професійної майстерності молодших медичних спеціалістів у післядипломній освіті. / З. П. Шарлович // Вісник Житомирського державного університету ім. І.Франка. – Вип. 3 (85). – Житомир, 2016. – С.157-161. – Електронний ресурс: режим доступу: http://visnyk.zu.edu.ua/pdf/visnyk85_pedagog.pdf
12. Шарлович З. П. Формування професійно-педагогічної компетентності медичних сестер сімейної медицини в процесі фахової підготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / З.П. Шарлович; Житомирський державний університет ім. Івана Франка». – Житомир, 2015. – 338 с. / Електронний ресурс: режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/18684/1/dys_Sharlovych.pdf
13. European Commission Directorate-General for Education and Culture. Implementation of "Education and training 2010". Work programme. Working group B: "Key Competences". Key competences for lifelong learning. [Електронний ресурс]: European reference framework. November 2004. – Режим доступу: <http://72.14.221.104/search?q=cache:ETSYLOB9AJ:europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/basicframe.pdf+Key+competemces&hl=uk&gl=ua&ct=clnk&cd=1>. – Назва з титул. екрану.

FORMING OF VOCAL – CHORAL SKILLS OF TEENAGERS IN EXTRA – CURRICULAR ACTIVITY

Babichenko Nataliya Olexandrivna,

Kyiv, The Institute of Arts, Boris Grinchenko Kyiv University, the post-graduate student, director and teacher of Kalinovka Music School

INTRODUCTION. Radical changes that are taking place in the Ukrainian society now including education, need deep reconstruction of pedagogical and psychological science in regard to the new realities of modern life, perspectives of social – economic, scientific and technical development of our state.

The processes of the state rebirth of Ukraine are caused by the need of the spiritual enrichment of the society, especially of the young generation and the important factors of which are the aesthetic education, the cognition of the world of art and their experience enrichment via music art.

In Ukraine, as an independent state, education must become the most important matter of the Ukrainian people. It is impossible to solve the economic and social problems, facing us, without raising of cultural level of our people. Only the people, who are spiritually enriched, all-round developed, clever, creative, active, competent, those who have unusual way of thinking and can make non-standard decisions are able to improve and change our life for the better. These skills and qualities are inherent in the nature of every person and depend on the conditions in which he or she grew, and it is well-known that the basis of the creative attitude to life is formed early in childhood, and methods which influenced the development of their skills determine whether they will evolutionize and in what particular direction.

Some difficulties in spiritual development of growing generation remained unsolved. Their reason is hidden not only in peculiarities of social- economic problems and reappraisal of values, but in drawbacks, which are connected with the state of aesthetic and spiritual education. These matters must be solved in the school age, because just in this age the process of person formation takes place. In the process of emotional interconnection the love to music art is formed, especially to classic music, as well as the system of values, which later will determine the behavior and attitude to the people and events around them.

The content of pedagogical paradigm as for the humanization of education, the development of national and personal potential, methodological basis of pedagogical creativity are covered in the works by V. Andrushchenko, I. Bekh, V. Bondar, N. Gudziy, B. Zagviyazinskiy, I. Zyzune, V. Zshadko, N. Kuzmina, Y. Rudenko, S. Sisoeva, O. Khizshna and others.

The inseparable part of the aesthetic education is music education as the main factor of forming musical culture of a person. The problems of forming musical culture are covered in the scientific works of Y. B. Aliev ("Forming of musical culture of teenage-pupils"), A. G. Bolgarskiy ("Forming of interest to folk music of teenagers at the classes of Vocal – Instrumental Ensembles"), N. V. Gudziy ("Forming of musical-aesthetic culture of schoolchildren in after-school primary music education"), Z. K. Kalnichenko ("Forming the need of musical self-education among the senior pupils"), L. G. Koval ("Interaction of teacher and pupils in the process of forming of aesthetic relations by the means of musical art"), A. M. Sokhor ("Correlation of musical culture of the society and that of a person"), L.O. Khlebnikova ("Basic components of musical culture"). But this issue needs a deeper investigation as the teens' age is characterized by the wish to be grown – up, to self – assertion, find their personal place in this life, to self- esteem. Just in this age certain value orientations are formed, as well as art- aesthetic advantages, especially musical tastes and likings.

In the fundamental works on the problems of musical-aesthetic education various aspects of forming a personality by means of music are covered (B.V. Astafiev, A.V. Lunacharskiy, B.L. Yavorskiy, O.O. Opraksina, D.B. Kabalevskiy, M.M. Leontovitch, K.G. Stetsenko, V.S. Stetsenko).

Art - aesthetic education, as one of the basic forms of spiritual development of a person is, at the same time, a necessary component of other elements of education and forming world-view of a personality. The specific feature of such education comes to the fact that its final aim is a harmonized – developed personality. It is focused on activation of the creative skills of a person, on improvement of his general culture. That's why art- aesthetic education plays a particular role today. At the general – theoretical level art-aesthetic education is considered as a directed activity, due to which aesthetic, and, mainly, art interests and needs of teenagers are realized. [4, p. 18;]

The investigations of many authors are devoted to the problem of vocal-choral education, they are: V. Antonyuk, L. Gavrilenko, N. Grebenyuk, O. Eremenko, A. Kozir, L. Totska, O. Ravvinov, B. Tevlina, T. Ovchinkova, D. Ogorodnov, N. Orlova, N. Dobrovolska, V. Sokolov and others.

In modern time, due to the development of music industry, musical orientations of teenagers are formed, mainly, under the influence of mass media, their communications with the teens of the same age and it leads to the use of musical samples of doubtful aesthetic quality, which are created for primitive taste due to easy reception /simple melody, dancing rhythm, elementary simplicity of harmony language, familiar topics of the texts 'contents/. Such kinds of modern music as variety song, "rap", "hip-hop", and purely entertaining directions, which do not perform aesthetic function, but communicative and phone functions, and are very popular among the teenagers, and classical, folk, modern academic music and vocal-choral works with certain sense significance are beyond teenagers' attention.

That's why the actuality of the proposed problem is confirmed by the fact that via the system of spiritual values, first of all via classical, folk music and song, we can influence on the gene - fund of the whole society.

Only folk, spiritual, and classical music is a standard, which has passed through the ages and has not lost its authority, a positive influence on a person, and a folk song in its musical development and education of children and youth, despite the age, is and must be a foundation for gaining and improvement not only vocal-choral habits and performing ability, but also forming the best qualities of every personality.

Contemporary pedagogic proves:

- to involve growing generation into arts,
- to teach it to understand ,
- to love and respect music in all its richness of forms and genres,
- is only possible on a strong foundation of folk, classical and modern music.

Specialized extra-curricular establishments of primary music education, music schools or schools of aesthetic education may help to realize this task in the most profound and deep way. The influence of music in these schools is carried out systematically and successively under the supervision of professional teachers, and it has a great importance for the musical development of children. Forming vocal-choral habits of teenagers is considered as the most important factor of forming their musical culture. Solving various problems of music-aesthetic education of teenagers, and improving different forms of this process, we must not forget that the most crucial basis of music education is *choral singing*. [3, p. 48;]

Choral singing is an art of unique possibilities, both performing and educational. It has always been an inseparable part of home and world culture, unchangeable and tested by centuries factor of forming spiritual, creative potential of the society. Choral singing with its many centuries-long traditions, deep spiritual content, huge impact on emotional and moral mood of both performers and listeners remains a tested means of music education. Choral singing forms the most important individual and psychological qualities: attentiveness and stability, will - ability to control oneself, subordination of personal qualities to collective, development of imagination, emotional and logic memory. Forming vocal-choral habits and culture of teenagers in extra-curricular education has a great importance in education of highly-developed and highly-cultural personality. [3, p. 77;]

Ear for music and voice take very important place in forming vocal-choral habits of teenagers. Much attention is paid to investigations of vocal ear and voice in such works of the leading specialists in this sphere, as V.P. Morozov (Vocal ear and voice), I.P. Heinrichs (Musical ear and it's development), N. F. Kadikov (Unusual about music ear and voice), E. M. Malinina (Vocal education of children), O.G. Menabeni (Vocal exercises in work with children), V. M. Shatska (Children's voice: experimental investigations), I.B. Dmitriev (Basis of vocal methods).

An important task of music education in specialized schools of aesthetic education is not only in forming of interest, love to music, development of musical taste and ability to critically differentiate in artistic and musical phenomena, but in education of a professional musician with a high level of vocal-choral skills. [7, p. 89;]

Vocal-choral culture of personality, and also different aspects of interconnection of development and forming vocal-choral skills and habits are covered in the works of K. K. Pigrov, P.I. Chesnokov, V. Popov, N.O. Vetlugina, D.D. Lokshin, N.N. Maslov, I.P. Ponomarev.

At the present state of the development of music art, the problem of forming vocal-choral culture and vocal-choral habits in the context of different trends of the investigation of choral culture (regional, age, historical) was covered in the works of the professors, docents and teachers: A. T. Avdievskiy, A.G. Bolgarskiy, S.S. Gorbenko, P.M. Nikolaenko, L. Baida, N. S. Mozshaikina, A. Kozir, I.O. Zelenetska, T.I. Kompaniets, V. A. Samarina, T.A. Smirnova, O.V. Vasilieva and N.K. Rudicheva, I.D. Gerasimova, Y.M. Ivanova, A.P. Lashchenko and others.

The investigation of the work experience of vocal-choral studies in extra-curricular educational establishments revealed a lot of disputable matters, which are between:

- ✓ the influence of mass media means and musical orientations of teenagers;
- ✓ the users of music samples of doubtful aesthetic quality and teenagers' vocal-choral culture;
- ✓ the disagreement of traditional forms and methods of forming teenagers' vocal-choral habits peculiarities and their introduction into extra-curricular education with the regard of teens' age peculiarities;
- ✓ the shortage of educational programmes' work out and methodical recommendations, connected with our problem;
- ✓ the intensification of technological processes in the sphere of education and low level of work out and introduction of modern pedagogical technologies in the sphere of forming teenagers' vocal-choral habits in extra-curricular educational establishments.

To achieve the aim we set the following tasks:

- to investigate in the contents of analyzed scientific – pedagogical and methodical literature and generalize the main methodical grounds of vocal-choral school;
- to determine the significance of the tradition as an educational tendency to the character of methods of vocal-choral education in Ukraine;
- to give the grounds of the criteria and levels of forming vocal-choral skills of teenagers in extra-curricular activity;
- to reveal the essence and the structure of the phenomenon “vocal-choral skills”;
- to analyze the real state of forming vocal-choral skills of teenagers;
- to prove scientifically the main components, the process criteria of forming vocal-choral skills of teenagers as psycho-sociological and pedagogical processes, elaborate their content and to work out criteria and indicators of their forming;
- to test experimentally the necessity of the given pedagogical conditions and to work out and introduce the methods of forming vocal-choral skills of teenagers in the process of their education in extra-curricular establishments.

Assisting boys through vocal change

Many vocal teachers have experienced the delight of teaching boy singers and bringing them to a level of competence which brings the young treble much satisfaction and possibly some acclaim. Equally devastating, then, is the loss of their treble voice which occurs during the adolescent years. For many young boys, this may be the end of their singing career. They cease vocal lessons, leave the boy choir to which they may have belonged, and take up other interests. By the time their new voices have settled, they have frequently moved on to pursue other pastimes, and may never return to any formal singing context. [4, p.68]

Certainly, vocal mutation in young male voices is a challenging time for the singer and the teacher. The adolescent voice may be unpredictable in pitch, uneven in tone, and very limited in range. Singing in choirs, the boys may be unable to stay on pitch, swapping up and down octaves and fifths to produce a quasi-organum sound most choral director will consider very undesirable. Often, the young singers are encouraged to drop out of choir or voice lessons during this time of change, leaving them to cope with feelings of rejection and frustration at a vulnerable point in their development.

However, for a previously trained boy treble, it may be more advantageous to seek another approach. These young musicians may have attained a high standard of vocal ability and technique, and often retain the motivation and enthusiasm to continue to sing during the time of vocal change. Their previous training gives them an advantage over their untrained peers, in that the change may be smoother and their interest more easily stimulated in search of the emerging mature voice. [3, p. 87-94]

Individual singing lessons can provide an ideal context in which to do this - without the negative pressure of peer judgment, and with a sympathetic teacher who can tailor exercises and repertoire to meet the very individual requirements of each changing voice.

Physical aspects of voice mutation. During adolescence, the most obvious sign of change in the boy's voice is the lowering of pitch and the increase in vocal power. This is initially apparent in the speaking voice, after which the singing voice tends to also lower. These audible changes are the result of several physical mutations during adolescence:

Advertisement

1. The vocal folds lengthen under the influence of testosterone, from a pre-adolescent length of approximately 17mm to an average of 29mm in the adult male.
2. The folds thicken due to the accumulation of collagenous and elastic tissue.
3. The “Adam's apple” becomes visible, as a result of the lengthening and tilting of the thyroid cartilage, which lengthens to more than three times that of an adult female.
4. There is a two to three times greater increase in the weight of the thyroid, cricoids and arytenoids cartilages.
5. As part of a general growth spurt, the pharynx, oral cavity, skull sinuses and thoracic cavity all expand, increasing the resonance and power of the adult voice compared with that of a child.

Vocal growth is not necessarily gradual - change may be rapid and inconstant through the adolescent years. Additionally, while certain changes are common to all boys, they may happen in a way that is highly individualistic.

Characteristics of the voice in mutation. While each boy's voice may change in a unique way and at a unique pace, there are typically a number of identifiable stages that most boys' voice pass through. Different researchers have used different nomenclature for these phases, but most seem to

agree on the general characteristics of each stage - we have chosen the nomenclature which I believe to be the most descriptive. [16, p.65]

Stage 1: Mature treble

Just before adolescence sets in, a trained boy's voice may take on a particularly beautiful quality, richer and fuller than that of younger boys, with the highest notes having a brilliancy only heard in an older boy soprano voice. This is an indication that the voice has peaked and may shortly change. The speaking voice changes first - there will be a change in tone quality - it becomes fuller and deeper and may sound husky.

Stage 2: Cambiata

The boy may find the higher notes become more difficult to sing, while additional notes are added at the lower register. Eventually, the boy will begin to lose the higher notes. This gradual lowering of the voice continues throughout adolescence. The voice may initially approximate that of a female alto, although without the depth of the contralto voice. An untrained voice may sound raucous during this time, and the boy may have difficulty pitching notes as he finds his way around this new, lower voice.

Stage 3: Young Baritone

The early adult voice begins to appear - usually in some form of baritone range, but without the full, confident baritone resonance. A voice destined to be a bass is likely to lower rapidly, and for these boys, the priority will be to develop the lower range while adjusting to the new clef and radically changing pitch. True tenors are rare during the adolescent period - typically this voice will not appear until mid- to late-20s, as the tenor voice tends to mutate more slowly and takes

longer to settle.

CONCLUSIONS. Singing in harmony is interesting, motivating and rewarding for children, teenagers (and adults!). It is a skill which should be developed sequentially by means of appropriate activities and materials. This section presents one possible sequence, with examples, for the development of part singing.

As music is a multifaceted phenomenon, it is necessary, to varying degrees, to 'separate the parts from the whole' in the process of teaching and learning. A comprehensive choral curriculum includes not only the performance of great repertoire and vocal/choral techniques; it must also address all aspects of musicianship (i.e. CPR: create, perform & respond via the national standards). It is self-evident that teaching our choristers to read music will greatly assist them to sing independently in parts. The main focus here, however, will be the development of aural and kinesthetic skills relating to melody, rhythm and harmony.

We think, that the best world classical music works (A. Vivaldi, J. Bach, G. Handel, W. Mozart, L. Beethoven, P. Tchaikovsky, G. Gershwin) and Ukrainian heritage in the domain of spiritual, religious and folk music by such famous majors of the past as: M. Berezovsky, D. Bortniansky, A. Vedel, M. Lysenko, M. Leontovich, K. Stetsenko, S. Hulak Artemovsky, O. Bilash, - can do a lot of good and benefit in forming of vocal-choral skills, have the great impact on the consciousness of young generation.

REFERENCES

1. Леонтович М. Хорові твори. – К.: Музична Україна, 2005. – 376 с.
2. М.В. Лисенко. Зібрання творів. Хори та вокальні ансамблі. Т. II. / Ред. Ф. Надененка. – К.: Мистецтво, 1950. – 105 с.
3. Пігров К.К. Керування хором: Навчальний посібник. - К.: Держ. вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1962. - 202 с.
4. Птица К. О музыке и музыкантах. – М., 1995.
5. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч.-метод. посібник. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с.
6. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: Проблеми сучасної педагогічної освіти. – К.: ГІМН, 1998. – 230с.
7. Спів у школі, V-VI кл. Посібник для учителя. / Ред. Е. Бойко. – М.: Музика, 1969. - Вип. II. – 170 с.
8. Стеценко К. Хорові твори. – К.: Музична Україна, 2008. – 320 с.
9. Тоцька, Л. О. Сучасні тенденції розвитку вокальної підготовки майбутніх учителів музики [Текст] / О. Тоцька Л. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14, Теорія і методика мистецької освіти : науковий журнал / М-

во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. - Київ : НПУ , 2007. - Вип. 5 (10): Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Гуманістичні орієнтири мистецької освіти", 26 - 27 квітня 2007 р. - С. 75-78.

10. "Overlap of hearing and voicing ranges in singing." (PDF). Journal of Singing 61 (4), p.: 387–392.
11. "Towards an integrated physiologic-acoustic theory of vocal registers". The NATS Bulletin 28: 30–35. ISSN 0884-8106. OCLC 16072337.
12. Head voice and other problems: Practical talks on singing. Oliver Ditson. p. 12.
13. Hindemith, P. (1946) Elementary Training for Musicians New York, NY: Belwin-Mills
14. Singers. Oxford: Oxford University Press. p. 286. ISBN 0-19-516005-3. OCLC 51258100.
15. Songs and human music from an evolutionary perspective." In The origins of Music. Edited by N. Wallin, B. Merker and S. Brown, pp. 103–124. Cambridge, MA: MIT
16. The diagnosis and correction of vocal faults. Nashville, Tennessee: Genovex Music Group. p. 213. ISBN 1-56593-940-9. OCLC 30786430. (1994).
17. Laura Lewis Brown "The Benefits of Music Education". www.pbs.org/parents. <<http://www.pbs.org/parents/education/music-arts/the-benefits-of-music-education/>>

ADVANCED TRAINING OF PUBLIC OFFICIALS AS SPHERE FOR APPLICATION OF INNOVATIVE EDUCATION TECHNOLOGIES

Candidate of Political Sciences, Ph.D. Lapshyna Nataliia Oleksandrivna

Ukraine, Mykolaiv, Mykolaiv Regional Retraining and Advanced Training Centre for Employees of Governmental Authorities, Local Self-Governing Bodies, State Companies, Institutions and Organizations, chief of Training Unit

Abstract. *Problem of formation of professional competence in conditions of modern information society is considered in the Article. Importance to preserve the system of continuous education of administrative personnel and necessity to include modern information technologies in process of their education and advanced training are empathised.*

Keywords: *innovative education technologies, information society, public officials, public administration efficiency, professionalism, competence, advanced training, continuous education.*

Problem Formulation. Modern condition of swift and dynamic development of administrative sphere of activity, which runs through almost all spheres of human life, requires from the officials everyday monitoring of information space and improvement of knowledge, skills and abilities in sphere of professional specialization. Rather great modern information load causes demand for search of new effective technologies in sphere of continuous further training by public officials for timely mastering new cases of knowledge, technologies and administrative behaviour models.

Modern administrative official's professionalism is determined by many factors and might be characterized by the definition "integral competency". "Integral" is interpreted as inextricably entwined, solid, united[8] and constitutes a complex and system of competence, which enables specialists to perform their official duties with high quality and efficiency. In scientist's opinion, general competency of the manager consists of the following components: professional (special) competence, social competence, communicative competence, personal and individual competence[10]. Thus, public officials' professionalism is based on acquired fundamental knowledge of higher education, but he / she acquires "integral" property only by gaining managerial experience, practical knowledge and skills, permanent further training and self-improvement within whole professional activity in office.

Analysis of Recent Researches and Publications. Researches of the pedagogical innovatics problems were: O. Arlamov, M. Burhin, O. Brusientseva, T. Humeniuk, O. Dubaseniuk, V. Zhuravlov, V. Zahviazynskyi, M. Korets, V. Khymynets and others. Among Mykolaiv scientists the innovation technologies have been a subject of consideration by O. Piekhota, O. Liubarska more

than once. As for implementation of innovations in sphere of administrative staff education certain interest is attracted by scientific works of N. Larina.

But, in our opinion, relatively little attention is dedicated to the process of innovative pedagogical technologies implementation in the process of public officials advanced training, which has its own andragogic specifics and requires special training of teachers, tutors and coaches.

Purpose of the Article is to find out implementation specifics of educational technologies, having innovative nature, during advanced training of public officials.

Presentation of Principal Material. Modern rate of people's live in the age of information society requires constant search and effective implementation of various innovations both in everyday life and professional activity.

Ability to innovation activity becomes a significant component of professional competency in any sphere, but innovation training of the specialist in sphere of public administration is especially important. Significance of innovations in sphere of public officials activity is so great, that it is a matter of formation of a new model of their advanced training, which would provide change of concept, organization, contents, form, methods and technologies of teaching, system of evaluation and normative legal provision. Efficiency of public administration under conditions of innovative changes is related to solving the problem of competency and professionalism of state / public officials (author's note) [7, page 4].

Modern transformational socio-political processes, global foreign economic processes, European and Euro-Atlantic integration of Ukraine, approximation of Ukrainian legislation to legislation of EU countries, a whole chain of begun reforms require very deliberate, consecutive and effective personnel policy in sphere of public administration. Public officials, who implement the mentioned processes into life, must be not only professionally trained, highly qualified, competent personnel, but be able to size up changeable information field quickly, adopt to new legislation, be technologically competent, flexible, resistant to stress, able to innovations etc.

Regional Retraining and Advanced Training Centres for Employees of Governmental Authorities, Local Self-Governing Bodies, State Companies, Institutions and Organizations, (hereinafter referred to as RATC) are one of the leading institutions of the public officials' advanced training system in Ukraine today. They create conditions for fast and timely high quality teaching of public officials according to time requirements, changes in legislation field by implementing the newest educational technologies via providing public officials with practical knowledge and skills, necessary for them to acquire professional competency by providing conditions for quick adaptation to changes in legislation, increase of information flow, provide increase of the efficiency level of their professional activity, as well as formation of personal qualities of administrator worth of their country in the days of complicated economic and political crisis.

Researcher N. Larina states that constant evolutionary process in public administration system, change of forms and methods of tasks and state functions performance by state officials and local self-government officials, gradual transition of domestic educational space to Bologna Process, implementation of state, regional and industry branch target programs into practice require coordination of efforts of the subjects of the advanced training system for state officials, local self-government officials, and state company, institutions and organizations managers [7, page 6].

Key tasks of Retraining and Advanced Training Centres are:

- Implementation of educational activity, which includes educational, cultural, consultative and methodological activities;
- Providing services of postgraduate education to state officials, local self-government officials and employees of state companies, institutions and organizations, which includes advanced and on-the-job training according to legislation;
- Providing scientific-methodological, information and consultative help to state authorities and local self-government bodies.

Professional program of advanced training for state officials, local self-government officials and deputies of local councils is aimed at development of professional competency of public officials, which constitutes a basis of administration competency (political and legal, social and economic, information and communication, professional and specialised) and mastering knowledge about modernization of public administration and reformation of local self-government system in Ukraine, developing skills and abilities concerning effective performance of tasks and official duties, necessary for professional development and ensuring realization of political, economic and social reforms at the regional level, which are targeted at transformation of Ukraine into modern European country.

Professional program is built according to modular principle and contains general, functional and branch components. Advanced training according to Professional program is performed within the first year of work for persons employed to public service for the first time, promoted to higher position, as well as in case of need of state authorities, but not rare than terms, determined by current legislation. Currently this period makes 3 years.

Content modules shall be referred to the main components of the public officials advanced training programs [7, page 41]:

- Legislation, cultural-creative and Ukrainian study specialization;
- World vies (modern methodological), psychological and facilitative training;
- Philosophy, politics, parliamentarism, public administration, law, innovatics, computer science etc.

Determination of the contents of administrative personnel advanced training takes place under the influence of political and socio-economic changes, which occur in society; it reveals the tendency of orientation not only to the requirements of the state, but to personal and professional demands of the trainees; it is targeted at renewal of the whole system of continuous professional development of administrative personnel, namely: taking into account society development trend, mastering new contents and educational technologies, implementation of innovations, development of the skill to compare local problems of his / her professional activity with general state priorities and motivation of personal professional growth [7, page 41].

When agreeing with Scientist N. Larina, we should note that the following is referred to the main principles of selection of administrative personnel advanced training contents:

- independent study priority (in the sense of self-organization of the educational process by the trainees;
- joint activity priority (joint activity of the trainee and the lecturer, as well as other trainees concerning planning, realization, evaluation and correction of educational process);
- Relying on the trainee's experience (use of everyday living, social and professional experience of the trainee as educational source);
- individualization of education (joint development of individual educational program by the trainee and the lecturer, which is targeted at specific educational needs and purposes and takes into consideration the trainee's experience, level of training, psychophysical and cognitive specifics);
- systemacy of training (conformity with purposes, contents, forms, methods, means of teaching and evaluation of its results);
- education contact (targeted at specific vital purposes, important for the trainee and oriented at performance of social roles or improvement of personality, on the one hand, and built taking into consideration the trainee's professional, social and living activity and his special, time, living factors and conditions on the other hand);
- actualization of training results (immediate application of the obtained knowledge, skills, abilities and qualities in practice);
- training efficiency (providing trainees with certain freedom of target selection, contents, methods, sources, terms, time, place and evaluation of training results, as well as the lecturers);
- development of educational needs (evaluation of training results is performed by determining the real level of mastering the material; at the same time educational process is built for the purpose of formation of new educational needs by the trainees, concretization whereof is performed after attainment of certain training aims);
- innovation (application of interactive educational forms, methods and means);
- consciousness of training (awareness and understanding of all parameters of training process and their actions of organization thereof by the trainees);
- integration is the key principle of modern political, economic, socio-cultural processes in leading European countries, which determines the nature of realization of all elements of the educational process: purposes, contents, organization etc. [7, page 40-41].

Innovation (*imatl. innovazione - novelty, introduction*) is actually one of the main building principles of educational process during advanced training of public officials today.

This term has come into use in the 40s of the 20th century; first it was used by German and Austrian scientist when analyzing socio-economic and technological processes. Then the notion of Innovation was used in pedagogical researches, which meant everything new in system of education [4].

This is explained by the fact that theoretic model of human innovation, described by O. Dubaseniuk in her article, attracts recently more and more attention of the scientists. Thus, innovative human is a person of such socio-cultural development, which is able to work creatively, be

competent in present conditions. Lecturer-Innovator is a bearer of specific innovation, their creator and modifier. He / she possesses wide possibilities and has unlimited field of activity, while in practice he / or she receives evidence of efficiency of present training technologies and methods and is able to correct them, carry out research work, develop new methodology and technologies. [4].

When considering psychological and pedagogical innovations as newly made (applied) or improved technologies (or projects), which significantly change volumes, structure and quality of pedagogical process, scientists distinguish the following technologies first of all [3 ; 1]:

- developmental training (authors: D.B. Elkonin, V.V. Davydov, O.K. Dusavytskyi, V.F. Palamarchuk);

- personally oriented training (O.Ya. Savchenko, S.I. Podmazin);
- collective training (L. Kochyna, N. Bibik);
- modular developmental training (A. Furman);
- life and creative training (I.H. Yermakov);
- personally oriented education (I.D. Bekh);
- psychological management (L.M. Karamushka, N.L. Kolomynskyi);
- adaptive training (H.V. Yelnykova);
- integration natural education (V.R. Ilchenko) etc.

It is common practice to refer such set of the pedagogue's operational actions with the student, as the result whereof the student's attitude to educational process improves significantly, to educational innovative technologies. The following technologies take significant place among them [9 ; 1]:

- personally oriented;
- integration;
- collective actions;
- information;
- distant;
- developmental;
- modular development etc.

Modern economic, psychological, diagnostic and information technologies, which create conditions for operative and efficient managerial decision making by the supervisor, belong to administrative innovative technologies.

Nowadays, we know such technologies, which are used in practice most often. Such pedagogical technologies might be classified the following way: structural-logical technologies; integration technologies; game technologies; training technologies; information computer technologies; dialogue technologies. Specifics of modern education is that in practice different technologies might be joint actively and very effective [1].

In their turn, researchers N. Larina and V. Yahodnikova refer the following to modern educational technologies in administrative staff advanced training innovation system in their research works[7, page 41 ; 11]:

- electronic textbook (program methodological complex, which enables to master the training course or certain chapter thereof by oneself and combines properties of regular textbook, handbook, collection of problems and laboratory practice);

- TV technology is a type of distant education technology, based on usage of television systems to deliver educational and methodological materials to trainees and organization of regular consultation by the lecturers (tutors);

- network technology is a type of distant education technology, based on usage of telecommunication to provide the trainees with educational and methodological materials and interactive interaction with the lecturer (tutor);

- case technology is a type of distant education technology, based on usage of sets (cases) of text, audiovisual and multimedia educational and methodological materials for self-study thereof by the trainees along with organization of regular consultation by the lecturers (tutors) in a traditional or distant way.

In our turn, we would like to focus in detail on creative innovative pedagogical technology, which might be efficiently used in process of public officials advanced training. Such technology is called Portfolio.

Portfolio technology is nowadays spread in the world and conquers more and more supporters. Idea to use portfolio arose in 80s-90s in the USA; later it found wide application in France, Italy, Sweden, Japan and in Russia in the end of the 20th century[6]. During last decades such technology spreads in Ukraine too. Portfolio has come from business into education as a principal method by which specialists show their skills and achievements.

We offer to consider Portfolio innovative pedagogical technology as a certain case of image-files to present own achievements, including possibility of feedback, when learning certain new theme and performing given educational tasks, as well as an instrument, aimed at reveal of personal potential of each trainee, unlike testing or interview.

Main contents of portfolio is to show everything person is able to do in practice. Portfolio is a planned beforehand individual collection of personal achievements, person's file and self-presentation[6]. Ability to present themselves and results of their own professional activity is probably on the first place for public officials. Not every official possess such ability.

As an instance let's mention system of personal portfolio case components, offered by K. Zubaro. According to one of the options the Researcher offers to include four main chapters in portfolio: 1) Portrait. 2) Collector 3) Work Materials. 4) Achievements. Portrait reveals studying personality. Photos, certificates, characterizing the favourite lectures and interests are collected there. Collector is a file, wherein course material is collected, which comes from the lecturer. Necessary models or samples for task performance are taken from it. Work Materials file constitutes registered stages of work over the tasks: model, instruction, performance stages, final work and control thereof, exercised over by the lecturer. Achievements section contains works, which were evaluated and self-evaluated, certificates of passing various courses [5].

Procedure of public defence of portfolio during experience exchange conference becomes the completion of work over it. Trainees represent their portfolios (virtual or paper cases – author's note), tell about achievements and answer the colleague's questions. In contrast to tests, examination papers and writing abstracts a test lesson, within the course whereof portfolios are presented, provides for everyone's direct participation in the process of achievements discussion to comprehend the acquired knowledge and outline new tasks. [2]

We may offer trainees to master Portfolio technology during advanced training by including respective training in programs of thematic short-term or permanent seminars (e.x., during preparation to BEST PUBLIC OFFICIAL All-Ukrainian Contest), as well by using them as additional evaluation of trainees during training under professional advanced training program.

CONCLUSION. In summary we shall emphasize that implementation of innovative pedagogical technologies in advanced training process fully complies with education system modernization process in Ukraine and assists in development of public officials professionalism, quick mastering of knowledge, skills and abilities and provides for the principle of interactive educational component of training owing to what a the trainee shall have possibility to choose the form of participation in the training process by incorporating it in business activity, obtain educational informational flows in a way which he / she chooses as the most effective for him / her in such period.

Thus, implementation of innovative training forms in the educational process is the modern component, which characterizes the reformation process of this branch in Ukraine in modern period. System of continuous education of public officials is a flagship of efficient personnel policy in sphere of public administration, which fills all governmental structures with highly professional administrative personnel, able to implement state reforms, innovative social projects, perform state functions competently, produce new ideas and managerial decisions, thus creating continuity of the high qualification level at public service.

So, a **perspective trend of further researches** is revealing the specifics of innovative training technologies implementation in system of training, retraining and advanced training of state officials and local self-government officials (public officials) and revealing efficiency (or inefficiency) of such technologies application to improve their professional competence.

REFERENCES

1. Брусенцева О.А. Впровадження інноваційних педагогічних технологій як складова розвитку вищої освіти в сучасних умовах / О.А. Брусенцева // Теорія та методика управління освітою. - 2010 . - №4. – Режим доступу : <http://tme.uomo.edu.ua/docs/4/10bruemt.pdf>
2. Гавриш Р.Л. Портфоліо як інноваційна технологія підвищення кваліфікації педагогічних кадрів [Електронний ресурс] / Р.Л. Гавриш, Т. В. Водолазська // Народна освіта. – 2012 – №2(17) – Режим доступу: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/17/statti/gavrish_vodolazska.htm.
3. Даниленко Л. І. Теорія і практика інноваційної діяльності в загальній середній школі / Л.І Даниленко // Управління освітою. 2001. - №3. – С. 18-24.

4. Дубасенюк О.А Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти // Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін: Зб. наук.-метод праць / За ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. – С. 3-14.
5. Зубар К.І. Віват, Портфоліо! [Електронний ресурс] / К.І.Зубар / Педкабінет. – Режим доступу: <https://pedkab.wordpress.com/category/нові-освітні-технології/технологія-портфоліо/>
6. Кендюхова А. А. Формування професійних компетенцій педагога за допомогою технології портфоліо [Електронний ресурс] / А.А. Кендюхова // Нова педагогічна думка. – 2015. - №3 (83). – Режим доступу: file:///C:/Users/USER/Downloads/Npd_2015_3_30.pdf
7. Ларіна Н. Б. Інноваційні моделі підвищення кваліфікації управлінських кадрів : навч.-метод. матеріали [Електронний ресурс] / Н. Б. Ларіна ; уклад. Г. І. Бондаренко. – К. : НАДУ. - 2013. – 52 с. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/95a67a0b-db22-4a3f-a968-d5a1facf80e7.pdf
8. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 1: А – В [ред. П. Й. Горещкий, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, Н. І. Швидка]. – К.: Наукова думка, 1970. – С. 35
9. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО. - 2007. – 364 с.
10. Чеботарьова І. О. Інтегральна компетентність керівника сфери освіти як наукова проблема [Електронний ресурс] / І. О. Чеботарьова // Перша практично-пізнавальна інтернет-конференція. Педагогіка. – Режим доступу : <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/persha-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/18-pedagogika/10-integralna-kompetentnist-kerivnika-sferi-osviti-yak-naukova-problema>.
11. Ягоднікова В. В. Кейс-метод (Case study) як форма інтерактивного навчання майбутніх фахівців [Електронний ресурс] / В.В.Ягоднікова // Педагогіка - 2008 . – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.htm.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Іванчак В. Д.

Україна, Херсонська область, Чаплинський район, с. Хлебодаровка, Асканія-Нова селищна рада, начальник відділу освіти, культури, спорту і туризму

Abstract. *The main views of contemporary Ukrainian and foreign scientists are considered on the problem of management the development of an educational institution in the countryside (in a village school) in this article. The author emphasizes the need for a detailed examination of the issue of managing the development in a village school using the information and communication technologies on the basis of the conducted research. The reference point is formed in raising the knowledge on the management of the development of an educational institution and the conditions of using the information and communication technologies in the management of development. The essence and main stages are shown by the optimization of the work of the head of the educational institution in the current conditions of education development. The insufficient level of effective use of innovations in the management of the development of an educational institution is established. The preference orientation of the managers for conservative types of management culture was revealed, especially the managers of traditional comprehensive schools in the countryside.*

Keywords: *the development management, an educational institution in the countryside, a village school, the information and communication technologies, the head of the educational institution.*

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, впровадження інноваційних педагогічних систем, забезпечення ефективного управління їх розвитком. Вирішення цих завдань можливе за умов використання сучасних інноваційних

технологій та засобів. Широкі можливості для ефективного управління розвитком загальноосвітніх навчальних закладів надають інформаційно-комунікаційні технології, використання яких дозволяє організувати збір та аналіз необхідної інформації, прийняття оптимальних управлінських рішень від правильності та своєчасності яких залежить ефективність діяльності освітньої системи. Крім того, використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні розвитком загальноосвітніх навчальних закладів забезпечить доступність та якість середньої освіти, удосконалення навчально-виховного процесу, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Особливо актуальною проблемою управління розвитком школи з використання інформаційно-комунікаційних технологій є для навчальних закладів сільської місцевості, які через ускладнення демографічного становища, опинились на межі існування. Їх проблеми є загальнодержавними, оскільки від подальшого розвитку шкіл в сільській місцевості, багато в чому залежать темпи і якість соціальних перетворень на селі.

Школа, як головний осередок культури на селі, має забезпечувати належний рівень навчання і виховання дітей та молоді, систематично і кваліфіковано впливати на процес їх виховання і розвитку, сприяти їх позитивній соціалізації й адаптації. Однак через матеріальні та фінансові труднощі, комплекс соціальних, економічних, педагогічних, психологічних проблем вона не в змозі нині реалізувати свої головні функції. Вирішити зазначені проблеми сільського навчального закладу можна за умов збільшення державної підтримки та забезпечення ефективного управління її розвитком з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Теоретико-педагогічні особливості функціонування навчальних закладів в сільській місцевості, розкрито у працях класиків педагогічної думки П. Блонського [3], Г. Ващенко [16], М. Скаткіна [36], В. Сухомлинського [38,39] та ін. Теоретико-прикладні основи управління закладами освіти висвітлено у працях В. Бондаря [4], Л. Ващенко [5,6], Л. Даниленко [11], Г. Єльнікової [13], Ю. Конаржевського [18], В. Лазарева [24], В. Лугового [25], В. Маслова [26], А. Моїсеєва [30], В. Олійника [27], Н. Островерхової [17], В. Пікельної [34], М. Поташника [35], Т. Шамової [41].

Управлінню розвитком сучасної школи присвячено праці В. Лазарева [23], А. Моїсеєва [31], М. Поташника [30] та ін.

Різним аспектам специфіки управління закладами освіти сільської місцевості присвячено праці Н. Айкіна [1], Д. Дейкуна [12], О. Духновича [10], Р. Зуб'яка [15], О. Коберника [19], В. Мелешко [29], М. Набока [33], С. Сидорова [40] та ін.

Ці дослідження допомогли виокремити типові проблеми міських і сільських шкіл та знайти шляхи і способи їх вирішення. З'ясовано, що основою стабільного функціонування і подальшого розвитку загальноосвітнього навчального закладу є максимальне зменшення часу на виконання трудомісткої роботи, яка циклічно повторюється в управлінській діяльності керівників шляхом створення єдиної системи збору, обробки, аналізу та зберігання необхідної інформації.

Новий етап управління розвитком педагогічних систем почався із запровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, використанню яких в галузі освіти присвячено праці В. Бикова [2], В. Гуменюк [8], А. Гуржія [9], Г. Єльнікової [13], М. Жалдака [14], Л. Калініної [20], Г. Капто [31], Лазарева [23], В. Лапінського [21], В. Лунячека [22], О. Співаковського [37] та ін.

Серед основних напрямків використання інформаційних технологій в управлінні та навчанні називаються такі:

- оптимізація управлінської діяльності керівників закладу на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій;
  - оперативне забезпечення органів управління достовірною інформацією про діяльність навчального закладу;
  - оснащення адміністрації закладу сучасним, високовиробничим інструментом;
  - упорядкування обліку та обробки інформації (застосування автоматизованих систем);
  - використання технології мультимедіа в навчанні й управлінні освітою;
- використання комп'ютера як засіб навчання, як дидактичний засіб для моделювання різних об'єктів і процесів, підвищення ступеня наочності при викладі навчального матеріалу, систематизації та логічного упорядкування навчального матеріалу, тренаж, контролю засвоєння знань;
- застосування інформаційно-комунікаційних технологій в психолого-педагогічних дослідженнях [32].

Питання інформатизації ЗНЗ висвітлені у працях В. Бикова, С. Литвинової, Н. Морзе, М. Попової, Є. Патаракіна. Найпростішим прикладом може служити комп'ютеризація ряду функцій адміністративної роботи, яка може в свою чергу позитивно вплинути на діяльність всієї установи в цілому.[7].

Систему інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом обґрунтовано в дисертації Л. Калініної [20].

Методи удосконалення праці керівника за допомогою комп'ютерної техніки описано М. Жалдаком [14], В. Лунячком [22] та Т. Шамовою [41]. Ними доведено, що інформаційно-комунікаційні технології дозволяють значно швидко й ефективно обробляти великі масиви інформації, оперативно розробляти та приймати необхідні управлінські рішення.

Таким чином, в Україні та за її межами приділяється значна увага розробленню нових моделей і методів управління шкільною освітою з використанням новітніх інструментів та технологій. Попри це, досить вагомими результатами наукових пошуків, проблема управління розвитком сільської школи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій залишається ще недослідженою.

Аналіз педагогічних досліджень з означеної проблеми свідчать, що розкрито лише деякі аспекти управління розвитком сільської школи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, а в цілому проблема не була предметом спеціального педагогічного дослідження.

Управлінська діяльність сучасного керівника сільській школі стає все більш інтелектуальною та науковою. Її ефективність зумовлена роботою в області розвитку внутрішкільного управління. Потіки інформації, що обрушуються з усіх боків на керівників навчальних закладів, не залишають часу для роздумів про необхідність змін в традиційному процесі управління школою. Особливо це актуально в сільській місцевості коли в керівника закладу в надлишку директивна інформація і недостатня методична. Дуже важливо обґрунтувати аспекти управлінського розвитку, в той час коли визначені кардинальними змінами в поглядах на особистість в цілому і зокрема.

Створення умов для самореалізації всіх учасників освітнього процесу, звільнення керівника від рутинної «паперової» роботи та вивільнення часу для творчої, наукової діяльності пов'язаної з пошуком нових шкільних моделей і технологій розвитку управління. Організація дослідно-експериментальної роботи в зазначеному напрямку набуває першочергового значення.

Модернізація системи шкільної освіти в країні внесла корективи в уявлення про характер управлінської діяльності керівника навчального закладу в сільській місцевості. Стало очевидно, що проблеми навчання та виховання, розвитку дітей можуть бути успішно вирішені лише при вдосконаленні системи управління, на основі наукових принципів, надбав високого рівня професіоналізму керівників шкільних установ, підвищення кваліфікації педагогів, модифікації підходів до організації педагогічного процесу.

При змінах які відбуваються в освіті, управління не може залишатися консервативним, але й оновлення його вимагає певного часу.

Одним зі шляхів підвищення ефективності управління шкільною освітньою установою є впровадження в практику інновацій. Процес впровадження інновацій в сферу управлінської діяльності - це складний процес, який передбачає поступове оновлення і вдосконалення змісту, методів, засобів, технологій управління, що, в кінцевому підсумку, впливає на якість педагогічного процесу.

Інновації в управлінні дозволяють підняти на більш високий рівень планування, організацію та інші управлінські функції керівника, удосконалювати організаційну структуру закладу і тому подібне, що створює сприятливі умови для професійного і творчого зростання педагогів, зростає якість навчально-виховного процесу, підвищує конкурентоспроможність дошкільного закладу, тобто впливає на розвиток навчального закладу.

Впровадження інноваційних технологій в управлінську діяльність керівника відрізняється від розвитку інноваційних процесів у змісті шкільної освіти, бо вимагає від самого управлінця великих організаційних, психологічних, фізичних зусиль. Здійснення нововведень в управлінні зустрічає більш сильний опір, ніж нововведення в технології та сутність освіти, оскільки консервативна система управління адаптує інновації під себе, нерідко позбавляючи їх нового змісту. Ситуація ускладнена також відсутністю інформаційного банку про інновації в управлінні, обмеженими можливостями, інформаційного обміну в даній області для керівників навчальних закладів в сільській місцевості.

Останнім часом інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) - хороший помічник керівнику в організації системи управління закладом освіти, допомагає підвищувати мотивацію колективу, що призводить до розвитку.

Отже, використання засобів інформаційних технологій дозволяє зробити процес управління закладом освіти ефективним, звільняє від рутинної ручної роботи, відкриває нові можливості для розвитку.

Використання інформаційних технологій в управлінні розвитком навчального закладу дає можливість істотно збагатити, якісно оновити процес розвитку школи та підвищити його ефективність.

Таким чином, впровадження інформаційних технологій в процес управління розвитком навчального закладу, в тому числі в освітній процес, безсумнівно, веде до підвищення якості та оперативності прийнятих управлінських рішень і перехід на більш ефективні форми роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айкіна Н.В. Управление сельской школой в процессе ее реструктуризации : диссертация. кандидата педагогических наук : 13.00.01. - Кемерово, 2006. - 181 с.
2. Биков В.Ю., Руденко В.Д. Системи управління інформаційними базами даних в освіті. – К.: ІЗМН, 1996. – 228 с.
3. Блонський П. П. Педологія. - М., 1934.
4. Бондар В.І. Теоретичні основи і технологія педагогічного аналізу : управлінський аспект (навч. посібник). – К., 1996. – 66 с.
5. Ващенко Л.М. Інновації в освіті / Л.М. Ващенко / Енциклопедія освіти / АПН України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юніком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Ващенко Л.М. «Інноваційна модель організації навчального процесу в інститутах післядипломної педагогічної освіти» Науково-методичний посібник / за заг. ред. Л.М. Ващенко, 2012 рік (рукопис).
7. Веряев, А.А. Педагогика информатики / А.А. Веряев. - Барнаул.:БГПУ, 2010. – 97с
8. Гуменюк В. В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / В. В. Гуменюк. – К., 2001. – 20 с.
9. Гуржій А. М. Інформатизації і комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів України-20 років / А. М. Гуржій, В. Ю. Биков, В. В. Гапон. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005.
10. Духнович О.В. "Народная педагогика в пользу училищ и учителей сельских" (Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. — К., 1961. — С. 518).
11. Даниленко Л.І. Теоретичні основи управління 12-річною школою як інноваційним закладом освіти // Проблеми і перспективи 12-річної школи: Наук.-метод. посібник. – К.: Логос, 2003.– С. 20-30.
12. Дейкун Д.І., Пастовенський О.В. Методичні рекомендації з оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів у сільських районах: навчально-методичний посібник. – 2011.
13. Єльнікова Г. В. Теоретико-методичні основи підготовки керівників до оцінювання результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу : монографія / [Єльнікова Г. В., Куценко В. І., Маслов В. І. та ін.]; за ред. Г. В. Єльнікової. – К. : УМО, Педагогічна думка, 2012. – 220с.
14. Жалдак М. І. Проблема інформатизації навчального процесу в школі і в вузі / М. І. Жалдак // Сучасна інформаційна технологія в навчальному процесі: зб. наук. пр. – К.: КДПІ ім.М.П.Драгоманова, 1991. – С. 3–16.
15. Зуб'як Р.М. Освітні інновації та передовий педагогічний досвід в закладах освіти Івано-Франківської області: Інформаційний довідник / Упор. З. Болюк, Р. Зуб'як, О. Мариновська, О. Барабані, Л. Скальська, Л. Калуська, Г. Слободян, Л. Келембет / За заг. ред. З. Болюк, О. Мариновської, Р. Зуб'яка. — Івано-Франківськ, 2007. — 218 с.
16. Іванюк Г.І. Специфічні чинники розвитку сільської школи // Рідна школа. –2006. – № 5.
17. Островерхова Н.М. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект: монографія. / Н.М.Островерхова, Л.І. Даниленко. – К.: Школяр, 1996. – 302 с.
18. Конаржевський Ю.А. Педагогический анализ учебно-воспитательного процесса и управление школой / Ю.А.Конаржевський – М. : Педагог, 1986. – 144 с.
19. Коберник О.М. Навчально-виховний процес у сільській загальноосвітній школі: сутність, проектування, організація .ОМ Коберник - К.: Знання, 1998.

20. Калініна Л. М. Теоретико-прикладні аспекти управління закладами освіти: наук.-метод. посіб. / Л. М. Калініна, Н. М. Островерхова, А. Ф. Остапенко [та ін.] ; ред. Л. М. Калініної ; Ін-т пед.-ки АПН України ; Асоц. кер-ів шк. України. — К. : ПП Компанія «Актуальна освіта», 2002. — 312 с.
21. Лапінський В.В. Проблемні аспекти розробки і використання електронного підручника: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання / В.В.Лапінський. – Вип.4. – К. : НПУ, 2001. – С. 148-154.
22. Лунячек В.Е. Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом. – Х.: Видав.гр."Основа", 2004.– 96 с.
23. Лазарев В.С. Системное развитие школы. М.: Педагогическое общество России, 2002. – 304 с.
24. Управление школой: теоретические основы и методы / под ред. В. С. Лазарева. – М. : Центр соц. и эконом. исследований, 1997. – 336 с.].
25. Луговий В.І. колект. моногр. / [В. Андрущенко, Н. Дівінська ... В. Луговий та ін.] ; за заг. ред. В. П. Андрущенка, В. І. Лугового ; АПН України, Ін-т вищої освіти. – К. : Пед. думка, 2008. – 254 с.
26. Маслов В.І. Наукові основи та технології компетентного управління загальноосвітнім навчальним закладом: Монографія. / О.С. Боднар, К.В. Гораш. – Тернопіль: Крок, 2012. – 320.
27. Маслов В. І. Закономірності наукового управління навчальними закладами / В. Маслов, В. Олійник // Післядиплом. освіта в Україні. – 2008. –№ 2. – С. 38–41
28. Мешко О. І. Історія української школи і педагогіки / Мешко О. І.,Янкович О. І., Мешко Г. М. – Тернопіль, 1999.
29. Мелешко В.В. Управління розвитком сільської малочисельної школи: посібник/ Мелешко В.В. — К.: Педагогічна думка, 2013. — 104 с.
30. Моисеев А., Поташник М. Многообразие школ: Плюсы и минусы// Народное образование. 1997. № 4.
31. Моисеев А.М., Капто А.Е., Лоренсов А.В., Хомерики О.Г. Нововведения во внутришкольном управлении. Научно-практическое пособие Для руководителей образовательных учреждений и территориальных образовательных систем / Под общей редакцией А.М. Моисеева. - М.: педагогическое общество России. 1998. - 232 с.
32. Новажилова Н.В. Телекоммуникационные технологии управленческой деятельности руководителя / Н.В. Новожилова // Школьные технологии. – 2003.- №2. – С.7-9.]
33. Набок М. В. Соціально-педагогічні засади управління освітою сільського району в сучасних умовах : дис. канд. пед. наук : 13.00.06 / Набок Микола Васильович – Київ, 2007. – 273 с.
34. Пікельна В.С. Управління школою. / В.С.Пікельна, О.А.Удод – Дніпропетровськ, 1998. – 282 с.
35. Поташник, М. М. Управління сучасною школою / М. М. Поташник, О. М. Мойсеев // Підруч. для директора. – 2002. – № 1/2. – С. 6–35.].
36. Скаткин М.Н. Дидактика средней школы// 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Просвещение, 1982. - 324 с.
37. Співаковський О. В., Федорова Я. Б., Глущенко О. О., Кудас Н. А..Управління ІТ вищих навчальних закладів: Навчальний посібник. Видання третє, доповнене. — Херсон: Айлант, 2010. — 302 с.
38. Сухомлинський В.О. Особлива місія // Вибрані твори: В 5-ти т. – К., 1977. – Т. 5.
39. Сухомлинський В.О. Павлиська школа // Вибрані твори: В 5-ти т. – К., 1976. – Т. 4
40. Сидоров С.В. Инновации в сельской школе: теория и практика управления: Монография / Под ред. С.А. Репина. – Шадринск: Изд-во ПО «Исеть», 2006. – 266 с
41. Шамова Т.И. Менеджмент в управлении школой / Под науч.ред. Т.И.Шамова. – М., 1992. –296 с.

Proceedings of the International Scientific Conference "Topical Issues of Science and Education"

(July 17, 2017, Warsaw, Poland)

Vol.5

MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

Passed for printing 18.07.2017. Appearance 21.07.2017.

Typeface Times New Roman.

Circulation 300 copies.

RS Global S. z O.O., Warsaw, Poland, 2017